

Doktori (PhD) értekezés

**A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori hiteleshelyi tevékenysége
(XVI–XVII. század)**

Bogdándi Zsolt

DEBRECENI EGYETEM

BTK

Debrecen, 2011.

**A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori hiteleshelyi tevékenysége
(XVI–XVII. század)**

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében
a történelem tudományágban

Készült a Debreceni Egyetem történelem doktori iskolája keretében

Témavezető: Dr.

Dr. Solymosi László

A doktori szigorlati bizottság:

Elnök: Dr.....

Tagok: Dr.....

Dr.....

A doktori szigorlat időpontja: 2011.

Az értekezés bírálói:

Dr.....

Dr.....

A bírálóbizottság:

Elnök: Dr.....

Tagok: Dr.....

Dr.....

A nyilvános vita időpontja: 2011.

„Én, Bogdándi Zsolt, felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.”

Tartalom

Bevezetés.....	6
I. A kolozsmonostori konvent a szekularizáció előtt.....	11
I. 1. A hiteleshelyek kialakulása.....	11
I. 2. A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi tevékenysége a szekularizáció előtt.....	12
II. Az erdélyi hiteleshelyek a szekularizáció után.....	16
II. 1. A gyulafehérvári hiteleshely a szekularizáció után.....	17
A gyulafehérvári levélkeresők működésének első korszaka (1557–1575).....	17
A gyulafehérvári hiteleshely első levélkeresői.....	18
A gyulafehérvári levélkeresők oklevelei a hiteleshely újjászervezéséig (1575)....	20
II. 2. A váradi hiteleshelyek a szekularizációt követően.....	21
A váradi requisitorok által kiadott oklevelek.....	23
III. A kolozsmonostori hiteleshely a requisitori intézmény megszervezéséig (1557–1575).....	25
IV. A hiteleshelyek szerepét átvevő intézmények a hiteleshelyi oklevélkiadás újraindulásáig....	29
IV. 1. A királyi és vajdai/fejedelmi emberek hiteleshelyi jellegű tevékenysége Erdélyben.....	30
IV. 2. A vármegyék hiteleshelyi jellegű tevékenysége.....	33
IV. 3. A fogott bírák (közbírák) oklevéladó tevékenysége.....	34
IV. 4. A fejedelmi kancellária hiteleshelyi jellegű tevékenysége.....	35
V. A kolozsmonostori és gyulafehérvári hiteleshelyek újjászervezése. Az 1575. évi instrukció.....	38
VI. A konvent kancelláriája. A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori levélkeresői.....	44
A konvent szervezete.....	45
A levélkeresők kinevezése.....	46
Jövedelmek.....	47
Származás, háttér, korábbi karrier.....	52
Képzettség.....	56
Felekezeti megoszlás.....	56
A requisitorok és a város.....	57

A requisitorok és a vármegye.....	59
VI. 1. A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori levélkeresőinek jegyzéke.....	62
VII. A kolozsmonostori konvent oklevéladó tevékenysége a fejedelemségkorban.....	89
VII. 1. A konvent előtt tett bevallások.....	94
A bevallások módja.....	94
A bevallások tartalmi csoportosítása.....	104
a) Jobbágyfelszabadítások.....	104
b) Jobbágyul kötések.....	106
c) Kezeslevelek.....	108
d) Nemesi kiváltságokról való lemondás.....	109
e) Végrendeletek.....	110
f) Inventáriumok.....	112
g) Szerződések.....	113
h) Inskribálások.....	115
i) Zálogosítások, kölcsönügyletek.....	116
j) Oklevélátírások.....	118
A kolozsmonostori konvent vonzáskörzete és forgalma a fejedelemségkorban.....	121
VII. 2. A konvent külső hiteleshelyi tevékenysége a fejedelemségkorban. A jelentések.....	126
a) A magánügyfelek érdekében folytatott külső hiteleshelyi tevékenység.....	128
b) A konvent területi hatásköre a jelentések alapján.....	134
c) A requisitorok a fejedelem szolgálatában.....	135
VII. 3. A konvent kiadványai.....	139
VII. 4. A konvent fejedelemségkori pecsétje.....	141
VIII. A konvent levéltára és protocollumai a fejedelemségkorban.....	143
VIII. 1. A levéltárrendezések.....	148
VIII. 2. A fejedelemségkori protocollumok.....	149
Összegzés.....	154
Függelék. A kolozsmonostori konvent szekularizáció után vezetett első jegyzőkönyvének regesztái 1576 (1524) – 1584.....	158
Rövidítés és irodalomjegyzék.....	233

Bevezetés

„Most, amikor fejlődése során történet-szemléletünk elérkezett arra a fokra, hogy a történetírástól ma már az események, jelenségek és a fejlődés értékelésén túl a személytelenül alakító tényezőnek, a történeti élet szerkezetének az ábrázolását is megkívánja, az erdélyi kutatónak szomorúan kell bevallania, hogy e kíváncsi teljesítésében egyelőre alig leküzdhető akadályok gátolják.”¹ Habár Jakó Zsigmond imént idézett megállapítása óta több mint egy fél évszázad telt el, a helyzet azóta lényegében nem sokat változott. Egy-két kivétellel ma is kevés kutatót vonzanak a látványos és „eladható” eredményekkel kevésbé kecsegtető, viszont aprólékos levéltári munkával járó hatóság-, hivatal-, közigazgatás- vagy jogtörténeti kutatások.

Bizonyára ez a magyarázat arra, hogy a jellemzően magyar intézménynek számító hiteleshelyek történetének kutatása viszonylag későn indult meg, a téma iránti tudományos érdeklődés inkább csak az utóbbi évtizedekben élénkült fel.² Ezek a közlemények azonban többnyire a középkori vagy inkább kora-középkori oklevéladó tevékenységet tárgyalják, annak ellenére, hogy éppen a neves középkorkutató Borsa Iván figyelmeztetett arra, hogy „nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Mohács után még három és egynegyed századon át működtek a hiteleshelyek”, Papp László pedig nem juthatott el a leleszi levéltárba, enélkül pedig átfogó hiteleshelyi levéltártörténetet írni nem lehet és nem is szabad.³

A kialakuló Erdélyi Fejedelemség területére három, már évszázadok óta hiteleshelyi tevékenységet folytató egyházi intézmény került: a gyulafehérvári székhelyű erdélyi káptalan, a kolozsmonostori konvent és a váradí káptalan. Mindhármójuk középkori oklevéladó tevékenysége részben már feldolgozott, de egyik esetben sem terjedt ki a kutatás a

¹ Jakó: Dézsma 3.

² A téma irodalmát kimerítően számba vették: Solymosi László l. *Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század)*. Főszerk. Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994. 263–264. Köfalvi Tamás: *A hiteleshelyi oklevelek egyháztörténeti tanulságai*. In: *Egyháztörténeti Szemle* 1/2000. 61–64. — Bilkei: *A zalavári és kapornaki konventek* 90–93.

³ Borsa Iván: *A hiteleshelyekről*. In: „Magyaroknak eleiről”. Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére. Szerk. Piti Ferenc. Szeged, 2000. 106. Sill Ferenc 1976-ban közölt egy értekezést, melyben a vasvári káptalan újkori hiteleshelyi működését is taglalta l. *A vasvár-szombathelyi káptalan hiteleshelyi tevékenysége*. In: *Levéltári Évkönyv* 1. Vas megye múltjából. Szombathely, 1976. 20–60. Az utóbbi években Bilkei Irén foglalkozott két magyarországi hiteleshely Mohács utáni tevékenységével l. *A zalavári és a kapornaki konventek* 87–130. A veszprémi káptalan oklevéladó működését a nemrég előkerült jegyzőkönyv alapján Jakab Réka mutatta be l. *A veszprémi káptalan újkori hiteleshelyi tevékenysége az első felvállási jegyzőkönyv alapján (1635–1653)*. In: *Levéltári Szemle* 2008/3. 82–90.

fejedelemségkori működésre.⁴ Egyedül a váradi káptalan esetében hivatkozhatunk a források hiányára, a vár 1660. évi elfoglalása után a káptalani levéltár elpusztult, de a kiadott oklevelek alapján itt is kísérletet tehetnénk a hiteleshelyi tevékenység feldolgozására (van már erre is példa), a másik két hiteleshely levéltára azonban, a Magyar Országos Levéltár őrizetében, csonkán ugyan, de létezik és kutatható.⁵ Ezen intézmények újkori történetének feldolgozása, az általuk termelt protocollum-anyag jelentős részének közzététele megoldható, ugyanakkor sürgető feladat, hiszen e munkák által az erdélyi jog- és intézménytörténetre vonatkozó ismereteink nagy mértékben bővülnének, és egyúttal megteremtődne az a forrásbázis, amely nélkül a történetírás továbblépni egyetlen területen sem képes.

Az erdélyi hiteleshelyek fejedelemségkori történetének kutatója rövid időn belül megállapíthatja, hogy az egyik jelentős és talán legjellegzetesebb, a magyar történelmet hosszú időn keresztül végigkísérő intézmény szakirodalma egy összefoglalás sommás fejezetéből és néhány rész tanulmányból, illetve forrásközlésből áll. Úttörő jellege miatt először a forrásgyűjtő Kemény József *Notitia*-ját említjük meg, amely annak ellenére, hogy a gyulafehérvári káptalan történetére vonatkozó adatokat közölte a kolozsmonostori konventre vonatkozóan is hasznosítható, minthogy e két hiteleshely története a szekularizációt követően összefonódott.⁶ Az intézmények kora-újkori történetére vonatkozóan is számos adalékot tartalmaznak a XIX. század végén Beke Antal által az erdélyi káptalan és a kolozsmonostori konvent Erdélyben maradt okleveleiről készült regesztái.⁷ Papp László egyébként nagy alaposággal megírta, 1936-ban megjelent doktori disszertációjának Erdély vonatkozásában nagy hiányossága, hogy a szerző az erdélyi hiteleshelyi levéltárakban nem kutatott, habár maga is megállapította, hogy „a teljes feldolgozáshoz persze kívánatos lett volna átvizsgálni az erdélyi hiteles helyek levéltárait és az igen gazdag és sok szempontból fontos pozsonyi káptalani levéltárat is, ez azonban a mai viszonyok között nem volt lehetséges.”⁸ A második világháborút követően Erdély hosszú időre kényszerűen kikerült a magyarországi történészek érdeklődési köréből, így az erdélyi történetkutatókra és levéltárosokra maradt a feladat, hogy a requisitorok működését szabályozó

⁴ Vekov: Alba Iulia — Sipos: Kolozsmonostor 33–50. — Varga Árpád: *A váradi káptalan hiteleshelyi működése*. In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, 1980. 20–35.

⁵ Részletes ismertetésüket l. Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak 125–148.

⁶ Kemény: *Notitia*

⁷ Beke Antal: *Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt*. Bp. 1889–1895. (Kny. a Ttár-ból). — Beke: *A kolozsmonostori konvent*

⁸ Papp László: *A hiteles helyek* 5. Az erdélyi hiteleshelyi iratanyag tanulmányozásában bizonyára az akadályozta a tudós piaristát, hogy az 1921-ben elrejtett erdélyi származású levéltárakat csak 1933-ban szállították vissza Budapestre. Erről l. Lakos János: *A Magyar Országos Levéltár története*. Budapest, 2006. 231.

instrukció szövegét közzétégyék és a szekularizált hiteleshelyek kérdéskörét a román kutatókkal is megismertessék.⁹ A konvent szekularizáció előtt vezetett jegyzőkönyveinek regesztáit Jakó Zsigmond tette közzé 1990-ben, e két monumentális kötet bevezetőjében a hiteleshely és levéltára későbbi történetét is felvázolta, megteremtve a további kutatások alapjait.¹⁰ Újabban Sunkó Attila közölt tanulmányokat és forrásokat a kora-újkorai erdélyi hiteleshelyekről, de közleményeinek pontatlanságai okán az általa levont következtetések csak igen nagy körültekintéssel és kis részben fogadhatók el.¹¹ Ugyanez mondható el Vekov Károly nemrégiben megjelent tanulmányáról is, amely a gyulafehérvári káptalan szekularizáció körüli helyzetét mutatta be.¹² Szintén az elmúlt években indult el néhai Jakó Zsigmond kezdeményezésére a két erdélyi hiteleshely fejedelemségekori jegyzőkönyveinek regesztákban való közzététele; e munkálat első eredményeként jelent meg rövid bevezetővel a gyulafehérvári káptalan XVI. századi protocollumainak kivonatait tartalmazó kötet.¹³

Dolgozatunk célja a kora-újkorai közhitelű tevékenység erdélyi sajátosságainak vizsgálata egy olyan intézmény, a kolozsmonostori konvent hiteleshelyének esetében, melynek fejedelemségekori jegyzőkönyvei nagy részben fennmaradtak. Lényegében arra próbálunk választ adni, hogy a szekularizáció után világi alapon újjászervezett konvent, amely elnevezését megőrizve Kolozsvárra költözött, hogyan működött, milyen szerepet töltött be az erdélyi társadalomban, hogyan felelt meg az iratkibocsátás és megőrzés terén jelentkező elvárásoknak.

A *Korai magyar történeti lexikon* meghatározása szerint „azok az egyházi testületek: káptalanok, konventek számítottak hiteleshelynek, amelyek egyfelől természetes v. jogi személyek megkeresésére, másfelől királyi parancsra v. hatósági megbízásra közhitelű okleveleket állítottak ki.”¹⁴ Minthogy a szekularizáció következtében Kolozsmonostorról a kanonoki testület szétszéledt, a konvent, mint egyházi intézmény megszűnt. A húsz évnyi tétova

⁹ Jakó: Instrukciunile 54–56. — Kiss Andrei: Locurile de adeverire 58–67.

¹⁰ KmJkv I. 88–91., 144–149.

¹¹ Sunkó: Archontológia 277–327. — Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 75–110. Uő.: Debreceni János 305–343. Az archontológiai összeállítás alapján a requisitorok „egyéb tisztségeiről” például tévesen, illetve hiányosan állapította meg, hogy „kötelezően végigjárando út első állomása a nagyobb kancellária írnoke tisztsége”, vagy némely levélkereso egyházi szerepvállalása alapján túl merészen még „a két hiteleshely szekularizációjának problematikáját” is felvetette. (Archontológia 291–292.)

¹² Vekov Károly: *A gyulafehérvári káptalan hiteleshelyi tevékenysége és 16. századi szekularizációja*. In: *Loca credibilia. Hiteleshelyek a középkori Magyarországon* (szerk. Fedeles Tamás-Bilkei Irén). Pécs, 2009. 131–141. Vö. Bogdándi Zsolt: *Az erdélyi hiteles helyek működése a szekularizációt követően*. In: *700 éves a közjegyzőség Magyarországon* (szerk. Rokolya Gábor). Budapest, 2008.

¹³ ErdKápJkv I.

¹⁴ *Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század)*. Főszerk. Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994. 263.

kísérletezés után, az egykori egyházi testület kebelében működő hiteleshely pótlására létrehozott intézmény pedig alapvetően világi jellegű volt. Ennek ellenére dolgozatunkban ragaszkodtunk a *kolozsmonostori konvent* megnevezéshez, de esetünkben a *konvent* fogalma nem egyházi testületet, hanem *hiteleshelyet* jelöl. A fennmaradt adatok alapján ugyanis egyértelmű, hogy a fejedelemségkorban a *konvent* alatt hiteleshelyet értettek és többnyire a *kolozsmonostori konvent* kifejezés volt használatban.¹⁵

Értekezésünkben röviden arra is kitérünk, hogy az egykori Magyar Királyság keleti részén létrejövő államalakulatban melyek lehettek azok az intézmények, amelyek a konvent és a káptalan átszervezéséig, illetve részben már a korábbiakban is átvehették a hiteleshelyi feladatok egy részét. Szót ejtünk tehát az ítélmesterek, fejedelmi kancellária, fogott bírák, vármegyék „hiteleshelyi” tevékenységéről, azok jellegzetességeiről. Mindez azért szükséges, hogy megérthessük azokat az átalakulásokat, melyek a requisitorok tevékenysége idején mentek végbe a hiteleshelyi gyakorlatban. A kérdések megválaszolásához elengedhetetlennek tűnt a konventet a fejedelemségkorban működtető levélkeresők pályájának részletes bemutatása, minthogy az intézmény működése nagy mértékben függött az ő képzettségüktől és egyéniségüktől.

A konvent oklevéladó tevékenységének tárgyalásakor végig arra fektetjük a hangsúlyt, hogy a szekularizáció előtti gyakorlathoz képest bekövetkezett változásokat szemléltessük. Arra fogunk törekedni, hogy azokat az okokat is feltárjuk, amelyek a „hagyományos” oklevélkiadásban egyre több, Pálfi István requisitor által felsorolt *impedimentum*-hoz vezettek, és amelyek valójában a levélkeresőknek a fejedelem által fizetett (olykor fizetetlen) hivatalnoki

¹⁵ Szabó T. Attila lexikonában a *konvent* szócikknek öt jelentését adta meg, ezekből csak kettő jelenti az egyházi testületet, illetve kolostort, vagy rendházat. A többi értelmezés, valamint a felsorakoztatott példák mind a hiteleshelyre, illetve a levélkeresői testületre, vagy valamelyik requisitorra vonatkoznak. SzT VII. 199–200.: „1560: benedek uram az vallasnak ideyennis mykor az my anyank az monostori Conventbe az it valo ewreksegek felewl vallast thewth jyelen volt”; „1586/1629: mind az ket fel erreis ighire magat... hogy az Colosmonostori Conventbennis hasonlokeppen mind ezekreol vallast tesznek, es be irattyak”; „1597: Az Conventeknek lewel arraba az Jozagrol walo privilegiumert f 40”. Ugyanígy már a káptalan sem egyházi testületet jelölt, hanem többnyire hiteleshelyet jelentett, sőt olykor még a Kolozsvárra költözött *konventet* is ezzel a megnevezéssel illették: „1585: mynd az kett fell, kolozúárra be mennyen az kaptalan Eleyben es ezbely dologroll kaptalan pechiety alatt kelljen keozotteok levell... Mikor... az Vitezlo Theke Ferencz es Komjaty Mihall`, az penz maradekanak meg adasara, es fell vetelere Convent elejbe mennek, akkor keozteok mas levell kellyen Convent pechiety alatt” (ebben az esetben a konvent és a káptalan is ugyanaz a Kolozsváron működő hiteleshely). — SzT VI. 138–139. Késői példa arra, hogy még a latin nyelvű oklevelekben is más jelentést kapott, illetve keveredett a konvent és a káptalan fogalma I. Apafi Mihály 1682. március 10-i levélkeresetű parancsa: „Fidelibus nostris egregiis et nobilibus requisitoribus litterarum et litteralium instrumentorum in *capitulo* Beate Mariae Virginis de Colosmonstra repositorum... prescriptas universas litteras in *capitulo* seu conservatorio vestro repositas ac locatas requirere et reinvenire, requisitarumque et reinventarum tenorem in verissimis paribus sub sigillo vestro *capitulari* et authentico... extradare debeatis”. A jelentés szövegében azonban már „quibus receptis nos pretactas literas in sacristia sive conservatorio dicti *conventus* nostri” szerepel (l. DF 257522). A jelentésváltozásokról l. még a 155. jegyzetet.

státusából, illetve az ország ügyeiben való fokozottabb igénybevételükből adódtak. Végül kitérünk a konventi kiadványok diplomatikai sajátosságainak bemutatására, a hiteleshely fejedelemségkori levéltárának történetére (elhelyezésére, anyagára, a levéltárrendezésekre) és a konvent protocollumaira. A függelékben a konvent szekularizáció után vezetett legelső protocollumának időrendbe szedett kivonatait közöljük, az oklevéladó gyakorlat szemléltetése végett.

Kutatásunk alapját 28 protocollum bejegyzései képezték, az 1576–1690 közötti időszakból. Minthogy a jegyzőkönyvekbe többnyire teljes szövegű okleveleket másoltak, ezek segítségével a hiteleshelyi tevékenységre vonatkozó következtetéseinket levonhattuk anélkül, hogy más források bevonására is sort kerítettünk volna. A kiadványok vizsgálatát egy-egy családi levéltár alapján végeztük, a requisitorok életrajzaihoz és működéséhez pedig a konvent *Miscellanea* állagát, továbbá a gyulafehérvári Batthyaneum-ban őrzött konventi és káptalani iratanyagot használtuk fel. Nem kutattuk át tehát a teljes konventi levéltárat, hiszen a dolgozat legnagyobb kihívása így is a tekintélyes, több mint 15000 oldalnyi forrásmennyiség áttekintése és feldolgozása volt. Úgy véljük, hogy az esetlegesen előkerülő újabb adatok kiegészíthetnék ugyan az általunk felvázoltakat, de azt alapjaiban nem változtatnák meg.

Részben ez a hatalmas forrásanyag a magyarázata feldolgozásunk végső, lényegében önkényesen kijelölt időhatárának, amely az önálló erdélyi fejedelemség megszűnését jelző 1690-es esztendő. Sem ez az év, de még a konvent 1729-ben végbement egyházi felügyelet alá rendelése sem hozott nagyobb változásokat a hiteleshely szervezetében; a fogyatkozó oklevéladó munkát az egyre inkább levéltár-szerepet betöltő konventnél továbbra is világi requisitorok végezték. A hiteleshely működése 1872-ig tart, az intézmény története is ezzel az évvel záródik. Mi azonban csak arra vállalkozhatunk, hogy e jellegzetesen fejedelemségkori képződmény fejedelemségkori működését tárjuk fel, a további – inkább levéltártörténeti – kutatások feladata lehet a hiteleshelyi levéltár XVIII–XIX. századi történetének tisztázása.

I. A kolozsmonostori konvent a szekularizáció előtt

I. 1. A hiteleshelyek kialakulása

Bár dolgozatunk célja a kolozsmonostori konvent kora-újkorai hiteleshelyi tevékenységének bemutatása, a szekularizáció utáni változások számbavétele, hasznosnak ítéljük az intézmény középkori működésének nagyvonalakban való felvázolását. Tesszük ezt annál is inkább, minthogy az újkorban végbemenő egyes jelenségek megértéséhez elengedhetetlen a középkori előzmények ismerete.

A hiteleshelyek tevékenységének vizsgálata régóta kedvelt témája a magyar történetkutatásnak bizonyára mivel olyan intézményről van szó, mely a magyar jogfejlődés sajátos terméke. A középkor századaiban Nyugat Európában teljességgel ismeretlen volt az a jelenség, hogy egyházi testületek saját pecsétjük alatt mások ügyeiben bocsássanak ki olyan oklevelet, mely általános elismertségre tartott volna számot. Antik előzmények alapján a romanizált területeken, így elsősorban Itáliában, valamint Németországban közjegyzők, Franciaországban pedig emellett még a városi jegyzők látták el azt a feladatkört, mely Magyarországon a közjegyzők működését végző hiteleshelyekre hárult.

A XII. század végétől Magyarországon a székes- és jelentősebb társaskáptalanok magánjogügyletek írásba foglalásával, oklevéladással is foglalkoztak. Hitelüknek köszönhetően egyháziak és világiak egyaránt fordultak hozzájuk, hogy ügyeikről oklevelet állítsanak ki.¹⁶ A bizalom irántuk abból fakadt, hogy a XI. századtól fogva ezekben az intézményekben végezték az istenítélet szertartását, itt tartották a bíraskodásban bizonyító eszközként alkalmazott tüzesvas-próbát, amelynek eredményéről feljegyzést is készítettek. A XIII. század elején a bencés, premontrei és lovagrendi konventek is bekapcsolódtak az oklevéladó munkába.¹⁷

¹⁶ A hiteleshelyekre vonatkozóan I: Eckhart Ferenc: *Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter*. In: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 1914. 395–558. — Szentpétery: Oklevéltan 74–77., 121–138., 214–222. — Papp László: A hiteles helyek — Továbbá Köfalvi Tamás válogatott jegyzéke a hiteleshelyek történetét tárgyaló irodalomból: *A hiteleshelyi oklevelek egyháztörténeti tanulságai*. In: Egyháztörténeti Szemle 2000/1. 61–64. Újabbán I. Solymosi László német nyelven megjelent összefoglalását: *Die glaubwürdigen Orte (loca credibilia) Ungarns im 14.–15. Jahrhundert*. In: Archiv für Diplomatik 55 (2009). 175–190., továbbá Köfalvi Tamás angol nyelvű tanulmányát: *Places of Authentication (loca credibilia)*. In: Chronica. Annual of the Institute of History University of Szeged 2002. vol. 2. 27–38.

¹⁷ A bencés konventek hiteleshelyi tevékenységének kezdeteiről I.: Solymosi László: *A bencés konventek hiteleshelyi oklevéladásának kezdetei*. In: Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma ezer éve I. Pannonhalma, 1996. 481–498.

I. 2. A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi tevékenysége a szekularizáció előtt

A kutatások jelenlegi állása szerint Kolozsmonostor apátságát a XI. században alapították.¹⁸ Alapítójának legnagyobb valószínűséggel I. László királyt tekinthetjük.¹⁹ A korai alapításhoz képest a konvent hiteleshelyi tevékenységéről viszonylag kevesi adatok szólnak, az első olyan hiteles oklevél, amely egyértelműen az ilyen jellegű munka eredménye 1308-ból maradt ránk.²⁰ Közvetett források azonban a hiteleshelyi oklevélkiadás korábbi időpontban (feltehetően a XIII. század végén) való elkezdését valószínűsítik. László erdélyi vajda 1304. szeptember 28-án néhai János alvajda, szolgabírák, továbbá a *Clus-i apát és konventje* bemutatott oklevelei alapján erősíti meg Miklós comest és testvérét örökjogú földjük birtokában.²¹ A kolozsmonostori konvent tehát már a megerősítés kelte előtt állított ki felek megkeresésére oklevelet, talán a XIII. század utolsó harmadával kezdődően.²²

A hiteleshely működésének 1339-ig tartó kezdeti szakaszában az oklevéladó tevékenység nem mutatott látványos fejlődést, az oklevélkiadás inkább csak alkalmi jelleggel folytatott. Bizonyára az 1339 februárjától működő János apátnak tulajdonítható a konventi hiteleshely „felépítése”, az apátok nevében folytatott rendszertelen és kezdetleges oklevéladás megszervezése.²³ Feltételezhető, hogy a konvent ekkor kapott a királytól közhitelű pecsétet hiteleshelyi tevékenység folytatására. Ezután mindjárt az első kiadványok kialakítása magas színvonalú, a megfogalmazásokban nem észlelhető kísérletezés, egyszeriben, készen ültették át a régebbi hiteleshelyeknél már kialakult gyakorlatot. Az oklevelek kiállítása ekkortól egészen a szekularizációig a középkori gyakorlatnak megfelelően lényegében töretlenül folyt. Mivel nem feladatunk a középkori hiteleshelyi tevékenység részletes bemutatása az alábbiakban csupán ennek főbb jellegzetességeit vázoljuk fel.

A konvent középkori kiadványainak osztályozásában alapvetően tárgyi és formai szempontok merülhetnek fel. Tárgyi szempontból két fő csoportba oszthatjuk az okleveleket. A fassiók (bevallások) magánjogi jellegűek, míg a relatiókat (jelentések) általában egy-egy

¹⁸ KmJkv I. 21. – Kovács András: *Kolozsmonostor. Római katolikus kálvária templom*. Erdélyi műemlékek 27. Kolozsvár, 1997. 1–2.

¹⁹ Sipos: *Kolozsmonostor* 33–34. – Gáll Erwin–Gergely Balázs: *Kolozsvár születése. Régészeti adatok a város 10–13. századi történetéhez*. Kolozsvár, 2009. 106–107.

²⁰ Sipos: *Kolozsmonostor* 38.

²¹ CDTrans II. 43. sz.

²² A többi bencés konvent is ekkortól vette ki igazán részét a hiteleshelyi tevékenységből. I. Solymosi: *A bencés konventek* 492. – Sipos lehetségesnek tartja, hogy az oklevéladás már 1288 táján megindult. I. Sipos: *Kolozsmonostor* 37.

²³ Erről bővebben I. KmJkv I. 34. – A kialakulatlan formulákra I. Sipos: *Kolozsmonostor* 38.

közhatóság megbízásából, vagy ritkábban felek kérésére foglalták írásba. Ezt a beosztást jobbra az oklevelek alakja is követi: míg a bevallásokat általában nyílt, pátenis formában készítették, addig a jelentések zártak (clausulák) voltak. Ha erre igény volt a hiteleshelyek bevallásról és jelentésről egyaránt állítottak ki függőpecséttel ellátott kiváltságlevelet.

A bevallások (fessiones)

A bevallók vagy személyesen vagy ügyvédvalló levéllel felhatalmazott megbízott által jelenhettek meg a konvent előtt. A bevallásokról kiállított pátenisek szerkezete egyszerűbb, az intitulatiót többnyire egyből a narratio követi: „Nos conventus monasterii Beate Mariae virginis de Kolosmonosthra memorie commendamus per presentes quod...”.²⁴ A nagyobb tekintéllyel bíró privilégiumok esetében a formula eltérő, a protocollumnak szinte minden része megtalálható: „Conventus monasterii beate Marie virginis de Colosmonosthra omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, presentium noticiam habituris salutem in omnium salvatore. Ad universorum noticiam harum serie presentium volumus pervenire quod...”.²⁵ A hiteleshely előtt tett bevallások, tárgyuk szerint legnagyobb részben a birtokforgalomra vonatkoznak. A megszerzett jószágok védelmére a birtokjogban bekövetkezett bármilyen változást (adományozást, adásvételt, zálogosítást, cserét, egyezséget, végrendeletet, stb.) igyekeztek a hiteleshelyekkel írásba foglaltatni a későbbi jogi támadások kivédése érdekében.²⁶

A javak azonban sokszor törvénytelen úton cseréltek gazdát. A középkorban gyakran előfordultak az ún. hatalmaskodások (pusztítások, rablások, egy-egy birtok jogtalan elfoglalása), illetve a birtokok és részbirtokok jogtalan eladományozása (ez nem mindig az uralkodó hibájából történt, ugyanis sokszor hívei magszakadás címén kértek egy olyan birtokot amelynek tulajdonosa még életben volt, de a nagy távolságok miatt erről nem tudtak). A sértett felek a hiteleshelyen megjelenve tiltakoztak a jogsérelem ellen, és egyúttal a birtokra vonatkozó minden jogukat fenntartották.²⁷

A bevallók gyakran oklevelek átírása végett fordultak a konventhez. A jogilag érvényesített hiteleshelyi átírat készítésének elsődleges oka a jogbiztosító eredeti irat megóvása

²⁴ DL 28045 (1525-ös kiadvány)

²⁵ DF 27095 (1499. évi oklevél). Hasonló példa 1509-ből: DL 21900

²⁶ Dreska Gábor: *A pannonhalmi konvent hiteleshelyének működése a Zsigmond-korban*. In: *Levéltári Közlemények*. 68. (1997) 1–2. sz. 5.

²⁷ Sipos: *Kolozsmonostor 39.* – L. még az első újkori gyulafehérvári protocollum (Adam primus homo) középkori bejegyzéseit: *KápJegyz (MOL F2.) I. p. 1–2.*

volt. Mielőtt az átírásra sor került volna, a hiteleshelyi szakértők megvizsgálták az oklevelet, hogy ne szerezzenek érvényt hamisítványnak hiteles másolattal.²⁸ Oklevélátírásokat hatósági parancsra is végeztek, legtöbbször egy-egy per folyamán az egyik fél által bemutatásra kerülő, bizonyítékként használt okleveleket adtak ki saját levéltárukból.

A külső hiteleshelyi tevékenység – jelentések (relationes)

A bevallások felvételével és írásba foglalása mellett a hiteleshelyek jelentős szerepet játszottak a bíraskodásban és közigazgatásban is. Eljártak különböző birtokügyekben (birtokba való bevezetés és iktatás, határjárás, felbecsülés), de a peres ügyek szinte minden mozzanatában is részt vettek.²⁹ A mandátumban megnevezett több királyi, illetve Erdély esetében vajdai vagy alvajdai ember (általában környékbeli birtokos) közül egy, mint hivatalos kiküldött kiszállt a helyszínre a parancs végrehajtása végett. Ennek tanúbizonyságaként (pro testimonio fidedignum) vele ment a hiteleshelyi kiküldött. Bevezetés és iktatás esetén összehívták az illető birtok szomszédait akik a helyszínen elmondhatták esetleges ellenvetéseiket. A kiküldöttek még három – négy napig vártak a helyszínen, majd visszatértek a hiteleshelyre, ahol általában a mandátum hátára rávezetett feljegyzések alapján beszámoltak a történekről. Ha az iktatástól számított tizenöt napon belül nem volt tiltakozás, akkor kiállíthatták az oklevelet. Az ellentmondókat tizenötödnappra idézték a parancslevélben megnevezett bíróság elé, ahol tisztázhatták magukat. Ha a végrehajtás nem egyszerű mandátum, hanem egy pert lezáró ítéletlevél (litterae adjudicatoriae) alapján folyt, akkor érvényesen csak kivont karddal – evaginato gladio – lehetett tiltakozni.³⁰ Ebben az esetben a mandátum mellett a pecsétnyomó felső részével (cum capite sigilli) megpecsételt ítéletlevelet is visszaküldték az illetékes szervnek.

A perek előkészítő szakaszaiban különböző fokú bíróságok kérték a hiteleshelyek közreműködését. A felperes panaszaik jogosságát a két hivatalos megbízott (vajdai/alvajdai ember – hiteleshelyi küldött) útján folytatott kivizsgálás által tisztázták. A kiküldöttek nyilatkozatokat kértek az ügyről tudó egyénektől, majd a vallatás (inquisitio) végeztével oklevelet állítottak ki. De hiteleshelyek tanúskodtak határjárás (reambulatio metarum) vagy eskütétel esetén is.³¹

²⁸ Sipos: Kolozsmonostor 40.

²⁹ Kumorovitz: A leleszi konvent 3–4.

³⁰ KápJegyz I. p. 9–10.

³¹ Sipos: Kolozsmonostor 42.

A jelentések belső szerkezete a bevallásokhoz viszonyítva összetettebb. A címzést tartalmazó kezdő rész után a teljes szövegében vagy tartalmilag átfírt parancslevél következik, végül az ügyintézés részletes leírása zárja a contextust.³² A dátumot mindig a kiszállásnak az oklevélben feltüntetett időpontjához viszonyítva adták, sikertelen iktatás esetén például: „datum sexto die diei repulsionis.”³³ Az oklevél hátlapján található a címzés, illetve az ügy rövid összefoglalása.

A hiteleshelyi kiadványokat formájuknak megfelelően pecsételték, és erre a corroboratióban meghatározott formulákkal utaltak: „in cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.”³⁴ A privilégialis oklevelekre függőpecsét került, amelyet selyem- vagy kenderzsinórral erősítettek a pergamen felhajtott aljához. Az egyszerűbb formájú patens bevallások hátlapján hártya vagy papírszalaggal átfűzött pecsétet találunk. Az általában zárt jelentésekre úgy nyomták rá a pecsétet az összehajtott oklevél hátára, hogy az mindkét oldalt lezárja.³⁵

A kolozsmonostori konvent több mint 3000 kiadott és máig fennmaradt oklevele jelzi a hiteleshely működésének jelentőségét.³⁶ Ez azonban csak egy töredéke a kiállított oklevélmennyiségnek, hiszen a középkorban vezetett 25 protocollumba ennél jóval több bejegyzést másoltak. Ez a tekintélyes iratmennyiség a bizonyosság arra, hogy a konvent a középkor évszázadaiban Erdély legjelentősebb oklevélkibocsátója volt.³⁷ A középkori oklevelek teljességre törekvő tanulmányozása talán még finomíthatna azon a képen, melyet az eddigi irodalom alapján a konvent szekularizáció előtti hiteleshelyi tevékenységéről alkothattunk, de azt alapjaiban valószínűleg nem változtatná meg.

³² Kemény cs csombordi levéltára a KvNLT-ban. vol. I. nr. 35.

³³ KápJegyz I. p. 10.

³⁴ DF 261151

³⁵ Sipos: Kolozsmonostor 47.

³⁶ A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak internetes Adatbázisa (DL-DF): <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a101129htm?v=pdf&a=start>

³⁷ A DL–DF adatbázis nyilvántartásai alapján a konventet az erdélyi káptalan követi 2341 oklevéllel (ezek egy része hamisítvány vagy késői átiratban fennmaradt, gyanúsnak tekinthető kiadvány). Az erdélyi káptalan középkori jegyzőkönyvei viszont nagyrészt elpusztultak, ezért nehéz eldönteni, hogy a konvent, vagy a káptalan volt Erdély legtermékenyebb oklevéladó intézménye. Erdély északi részén nagyobb számú volt a kis- és középbirtokosság, illetve délen a káptalan működési területéből kiesett a szászok és nagyobb részt a székelyek is, ezért vélhetően inkább a konventet tekinthetjük az országész legjelentősebb iratkibocsátójának. A középkori hiteleshelyi kiadványokról Kőfalvi Tamás végzett számításokat l. *A hiteleshelyek mint a magyarországi közjegyzőség előzményei*. In: 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. A 2008. november 27-i jubileumi konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata (szerk. Rokolya Gábor). Bp., 2008. 16–19.

II. Az erdélyi hiteleshelyek a szekularizáció után

Az 1556–57-ben bekövetkezett szekularizációig az erdélyi hiteleshelyek oklevéladó tevékenysége a középkori magyarországi gyakorlatnak megfelelően lényegében változatlanul folyt.³⁸ A szekularizáció következtében birtokaikat, személyzetüket és nem utolsósorban tekintélyüket is vesztett egyházi intézmények funkciói közül egyedül a hiteleshelyire vonatkozóan maradt továbbra is valós társadalmi igény. A rendek érdekei is leginkább a hiteleshelyeken őrzött jogbiztosító levéltári anyag megóvásához és zavartalan használatához fűződtek. Az erdélyi hiteleshelyek működésének a magyarországi gyakorlattól elváló, külön útja az 1557. évi tordai országgyűlés után kezdődött, amikor a hiteleshelyi levéltárak őrzését „kiváló nemes emberek”-re requisitorokra vagy magyarul levélkeresőkre, utóbb elterjedt megnevezésük szerint „káptalanokra és konventekre” bízták.³⁹ Úgy tűnik azonban, hogy maguk a rendek sem voltak meggyőződve az újonnan létrehozott levélkeresői szolgálat életképességéről, illetve a requisitorok feladatának – mint nevük is mutatja – csak a hiteles másolatok kiállítását, a jogbiztosító iratok előkeresését tekintették. Ezért 1557-ben, a hiteleshelyi tevékenység „rendezésével” egy időben, az országgyűlés arról is intézkedett, hogy a királyi, illetve a vajdai emberek is törvényesen végezhessek azt a munkát, amely addig kizárólag a hiteleshelyek feladatkörébe tartozott. Habár ez az intézkedés csak a Partiumban élőkre vonatkozott,⁴⁰ tény az, hogy az iktatásokat, valamint a többi, korábban a hiteleshelyek feladatkörébe tartozó eljárást a vajdai küldöttek végezték, akik közül az egyik esetenként kancelláriai íródeák, társa pedig helybéli, a helyi viszonyokat jól ismerő nemes volt.⁴¹ Az általuk kiállított jelentések formulái megegyeznek a korábbi hiteleshelyi oklevelekben használtakkal, ezeket a kiadványokat azonban csak saját gyűrűspecsjükkel erősíthették meg, ennek viszont – a kortársak szemében – nem lehetett akkora jogbiztosító ereje, mint egy-egy autentikus, az írástudatlanok számára is közismert pecséttel rendelkező káptalan vagy konvent által megerősített oklevélnek.

³⁸ Szentpétery Imre: *Az erdélyi okleveles gyakorlat jellege*. Turul 1941. 1–2. füzet. 3.

³⁹ A hiteleshelyekre vonatkozó országgyűlési végzésekről l.: EOE II. 81, 89, 107, 176, 340. — Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás 212–215.*

⁴⁰ Vö. 106. sz. jegyzet

⁴¹ A hatósági kiküldöttek megnevezése a fejedelemségkorban *homo vaivodales*, vagy *regius*. Vö. az 1590-es évek első felében vezetett kisebb kancelláriai formuláskönyvben (jelzete: F15/XII.) található bejegyzésekkel pl. „Mandatum ad *vaivodalem* ut attestantem in suam convocet presentiam attestarique faciat” (p. 5.), „Novum iudicium ad *vaivodales* cum evocatione” (p. 8.), „Preceptorium ad *vaivodales* ut relatorias errores plenas super introductione et statutione confectas corrigat” (p. 14.), „Preceptorium ut *vaivodales* procuratoriam constitutionem recipiant” (p. 48.). További, magyar nyelvű példák: SzT XI. 212–214., XIII. 1022.

II. 1. A gyulafehérvári hiteleshely a szekularizáció után

A gyulafehérvári levélkeresők működésének első korszaka (1557–1575)

A születő erdélyi fejedelemség világi értelmiségének nagy része az egyházi intézmények szárnyai alatt erősödött meg annyira, hogy átvehesse az egyház funkcióinak azon részeit, amelyekre a társadalom továbbra is igényt tartott. A gyulafehérvári káptalani levéltár őrizetére kijelölt személyek kivétel nélkül a korábban kanonoki stallumot élvezők, vagy a hiteleshelyi kancellárián szolgálatot teljesítők közül kerültek ki, hiszen ők voltak birtokosai azoknak a gyakorlati ismereteknek, melyek hiányában a hiteleshelyi levéltárban és munkában való tájékozódás lehetetlen lett volna. A reális társadalmi szükséglet által létrehozott levélkeresői szolgálat ellátói, a requisitorok először 1559-ben jelennek meg a forrásokban,⁴² de ekkor még, – és az elkövetkező években is – csak a káptalani levéltárból írnak át hatósági utasításra, vagy magánszemélyek kérésére okleveleket. A fejedelmi pecséttel megerősített másolatokért a korábban szintén kanonoki címet viselő Csáky Mihály kancellár felelt; ezzel kezdődik a kialakulóban levő fejedelmi kancelláriával való szoros kapcsolat, amely a gyulafehérvári hiteleshely működését végig jellemezte.⁴³ Úgy tűnik, hogy a birtokaitól megfosztott káptalan levéltárának kezeléséhez és a fejedelmi kancellária megszervezéséhez egyaránt a káptalan szárnyai alatt nevelkedett írástudókra volt szüksége az Erdélybe került királyi, majd fejedelmi udvarnak. Talán nem tévedünk, ha a szekularizáció utáni években működő káptalani levélkeresők kiválasztását – protestánssá lett kanonoktársai köréből – a kancellária megszervezését is véghez vivő, külföldön is tanult Csáky Mihályhoz kötjük.⁴⁴

⁴² DL 1688. Valószínűleg 1559-ben neveztek ki Gyulafehérvárra levélkeresőket, mert 1558. őszén még kijelölésüket sürgeti az országgyűlés, 1560-ban viszont már csak Kolozsmonostorra kérnek requisitorokat l. EOE II. 107, 176.

⁴³ A fejedelmi korszakban működő levélkeresők tekintélyes része egy időben teljesített szolgálatot a hiteleshelyi és a fejedelmi kancellárián, mindkét helyen a fejedelmi parancsok végrehajtóiként tevékenykedtek. Jó példa erre az 1588–1599 káptalani requisitor Balásfi János, aki ugyanakkor a nagyobb kancellárián is írnokoskodott. Róla l. Bogdándi: Balásfiak 807-812.

⁴⁴ Csáky Mihály származásáról, életútjáról és udvari szerepéről l. Jakó Zsigmond: *Csáky Mihály (1492–1572) erdélyi kancellár származásáról*. In: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez. Budapest, 1997. 91–96. — Horn Ildikó: *Tündérország útvesztői. Tanulmányok Erdély történelméhez*. Bp., 2005. 23–32. — Oborni Teréz: *Izabella királyné erdélyi udvarának kezdetei (1541–1551)*. In: Történelmi Szemle 2009/1. 38–39. A káptalani dékánkanonokok jegyzékében 1532-től szerepel l. Vekov: Alba Iulia 7. sz. melléklet. Csáky halála után a káptalani másolatok kiállításáért utódja, Forgách Ferenc felelt, a hiteleshely és a fejedelmi kancellária közötti szoros együttműködés tehát továbbra is érvényben volt l. DL 36931

*A gyulafehérvári hiteleshely első levélkeresői*⁴⁵

A feltehetően jogi ismeretekkel rendelkező Mosdósi Ambrus magister 1551-ben és 1555-ben még dékánkanonoki címet visel, 1559–1566 között, a requisitorság mellett a tizedek erdélyi főarendátora is.⁴⁶ Dékánként ő sáfárkodott a káptalani javadalmakkal, és ebben a tisztségében szerzett tapasztalatai járulhattak ahhoz, hogy őt bízták meg a fejedelmi jövedelemmé vált tized adminisztrálásával is.⁴⁷ Valószínűleg a szekularizált „káptalan” vezetését is ő láthatta el, erre utalnak az általa ellenőrzött és kijavított oklevelek.⁴⁸ Mosdósi képzettségéről csak bizonytalan adataink vannak. Talán vele azonosíthatjuk azt a *Ambrosius Eeles de Mosdos*-t, aki a bécsi egyetem magyar natiójának matricolájában 1538-ban szerepel.⁴⁹ A királyi jövedelmek számbavételére Erdélybe rendelt Bornemisza Pál veszprémi püspök a történelmi érdeklődésű Georg Werner magyar kamarai tanácsoshoz 1555-ben intézett levelében Mosdósi Ambrus magistert azok közé sorolja, akik képesek összegyűjteni a gyulafehérvári székesegyház történetének forrásait.⁵⁰ Ez az adat is azt bizonyítja, hogy Mosdósi amellet, hogy alaposan ismerte a káptalani levéltárat, rendelkezett azokkal az ismeretekkel amelyek lehetővé tették az oklevelek történeti forrásként való feltárását. Levélkeresőként említik 1565. december 10-én, amikor János Zsigmond fejedelem, egyebek mellett a káptalani levéltárban teljesített szolgálataiért bőkezű adományban részesítette.⁵¹ Mosdósi levélkeresőként utoljára 1568-ban

⁴⁵ Vö. ErdKápJkv VIII/1. 12–18.

⁴⁶ ErdKirKv VII/1. 68. sz. – 1559-es adat: DL 36910., 1560 áprilisában kelt nyugtáját közölte Vass Miklós: *Székely oklevelek a XVI. századból*. In: Történelmi Tár 1910. 128. – 1566. évi adat: DL 36605

⁴⁷ A középkori dékánkanonokok feladatai közé tartozott az egyházi testületet illető tized begyűjtése is. A dékánok teendőiről I. Solymosi László: *Az egri káptalan dékánválasztási statútumai a XV. századból*. In: Levéltári Közlemények 63. (1992) 1–2. 143. – Fedeles Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. Pécs, 2005. 59–61. – A tizedarendátorok munkájáról, a fejedelemségkori tizedigazgatásról I. Ember Győző: *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig*. Budapest, 1946. 486–494.

⁴⁸ DL 38760 – 1560-ban kelt átírás szövege alatt: „Lecta et correcta per me Ambrosium Mosdossi”

⁴⁹ Schrauf Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Magyarországi tanulók külföldön IV. Bp., 1902. 192.

⁵⁰ Radvánszky Béla: *Történelmi levelek a Hédervári levéltárból (második közlemény)*. In: Történelmi Tár. Bp., 1880. 686–587 (téves lapszám!) – Ugyanebben az évben kelt Bornemisza levele a káptalanhoz, melyben elrendelte az erdélyi egyházmegye és a székesegyház történetére vonatkozó források összegyűjtését, erre a legalkalmasabb személyeknek Báthai Máté magistert, Mosdosy Ambrus magistert és Albert magister örkanonokot nevezte meg. L. Entz Géza: *A gyulafehérvári székesegyház*. Bp., 1958. 187–188.

⁵¹ Bánffy cs lt az ENMLt-ban (a KvNLt örizetében). Függepcses oklevelek nr. 19. – Ugyanebben az évben a protestánsok elfoglalták a székesegyházat, a maradék katolikus papságot pedig elűzték. A továbbra is működő requisitorok már valószínűleg valamelyik új hit követői lehettek. A levélkeresők örizetere bízott káptalani kincstár egy részének átadásakor Mosdósinak már felesége is volt I. János Zsigmond 1565. március 1-én kiállított nyugtáját Szabó Károly közlésében, téves címmel (*Nagy-váradí káptalan XVI. századi egyház kincsei*). In: Archaeologiai Értesítő XII (1878) 261–262. Az oklevelet felhasználta Vekov Károly, de a közlést tévesen Deák Farkasnak tulajdonította: Vekov Károly: *Egy erdélyi püspök és a gyulafehérvári székesegyház kincstára*. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 1996. 546.

szerepel, talán e tájban következhetett be halála.⁵² Származásáról csak feltételezhetjük, hogy talán a Somogy megyei Mosdósról sodorta a török veszedelem a távoli Erdélybe. Az egykori dékánkanonok családjáról csak annyit tudunk, hogy Csoronk Ilona nevű özvegyétől egyetlen fia, János maradt.⁵³

Dombai Benedeket 1559–1569 között, korábbi klerikussága bizonyóságaként, a káptalan szétszéledése után is hosszú ideig helyettes örkanonokként (subcustos) emlegetik a forrásokban, és ezzel párhuzamosan, feltehetően 1573-ig levéltárosi feladatokat is teljesített.⁵⁴ A szekularizáció előtt az örkanonok helyetteseként annak feladatait láthatta el, tehát őrizte a székesegyház liturgikus felszereléseit, kegyszereit, a káptalani pecsétet és a levéltárat.⁵⁵ 1556 után azonban a káptalani kiadványok megerősítésére használt pecsétnyomó már nem lehetett kezénél, azt bizonyára az ebben az évben Erdélyből távozó Bornemisza Pál püspök, vagy kíséretének valamelyik tagja vihette magával.⁵⁶ Rokonságához tartozhatott az 1590-es években a fejedelmi nagyobb kancellárián íródeákként tevékenykedő Dombai Máté.⁵⁷

Az 1559-ben káptalani requisitornak nevezett, feltehetően délszláv származású, magyargáldi birtokos Radicsics János 1549-ben már a káptalan jegyzőjeként jelenik meg és ezt a tisztségét a szekularizációig bizonyíthatóan viselte.⁵⁸ 1565-ben, a káptalani kincstár egy részének János Zsigmond részére való átadásakor még levélkeresőként szerepelt, és 1568-ban is a káptalannál tevékenykedett, de ezután nevével többet nem találkoztunk.⁵⁹ Radicsics is jó példa arra, hogy a kialakulóban levő államalakulat megszervezéséhez és működtetéséhez nélkülözhetetlenek voltak – az egykori ország többi részéről menekült írástudók mellett – a helyi viszonyokat jól ismerő, tapasztalt deákok. 1559-től a káptalan kancelláriájánál alapos gyakorlatot szerzett Radicsics már az ítélszék egyik ülnöke, és ebben a tisztségében találjuk 1566-ban is.⁶⁰

Az 1567-ben majd 1572-ben káptalani requisitor és szintén volt pap Verőczei János valószínűleg rokonsági kapcsolatban állhatott az 1544–45-ben hunyadi főesperes, 1546-ban

⁵² DL 36590

⁵³ KmProt VII. f. 90^v–91^r. (Vö. a Függelék 149, 164–165. sz. kivonataival)

⁵⁴ DL 1688., ErdKápjkv VIII/1. 218. sz. – 1559-ben oltárigazgatóként és requisitorként szerepel l. DL 36910.

⁵⁵ Az örkanonokok feladatairól l. Fedeles Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. Pécs, 2005. 56–57.

⁵⁶ A Bornemisza Pál által Gyulafehérvárról elvitt kegyszerekről l. Entz Géza: *A gyulafehérvári székesegyház*. Bp., 1958. 143.

⁵⁷ Trócsányi: Központi kormányzat 190.

⁵⁸ Radicsics János 1549-ben és 1555-ben szerepel káptalani jegyzőként a Vekov által összeállított jegyzékben l. Vekov: Alba Iulia (a kötet végén levő 7. számú melléklet)

⁵⁹ 1568-as említése: DL 36590

⁶⁰ DL 36605

dékánkanonok Verőczei Miklóssal, és feltehetően általa kerülhetett már korábban a hiteleshelyi kancelláriára. Ugyanebben az időszakban, hihetően megszakítás nélkül 1568–1573 között Szentmihályi Lőrinc papot is a hiteleshely levélkeresőjeként emlegetik, de egyidejűleg a fejedelem gyulafehérvári udvarbírói hivatalát is viselte.⁶¹ János Zsigmond fejedelem requisitoroként teljesített szolgálataiért neki adományozta a korábban a székesegyházi egyik oltárigazgatósághoz tartozó, a szekularizációval a kincstárra háramlott gyulafehérvári házat. Ebből az adatból arra lehet következtetni, hogy a requisitorok a fejedelem familiárisaiként teljesítették szolgálataikat, levéltárosi munkájukat esetenként egy-egy birtokkal és nem szabályszerű, pontosan meghatározott fizetéssel jutalmazták. A levélkeresést amolyan mellékfoglalkozásnak tekintették és feltehetően egyedül lelkesmeretességük határozta meg, hogy – lényegében alkalminak tekinthető – munkájukat miként végezték.

A gyulafehérvári levélkeresők oklevelei a hiteleshely újjászervezéséig (1575)

A gyulafehérvári hiteleshely oklevéladó tevékenységében e rövid időszakon belül is két korszakot különíthetünk el. A tartalmi szempontból meglehetősen egyhangú oklevelek, melyek kizárólag oklevélátírások, feltehetően 1571-ig, Csáky Mihály kancellárságának végéig a választott király nevében keltek. A gyulafehérvári hiteleshely saját nevében való oklevélkiadása tehát szünetelt. Ha a perek során valamelyik fél részére a káptalani levéltárból másolatot igényeltek, János Zsigmond utasította az általa kinevezett requisitorokat, hogy keressék meg a sekrestyében az oklevelet, melynek szövegét a fejedelem pecsétjével megerősített oklevélbe foglalták. Ezekért a kiadványokért – csakúgy, mint a fejedelmi kancellárián keltekért – Csáky Mihály felelt, erre utal a levélkeresetítő parancsba foglalt kitétel, hogy az átírt oklevelet „...requisitorumque et reinventorum tenores in transsumto literarum nostrarum per reverendum Michaellem Chyaky cancellarium et secretarium nostrum fidelem sub sigillo nostro...” állítsák ki.⁶² Ezzel a meglehetősen nehézkes eljárással készült átírásokat a requisitornak kinevezett dékánkanonok Mosdósi Ambrus ellenőrizte.⁶³

1571-től, Forgách Ferenc kancellárságának időszakában egyszerűsítették az átírások kiállítását, ezentúl a gyulafehérvári levélkeresők testületként, saját nevükben adták ki

⁶¹ ErdKirKv VII/1. 57, 58, 96, 200. sz.

⁶² DL 1688, 36590.

⁶³ 1560-as adat: „Lecta et correcta per me Ambrosium Mosdossi” – DL 38760

kiadványaikat. A hiteleshely azonban továbbra sem rendelkezett saját pecséttel, ezért az átiratokat a nagyobb kancellária pecsétjével (*sub sigillo magnificentiae vestrae maioris cancellariae*) erősítették meg.⁶⁴ Az így megszerkesztett oklevelek szövegét feltehetően az egyik levélkereső ellenőrizte és a kancellár felelt a kiadványokért, amire az oklevelek megfogalmazása is utal: „in transsumpto presentium literarum nostrarum sub sigillo Illustris magnificentiae vestrae per manus magnifici domini Francisci Forgach de Ghymes cancellarii et secretarii... dedimus et emanari fecimus”.⁶⁵ Habár az oklevéladás a korábbi időszakhoz képest valamelyest egyszerűsödött és a felsorakoztatott adatok szerint a gyulafehérvári hiteleshely a fejedelmi kancelláriával szoros kapcsolatban és helyileg is közvetlen szomszédságában működött, az átiratok kiállítása elég hosszú időt vett igénybe. 1572-ben például, Báthory István erdélyi vajda szeptember 16-án kelt levélkeresztető parancsára a requisitorok egy hónap elteltével állították ki az átiratot.⁶⁶

II. 2. A váradi hiteleshelyek a szekularizációt követően

Váradon a középkorban a székeskáptalan mellett a váradelőhegyi prépostság, majd társaskáptalan is folytatott hiteleshelyi tevékenységet.⁶⁷ A váradi székeskáptalan hiteleshelyi levéltárát 1557-től kezdve, a kanonokok távozása után a váradelőhegyi Szent István káptalan őrizte, s minthogy már azelőtt is bocsátott ki okleveleket saját pecsétje alatt, átvette a váradi hiteleshely teendőit is.⁶⁸ Adatok hiányában nehéz eldönteni, hogy miért maradhatott meg a társaskáptalan Váradon és miért tarthatta meg birtokait még néhány évig.⁶⁹ Tény, hogy a partiumi nemességnek érdekében állott a hiteleshelyi levéltárakban őrzött jogbiztosító iratanyag megőrzése és az oklevéladó tevékenység zavartalan folytatásának biztosítása. Emellett bizonyára hozzájárulhatott a káptalan és a hiteleshelyi tevékenység fenntartásához, hogy 1558-ban az országgyűlés a váradi várat szánta Izabella királyné székhelyének, és bizonyos jelek szerint Izabella és udvara valóban tartózkodott itt egy ideig.⁷⁰ A feltehetően már 1559-ben váradi kapitánynak kinevezett katolikus Báthory Istvánnak is szerepe lehetett a társaskáptalan védelmében, és talán nem véletlenül éppen az ő bécsi rabsága idején (1565–1567) üzték el a

⁶⁴ DL 73623

⁶⁵ DL 36931

⁶⁶ DL 73623. Egy 1573-ban kelt átirat kiállításához már szinte két hónapra volt szükség l. ErdKÁPJKv VIII/1. 218–219. sz.

⁶⁷ Bunyitay II. 27–33, 208–217, 388–403.

⁶⁸ Bunyitay I. 425–443.

⁶⁹ Bunyitay I. 428.

⁷⁰ Balogh Jolán: *Varadinum. Várad vára. I.* Budapest, 1982. 40. – EOE II. 88.

társaskáptalan katolikus hitéhez ragaszkodó tagjait.⁷¹ 1566-ban, a márciusban tartott tordai országgyűlés végzése értelmében,⁷² a Szent István káptalan tagjainak nagy része távozott Váradról, s még ugyanabban az évben – a helyben maradt, protestánssá lett kanonokok közül – Kanizsai János és Fóris papok, valamint Bihar vármegye nótáriusa kapott megbízatást a hiteleshelyi teendők végzésére.⁷³

A fejedelemségkorban Váradon tevékenykedő levélkeresők meglehetősen hézagos jegyzékét áttekintve néhány érdekes következtetésre juthatunk.⁷⁴ Részben az ő esetükben is megfigyelhető a vármegyével való szoros kapcsolat, amely a konventnél és a gyulafehérvári káptalannál is észlelhető, másrészt olyan esetekkel is szembesülhetünk, melyekre a váradi káptalannál nem is várnánk. Amellett, hogy valamelyik levéltáros Bihar vármegye nótáriusi hivatalát is viselte,⁷⁵ a váradi requisitorok úgy tűnik olykor a központi kancelláriánál is szolgáltak. Váradi Pál deák például 1569–70 között volt bizonyíthatóan váradi requisitor, de – ha nem csupán névazonosságról van szó – ugyanebben az időszakban a fejedelmi nagyobb kancellárián is jegyzőként szolgált.⁷⁶ Hogy e két tisztség egyidejű betöltése a gyakorlatban hogyan is történt, arra további kutatások adhatják meg a választ, viszont a későbbiekben bemutatásra kerülő kolozsmonostori példák alapján arra gondolhatunk, hogy a hivatalok halmozása biztosan nem lehetett szokatlan eljárás.

⁷¹ Az eseményekről l. Kruppa Tamás: *Nagyvárad jelentősége a Báthoryak művelődés- és valláspolitikájában*. In: Századok 2005. 945–946. A hagyomány az országos főkapitányi tisztséget viselő Hagymási Kristófnak tulajdonította a váradi rombolásokat és a katolikusok elűzését l. Horn Ildikó: *Hit és hatalom. Az erdélyi unitárius nemesség 16. századi története*. Budapest, 2009. 177–178.

⁷² EOE II. 303.: „Az váradi káptalannak ő felsége ez jövő virág vasárnapot hagyta, kik ha meg akarnak térni, házakban, szőlőkben, marhájokban, jószágoktól el válva, kiket ő felsége magának akar tartani, békességgel megmaradhatnak; ha pedig az istennek ígését nem akarják venni, személyekben marhájokkal egyetembe valahova akarnak menni, szabadon elbocsáttassanak”.

⁷³ EOE II. 327.: 1566 decemberében a következőket határozzák: „a váradi káptalan helyébe mért hogy azok megrontattanak az ő bálványozásoknak okáért, ez dologért az nemességnek igazsága meg ne fogyatkozzék, sőt az Erdélyországnak módjához képest tartassék más két pap Kanisai János és Foris pap, kit most is ugyan ott Váradon vagynak, ezek mellé választassék egy jámbor, tudós és tökéletes ember, az vármegye notariusával egyetemben, kik az leveleket őrizik oltalmazzák és minden levél keresésinek, kiadásának és törvény szerint való executioknak az ő felsége parancsolatjára, gondját viseljék, és önnön pecsétek alatt s felségnek minden dolgokat híven megírjannak.”

⁷⁴ A Bunyitay által összeállított névsort l. Bunyitay IV. 129.

⁷⁵ 1569-ben Albert deák requisitor és vármegyei jegyző (KvNLt, Wesselényi lt, 16. századi oklevelek, 1. doboz); Váradi Lukács deák 1587–1595 között levélkereső, 1587–88-ban vármegyei jegyző (ErdKirKv VII/3. 724, 835, 1385. sz.)

⁷⁶ ErdKirKv VII/1. 167, 182, 219. sz.

A váradi requisitorok által kiadott oklevelek

Az előbbieken felvázolt történeti áttekintésből is nyilvánvaló, hogy a váradi hiteleshely sorsa – az erdélyi káptalanéhoz, s mint látni fogjuk a kolozsmonostori konventéhez képest – másként alakult. A társaskáptalan feloszlatása után a hiteleshelyi tevékenység csak rövid ideig szünetelhetett. Már 1567 folyamán újra beindult az oklevéladás, amely nem csupán az átiratok kiadására szorítkozott.⁷⁷ 1568 márciusában János Zsigmond az általa kinevezett levélkeresőkhöz, Kristóf paphoz, Albert deák Bihar vármegyei nótáriushoz, váradi Sándor Gergelyhez és Budai Simon deákhhoz címezte iktatást elrendelő parancslevelét, amelyre a jelentést csaknem egy év elteltével, 1569 januárjában állították ki.⁷⁸ Minthogy gyér adatokkal rendelkezünk, nem állíthatjuk azt, hogy Váradon az oklevéladás általában ilyen időigényes tevékenységnek számított (ennek ellentmondanak a néhány nap alatt kiállított oklevelek), de feltehetően a négy requisitor időnként nehezen tudott eleget tenni a hiteleshelyi feladatoknak, ezért olykor egy-egy oklevél kiállítása több időt vehetett igénybe.⁷⁹ A nehézkes ügyintézés magyarázata lehet az is, hogy a váradi hiteleshely oklevéladó „szolgáltatásait” nagy terület, lényegében az egész Partium lakossága igénybe vehette, talán ennek a – középkorhoz képest megfogyatkozott létszámú és más feladatokat is ellátó – kancelláriának lehetett a későbbiekben is a legnagyobb forgalma az erdélyi fejedelmek fennhatósága alá került hiteleshelyek közül.

További kutatások majd arra is magyarázattal szolgálhatnak, hogy miért éppen Váradon szervezték újjá elsőnek a világi személyzettel működő hiteleshelyet. Bizonyára a kiterjedt terület lakosságának szüksége volt egy megbízható, évszázados hagyományokkal rendelkező iratkiadásító szervre, melyet Gyulafehérváron ideig-óráig részben a fejedelmi kancelláriával próbáltak helyettesíteni.

A váradi levélkeresők okleveleiket eleinte saját nevükben, testületként állították ki és saját gyűrűspecstjeikkel erősítették meg.⁸⁰ A káptalani pecsét hiányában – melyet valamelyik távozó

⁷⁷ Erre utal az 1566 decemberi országgyűlési végzés (l. 73. jegyzet), illetve a váradi requisitorok által kiállított oklevelek szövegezése is különbözők a gyulafehérváritól, míg azok „requisitores et conservatores literarum”-ok, a váradiak „judicialium deliberationum et legitimorum mandatorum regionum executores”-ek is.

⁷⁸ ErdKirKv VII/1. 50, 74. sz.

⁷⁹ Másik példa szerint egy 1567-ben kelt parancslevelre, 1569-ben írnak át okleveleket – DL 72215.

⁸⁰ DL 72215 (gyűrűspecstekkel megerősített oklevél, amely 1569. április 17-én kelt): „Nos Christophorus presbiter, Albertus literatus notarius comitatus Byhoriensis, Gregorius Sandor Waradiensis et Symon literatus Bwdensis, requisitores videlicet literarum et literalium instrumentorum in sacristia sive conservatorio ecclesie Waradiensis repositarum ac aliarum quarumlibet judicialium deliberationum et legitimorum mandatorum regionum executores.” A corroboratiónban nincs utalás az oklevél megpecsételésének módjára, de az országgyűlési végzésben is „önnön pecséték alatt” kelt kiadványokról esik szó. Vö. 73. jegyzet. – ErdKirKv VII/1. 69. sz. L. még Papp: A hiteles helyek 111–112.

kanonok vihetett magával – ily módon megszerkesztett okleveleknek azonban nem lehetett akkora hitelük, mint egy autentikus pecséttel megerősített kiadványnak. Erre a helyzetre érdekes és a fejedelmi kancelláriához való kötődés szempontjából sokatmondó megoldás született. A fejedelem által kinevezett levélkeresők 1569 áprilisában még saját pecsétjeikkel erősítették meg oklevelüket, 1571 novemberében viszont már arról rendelkezett a Kolozsváron tartott országgyűlés, hogy „az váradi káptalannak ő nagysága más pecsétet adjon, mert az mely pecsétek most vagyon, az circulussán az meg holt fejedelemnek neve írattatott, hogy senki kétségben avagy vélekedésben ne essék az káptalan felől.”⁸¹ A váradi hiteleshely eszerint valamikor 1569. április – 1571. március 14. (János Zsigmond fejedelem halála) között kapott új pecsétet, amely feltehetően a Szapolyai családi címert ábrázolta és körirata is tartalmazhatta a fejedelem nevét.⁸² A későbbiekben minden fejedelemváltáskor új pecsétnyomót vésettek a váradi requisitoroknak, ezek körirata már „Sigillum Capituli Ecclesie Varadiensis”, a pecsétkép azonban továbbra is a fejedelem címere maradt.⁸³ További adatok hiányában nehéz eldönteni, hogy mi indokolhatta ezt a nehézkes, az oklevéladó tevékenységben bizonyára zavarokat okozó megoldást, csak feltételezhetjük, hogy a fejedelmi címerkép alkalmazásához hozzájárulhatott Várad kulcsfontosságú szerepe, illetve az, hogy a világi alapon működő hiteleshely nem egy, hanem két egyházi intézmény „jogutódjaként” működött tovább, két hiteleshelyi levéltárat örökölt meg, és talán éppen emiatt egyik régi pecsétjét sem vették át (mint ahogy a gyulafehérvári káptalan és kolozsmonostori konvent esetében történt).

⁸¹ EOE II. 504.

⁸² A hiteleshely új pecsétjeiről l. Bunyitay IV. 30, 127. Papp László a káptalan Báthory Zsigmond által adott pecsétjét ismerte, ennek köriratát is közölte l. A hiteles helyek 112. Új pecsét adásáról rendelkezett az 1608. márciusában, Báthory Gábor fejedelemségének kezdetén tartott országgyűlés is l. EOE VI. 96. Arra vonatkozóan nincs adatunk, hogy milyen pecséttel erősítették meg az okleveleket, amíg – minden egyes fejedelemváltáskor – az új pecsétnyomó elkészült.

⁸³ Báthory címeres pecséttel megerősített oklevelek: DL 74345, 82266. — 1627-ben a fejedelmi címert ábrázoló pecsét körirata: Sigil. Authenticum. Capituli. Varadien. (KvNLT, Wesselényi cs lt, 4. doboz)

III. A kolozsmonostori hiteleshely a requisitori intézmény megszervezéséig (1557–1575)

Amint már korábban is utaltunk rá, a reformáció következtében az egykori bencés apátság funkciói közül a XVI. század közepére egyedül a hiteleshelyre maradt továbbra is társadalmi igény. Kolozsvári János apát távozása után (1556), a requisitori intézmény végleges megszervezéséig (1575) a konvent utolsó jegyzője, Óvári János deák személye biztosította valamelyest az oklevéladás folytonosságát.⁸⁴ A rendek – a kialakulóban levő államalakulat bizonytalanságai ellenére – biztosítani próbálták a konvent sekrestyében őrzött régi levéltári anyag megóvását és zavartalan használatát. 1557 májusában Izabella királyné még a konventhez intézte mandátumát,⁸⁵ de a következő hónapban tartott országgyűlés már négy-négy tekintélyes nemesre kívánta bízni a gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent levéltárát, akiknek feladatává tette, hogy a levéltárak őrzése mellett, levélkerestető parancsra hiteles másolatokat állítsanak ki.⁸⁶ A levéltár őreinek kinevezése azonban még évekig váratott magára, mert a kincstár nem volt hajlandó biztosítani requisitorok fizetését, illetőleg vélhetően kielégítette az a mód, ahogyan a hiteleshelyi archívumot Kolozsvár városával kezelte.

Ebben az átmeneti időszakban a kolozsvári bíró viselt gondot a konvent levéltárára, melyet ekkor is Kolozsmonostoron, a sekrestyében tartottak. Ha szükség volt a levéltárban őrzött oklevelek közül valamelyikre, a levélkerestető parancsot a városhoz intézték. Izabella királyné 1559. június 22-én kelt parancsát még a kolozsmonostori apátság официálisához, Nagy Miklóshoz, Bornemissza János kolozsvári bíróhoz, Baráth István esküdthöz és Tályai István városi jegyzőhöz címezte,⁸⁷ a következő évtől kezdve azonban a levélkerestető mandátumokban már nem találjuk a kolozsmonostori tisztartó nevét, a leveleket egyszerűen a város vezetőségéhez intézik: „fidelibus nostris prudentis circumspectis judici et juratis civibus civitatis nostre Coloswariensis, requisitoribus videlicet litterarum in sacristia seu conservatorio ecclesie

⁸⁴ Erről az időszakról, illetve János deák személyéről l. KmJkv I. 88–91., továbbá jelen munka requisitorokra vonatkozó fejezetét.

⁸⁵ Kiss Andrei: *Locurile de adevire* 62–63.

⁸⁶ EOE II. 81.: „Statutum est praeterea ut quatuor prestantes viri nobiles deligantur, qui sub vinculo fidei christianae et honoris Albe in potestate habeant universa privilegia et litalia instrumenta in sacratio sew conservatorio literarum et illa diligenter curent, a quibus paria literarum requisitoriis et preceptoriiis literis pro vetere consuetudine excipiantur, ne fideles nostri justis suis juribus quoquomodo priventur. Placuit totidem delegi in Colosmonostor et eodem libere fungi officio.”

⁸⁷ DL 37231

Abbas de Colosmonstra repositarum per nos ad id delectis”.⁸⁸ 1560-ban egy mandatumban külön kiemelték, hogy a polgárok a levélkereséshez János deákot, a konvent korábbi jegyzőjét is vigyék magukkal.⁸⁹ Ezután az 1560–1573 közötti időszakban adatolhatóan mindig János deák az, aki kolozsvári polgárok társaságában, a fejedelem levélkerestető parancsára kiment Kolozsmonostorra és megkereste az igényelt iratot.⁹⁰ Az eljárást végző személyek minden egyes alkalommal visszazárták és lepecsételték a levéltár ajtaját, a kért szöveget vagy a helyszínen rámásolták a mandátum hátára, vagy magukhoz vették az eredetit és bevitték Kolozsvárra, ahol a bíró nevében kiállított és a város nagyobb pecsétjével megerősített átiratban kiadták az oklevelet.⁹¹

Ennek az eléggé nehézkes és bizonytalan eljárásnak szerettek volna a rendek véget vetni állandó és felelősségre vonható levéltáros(ok) kinevezésével.⁹² János Zsigmond erre válaszul elrendelte, hogy a konvent levéltárát szállítsák át Gyulafehérvárra és ott bízzák a káptalani requisitorok őrizetére, akiknek létszámát hajlandó volt egy személlyel növelni.⁹³ A költöztetésre azonban szerencsére – tekintettel a gyulafehérvári káptalani levéltár későbbi pusztulására – nem került sor. 1563 júniusában az országgyűlés a tényleges helyzetet törvényesítette, amikor János deák vármegyei jegyzőt requisitornak nevezte ki.⁹⁴ Az intézkedés szerint a levélkereséskor Óvári

⁸⁸ DL 28003, DL 36957 (1563), DF 255030 (1568)

⁸⁹ „adhibito vobiscum Joanne litterato alias notario dicti Conventus” (DL 28003)

⁹⁰ 1560: DL 28003; 1561: DL 74362; 1563: DL 36957; 1569: DF 253576; 1573: DF 255273

⁹¹ KmJkv I. 90. A conservatorium ajtajának visszazárására és megpecsételésére Izabella királyné 1559-ben kelt parancsaiban találtunk utalást: „prescriptumque conservatorium et sacristiam... denuo claudere et fideliter obsignare debeatis” (DL 38708, 37231). Az, hogy a levélkeresés és az átirat kiállítása a gyakorlatban hogyan ment végbe, egy 1570-re vonatkozó adat alapján rekonstruálható: „1570 eztendeobe Nyreo Kalmannak birosagaban, hozta volt Zekel Jiles eo felsege az megh holt feiedelmwnk parancholatiat, hofi az lewelet, kjreol mostan contencio vagion az conuentbeol ala hozatnak, es az thanacz hazban lenne bjzonios ideiglen, eok azkor meg hattak volt Orgonas Benedeknek kj requisitor volt az notarius mellet, hofi ala hozna, ky alais hozta es leh teotteh eleottek az thanach hazban, melj lewel az thanach hazban volt.” (MOL R 314, Városi iratgyűjtemény, 10 doboz, Vegyes iratok, 2a. csomag, f. 25^{r-v}). Ezek szerint a konvent levéltárából lehozott eredeti oklevelet a másolat kiállításáig a tanácsházban őrizték. Az említett Orgonás Benedek kolozsvári esküdt és ispotálymester volt (l. Kiss András: *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez 1592-ig*. Kézirat. 538. sz.), ebben az esetben ő kísérte el Kolozsmonostorra János nótáriust.

⁹² Az 1560 márciusában tartott országgyűlés is sürgeti requisitorok kinevezését: „Statutum est, ut Maiestas sua deligat homines idoneos ad conservacionem literarum et literalium instrumentorum in conservatorio Colosmonstra repositarum, ne exinde regnicolis utriusque regni Maiestatis sue damnum subsequi possit.” EOE II. 176.

⁹³ „Quemadmodum superioribus partialibus comitiis supplicatum est Maiestati sue, ita et modo supplicatur dignetur Maiestas sua conservatorem literarum et literalium instrumentorum regnorum Hungarie et Transsylvanie in conservatorio Monasterii Colosiensis repositarum, de medio nobilium tres idoneas personas, qui et dei et dignitatis Maiestatis sue suique ipsius et honoris rationem habeant, eligere et conservationem illarum illis committere. Visum est sacre Maiestati Regie et consilio, ut litere et instrumenta literalia deducantur Albam et requisitionis earum habeant curam illi, qui reliquarum nunc habent; unus tamen nobilis deligatur ut sint quattuor.” EOE II. 195.

⁹⁴ „Item quod Joannes Literatus notarius conventus Monasterii et comitatus Colosiensis die sedis iudicarie primitus celebrande, in facie eiusdem sedis coram egregiis Joanne de Sombor, Gregorio de Fratha et Andrea Tholdalagii, presente eciam iudice civitatis Coloswariensis super fideli requisitione, emanatione et conservatione literarum

János deák mellett továbbra is mindig jelen kellett legyen egy kolozsvári esküdtpolgár, a gyakorlatban azonban általában két polgár kísérte el a jegyzőt Kolozsmonostorra.⁹⁵ János deák javadalmazását az átíratot igénylő fél által az átírásért fizetendő illetékekkel kívánták megoldani. Ennek értelmében a keresésért 50 dénárt, az átírás első lapjáért ismét 50 dénárt, minden további lapért 10 dénárt kérhetett a felektől.

A nemesség azonban ezzel a megoldással sem lehetett elégedett. 1565 júniusában a rendek kérték a fejedelmet „hogy az kolozsmonostori leveleket, privilegiumokat és az nemesség igazságára való registrumokat ő felsége vitesse Fejérvárra, hogy a káptalanbeli levelekkel együtt legyenek; választassanak gondviselők; méltó, hív és jámbor személyek gondviselése alá adassanak, kik az előtt tiszték szerént erre gondot viseltenek, kiknek ő felsége kegyelmesen fizetést is tégyen”.⁹⁶ Az országgyűlés vélhetően nem tartotta biztosítottnak a levéltár megfelelő őrzését a kincstári birtokká vált egykori apátsági épületben és talán az is zavarta, hogy a jogbiztosító iratokat nem nemesek, hanem Kolozsvár városa kezelte. A költöztetés azonban újból elmaradt, az átíratokat továbbra is János deák írta és a város pecsétje alatt állították ki. Ez a terv végül lekerült a napirendről, 1568 nyarán a rendek már újra azt kérték a fejedelemtől, hogy Kolozsmonostorra is nevezzen ki requisitorokat.⁹⁷ A levéltárőrök kinevezését azonban a fejedelem tovább halogatta. 1570 májusában újból megfelelő személyzet állítását kérte az országgyűlés, sőt a rendek újabb igényekkel álltak elő, javasolva hogy a „méltó requisitorok” a levéltárra való gondviselés mellett, „az régi szokott helyeken executioba eljárhassanak igazán, az nemesség levelének penig pariáját, ha kik deponálni akarják, híven bevegyék, és mikor az nemességnek

dominorum regnicolarum juramentum praestare debeat. In requisitionibus autem semper unus juratorum civium eiusdem civitatis Coloswar illi adhibeatur, qui pro requisitione literarum habeat denarios quinquaginta. Reinventis autem et prescriptis sigillatisque literis, unum folium papiri continentibus rursus denarios quinquaginta, ultra verum unum folium pro singulo folio denarios decem habere valeat et non amplius.” Uo. 218–219. Az a kérdés, hogy János deák a fejedelmi tábla, vagy pedig Kolozs vármegye széke előtt tette le esküjét nehezen dönthető el. Sombori Jánosról nem tudtuk megállapítani, hogy milyen szerepe volt ebben az időszakban, de Frátairól és Tholdalagiról tudjuk, hogy a fejedelmi ítélőszék ülnökei voltak. (I. Trócsányi: Központi kormányzat 359–360.) Frátai viszont 1572-ben Kolozs vármegye ispánjaként végrendelekezett I. Horn Ildikó: *Hit és hatalom. Az erdélyi unitárius nemesség 16. századi története*. Bp., 2009. 215. (7. jegyzet). Mégis valószínűbbnek tűnik, hogy mivel nem csak a Kolozs megyeiek fordulhattak ügyeikkel a konventhez, az eskütétel a fejedelem ítélőszéke előtt történt meg, így a kinevezett requisitor lényegében a kisebb kancellárianak tartozott elszámolással, mely szerv egyébként is a peres eljárások során igényelte az átíratok kiállítását (a levélkeresetítő parancsok nagy részét az ítélőmesterek intézték a hiteleshelyekhez).

⁹⁵ DL 36957, DF 253576.

⁹⁶ EOE II. 289.

⁹⁷ EOE II. 340.: „Felségednél nyilván vagyom, hogy az kolosmonostori conventus ez felséged országának levelei tartásának tárháza, könyörgünk azért felségednek, legyen felségednek kegyelmes gondviselése az levelek tartására és őrizésére, választana oly személyöket erre, kik híven viselnének gondot róla.”

szükség léssen, az paráját requisitoriájával az régi jó végezések szerint kivihessék”.⁹⁸ Ekkor már egyre sügetőbbé kezdett válni a nemesség azon igénye, hogy a régi, megszokott gyakorlatot élésszék újra, állítsák helyre a kolozsmonostori hiteleshelyet és bízzák meg a requisitorokat a külső hiteleshelyi tevékenység (iktatások, tanúvallatások, stb.) végzésével, valamint ne csak saját levéltárukból állítsanak ki átiratokat, hanem a nemesek okleveleiről készült másolatokat is őrizték meg és a felek kérésre állítsanak ki azokról hiteles oklevelet. A levélkeresők javadalmazását a rendek bizonyos dézsmák átengedésével kívánták megoldani, a fejedelmet pedig arra kérték, hogy a kolozsvári bíró számára külön hiteleshelyi pecsétnyomót készíttessen.⁹⁹ Az ügy megoldása érdekében, a következő év novemberében a személyi javaslatokat is megtették, kérve immár az új fejedelmet, Báthory Istvánt, hogy Tolnai Miklós deákot, Csanádi János deákot és a kolozsvári jegyző Zalánkeményi Miklós deákot nevezze ki a kolozsmonostori hiteleshelyhez.¹⁰⁰ Az új személyzet kijelöléséhez bizonyára az is hozzájárulhatott, hogy e tájban János deák éppen oklevélhamisítás gyanújába keveredett és emiatt egy időre börtönbe is került. Az ügyről egy 1572-ben kelt tanúvallatásból értesülhetünk. Ekkor azt próbálták kideríteni, hogy Kolozsmonostorról a városba bevitt oklevélbe miképpen került „glossalas vagy keozte valo mas kez iras”.¹⁰¹ Az a bonyolult eljárás, ahogyan az átiratok kiállítására sor került sok visszaélésre adott lehetőséget, főként ha az eredeti okleveleket nem a konvent sekrestyéjében írták át, hanem a városba vitték, ahol egy ideig a tanácsházban tartották. Habár János deák esete is a konvent helyzetének rendezése mellett szólt, vélhetően a bizonytalan politikai helyzet miatt a rendek által javasolt személyek beiktatása elmaradt.

Az országgyűlésen 1573 májusában újra szóba került a kolozsmonostori konvent ügye. A rendek felrótták, hogy a levéltár eddig pusztán állott és a levelek is rendtartás nélkül voltak. Ezért újból azt kérték a fejdelemtől, hogy válasszon „három méltó személyt... oda az conventben, az leveleknek conservatiójára és requisitiójára, és azoknak annyi authoritást és pecsétet adjon

⁹⁸ EOE II. 372–373.

⁹⁹ Uo.: „az kolozsvári bírónak az levelek pecsétlésére való pecsétet adjon, az ő kegyelmes ígreti szerint”.

¹⁰⁰ EOE II. 506.: „Ezt is hátra nem hagyttuk, hanem egy akarattól végeztetett, hogy az monostori conventben az levelek keresésére, őrszésére és kiadására országúlv választottuk Tolnai Miklós deákot, avagy Csanádi János deákot, és Miklós deákot az kolozsvári notariust, hogy az leveleket jól tractálják Monostoron azon elébbeli conservatoriumban, és az kinek ki kell adni, ki adják, minden csalárdságot eltávoztatván. Az ur ő nagysága megesküdtesse őket és fizessen nekik az ő kegyelmes ígéréte szerént.”

¹⁰¹ A vallatás során „teon kerdest arrolis Fejerwarj Ambrus hogi Janos deak az Conuent notariussa ez eleot valo fogsaga feleol es hogi suspectus volt, Meg vallanak mit feleole twdnak, kjk azt vallak hogi hallotak azt hogi fogwa volt Tordan valamj lewel dolgaert, de mj vetke volt benne nem twgiak.” (MOL R 314, Városi iratgyűjtemény, 10 doboz, Vegyes iratok, 2a. csomag, f. 25^{r-v})

minden executiókra, mint az váradi requisitoroknak, kiknek fizetéseket is nagyságodra támasztottuk”.¹⁰² Újra és egyre sürgetőbben jelentkezett tehát az igény, hogy a konventi hiteleshely executiókat is végezhesen, követendő mintának pedig a váradi káptalant tartották, ahol már néhány éve működtek requisitorok. 1573. május 29-én azonban a konventnek még nem volt saját pecsétje és a levélkeresést is ugyanaz a János deák végezte, aki a szekularizáció előtt az apátság nótáriusa volt.¹⁰³

IV. A hiteleshelyek szerepét átvevő intézmények a hiteleshelyi oklevélkiadás újraindulásáig

A kolozsmonostori konvent és az erdélyi káptalan hatókörébe tartozó terület lakosainak a hiteleshelyi tevékenység szünetelése/leszűkülése idején is szüksége volt, leginkább pereit során olyan iratképző szervekre, amelyek az ügyleteket írásban is rögzíteni tudták és ezekről okleveleket állíthattak ki. Istványi Géza állítása szerint az 1557. évi országgyűlés a bírói parancsra végzett hiteleshelyi eljárásokat – „a káptalanok és a konventek működésének megszüntetése után” – Erdélyben királyi emberekre bízta.¹⁰⁴ Papp László némileg árnyalta ezt a megállapítást, úgy véelve, hogy az idézett rendelkezés csak azokra a helyekre vonatkozott, ahol konvent nem működött.¹⁰⁵ Az országgyűlési végzés szövegének valamivel alaposabb vizsgálata azonban arra a következtetésre vezetett, hogy a határozat a magyarországi (partiumi) nemességéről szólt, akik a régi szokás szerint, ha hiteleshely nem volt a közelben, két nemes emberrel is végeztethettek eljárásokat.¹⁰⁶ Tekintetbe véve az akkori zavaros állapotokat, illetőleg a

¹⁰² EOE II. 541.

¹⁰³ DF 255273: Báthory István fejedelem levélkeresetítő parancsát „judicii et juratis civibus civitatis Coloswariensis, requisitoribus videlicet litterarum et litteralium instrumentorum in sacristia seu conservatorio castelli de Colosmonstra repositarum” intézi, mire „dominus iudex noster una cum discreto viro Joanne litterato jurato notario Abbacie de Colosmonstra prudentis et circumspetos Joannem Kalmar ac alterum Joannem Thymar juratos cives fratres nostros ad perquirendo prefatas litteras transmisisset”. Egyedül ebben az oklevélben találkoztunk a kolozsmonostori kastély sekrestyéjének említésével, ami valószínűleg arra utalhat, hogy az 1569-ben Forgách Ferencnek adományozott apátsági épületeket (l. ErdKirKv VII/1. 79. sz.) a kancellár ekkora már átalakította. A konventi levéltárat viszont még mindig a régi helyén, az egykori apátsági templom sekrestyéjében őrizték.

¹⁰⁴ Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 69.

¹⁰⁵ Papp László: A hiteles helyek 116. és 2. sz. jegyzet.

¹⁰⁶ EOE II. 74.: „In processu iuris *domini Hungari* nunc quoque juxta antiquam eorum consuetudinem quam in eiusmodi processibus Posonii observarunt procedere debent ita quod ubi conventus est, cum illo, ubi vero non est cum duobus nobilibus hominibus regiis procedere debent, quorum tamen fides eque acceptatur atquam

hiteleshelyek pusztulását,¹⁰⁷ érthetőnek tűnik, hogy a nemesség mellőzni kényszerült a konventi és káptalani tanúbizonyságokat és esetenként kijelölt királyi emberek útján hajtatta végre a mandátumokat.¹⁰⁸

IV. 1. A királyi és vajdai/fejedelmi emberek hiteleshelyi jellegű tevékenysége Erdélyben

Erdélyben már a szekularizáció előtt is szokás volt, hogy hatósági parancsra vajdai vagy királyi emberek végezték a tanúvallatásokat, idézéseket, határjárásokat, és valamivel ritkábban a birtokba való bevezetéseket és iktatásokat is.¹⁰⁹ Az executiókat végző személyek tekintélyesebb helybéli nemesek, illetve utóbb egyre gyakrabban a fejedelmi kancellária íródeákjai voltak. Okleveleik nyelve eleinte latin, majd, mivel az oklevelek megfogalmazására egyre kevesebben voltak képesek, a magyar nyelvű relációk száma nő, 1544-től kezdve már szinte évente előbukkan egy-egy anyanyelvű jelentés.¹¹⁰

A szekularizáció előtt a kolozsmonostori konvent által lefedett területen, nevezetesen Kolozs vármegyében már 1559-ből találtunk példát arra, hogy a birtokba való bevezetést és iktatást az illető vármegyében birtokos nemesek végezték.¹¹¹ 1560-ban két vármegyei nemes mellett az iktatás végrehajtói között a nagyobb kancellária egyik jegyzője, illetőleg Doboka vármegye alispánja tűnik fel, olyan birtokokba való bevezetéskor, melyekről korábban biztosan a konvent állította volna ki a jelentést.¹¹² János Zsigmond választott király 1560. március 8-án hét Doboka vármegyei nemeshez címezte iktatóparancsát, melyben saját adománylevele alapján arra utasította őket, hogy a Kenden levő vár officiálisát, Csakor Ferencet vezessék be az ugyanazon

conventus.” A *domini Hungari* ebben az időszakban a partiumi, Erdélyen kívüli nemességet jelöli. Az 1559 júniusában tartott gyulafehérvári országgyűlésen a rendelkezést vélhetően már az erdélyi nemesekre is kiterjesztették I. EOE II. 116.

¹⁰⁷ Erről bővebben I. Papp László: A hiteles helyek 6–17.

¹⁰⁸ Ezen a vidéken már 1550-ben gondok voltak a hiteleshelyekkel, sokatmondó az, hogy Ferdinánd egy időben szabályozta az egri káptalan, a leleszi és jászói konvent, az elpusztult hiteleshelyek pecsétjeinek begyűjtése, illetve a vármegyei pecsétek ügyét (talán ez arra vall, hogy a korábban hiteleshelyek által végzett executiók egy részét ezentúl a vármegyei tisztikar hajtotta végre, ehhez volt szükség intézményi, közhitelű vármegyei pecsétnyomó vésésére). A végzések szövegét I. *Magyar Törvénytár. 1526–1608. évi törvénytörvények*. Fordították és utalásokkal ellátták Dr. Kolosvári Sándor és Dr. Óvári Kelemen. Budapest, 1899. 290–291. — 1552-ben arról is döntöttek, hogy az elnéptelenedett hiteleshelyek a bírói parancsokat nem hajthatják végre: „Statutum est praeterea ut in conventibus, vel capitulis, ubicunque ad minus quinque personae ecclesiasticae non fuerint: ad executiones exire, et ea, aliave, quae officiorum eorum sunt, in negotiis publicis regni administrandis gerere non possint” (Uo. 328.)

¹⁰⁹ Erről bővebben I. Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 69–71. — Pécsi: Fejedelmi kancellária 44–45. — Papp László: A birtokba-iktatás 373. (2. jegyzet)

¹¹⁰ Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 69.

¹¹¹ ErdKirKv VII/1. 22. sz.

¹¹² U.o. 23. sz.

vármegyében található sófalvai birtokrészbe és azt számára iktassák.¹¹³ Az iktatás végrehajtóinak, Cserényi Gergelynek és Inácsi Mihálynak zárt alakban kelt, saját pecsétjükkel és aláírásukkal megerősített jelentéséből kiderül, hogy a királyi emberek is lényegében a korábbi minta alapján jártak el: az iktatás helyszínére összehívták a szomszédokat, akiknek a neveit is feljegyezték, illetve három teljes napig a helyszínen időztek, ahogyan erre az oklevél szövegében is utaltak.¹¹⁴ A jelentés kiállításával a királyi emberek nem várták meg a *dies fatales*, a statutio után számított 15 nap leteltét, hanem azt már harmadnap elküldték a végrehajtást elrendelő választott királynak. Ezek után már csak az udvarban lehetett tiltást tenni, bizonyára az iktatást és bevezetést követő 15 napon belül, de erre nem került sor, így János Zsigmond függőpecsétes oklevelében átírva erősítette meg az iktatást.¹¹⁵ Az udvar, vagy pontosabban a kialakuló fejedelmi kancellária ezzel is a hiteleshely szerepét vette át, minthogy korábban a statutiót végző, vagy bármely hiteleshely előtt lehetett tiltakozni.¹¹⁶ Az iktatáskor kinyilvánított tiltakozás esetleges visszavonása is a kancellárián történt, 1569 májusának első napján például János Zsigmond lengyel familiárisa Csáky Mihály kancellár előtt vonta vissza azon tiltását, melyet éppen egyik gyulafehérvári káptalani levélkereső, Szentmihályi Lőrinc részére való statutio alkalmával tett.¹¹⁷

Hogy számszerűen is valamelyest képet alkothassunk a királyi emberek által végzett külső hiteleshelyi tevékenységről, János Zsigmond 1569–1570. évi töredékes királyi könyvét vettük vizsgálat alá.¹¹⁸ A választott király a nevezett időszakban összesen 21 iktatáshoz adta jóváhagyását, átírva és megerősítve az ezekről kelt jelentéseket. Az összes relációból 19 alkalommal, tehát az esetek 90%-ban királyi emberek állították ki az okleveleket, és csupán két alkalommal, 1568-ban és az ezt követő évben találtunk hiteleshely által végrehajtott iktatást, mindkét esetben természetesen a váradi requisitorok voltak a kibocsátók. Egyértelmű tehát, hogy az egykori Erdélyi vajdaság területén az iktatásokat ebben az időszakban nem hiteleshelyek

¹¹³ U.o. 25. sz.

¹¹⁴ MOL F 15. VI. (János Zsigmond királyi könyve) 53^v: „tribus diebus legitimis iuxta Regni consuetudinem inibi moram continuam fecimus”.

¹¹⁵ ErdKirKv VII/1. 28. sz. A későbbiekben az iktatást végző királyi/vajdai emberek, akárcsak korábban a hiteleshelyek a 15. nap letelte után állíthatták ki oklevelüket, ahogyan a parancslevelek is utasították őket. Báthory Zsigmond kancelláriáján használt formuláskönyvben található bejegyzésben például jelentésük kijavítására utasították az iktatást elvégző vajdai embereket, mivel „data earundem litterarum vestrarum non ad decimum quintum, prout praescriptae litterae domini fratris nostri observandissimi sonassent, verum ad tertium diem a die executionis vestrae computando conscripta et emanata fuissent”. L. MOL F15. XII. p. 14–15.

¹¹⁶ Papp László: A birtokba-iktatás 378. – 1569. november 14-én Valkai Miklós tett tiltást a kancellárián, amiért őt és az általa képviseltek Csáky Mihály határidőre megidézte l. ErdKirKv VII/1. 186. sz. L. még 236–237. sz. (a kancellár előtt tett tiltakozások).

¹¹⁷ ErdKirKv VII/1. 97. sz.

¹¹⁸ ErdKirKv VII/1.

végezték. A váradi levélkeresők által kiállított oklevelek csekély száma pedig arra utalhat, hogy a Partium területén is megoszlott ez a tevékenység az 1566 után felállított káptalani requisitorok és a királyi emberek között.

Az alábbi táblázatból az is kiderül, hogy milyen arányban szerepeltek az iktatóparancsok végrehajtói között az illetékes (az adott vármegyében birtokkal rendelkező) vármegyei nemesek, illetve a kancelláriai íródeákok, valamint, hogy legtöbbször hányan végezték el a statutiót. A királyi emberek által végrehajtott 19 iktatás közül összesen 15 alkalommal járt el két személy, tehát egyre inkább szabályszerűnek számított az, hogy ketten hajtották végre a megbízást (a későbbiekben csak kivételesen találunk ennél több jelentést tevőt).

Hányan jelentettek?	Kik végezték az iktatást?	Hány alkalommal?
4	vármegyei jegyző, alispán, két nemes	1
3	vármegyei nemesek	1
3	vármegye alispánja, jegyzője, egy aranybeváltó	1
3	a nagyobb kancellária íródeákjai	1
2	kancelláriai íródeák és vármegye alispánja	1
2	kancelláriai íródeák és vármegyei nemes	4
2	vármegyei nemesek	10

Az iktatások több mint felénél az illetékes vármegyében birtokkal rendelkező nemesek jártak el, de viszonylag gyakran fordult elő az is, hogy a kancellária íródeákjai közül bíztak meg valakit. Mellettük számos esetben valamilyen vármegyei tisztség viselője szerepelt végrehajtóként. A fentiek, illetve korábbi, középkori előzmények jelzik azt, hogy a vármegyék által folytatott hiteleshelyi tevékenységet külön kell kezelni. Erre az alábbiakban még sort kerítünk.

A vármegyei nemesekkel, kancelláriai íródeákokkal való „exequáltatás” a gyulafehérvári és kolozsmonostori hiteleshelyek újjászervezése (1575) után sem szűnt meg, amint ez az országgyűlési végzésekből is többször kifejezésre került.¹¹⁹ Arra a kérdésre, hogy milyen

¹¹⁹ Papp László: A hiteles helyek 116.

arányban oszlott meg ez a munkaterület a requisitorok és a királyi/fejedelmi emberek között, a következőkben még kitérünk.

A homo regiusok alkalmanként bevallásokat is írásba foglaltak. Későbbi adatokból tudjuk azt, hogy bírói (ítélőmesteri) parancsra a kijelölt királyi/vajdai emberek ügyvédvállásokat vehettek fel, vagy éppen megállapíthatták az ügyfelük életkorát, de bizonyosak lehetünk afelől, hogy kiküldetéseik során más jellegű fassiókat is írásba foglalhattak.¹²⁰

IV. 2. A vármegyék hiteleshelyi jellegű tevékenysége

A vármegyék bírói parancsra már a középkor folyamán végeztek olyan jellegű tevékenységet, amely egyébként a hiteleshelyek feladatkörébe tartozott.¹²¹ A külső hiteleshelyi munkák közül általában tanúvallások elvégzésével bízták meg a megyéket, határjárással, iktatással ritkábban.¹²²

A középkori megyék oklevéladó tevékenységének másik részét a különböző ügyletek írásba foglalása – bevallások felvétele – jelentette.¹²³ Ez nem csak azokon a területeken volt elterjedt gyakorlat, ahol nem működött a közelben hiteleshely, hanem például Kolozs vármegye is gyakran állított ki oklevelet az előtte megkötött szerződésekről, tiltakozásokról, akkor is ha a közgyűléseket a Kolozsmonostorhoz közeli Bácsban, vagy alkalmanként éppen Kolozsváron tartották.¹²⁴

A vármegyék hiteleshelyi jellegű tevékenysége a szekularizáció után is folytatódott. Az 1576. évi megyesi országgyűlés Bihar vármegye esetében, „a töröknek félelme miatt” engedélyezte, „hogy mindenütt az vármegyében egy viceispány és egy szolgabiro az notáriussal egyetemben szabadon exequálhasson”.¹²⁵ Néhány évvel korábbi adatok alapján

¹²⁰ L. Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 71. — MOL, F15. XII. (kancelláriai formuláskönyv). 70. p.

¹²¹ Erről bővebben l. C. Tóth Norbert: Szabolcs megye 93–98. — Tringli István: *Megyék a középkori Magyarországon*. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére (Szerk. Neumann Tibor és Ráczy György). Budapest–Piliscsaba, 2009. 502–504.

¹²² 15. századi példák Kolozs megye által végzett tanúvallatásokról: DF 255278, 255299, 257828.

¹²³ C. Tóth Norbert: Szabolcs megye 99.

¹²⁴ 1513. július 20-án Kolozs megye ispánjai és szolgabírái előtt Veres János, valamint bikali Vitéz Tamás és András tiltotta el Bánffy Jánost Alsófüld birtok határának elfoglalásától (DF 253763). – 1530. április 26-án Doboka vármegye állít ki oklevelet egy összeg átvételéről (nyugta) l. *A Wass család cegei levéltára*. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közlése W. Kovács András. Kolozsvár, 2006. 649. sz. További példák l. Kiss Andrei: Locurile de adeverire 65. A megye ítélőszéke előtti ügyletekről jegyzőkönyvet is vezettek, Torda *sedria* regisztrumait már a XV. század végén említik l. W. Kovács András: *Administrația comitatului Hunedoara în Evul Mediu*. In: Sargetia. Acta Musei Devensis. XXXV–XXXVI (2007–2008). 220.

¹²⁵ EOE II. 577.

megbizonyosodhattunk arról, hogy a Partium területén a vármegyék már korábban végeztek iktatást.¹²⁶ Az ítélmester által a megyékhez küldött mandátumokból arra is következtethetünk, hogy milyen feladatok elvégzésével bízták meg a vármegyei hivatalok viselőit. A tanulmányozott formuláskönyv alapján úgy tűnik, hogy a leggyakrabban idézéseket hajtottak végre,¹²⁷ de időnként birtokosztály foganatosítását is a vármegyére bízták.¹²⁸ A közgyűlések alkalmával esetenként arra is sort kerítettek, hogy az előttük végbement ügyletekről állítsanak ki bizonyáglevelet.¹²⁹

IV. 3. A fogott bírák (közbírák) oklevéladó tevékenysége

Az érdekeltek nem folyamodhattak kisebb ügyes-bajos dolgaikkal minden esetben a sokszor távoli – vagy éppen nem működő – hiteleshelyekhez azért, hogy a megállapodásaikat írásba foglaltassák, hanem kezük ügyében levő szavahihető írástudó személyeket kértek fel bizonyáglevelek kiállítására. Az ilyen személyek a városi és falusi értelmiség vagy a birtokos nemesség írástudó tagjai közül kerültek ki. Az oklevél súlyának emelése érdekében az irat megszerkesztésére a felek igyekeztek minél tekintélyesebb, többnyire hivatalviselő személyeket hívni, vagy egykori kifejezéssel „fogni”.¹³⁰ Abban az esetben, ha a fogott bírák egyúttal vármegyei tisztségeket is viseltek – vármegyei pecsétek hiányában – nehéz eldönteni, hogy az adott oklevél fogott bírói, vagy pedig vármegyei kiadványnak minősíthető.

Bevallásokat leggyakrabban a hiteleshelyektől egyébként is távol levő Székelyföldön foglaltak írásba fogott bírák, de Erdély többi részén is szokásban volt a bizonyáglevelek közbírákkal való kiállítását, már a szekularizációt megelőző évtizedekben is. 1552-ben például Torda vármegyei jószág cseréjéről, illetőleg zálogosításáról állítanak ki fogott bírói oklevelet,

¹²⁶ 1569. június 30-án Közép-Szolnok vármegye alispánja és szolgabírája jelentenek iktatásról; 1571. március 25-én Máramaros vármegye szolgabírái állítanak ki jelentést egy iktatásról l. ErdKirKv VII/3. 69. sz.

¹²⁷ MOL F15. XII. 29–32, 42–43.

¹²⁸ U.o. 45–47. Ez esetben azonban a birtokok felosztása a törvények szerint is a vármegye hatáskörébe tartozott: „cum autem huiusmodi divisio bonorum inter fratres et sorores carnales, patruales item et matruales, nec non parentes et liberos, juxta contenta decreti non longo litis processu, sed medio dumtaxat comitum, vice comitum et judicialium comitatus illius ubi huiusmodi bona dividenda adiacere dinoscentur legitime fieri atque peragi possit.”

¹²⁹ 1602. január 29-én Körösbányán, „loco scilicet sedis nostrae iudiciariae” keltezik oklevelüket Zaránd vármegye hivatalviselői, melyben egy inscriptiót hitelesítenek l. ErdKirKv VII/3. 1778. sz. 1590-ben Hunyad vármegye várnagyai és alispánjai állítanak ki oklevelet birtok eladásáról – ErdKÁP Jkv VIII/1. 678. sz. Korábbi példa, 1574-ből két krasznai alispán oklevele egyezségről l. Szabó T. Attila: *A Wesselényi-levéltár és XVI. századi magyar iratai*. In: *Levéltári Közlemények* 16/1938. 213.

¹³⁰ A kifejezés jelentéséről l. Szabó T. Attila: *Hivatal; hivatalos*. In: *A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek II.* Bukarest, 1971. 127–128. — A közbírák magyar nyelvű oklevélkiadásáról l. Istváni: *A magyarnyelvű írásbeliség* 71–73.

magyar nyelven.¹³¹ Az erdélyi hiteleshelyek újjászervezése (1575) előtti időszakban, 1568-ban kelt Ördög János és Sombori László fogott bírák levele, melyben kikötötték, hogy az egyezségről alkalomadtán „mester eleott vagy kaptalanban vyzontag valo vallast teznek”.¹³² Ez a kitétel, hogy az egyezségről „hitelesebb” oklevélkiadó, tehát az egyik ítélmester vagy valamelyik hiteleshely is iratot adjon gyakran szerepel a fogott bírák előtt kötött szerződések szövegében (még a fassiók bevételének szünetelése idején is!), ami arra utal, hogy a kortársak szemében az ilyen jellegű okleveleknek nem lehetett akkora bizonyító ereje, mint egy hiteles pecséttel bíró testület által, vagy a fejedelem nevében az ítélmester által kiadott iratnak. A hiteleshelyek esetében az is előnynek számíthatott, hogy a káptalanok és a konventek rendelkeztek levéltárral, amelyben a kiállított oklevél par-példányát (vagy jegyzőkönyvi másolatát) megőrizték.

IV. 4. A fejedelmi kancellária hiteleshelyi jellegű tevékenysége

Janits Iván az erdélyi vajdák középkori oklevéladó tevékenységét elemző alapos munkájában néhány szóval arról is megemlékezett, hogy egyes kiadványokon – többnyire azokon, melyek tárgya valamilyen bevallás (egyezség, adás-vétel, stb.) – a szöveg alatt a jobb oldalon a *coram* szó és egy név vagy egy név rövidítése olvasható.¹³³ Ez szerinte arra utalhat, hogy a bevallás a vajda előtt, az „illető kancelláriai tisztviselő jelenlétében történt, de azt is jelentheti, hogy a bevallást az illető maga vette fel, s igazolásképpen írta rá a nevét.” Mindebből arra a következtetésre jutott, hogy a vajdai kancelláriának önálló hiteleshelyi tevékenysége kezdett kialakulni.

Pécsi Anna röviden említést tett arról, hogy a vajdai kancellária fassionalis okleveleket is adott ki, de szerinte a hiteleshelyi jellegű gyakorlat kezdeteit és lényegét csak a „középkori vajdai gyakorlat teljes ismerete alapján” lehetne felvázolni.¹³⁴ Tény az, hogy a vajdai kancelláriának már a XVI. század elejétől kezdve nyomon követhető a hiteleshelyi jellegű tevékenysége, a Mohács előtti évtizedekben számos alkalommal állítottak ki vajdai pecsét alatt fassionalis okleveleket.¹³⁵ Bizonyára nem tévedünk ha a vajdai kancellária „hiteleshelyi” oklevéladásának

¹³¹ Szabó T. Attila: *Egy 1552-i mezősegi szövegemlék és nyelvjárástörténeti adalékai*. In: *A szó és az ember*. Válogatott tanulmányok, cikkek II. Bukarest, 1971. 495–496.

¹³² KvNLT, Bánffy lt nr. 25/35. (régijelzet: fasc. IIa)

¹³³ Janits Iván: *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltató és oklevéladó működése 1526-ig*. Budapest, 1940. 73.

¹³⁴ Pécsi: Fejedelmi kancellária 13.

¹³⁵ Kiss Andrei: *Locurile de adeverire* 65. További példák: 1513 (zálogosítás) – DL 65461; 1514 (csere) – DL 30265; 1514 (nyugta) – DL 62998; 1515 (ügyvédvállás) – DL 63004; 1516 (birtok átengedése) – DL 22744; 1525 (birtok eladása) – 63044; 1526 (birtok eladása) – DL 63048

kezdeteit a külön erdélyi protonotariusság kialakulásához kötjük és a 15. században már hasonló tevékenységet folytató kúriai ítélmesterek oklevéladó tevékenységével helyezzük párhuzamba.¹³⁶

Minden jel szerint a kialakuló fejedelmi kancelláriában az ítélmesterek – a Mohács előtti gyakorlatot folytatva – továbbra is állítottak ki fassionális okleveleket az előttük megkötött ügyletekről. Erre azért is szükség lehetett mivel a szekularizált hiteleshelyek egy ideig nem végeztek ilyen jellegű tevékenységet. 1575-ig, majd azután is gyakran találunk olyan fogott bírói okleveleket, melyben kikötik, hogy az előttük tett bevallásról valamelyik hiteleshely, vagy ítélmester előtt is iratot állítanak ki.¹³⁷ Pécsi Anna szerint a fejedelmi kisebb kancellária hiteleshelyi tevékenysége az igazságszolgáltatással kapcsolatos fassionális oklevelek kiadására szorítkozott és kisebb teljesítményű volt mint a nagyobb kancellária hasonló gyakorlata.¹³⁸ Ez a megállapítás azonban nem állja meg a helyét, sőt a helyzet valószínűleg éppen fordított volt: az ítélmesterek végeztek sokkal nagyobb arányban hiteleshelyi jellegű tevékenységet, a középkori mintákat és hagyományokat követve. Akár a középkorban, a fejedelemségkorban is a protonotariusok amolyan „mozgó hiteleshelyként” is tevékenykedtek, megbízásaik folytán gyakran jártak az ország különböző területein, ügyfeleik számára lehetővé téve a bevallást. Míg a káptalant vagy a konventet minden esetben fel kellett keresni, addig az ítélmester kiszállhatott a helyszínre is.¹³⁹

Az oklevelek ára a protonotáriusok számára komoly jövedelmet hozhatott, de bevételüket alkalmanként a díjak szabálytalan emelésével is kiegészítették. Ezért – vélhetően a rendek panaszára – János Zsigmond már 1561-ben „tudós személyekkel meg iratta vala az leveleknek árrát”, majd ezeket a díjszabásokat az 1569. évi országgyűlési végzésekben rögzítették, hogy „az mesterek is meg ne bántassanak az ű igaz jövedelmek felől, mi is meg ne fáradjunk az leveleknek kétszer való árra megfizetésébe”.¹⁴⁰ Ugyanakkor a káptalanok és konventek által kiadott oklevelek árát is megállapították lényegében átvéve az 1435. évi decretum maius levélárakra vonatkozó X. cikkelyét, eltekintve attól, hogy a János Zsigmond fennhatósága alá tartozó

¹³⁶ Az erdélyi protonotariatus kialakulásáról, illetve arról, hogy 1519-től Szapolyai erdélyi kancelláriája tükörképe a királyi udvar központi kormányzervének I. Jakó: Vajdai kancellária 42–44. — A kúriai ítélmesterek hiteleshelyi jellegű tevékenységéhez I. Bónis: A jogtudó értelmiség 281–282, 381–383. Az intézmények kialakulásáról általában I. Oborni Teréz: *Tartományból ország: erdélyi változások a 16. század első felében*. In: Közép-Európa harca a török ellen a 16. század első felében. Szerk.: Zombori István. Bp., 2004. 165–178.

¹³⁷ KvNLt, Bánffy lt. nr. 28/1. (régi jelzet: fasc. Va) — SzT V. 850., IX. 156.

¹³⁸ Pécsi: Fejedelmi kancellária 65. 77–78.

¹³⁹ Vö. Bónis: A jogtudó értelmiség 382.

¹⁴⁰ EOE II. 355–360.

területen ekkor már csak a váradi (szekularizált) hiteleshely végzett teljes körű oklevéladó tevékenységet.¹⁴¹

A Báthoryak alatt protonotariusként tevékenykedő Radvánczy Márton valamelyik deákja által vezetett formuláskönyv alapján arról is képet alkothatunk, hogy milyen mértékű és jellegű lehetett az ítélmesteri oklevélkiadás.¹⁴² A formuláriumba az ítéletlevelek és parancslevelek mellett nagyobb részben Radvánczy előtt kelt, a fejedelem nevében kiállított bevallásokat (birtokcserék, egyezségek, egyezés visszavonása, életkormegállapítás, adás-vétel, tiltakozás, zálog, bevallás visszavonása, stb.) vezették be. Kérésre az ítélmester még arra is sort keríthetett, hogy vajdai embereket küldjön ki ügyvédvállás felvételére például Glezsán Kristóf feleségéhez Mikó Fruzsínához, aki a távolság és asszonyi állapota miatt elébe, vagy más hiteleshely elé nem járulhatott.¹⁴³ Az oklevelek jelentős része az ítélmester *caput bonorum*-ának számító birtokán, a Küküllő vármegyei Abosfalván kelt, tehát ott ahol a legtöbbet tartózkodott.

Az ítélmesterek előtt kelt oklevelek szerkezete megegyezik a hiteleshelyi kiadványokéval, megerősítésük a fejedelemnek a protonotarius kezénél levő kisebb, bírói pecsétjével történt. A keltezésben mindig egyházi ünnep szerepel, akár a hiteleshelyek által kiadott oklevelekben. A jobb oldalon, a szöveg alatt többnyire azt is feltüntették, hogy melyik ítélmester előtt történt a bevallás.¹⁴⁴

Az ítélmesterek mellett a felek a nagyobb kancelláriát is igénybe vehették ahhoz, hogy ügyleteiket írásba foglaltassák. Ezt a tényt már Pécsi Anna megállapította, de véleményünk szerint részben téves következtetéseket vont le. Szerinte ugyanis ezeket a kiadványokat „csak akkor erősítették meg fejedelmi és kancellári aláírással, ha privilegiális formában adta ki a kancellária, a többieket a protonotariusok ellenőrizték.”¹⁴⁵ A nagyobb kancellária vezetője azonban a kancellár (mellette, vagy hiányában a titkár), ezért valószínűtlennek tűnik, hogy a nagyobb kancellárián kiállított fassionális okleveleket valamelyik ítélmester ellenőrizte. Az általunk vizsgált XVI. századi kiadványok alapján egyértelműen azt a következtetést vonhatjuk

¹⁴¹ Zsigmond király 1435-ben kelt szabályozását l. *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*. Collectionem manuscriptam Francisci Döry. Additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. Budapest, 1976. 267–269.

¹⁴² MOL F15/12.

¹⁴³ Uo. p. 48.: „eadem cum ob loci distantiam tum vero ob muliebris sexus conditionem et fragilitatem nostram in presentiam, vel alium locum credibilem pro constituendo procuratoribus venire nequeat”

¹⁴⁴ Az 1577. március 13-án, Báthory Kristóf nevében kiállított, bírói pecséttel megerősített bevallás (végrendelet) szövege alatt: „Coram me magistro Stephano Dobzay de Kereztwr prothonotario illustrissimi principis Transsylvaniae” l. ErdKirKv VII/3. 91. sz.

¹⁴⁵ Pécsi: Fejedelmi kancellária 52.

le, hogy a bevallás a kancellár előtt, vagy távollétében a kancelláriai titkár előtt történt.¹⁴⁶ Báthory Zsigmond királyi könyveiben összesen tíz olyan átírt és megerősített oklevelet találtunk, melyek biztosan a nagyobb kancellária hiteleshelyi tevékenységének termékei és ezek közül mindeniket a kancellár látta el kézjeggyével és valószínűleg a fejedelem nagyobb pecsétjével voltak megerősítve.¹⁴⁷ A kiadványok kivétel nélkül pátens alakban keltek.

Hogy valamelyest következtetni tudjunk a kisebb kancellária (ítélőmesterek) és a nagyobb kancellária (kancellár) által folytatott hiteleshelyi oklevéladás közötti arányokról, Báthory Zsigmond említett királyi könyvei alapján azt is megvizsgáltuk, hogy hány esetben köthetjük az átírt bevallások kiállítását egyértelműen az ítélmesterekhez. Számításaink szerint 14 alkalommal látta el kézjeggyével a kiadványt valamelyik ítélmester (a vizsgált időszakban többnyire Radvánci Márton vagy Borsolo János), tehát többször fordult elő, hogy olyan oklevelet írtak át, melyet az ítélmesterek állítottak ki. Az arányok azonban sokkal nagyobb eltérést mutatnának, hogy ha minden esetben átírták volna az ítélmesteri kiadványokat és ezeket be is vezették volna a liber regiusokba. A családi levéltárakban nagy számban találhatunk ítélmesterek által kiállított bevallásokat, míg a kancellár által ellenjegyzett fassióra csak elvétve akadhatunk. Véleményünk szerint inkább ezek a levéltárak tükrözik a valós arányokat és ezt támasztja alá az is, hogy a nagyobb kancellárián tevékenykedő Jacobinus János formuláriumában csak „kevésszámú oklevél tükrözteti a fejedelmi kancellária hiteleshelyi működését”.¹⁴⁸

V. A kolozsmonostori és gyulafehérvári hiteleshelyek újjászervezése. Az 1575. évi instrukció

Az előbbi fejezetekben nyomon követtük az Erdélyi Fejedelemség fennhatósága alá került három hiteleshely sorsának alakulását a szekularizációt követő időszakban, illetve röviden bemutattuk azokat az intézményeket, melyek a hiteleshelyeket – az oklevéladó tevékenység

¹⁴⁶ 1569-ben Valkai Miklós Csáky Mihály főkancellár előtt tiltakozik l. ErdKirKv VII/1. 186. sz. 1570-ben a János Zsigmond kancelláriája előtt ellentmondást tevőket szintén Csáky idézi meg határidőre Uo. 236–237. sz.

¹⁴⁷ ErdKirKv VII/3. 167, 249, 307, 735, 740, 755, 784, 847, 1203, 1517. sz. A kancellár előtt bevallást tevők közül hat esetben valamelyik fél tanácsúr volt, de a maradék három esetben is biztosnak tekinthetjük az udvarral való szoros kapcsolatot (udvari familiáris, kancelláriai íródeák, stb.). Tehát nem mehetett akárki ügyével a kancellár elé!

¹⁴⁸ *Jacobinus János erdélyi kancellár formuláriumkönyve (1602)*. Bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Bónis György és Valentiny Antal. Jogtörténeti és népi jogi tanulmányok 2. Kolozsvár, 1947. 24.

beszűkülése időszakában – részben, és a későbbiekben is pótolták. A fejedelem és a rendek mindegyik „káptalan” működését különböző módon próbálták megoldani. Mint láttuk, egyedül Váradon tudták biztosítani a viszonylag zavartalan és folyamatos, a külső hiteleshelyi tevékenységet is magába foglaló oklevéladó tevékenységet úgy, hogy az eleinte négy, a későbbiekben három requisitor egyike Bihar vármegye jegyzőjének feladatait is végezte. Gyulafehérváron a káptalan helyben maradt, levélkeresőknek kinevezett tagjaira bízta a levéltárat, de itt a nagyobb kancellária által felügyelt hiteleshelyi tevékenység fejedelmi pecséttel megerősített átiratok kiállítására szorítkozott. Kolozsmonostoron az egykori konventi levéltárat a város felügyelete alá rendelték, a világi requisitorok kinevezése viszont elmaradt, a levéltárat a konvent egykori jegyzője, a vármegyei nótáriusként is tevékenykedő János deákkal kezeltették.

A kolozsmonostori konvent és a gyulafehérvári káptalan írásos szolgálatának világi alapon való megszervezése végül csak a kezdeti zavaros idők elteltével, 1575 őszén következett be, amikor a kijelölt requisitorokat instrukciókkal látták el, amelyek az újra kibővült, a külső hiteleshelyi tevékenységet is felölelő működésüket részletesen szabályozták.¹⁴⁹ A két hiteleshelyi levéltár új alapokon való felépítése a már szinte egy évtizede működő váradi mintát követte és feltehetően az akkori ítélmester, a könyvszerető, jogi ismeretekben jártas értelmiségi, Sulyok Imre nevéhez köthető.¹⁵⁰ Ő volt az, aki Báthory István fejedelem megbízottjaként, Sombori László jogügyigazgató társaságában 1575 őszén, részletes ügyviteli utasítások kíséretében átadta az iratokat az újonnan kinevezett kolozsmonostori requisitoroknak, a fehérvári káptalan egyik levélkeresőjét pedig ezen tisztre méltóbb íródeákjával, András deákkal váltotta fel. Ekkor az új személyzet kötelességévé tették, hogy a teljes levéltári anyagot protocollumokba másolják be, az eredetiek változatlan őrzése mellett. Valószínűleg ennek a munkálatnak emlékei Balásfi János gyulafehérvári requisitor másolatai az erdélyi káptalan középkori regisztrumairól.¹⁵¹

Hogy miért telt el ilyen hosszú idő a kolozsmonostori konvent és a gyulafehérvári káptalan újjászervezéséig az vélhetően részben a bizonytalan politikai helyzettel (előbb a Habsburgokkal való harcok, majd Bekes Gáspár lázadása), részint pedig azzal magyarázható, hogy a Királyhágón belüli országrész írásbeliség iránti igényeit nagyobbára kielégítette a két ítélmester és a fejedelmi kancellária. Ez talán nem meglepő, ha tekintetbe vesszük, hogy a

¹⁴⁹Jakó: Instrukciunile 54–56. – A szabályzat annotált változatainak kiadása: Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 79–87.

¹⁵⁰Sulyok Imréről bővebben l.: Jakó Klára: *Lekcsei Sulyok Imre kancellárról*. In: Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 2003. 191–207.

¹⁵¹ErdKápJkv VIII/1. 11.

sajátos jogviszonyai miatt is még többnyire szóbeliségben élő székelyek, illetve a fejlett, de nagyjából városi írásbeliséggel rendelkező szászság korábban is a két erdélyi hiteleshely vonzáskörzetén kívül volt és a requisitorok hivatalba állítása után sem igen vette igénybe azok szolgáltatásait.¹⁵² A hosszas tétovázáshoz bizonyára az is hozzájárulhatott, hogy a hiteleshelyeket a szekularizációval a működésükhöz szükséges anyagi alapoktól is megfosztották és idő kellett ahhoz, hogy az amúgy is pénzszerűvel küszködő központi hatalom az új intézmény fenntartásának terhet magára vállalja.

A konventi és a káptalani hiteleshely helyzetének rendezéséről az 1575. július 25 – augusztus 6. között tartott kolozsvári országgyűlésen hoztak határozatot.¹⁵³ Ekkor mindkét intézmény vezetésével, főrequisitoroként vagy conservatoroként papi személyeket bíztak meg és rájuk bízták a régiek mintájára készített új pecsétnyomók őrzését is; Kolozsmonostoron Polyáni Bálint, Gyulafehérváron az ottani plébános, Ilosvai Benedek látta el ezt a feladatot. Azzal, hogy előjáróknak egyháziakat neveztek ki, bizonyára a létrehozott új világi intézmény tekintélyét próbálták megalapozni. A későbbiekben azonban szinte kizárólag világi személyzet működtette a hiteleshelyeket, csak kivételesen találunk olyan levélkeresőt aki ugyanakkor, vagy előzőleg lelképásztori teendőket is ellátott (Csanádi Pál püspökké választásában nem kolozsmonostori requisitori hivatala játszott szerepet, hanem az volt a döntő, hogy az unitárius kollégium tanára, tehát felavatott lelkész volt). A kolozsmonostori konventi levéltár kezelésével, az említett Bálint pap mellett, a már korábban is requisitornak javasolt, de hivatalába ekkor lépett kolozsvári jegyzőt, Zalánkeményi Miklóst és Kolozs vármegye jegyzőjét, Kolozsvári Mártont rendelték.

Látszólag eltérő megoldást alkalmaztak Gyulafehérváron, ahol a főrequisitorok kinevezett Ilosvai mellé, az országgyűlési végzés Szilágyi-féle kiadása szerint káplánokat, vagyis segédlelkészeket rendeltek levélkeresőkként. Ugyanazt a forrást Kemény József már korábban

¹⁵² A székely és szász írásbeliség jellegére l. Szentpétery Imre: *Az erdélyi okleveles gyakorlat jellege*. In: Turul 1941. 1–2. füzet. 5–6.

¹⁵³ EOE II. 562–563.: „Végeztünk erről is országúll, hogy az monostori conventben requisitorok legyenek, mind pedig az fejrívári káptalamban. Az monostori conventben Polyáni Bálint pap legyen előttök, collegái legyenek Zalonkemeni Miklós deák és Márton deák, az kolosvármegyei notárius. Az feirvári káptalamban főrequisitor leszen az ott való plebános Ilosvai Benedek pap, collegái az káplánok, ki mellé szükséges egy notáriust keresni. Ezeket ő nagysága erősen megesküdtesse az hívségre, és külön-külön pecsétet adjon nekik, kiknek autorítások legyen nem csak a requisitióra, hanem minden exequitióra, de úgy, hogy ha kik nem akarnak velek exequáltatni, ennek előtte való mód szerint nemes emberrel is exequáltathassanak. Ő nagysága kegyelmesen viseltesse gondját, hogy az miképen kegyelmesen megígírte, legyen meg ezeknek fizetések azonképen, mint az váradi requisitoroknak, és azon fizetések legyen.”

kiadta, ott viszont *káplánok* helyett *káptalanok* szerepelnek a főrequisitor kollegáiként.¹⁵⁴ Úgy gondoljuk, hogy ez a helyes olvasat és ezen vélekedésünket támaszthatja alá az a tény is, hogy források szerint a XVI. század közepe tájától nemcsak magát a hiteleshelyet, hanem – jelentésátvitellel – magukat a hiteleshely tagjait, a requisitorokat is magyarul a káptalan, illetve a konvent névvel illették.¹⁵⁵ A káplánok requisitoroként való szerepeltetése bizonyára téves olvasatnak tudható be, ugyanis semmi nem utal arra, hogy az 1575-ben kinevezett levéltárosok, Ilosvait kivéve egyházi személyek lettek volna. 1580 júliusából a gyulafehérvári hiteleshely teljes személyzetét ismerjük, ekkor Ilosvai Benedek vezette a kancelláriát conservatoroként, mellette Pápai Imre jegyző, valamint Laskai János és Bácsmegyei Ferenc tevékenykedtek.¹⁵⁶ Négyük közül csupán Ilosvairól mondható el teljes bizonyossággal, hogy lelkészként is működött, sőt ő inkább e minőségében ismert.

Összevetve a kolozsmonostori konvent 1575-ben kinevezett személyzetét a gyulafehérvári hiteleshely 1580-as személyi összetételével néhány különbséget figyelhetünk meg. Először is a káptalannál négy levéltárost találunk, akik közül Pápai Imre jegyzőként tevékenykedik. Ez a külön nótáriusi hivatal a későbbiekben megszűnt, feltehetően azért, mert mindegyik requisitor egyúttal jegyzői feladatokat is végzett. Az intézményt mindkét helyen egy-egy pap vezette, Kolozsmonostoron mellé requisitoroknak két jegyzőt: a városit és a vármegyeit rendelték, ezzel mintegy jelezve a hiteleshelynek a városhoz és megyéhez fűződő szoros kapcsolatát, amely a későbbiekben is jellemzi a konvent működését.

Nem tekinthetjük feladatunknak a fejedelemségkorban tevékenykedő gyulafehérvári levélkeresők jegyzékének összeállítását,¹⁵⁷ e rövid áttekintéssel csupán szemléltetni akartuk, hogy milyen személyzet végezte a hiteleshelyi tevékenységet az 1575. évi instrukciót követően azért, hogy a kolozsmonostori hiteleshely személyi összetételével való összehasonlítást megkönnyítsük. A káptalani levéltár őrei a XVII. század folyamán is többnyire a gyakorlati jogban jártas, alapos

¹⁵⁴ *Erdélyország történetei tára. Egykoru s magyar nyelven készített történet-iratok-, levelek-, országgyűlési végzése- és törvényczikkelyekből.* Kiadják gróf Kemény József és Nagy Ajtai Kovács István. Első kötet 1540–1600. Kolozsvártt, 1837. 147–148.

¹⁵⁵ Szabó T. Attila: *Nem vagyok káptalan.* In: A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek II. Bukarest, 1971. 49–51. Vö: SzT VI. 139., VII. 200. (káptalan és konvent szócikk). A kolozsmonostori konvent requisitorait olykor még „kolozsvári káptalan uram”-nak is nevezték.

¹⁵⁶ Gálfi Emőke: *Az aradi káptalan regisztrum-töredéke és regisztrumának előszava.* In: Erdélyi Múzeum 4/2010. 185–196. (Laskai életrajzával). – Bácsmegyei Ferenc korábban Fehér vármegye alispáni tisztjét viselte I. ErdKirKv VII/1. 342, 359. sz.

¹⁵⁷ A gyulafehérvári requisitorok sok szempontból kiegészíthető archontológiáját Sunkó Attila állította össze I. Sunkó: Archontológia 297–313.

képzettséggel rendelkező hivatalnokok, akik alkalmanként (és párhuzamosan) a fejedelmi központi adminisztrációban is szerepet vállaltak.¹⁵⁸

Az 1575. év őszén kelt instrukció részletekbe menően szabályozta a világi alapokon újjászervezett kolozsmonostori és gyulafehérvári hiteleshelyek működését. Összeállításakor részben a már évek óta működő váradi hiteleshely mintáját követhették, részben – bizonyos újításokkal – a bevált középkori gyakorlathoz tértek vissza. A kolozsmonostori levéltárnak a kinevezett levélkeresők kezébe való leltár szerinti átadását Sombori László fiskális directorra és Sulyok Imre ítélőmesterre bízta. Mindketten a fejedelmi központi adminisztrációnak alapos jogi képzettséggel rendelkező alakjai. Sulyok ítélőmesterként gyakorlattal is rendelkezett a hiteleshelyi jellegű oklevéladásban.

A rendelkezés 21 pontjából hat vonatkozik a levélkeresők elnevezésüket is adó tevékenységére, a hiteles levéltári másolatok kiállítására, illetőleg az igényelt jogbiztosító iratok megtalálását elősegítendő, a levéltár rendjének biztosítására.¹⁵⁹ Feladatuk közé tartozott a levéltárban őrzött anyag protocollumba való másolása, a par-példányok megőrzése és rendezése. A másolatokat a nótárius egyedül nem állíthatta ki, ha az eredetit a conservator (aki a pecsétet és valószínűleg a levéltár kulcsát is őrizte) megtalálta, mindnyájan össze kellett gyűljenek és így vetették össze „az originalokkal a transumptumokat”. Minthogy a kinevezett levélkeresők nem laktak a „káptalanban”, az instrukció megengedte, hogy az átírandó oklevelek eredeti példányait szállásukra vihessék, de azokat „post transumptionem mindgiárást helyekre vidgienek”.

A káptalan és a konvent külső hiteleshelyi tevékenységét négy pontban szabályozták (3–5, 7.), ezek közül a legelső a hatókörre vonatkozik: „Hogy a Conventnek a mennyire regenten hatarok volt migh iarhattanak az Országban és Magyar Országban, Executioban addigh iarhassanak, tovabb ne, hogy a Feiervári Captalannak is legien bizonyos helyek, hol exequalhassanak”.¹⁶⁰ Minthogy a két hiteleshely külső tevékenységének elhatárolására vonatkozóan semmilyen korábbi rendelkezést nem ismerünk és vélhetően ilyen nem is volt, az instrukció szerkesztőit csupán az a szándék vezérelhette, hogy a korábbi gyakorlat szerint a konvent az északi, a káptalan pedig a déli vármegyékben járjon el.¹⁶¹ A konvent fejedelemségkori

¹⁵⁸ Vö. Sunkó: Debreceni János 305–343.

¹⁵⁹ Jakó: Instrukciunile 54–55. (2, 6, 9, 14–16. pontok)

¹⁶⁰ Uo. 54. — Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 79–80.

¹⁶¹ Az instrukciót 1650 táján jegyzetekkel ellátó requisitor a területi hatáskörre vonatkozóan semmilyen intézkedést nem ismert „hanem aki hozzá érkezik, menten megy”. L. Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 80.

hatókörének kérdését a következőkben részletesebben fogjuk tárgyalni, és ennek során sort kerítünk a középkori helyzettel való összehasonlításra is.

A szekularizáció előtti gyakorlathoz képest újítást hozott az instrukció negyedik pontja, amely megengedi, hogy a peres eljárások során az idézést (evocatio) „egyik az captalanok közzül” hajthassa végre. A különbség akkor tűnik fel, ha összevetjük ezt a rendelkezést az ötödik pontban foglaltakkal, amely megerősítve a régi szokást kiköti, hogy „egieb executiokban tudniilik statutiokban, hatarjarasban, communis inquisitio dolgaban vajvodalis legien mellette”.¹⁶² Az idézéseket tehát a vajdai emberek mellőzésével, a hiteleshelyi kiküldött egyedül is végezhetette, habár a Werbőczy által összeállított törvénytár megfogalmazása szerint „minden perbehívást pedig a király vagy nádor és valamely hiteles hely embereinek kell véghezvinniök”.¹⁶³ Arról, hogy a perbehívások gyakorlata megváltozott, Báthory Zsigmond 1580-as években kelt parancslevele is tanúskodik, amelyben – vajdai emberek kijelölése nélkül – arra utasította a váradi levélkeresőket, hogy idézzenek udvarába egy rágalmozót.¹⁶⁴

Az instrukciónak a bevallások felvételére vonatkozó pontjai (11–13. pontok) leszögezték, hogy a továbbiakban a levélkeresők bármilyen ügyletről oklevelet adhatnak, a díjak megállapításában pedig a Zsigmond decretumában foglaltakhoz kell tartásuk magukat. A pecsételést a rendelkezés két pontja (8, 10.) szabályozza: pecsételni csak együtt, mindenik requisitor jelenlétében szabad, a pecsét pedig a régi formájára legyen elkészítve, de véssék a pecsétnyomóra az évszámot „hogi valami külömsegh esmertesség az regi peczettöl”.¹⁶⁵

A 21 pontból kettő (17–18.) a privilégiális oklevelek kiállítását tiltja. Már Papp László is vitába szállt Kemény József azon megállapításával, hogy a gyulafehérvári káptalannál „post secularisationem cessavit quoque usus literalia huius Archivi sigillo pendentis muniendi.”¹⁶⁶ Megállapította, hogy már a Báthoryak korában adtak ki az erdélyi hiteleshelyek privilégiális alakban okleveleket és ezért úgy vélte, hogy a tiltás csak János Zsigmond uralkodásának idején lehetett érvényben, a Báthoryak alatt már elévült.¹⁶⁷ A hiteleshelyek újkori történetét feltáró

¹⁶² Jakó: Instrukciunile 55.

¹⁶³ Tripartitum 278–279.: „Omnis autem evocatio, per regium, aut palatiale, et alicujus loci credibilis homines, de juribus possessionariis, haereditariis, vel impignoratiis, atque etiam officialibus eorum, qui sunt evocandi, fieri debet”.

¹⁶⁴ MOL. F15/12 (Formularium). p. 42. (Evocatoria Hungaricalis ratione diffamationis)

¹⁶⁵ Jakó: Instrukciunile 55.

¹⁶⁶ Kemény: Notitia 33.

¹⁶⁷ Papp: A hiteles helyek 109–111. — 1566-ban a szebeni országgyűlés a váradi levélkeresőknek is tiltotta kiváltságlevelek kiállítását kikötvé, hogy „privilegiumok kiadása az ő felsége cancelláriájára tartassék” I. EOE II. 327.

kutató azonban nem ismerte a levélkeresők részére kiállított instrukciót, amely a régi tiltást erősítette meg: „semmi leveleket in formam privilegy ők ne redigalianak”.¹⁶⁸ A szabályzat és a gyakorlat közti eltérést 1650 táján már maguk a requisitorok sem tudták megmagyarázni, a privilégiumok kiállításának tiltására vonatkozó pontokhoz a következő megjegyzéseket fűzték: „Ez dolog, mint s hogy légyen, nem tudom. Mikor az instrukciot az ország írta, talán egy kevés ideig observáltott: de sem az előtt, sem azután nemigen”.¹⁶⁹ Tény az, hogy igen rövid ideig volt érvényben a tiltó rendelkezés, vagy – akár a szabályzat más pontjait – ezt sem tartották be. A kolozsmonostori konvent 1577 júniusában, tehát kevesebb mint két évvel az instrukció szerkesztése után már állított ki függőpecsétetes oklevelet,¹⁷⁰ a váradi hiteleshely 1579-ben,¹⁷¹ a gyulafehérvári 1581-ben járt el hasonló módon.¹⁷² A privilégiumok kiállításának módjáról, azok külalakjáról az oklevéladást tárgyaló fejezetben még szó lesz.

VI. A konvent kancelláriája. A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori levélkeresői

A hiteleshelyek középkori működésével foglalkozó tanulmányok rendszerint az oklevéladó tevékenység bemutatását követően térnek rá az intézmények személyi összetételének, a hiteleshelyi kancelláriának tárgyalására.¹⁷³ Ez annak tudható be, hogy csupán az egyes kiadványokban elszórt adatok alapján rekonstruálható valamilyen mértékben a kancellária személyi összetétele. Dreska Gábor helyesen állapította meg, hogy a hiteleshelyek tevékenységének megismeréséhez a kiadványok tanulmányozása révén nyílik meg az út.¹⁷⁴ Az egyértelmű, hogy a kolozsmonostori konvent fejedelemségkori oklevéladó tevékenysége jellegzetességeinek feltárása is a kiadványok alapos tanulmányozása által lehetséges, az intézmény történetének megismeréséhez azonban ebben a korszakban már rendelkezésünkre állnak olyan források (instrukciók, requisitorok levelezése, beadványaik, stb.), amelyek lehetővé

¹⁶⁸ Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 85.

¹⁶⁹ Uo. 85–86.

¹⁷⁰ KvNLt, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye (Documente cu peceti atarnate), nr. 127.

¹⁷¹ ErdKirKv VII/3. 120. sz.

¹⁷² ErdKápJkv VIII/1. 286. sz.

¹⁷³ Kumorovitz: A leleszi konvent — Szakály Ferenc: *A szekszárdi konvent hiteleshelyi és oklevéladó működése 1526-ig*. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből I. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1968. 9–60.

¹⁷⁴ Dreska: A pannonhalmi konvent 128.

teszik a többnyire három levélkeresőből álló konventi testület személyi összetételének és működésének részletesebb bemutatását. Már a szekularizáció előtt nem csak magát a hiteleshelyet, hanem olykor magukat a hiteleshely tagjait is a konvent, illetőleg a káptalan névvel illették.¹⁷⁵ Ez a jelentésátvitel a fejedelemségkori Erdélyben teljesen helyénvaló volt, minthogy a hiteleshely intézménye az azt fejedelmi megbízás alapján működtető személyzetből, a levélkeresőkből állott. A továbbiakban tehát az 1575 után tevékenykedő „konventek” életútjának és tevékenységének felvázolása által lényegében az intézmény történetét (is) tárgyaljuk.

A kolozsmonostori konvent levélkeresőiről összeállított jegyzékben 33 olyan személy neve szerepel, akik a szekularizációt követően a fejedelmi korszak végéig (tágabb értelemben kb. 1700-ig) a hiteleshely kancelláriájában dolgoztak. Az ő munkájuk eredményeként keletkezett az a tekintélyes okleveles forrásanyag, illetőleg azok a protocollum-kötetek, melyeknek feltárása és megismerése nélkülözhetetlen a kora-újkor és újkor erdélyi társadalom alaposabb megismeréséhez. A jegyzékben szereplő személyek közül azok, akik 1575 előtt viselték a levélkeresői hivatalt csak levéltárosként, őrzökként, hiteles másolatok kiállítóiként működtek, az utánuk következő hivatalnokok már a hiteleshelyi oklevélkiadás minden válfaját végezték, ideértve a külső hiteleshelyi tevékenységet is, bár az iktatások, határjárások, tanúvallatások végzésében a hiteleshelyek egyedurialma a szekularizáció után megszűnt.¹⁷⁶ Az alábbi fejezetben nem térünk ki az okleveles gyakorlatra és annak jellegére, csupán annak bemutatására szorítkozunk, hogy a levélkeresői munka milyen karriereket, anyagi és társadalmi érvényesülési lehetőségeket tett lehetővé, hol volt e szűk réteg helye a fejedelemségkori hivatalnok-értelmiségiek körében.

A konvent szervezete

Az 1575-ös instrukció mind a hiteleshelyi munka, mind a jövedelmek terén elvileg egyenlőséget biztosított a három levélkereső között. A gyakorlatban viszont a hiteleshely felelős vezetője a latinul conservatornak, magyarul főkáptalannak vagy főrequisitornak nevezett levéltáros volt, aki többnyire saját lakásán őrizte a pecsétet és felügyelte a többiek munkáját. A kolozsmonostori konvent első conservatora Somogyi Bálint pap volt, őt követhette ebben a hivatalban Kolozsvári Márton deák. A hosszú ideig levélkeresőként tevékenykedő Pálfi István

¹⁷⁵ Vö. 155. jegyzet

¹⁷⁶ EOE II. 562. (1575. augusztus 6.)

1648-ban „conservator sigilli eiusdem Conventus Colosmonostrensis”, a következő évben pedig főkáptalan.¹⁷⁷ A váradi káptalannál 1580-ban Zilahi János viselte a „primarius requisitor”-i címet, 1638-ban pedig Torma János szerepel főkáptalanként.¹⁷⁸ A gyulafehérvári hiteleshely esetében egyedül Debreceni Jánosról tudjuk, hogy 1619-ben főkáptalannak titulálták.¹⁷⁹

A levélkeresők kinevezése

Az 1575. évi újjászervezés új korszakot nyitott a kolozsmonostori konventi hiteleshely történetében. A hiteleshely munkájának zavartalan menete ezentúl a kinevezett requisitorok hozzáállásától, felkészültségétől függött. Korábban a konventnek érdekében állott jól kiválasztani jegyzőjét, hiszen a hiteleshelyi tevékenység komoly többlet-jövedelmet jelentett az amúgy is tekintélyes birtokokkal rendelkező egyházi intézménynek. Ezentúl a fejedelem és a rendek határozták meg a hiteleshelyi levéltárak sorsát, az ő döntésük volt a megfelelő személyzet kijelölése. A levélkeresőket a fejedelem nevezte ki, megbízatásuk pedig feltehetően életfogytig szólt.¹⁸⁰ A rendek csak a kezdeti, 1575-el záruló átmeneti időszakban próbáltak szerepet vállalni a requisitorok kinevezésében, de fizetésük terhét mindig a fejedelemre hárították.¹⁸¹ Ezáltal a levélkeresők lényegében fejedelmi hivatalnokokká váltak, a levéltárak jellege pedig megváltozott, immár nem csak a hiteleshelyi tevékenység során termelt iratanyagot (kiállított oklevelek par-példányait, protocollumokat), hanem a királyi könyveket, törvénycikkeket, adólajstromokat, tizedbérlet-jegyzékeket is itt őriztek. Így lett a káptalani és konventi archívum egyúttal Erdély országos iratvédelmi intézménye, részben a kamarai és fiskális levéltár szerepét is betöltve.¹⁸²

¹⁷⁷ MOL F25 (Miscellanea), f. 339, 360.

¹⁷⁸ *Békés vármegye hajdana*. Írta Haan Lajos. II. Kötet. Oklevéltári rész. Pest, 1870. 194–195.

¹⁷⁹ SZT IV. 354. (főkáptalan szócikk)

¹⁸⁰ Requisitori kinevezést 1665. július 19-ről ismerünk, ekkor Apaffi Mihály hivatala elfoglalására utasította Böszörményi István gyulafehérvári levélkeresőt: „Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae partium Regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Egregie fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Hűségedet rendelvén az Fejérvári Captalanban egyik requisitornak cum sollito sallarium minekokáért kegyelmesen paranczollyuk husegednek (?), értvén ez kegyelmes paranczolatunkat alkalmaztassa ahoz magat, mennyen be Fejérvárra collegaihoz, juramentumat deponallya es az utan lasson dolgahoz, jarjon el tisztiben.”
Címzés: Egregij Stephano Beoszörmeny de eadem fideli nobis dilecto. — Batthyaneum. A gyulafehérvári káptalan levéltára. X. 181.

¹⁸¹ A kinevezésekről, a hiteleshelyek helyzetének rendezésével kapcsolatos országgyűlési intézkedésekről I. Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás* 212–215.

¹⁸² Jakó: *Fejedelmi levéltár* 109–111.

A levélkeresők kiválasztásakor esetenként figyelembe vették a fungáló requisitorok javaslatait,¹⁸³ de minden esetben arra törekedtek, hogy „elégéses tudományú”, jogi ismeretekben jártas személyt állítsanak a hivatalba.¹⁸⁴ Az új requisitor kinevezéséről a fejedelem a többi levélkeresőt írásban is értesítette, utasítva őket, hogy ezen hivatalra rendelt „collega” társukat fogadják be testületükbe.¹⁸⁵ Az állásért folyamodni is lehetett, így tett például egy ismeretlen nevű (talán Majadi László) váradi levélkereső, aki a fejedelemtől az 1595-ben titkárnak kinevezett Váradi Lukács (fő)requisitor hivatalát és fizetését kérte.¹⁸⁶ A requisitorok hivatalba-állítása a többi requisitor jelenlétében egy ítélmester, a kancellár vagy egy fejedelmi titkár előtt felesketéssel történt.¹⁸⁷ Ebben lényegében az instrukcióban foglaltakat erősítették meg.

Jövedelmek

Az 1575-ben megállapított fizetés tisztas megélhetést biztosított a requisitorok számára. Mindegyikük évente 50 Ft készpénzt, 20 köből búzát, két hordó bort, két vágódisznot kapott, melyhez egy dézsmakerület jövedelme járult.¹⁸⁸ A juttatásokat tehát részben készpénzben,

¹⁸³ Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 94–96.

¹⁸⁴ Az, hogy többnyire gyakorlott, nem csupán jogi ismeretekben jártas, hanem a levéltárban őrzött – a társadalom nagyobb része számára hozzáférhetetlen – iratok olvasásához, írásához értő személyek kerültek e hivatalba eredményezhette a káptalan mindentudóságának hiedelmét, a *Nem káptalan a fejem, hogy mindent tudjak* szólás kialakulását. L. még 155. jegyzet.

¹⁸⁵ 1659. július 3-án Barcsai Ákos fejedelem levélben értesíti a gyulafehérvári requisitorokat arról, hogy „Arkosi Benedek hivunket edgyk collega társává rendelven, szegeny Papai Janos helyet az kiis ereos hittel az nemes országh elöt juramentumat deponalta azon hivatallyaban valo hűsegesen el járására. Minekokáért hűsegeteket kegyelmesen intyűk s parancsollyukis megh nevezet Arkossi Benedek hivunket edgyk kaptalan collega társának ismérje s agnoscallya es mindenekben az keözönseges jokban es minden le(gitima) ... executiokban es hivatallyahoz illendeo alkalmatosságban edgyet erczen velle. Secus non facturi.” — Batthyaneum. A gyulafehérvári káptalan levéltára. X. doboz 55. sz.

¹⁸⁶ Sas Péter: *A bonchidai Bánffy-kastély egykori kéziratgyűjteménye*. In: Magyar Könyvszemle 2008/1. 61.

¹⁸⁷ Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak 125–126. Az esküszöveg kiadása: Jakó: Instrukciunile 56. — Az eskü szövege 17. századi másolatban: „En T. mostani kegyelmes fejedelem urunk rendelése szerint valo Colos-Monostori convent, esküszöm egy Istenre, menynek, földnek, temgernek es minden azokban lévőeknek szent teremtőjére, hogy az en tisztemben jo lelki ismerettel es hűséggel járok, a Conventben lévő, ékedig be adatott es ezutan be adando dolgokat fassiokat, leveleket es irasokat titokban tartom es oltalmazom. Legitimum mandatum nelkul ki nem adom, irásom, szollásom, mégé intésem által, semmi modon es okon ki nem jelentem. Legitimum requisitorium es executorium mandatum jöven penig hozzám, azoknak kívánsága szerint az mit fel kell keresnem, keresem es feltalalván, mind(en) hiba, hozzá adás, elvétel es változtatás nél(kul) irom le, ugy is adom ki. Minden legitima executiokban mindenut mindenkor igaz es hü l(a)to hallo es referens bizonság lészek. Conventbeli pecsettel tisztbeli társaim hire es jelen léte nelkül nem pecsetlek. A pecset tartasra köz hely lévén, ott tartom es azt tarsaim akaratiok ellen magamhoz nem vészem, nálam sem tartom. Az egy procuratoria constitution kívül semmi egyéb fassiot edgyedül be nem vészek. Isten ugy segeljen es úgy idvözitsen.” — Batthyaneum. A gyulafehérvári káptalan levéltára VIII. doboz 255. sz.

¹⁸⁸ Az 50 Ft-ban megszabott juttatásuknak időnként csak nagy késéssel kapták meg, illetve az eredetileg megállapított összeget I. Rákóczi György idején 33 Ft-ra és 33 dénárra csökkentették. 1664-ben Szalárdi fizetése is ennyi volt l. KmProt XXXVIII. 7^v–8^f. Sombori László tizedfőarendátor 1587–89 közzé keltezhető dézsmaelszámolásában a három kolozsmonostori requisitor összesen 90 Ft-al szerepelt. Az ugyancsak nehezen dönthető el,

részben pedig terményekben kapták meg. Az 50 Ft-os összeg, figyelembe véve az 1625. évi Bethlen-féle limitáció adatait tekintélyes summának minősíthető: négy, jó borjús tehenet; két pár ökröt, 25 db galléros ködmönt ért, vagy egy kőművessel legalább három szép, cifrás ajtót csináltathattak rajta.¹⁸⁹ A kolozsmonostori requisitorok pénzbeni jövedelme Kolozs vármegye adójából származott és az évenkénti két (tavaszi és őszi) adószedés miatt két részletben került kiutalásra.¹⁹⁰ Az őszi kifizetés feltehetően Szt. Márton ünnepe táján történt, legalább is erre utal egy 1613. évi oklevél, melyben Báthori Gábor utasítja fizetőmestereit, hogy a gyulafehérvári levélkeresők teljes fizetésének felerészét és a terményeket ezen ünnep táján adják ki.¹⁹¹

Ez a tekintélyesnek nevezhető, készpénzben kiutalt fizetés a takarékos, a kortársak által zsugorinak tartott I. Rákóczi György uralmának kezdeti szakaszában csökkenhetett 33 Ft-ra és 33 dénár-ra és a fejedelemségkorban végig ezen a szinten maradt. Részint a fizetés lefaragása, de inkább a kifizetések késlekedése képezte a hiteleshely zavartalan működésének egyik „impedimentumát” a XVII. században kolozsmonostori levélkeresőként tevékenykedő Pálfi István szerint, aki 1655-ben kelt beadványában arról írt, hogy a levélkeresők fizetése régebben a 60 Ft-ot (!) is elérte, most 33 Ft és 33 pénz, melyből alig jut egy napra 10 pénz és ezt a kis salariumot is csak nagy késéssel vehetik kézhez.¹⁹² 1651-ben – de ezelőtt és ezután még néhány éven keresztül – csak két konventi requisitor, Kászoni József és Pálfi teljesített szolgálatot a hiteleshelyen. Kettejük fizetése, melyet valóban későn, decemberben vehettek át az utóbb

hogy ez a kiadás egy évre, vagy esetleg hosszabb időre vonatkozik-e? L. Jakó: Dézsmá 74. A későbbiekben nem találtunk utalást arra, hogy a dézsmából részt kaptak volna a requisitorok, ez a juttatás feltehetően megszűnt. Az erdélyi hiteleshelyek helyzetéről 1754-ben jelentést tevő bizottság azonban úgy tudta, hogy a requisitorok fizetése: „juxta specificationem salarii requisitorum antiquam unus eorum accepit florenos Hungaricales 50. tritici cubulos 40 (!), vini urnas 160. sabellicos 2, et unum processum decimalem” (MOL F25, Miscellanea f. 435.)

¹⁸⁹ Vö. EOE. VIII. 273–302.

¹⁹⁰ A kolozsmonostori requisitorok 1618-ban társuk, Szőlősi István Kolozs megyei adószedő (perceptor contributionum) kérésére Bethlen Gábor két nyugtáját protocollumukba másolják: „Extractus brevis super administratione contributionum comitatus Colosiensis in generali comitiis Albae Iuliae ad quartam diem mensis May anno 1617 celebratarum a singulis portae (?) per fl 8 solven. ordin. Factus in dicto comitatu Colosiensi iuxta novam connumerationem connumerantur portae numero 306/ colon. 7. quae super f. 8 computando faciunt f. 2453/60. Pro sumptibus legatorum f. 116/28. Summa facit 2569/88. Summa facit 2569/88. Administratio. In aerarium illmi d. Principi manibus Jonnis Boncziday administrati f. 1914/60 stb. Salarium supremorum comitum f 100, vice comitibus et judicialium f 32, preceptori contributionum f. 12, Requisitoribus Colosmonostrensis iuxta annuentiam suae Cels. singulis f 25, pro anno presentis faciunt f. 75.” (KmProt XX. 77^{r-v})

¹⁹¹ Batthyaneum. A gyulafehérvári káptalan lt., VI. doboz, 137.

¹⁹² „Az Articulusban fizetesunkrolis vagion emlekezet de nekunk sem Articulus sem az nagysagtok kegyelmes commissioia szerint valo fizetest meg nem adiak. Az tavaly es ez idei salariumunk (res?)tal Zamosuyvarat (...) nehany forint salariumunk jar avval veszunk buzat (...) es egyeb eletunkre valo taplalast. Adozas (...), gatlas, posta loadas, tizedeles es egyeb (...) vagion sine ullo discrimine et respectu (...) mellyen nagy fizetessel kel vegbe vinnunk (?). Mikor fizetesunkeot megadgyakis (salariumunk a mi eddig voltis azt se adgyak meg az el mult eszt(endeore) Uyvarbol. Az nehany forint pinzbeli salariumoczkaol kel venunk bort, buzat es eletunkre valo taplalast, ha mikor meg adgyak salariumunkat.” — KmProt XXXV. kötet végén, számozatlan lapokon levő fogalmazvány.

konventi levélkeresőnek kinevezett vármegyei perceptortól, Benkő Bálinttól, kereken 100 Ft-ot tett ki.¹⁹³ Tehát vagy továbbra is 50 Ft volt egy levélkereső salariuma, vagy pedig – és ez valószínűbb – a törvények által megállapított három személyből álló hivatal illetményét (háromszor 33 Ft-ot és 33 dénárt) a szolgálatot teljesítő két requisitornak adták, így „emelkedett” a kézhez vett összeg fejenként 50 Ft-ra.

A requisitorok csökkenő készpénz-fizetésüket a levelek kiállításáért megszabott illetékek szabálytalan növelésével egészíthették ki,¹⁹⁴ de az időnként elvállalt más funkciók (vármegyei adószedő vagy jegyző, városi tisztségek) viseléséért járó salariumok is – nem csekély – pénzbeli juttatással jártak.¹⁹⁵ A három levélkereső az 1575-ben kelt szabályozás szerint elvileg egyenlően osztotta el a levelek taxájából származó jövedelmet: „miérthogy pedig commune és egyaránt való az officium mind a három requisitor között: illik és szükséges, hogy mind a munkát egyaránt supportálják, s mind annak a hasznával egyaránt osztozzanak”, ez azonban a gyakorlatban nem így történt, „sok esztendő alatt csak az (h)uzmi-vozmí dominált, sürgött-forgott a dolog pro arbitrio fortunae at casus momentanei, az mint kik (...) jókban promoveálhatta maga”.¹⁹⁶

A pénzbeli juttatás mellett a jövedelmek másik részét a termények képezték, ezeket a kolozsmonostori levélkeresők rendszerint a szamosújvári fiskális uradalom proventusaiból kapták meg.¹⁹⁷ Ezekkel részint ellátásukat tudták biztosítani, részben pedig pénzzé teheték. Juttatásuk

¹⁹³ KmProt XXXIII. 122^v: „Nos requisitores Colosmonostrenses etc. Recognoscimus per presentes (...) egregius Valentinus Benkeo de Colosvar, juratus notarius et perceptorem contributionum comitatus Colosiensis salarium nostrum conventualem, centum florenum hungaricalium constituentem, per illustrissimum dominum principem nobis ex contributione prescripta dari ordinatum, presentí millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo anno plene et integre persolvisset. Super quo eundem quietum, expeditum et absolutum (...) testimonio. Actum Claudiopoli die 12 mensis Decembris. Anno 1651 prescripta.”

¹⁹⁴ Az 1640-es években egy tiltakozás kiállítása 2 Ft 97 dénárba, egy bevallás visszavonása pedig 1 Ft 48 dénárba került. — Kápjegyz 52. doboz. Habár az oklevelek kiállításának díját – Zsigmond decretuma alapján – törvényben szabályozták, a gyakorlat azt mutatja, hogy a megszabott pénzösszegeknél gyakran többet elkértek.

¹⁹⁵ Kolozs vármegye perceptorának, a requisitor Szőlősi Istvánnak fizetése 1617-ben 12 Ft-ot tett ki l. 176. sz. jegyzet. — 1654-ben Kraszna megye nótáriusának fizetése 16 Ft, az adószedőé ugyanannyi – KvNLT, Bánffy lt nr. 27/2. (régi fasc. IV. a); 1627-ben Kolozs vármegye jegyzőjének két évre való salariuma jelentős összeget, számításaink szerint kb. 100 Ft-ot tett ki – KolJkv 181^v

¹⁹⁶ Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 86.

¹⁹⁷ Erre Pálfi István említett beadványa mellett Apafi Mihálynak 1664. július 14-én kelt, Gillányi Gergely főarendátornak, Vizaknai Péter fiskális prefektusnak és vicearendátornak és a Kolozs megyei perceptornak intézett rendelete is utal: „Colosmonostori Conventbeli három requisitor hiveinknek azmint az nemes orszagh szolgálatyara fizeteseket el rendelven, arrul conventiojokat kwleon kwleon kyadattuk volt az elmúlt tavaszal Colosvarat letunkben, ugy mint harmincz kis keobeol buzarol, száz husz veder borrol, ket ket vero sertes marhakrol es harminczharom forint s harminczharom kesz penz fizetesrul kwleon kwleon mind az haromnak, Kegyelmeteknek kegyelmesen paranchollyuk az bor, buza es vereó marhakbéli fizetesiket ha szinte most az nemetek miatt az Szamosuyvari joszaghbéli proventusbol, az eleotti szokas szerent onnan nem lehetneis, de hozzaiok keozellyeb levő mas fiscalis proventusokbol mind buzat, bort, vereó marhakat kegyelmetek feo arendator es prefectus hivunk mindenik rendbelit az eo szokott ideiekben fogiatkozás nelkul szolgaltassa kezwkben, az eleotti szokas es rendtartas szerent. Hwsegedis

ezen részét is gyakran késve vehették kézhez, 1639-ben például a szamosújvári udvarbíró levelében jelentette Pálfi Istvánnak, hogy a búzát még nem tudja küldeni (a fejedelem ugyanis nagyon sok helyre deputált, a termés pedig gyenge volt), a bor pedig nagyon silány, inkább kérjen máshonnan, mert jobban jár.¹⁹⁸ A bor behozatalát és árulását a városi kiváltságok tiltották, ezért a requisitorok többször is beadvánnyal fordultak a fejedelemhez, hogy valamilyen módon rendezze az ügyet, hiszen emiatt a salariumként járó juttatásuk is csökkent.¹⁹⁹ A városnak ezen törvénye különösen a Várad eleste után családjával együtt földönfutóvá lett, birtokait elvesztő Szalárdi János számára jelentett nagy hátrányt. Szállásának pincéjébe behozott borát le is foglaltatta a város, hiába tiltakozott, hogy ő városi örökség hiányában nem tartozik joghatóságuk alá.²⁰⁰ A kolozsmonostori konvent requisitorainak nagyobb része viszont vagy törzsökös polgári családból származott, vagy örökséget szerzett a városban. Habár salariumukként járó borukat nem árulhatták a falakon belül, de élvezhették mindazokat az előnyöket, melyeket számukra – hivataluk mellett – a polgári lét biztosított.

Nem lehetett jelentéktelen az a bevétel sem, melyet a requisitorok ajándék gyanánt kaptak az ügyfelektől, főként a régi jogbiztosító iratok előkereséséért és átírásáért. A hiteleshelyi jegyzőket ezek a *discretio*-nak nevezett ajándékok már a középkorban is törvényesen megillették: a levélváltáson felül külön kisebb-nagyobb összeget, vagy természetbeni juttatást kaptak.²⁰¹ Ezekről a juttatásokról a levélkeresők a felekkel általában előre megegyeztek, néhány esetben még nyoma is maradt annak, hogy a hálás birtokos miképpen honorálta, vagy mit ígért egy-egy

penigh perceptor hivunk az adobol penz fizeteseket adgya megh fogiatkozas nélkül.” – KmProt XXXVIII. 7^v–8^f — A gyulafehérvári requisitorok járandóságait a fehérvári udvarbíró adta ki I. Sunkó: Debreceni János 309.

¹⁹⁸ MOL F25 (Miscellanea II.), f. 108.

¹⁹⁹ Pálfi István beadványa: „Ezek felett az sem utolso: hogy az mi borunk jarna salariumunk(...) taplalasara be nem hozhattuk, hanem nagy dispendiummal, eot hat vedrevel felszeg arron kell el vesztegetnwnk itt (?) egy vedrevel *kell mast vennunk helyeben* (...) es fizeteswnkbeli penzel, mely azon kwvullis csak fa vetelwnkre sem volna elegh (...)” – KmProt XXXV. kötet végén, számozatlan lapokon levő fogalmazvány. L. még Szalárdi János requisitor folyamodványát Kolozsvár városához, hogy salariumaként járó borát a városba behozhassa Jakab: Oklevéltár II. 387–388., és Apafi Mihály 1665. február 1-én kelt utasítását a városhoz, hogy „mivel egyebünent sem varhattya sustentatiójára valo commoditását megh nevezett hivünk, ne contrariallya benne seott engedgyen teollünk salariumaban rendeltetett borboli prebendajával szabadon elest hűsegetek” – KmProt XXXVIII. 42.

²⁰⁰ „Nobilis et generosus Johannes Szalárdi collega noster conventualis ac solutionum suae Celsitudinis praesidiarium Claudiopolitanarum magister, coram nobis personaliter constitutus, per formam solemnem protestationis dicitur quod licet Senatus civitatis usum vinorum suorum a sua Illustrissima Celsitudinae in salarium conventualem datorum, jam antea introductorum et in cellarium hospicii sui repositorum per fas et nefas, prohibere intendissent, eo argumento, ut vel hactenus nullis personis conventualibus huiusmodi vinorum introductio licita fuisset, verum distinctis personis conventualium illorum qui vel hactenus vel ad presens in medio ipsorum civitatum (?) Claudiopolitanorum residentias, domos, vineas, ac alios hereditates possedissent ac jurisdictioni civili omnino subfuissent, a dicti collegae nostri conventualis statu, qui nec ulla hereditates in hac eadem civitate et territorio illius possideret, nec jurisdictionis civili subesset.” – KmProt XXXVIII. p. 111.

²⁰¹ KmJkv I. 123–124.

átirat kiállításáért. 1643-ban Pécsváradi János fáradozását Miske György Fehér vármegyei birtokos egy pej lóval akarta honorálni és még azt is kilátásba helyezte, hogy jószágában részt ad neki, ha további leveleket sikerül megtalálnia.²⁰² Lázár István ugyanebben az évben, Tordai Péter levélkeresőhöz intézett levelében, arra tett ígéretet, hogy bizonyos oklevelek lemásolását „kegyelmednek embersegesen megh fizetem”.²⁰³

Szintén a requisitori jövedelmekhez számíthatjuk azokat a többnyire kisebb birtokadományokat, melyeket a konventek hűséges szolgálataik fejében a fejedelemtől, illetőleg olykor az elégedett ügyfelektől kaptak. Pécsi János például horgaspataki részjóságát requisitori tevékenységének jutalmaként kapta,²⁰⁴ Kászoni Józsefnek pedig azért jutott Rhédei Ferenc tanácsúr részéről egy dési jobbágy, mert a számára szükséges okleveleket a konvent levéltárából előkereste.²⁰⁵

A konventi és káptalani levélkeresők fejedelmekhez intézett beadványait, panaszleveleit olvasva az az érzésünk támadhat, hogy a requisitorok terhes hivatalának jutalma csupán a nyomor volt, jövedelmeik igen szűkös megélhetést biztosítottak számukra. Ezzel szemben a valóság sokkalta árnyaltabb lehetett. A válságos időszakok biztosan őket is érintették, de a rátermettek

²⁰² KmProt XXXII. 13^f–13^v: „Szolgalatomat ayanlom kegyelmednek mint nekem igen jo akaro fiam uramnak. Isten o szent felsege aldgia megh kegyelmedet kivansagha szerent sok jokkal ez jo akarattirt kidvesiert (?) azirt edes fiam uram nem tudom az kegyelmed io akarattjat en megh szolgálni kegyelmednek hagi erettem illi nagi faratsagat ream (?) szanta, es ki kereste kegyelmed az leveleket, mind (...) egiut, noha bizoni banom hagi eddighis az tabellarius szellel hordozta, nem egiebert, hanem hagi kegyelmedeknek eddigh valaszt nem irhattam felole. Attak pedig megh az levelet nekem kit kegyelmed irt an 1642 die 5 Decembris, presentis Anno 16 Februarii. Ki kezeben forgot nem tudom, egi olah hoza kezemhez, azon oraban el olvasasom utan ez levelemet irtam kegyelmednek. Immar ertven hagi az statutoria es az introductoria hagi Miske Barrabas nevere vagion talalva, mellinek igen örülök, kedvessenis veszüik giermekimmel egiut (...). Az irasat pedig nem kel nekem io akaro uram sokara hadnod (?), hanem mentul hamareb irja ki kegyelmed, es megh kesülven ertesemre leven, mikor kesz lesz en egi pey giermek lovat kuldök kegyelmednek faratsagos munkajaert, bizoni mostis oda kuldtem volna fiam uram de tanulatlan, de ki fogattatan es sziligien kuldem megh kegyelmednek. Ha pedig kegyelmed (...) nalam hadgiais nem difficultalom s jolis tartatom csak (...) pedig nem akarom az kegyelmed jo akarattjat ez dologban elegh keppen megh elegiteni, hanem az miben nekem paranczol kegyelmed (...) azmire elegh leszék solgalni igieközöm, giermekimel egietemben. Megis kerem kegyelmedet fiam uram, ha lehetséges volna irna megh kegyelmed nekem mikora kuldhetnek utana, noha az kegyelmed jo akarattjaban nem ketelkedhetem, mint megh mutatta mostis kegyelmed hozzam, sot ha megh nem bantodik kegyelmed az zalogitasrolis keresne kegyelmed. Ugian azon (...) zalogositotta el kessebbik Miske Andras az Bekes hada utan sok idővel, en ugi tudom megh hatta kegyelmed, hagi eztis külön megh fizetven kegyelmednek jamborul, megh ha el kegyelmed es enis, reszesseis teszem en abban kegyelmedet, mint illien jo akaromat. Czak ne difficultallia kegyelmed keresni es az zalaglasatis fel keresven az originallal egiüt ki irni. Isten tarcza megh kegyelmedet jo egessegben, megh mutatot jo akarattja utan, jo valaszt varok ez levelemreis kegyelmedtül. De caeteris valet(ere?) desidero et servitiis semper paratus G.D.V. pater benevolo Georgius Miske mp.” (1643-ban beírva, Pécsváradi kezével)

Címzés: Az en jo akaro fiam uramnak Peczvaradi Janos uramnak az Kolosvari Capitulum egik kaptalanjanak nekem joakaromnak adassek Colosvarat.

²⁰³ MOL F25 (Miscellanea II.) f. 298.

²⁰⁴ MOL F1. 21. 123^f–123^v

²⁰⁵ KmProt XXXIII. 80^v

élni és olykor visszaélni is tudtak a tisztségük által biztosított előnyökkel. Most csak egyetlen – talán kissé kirívó – példát hozunk fel állításunk bizonyítására. 1648-ban a Máramaros vármegyei Alsóapsa lakosai arra kérték Pálfi István requisitort, hogy szálljon ki és a kijelölt regius társaságában állapítsa meg a vitás határokat. Ezért az executioért Pálfi éppen annyit kért, amennyit a visói határjáráskor kapott: „Ide be az exmissiojert f. 12. Az oda valo jarasomert es az executoriol valo relatoriaert attak conventiokeppen f. 40. Ezen kuvwl mindenik falu egy egy gyermek lovat, rokat nestet honorariumba, mellyet eo kegyelmekteol enis io neven veottem, s iolis wgyekeztem szolgálni... Ez mellett kerem kegyelmeteket, nagy bizodalommal, akkorra ha be kwld kegyelmetek fogasson valami szept halakat, pisztrangot, galoczat etc. Az Colosvari biro nekem atyamfia, szinten akkor leszen az fianak menyegzeje, az kegyelmetek embersegevel had tisztelkedgyem eo kegyelmenek, igen kedvesen veszem kegyelmetekteol. Ezzel Isten tarcza megh kegyelmeteket io egessegeben.”²⁰⁶ Egy-egy birtok határainak megállapítása valóban sok fáradsággal járt, de ebben az esetben a requisitor munkájának pénzbeni jutalma még a hivatalával járó fizetésének teljes összegét is meghaladta.

Tudjuk azt, hogy a gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői jövedelmeik mellett, hivatalviselésük fontosságának jeleként a hadi szolgálat alól is mentességet élveztek.²⁰⁷ A kolozsmonostori konvent requisitorai kolozsvári köztehverviselő polgárokként nem kellett személyesen hadba vonuljanak, de vármegyei birtokaik után (ha rendelkeztek ilyennel), a többi birtokkal rendelkező városi polgárral együtt – jószáguk nagysága szerint – háború esetén katonát, vagy felszerelt lovat kellett állítsanak.²⁰⁸

Származás, háttér, korábbi karrier

Mielőtt rátérnénk a levélkeresők életrajzi adatainak ismertetésére, szükségesnek tartottuk néhány kérdés felvetését és tisztázását. Legelőször azt vizsgáltuk meg, hogy az ország melyik

²⁰⁶ MOL F25 (Miscellanea II.) f. 345.

²⁰⁷ Erre utal Bethlen István kormányzónak 1620. november 29-én kelt utasítása Fehér vármegyéhez, amely ugyan a gyulafehérvári káptalanra vonatkozik, de ezen immunitással bizonyára mindhárom hiteleshely rendelkezett: „Miel hogy az Feyerwari requisitoroknak mind az eleot, s mynd ez mostani kegyelmes kiralyunk eo felsege itt ben leteben oly immunitasok volt, hogy myel az orzagh feyedelminek es utanna leweo gondwiseleoknek az minemew kezeonseghes orzagh szwkseges dolgai ugymint inventalas, foglalas vagy egyeb inquisitio es tiztekhez illendo szwkseges paranczyolatok erkeztek, es zolgalattyok s kimenetelek valamely fele kiwantatot, mingyarast ki menni es azt exequalni tartoztak, azon kiweolis az sacristiaban es orzagh lewelei keorwl valo vigyazasban es gondwiselesben zolgalattyok minden napon kivantatwan az hadban valo mentelre szwksegeskeppen menni se személyekrwl se jozagokrwl nem kenszeretettek” – KápJegyz III. 314–315.

²⁰⁸ Pécsi János egy felszerelt lovat kellett hadba állítson – KmProt XXIX. 173^f

területéről és milyen társadalmi kategóriákból kerültek ki a konventi requisitorok. A levélkeresők mintegy felerészéről biztosan állíthatjuk, hogy a hiteleshelynek is otthont adó városból, Kolozsvárról származott. A levéltári szolgálat érvényesülési lehetőséget jelentett a város polgárai számára, ennek a hivatalnak a viselése egyúttal a kiváltságolt nemesség körébe való lépésüket is jelentette. A kolozsvári polgárokból lett levélkeresőknek tehát hármas „kötődésük” volt. Egyrészt köztisztviselőknek örvendő városi polgárok, másrészt egy jellegzetesen „nemesi” intézmény, a hiteleshely tisztségviselői, de ugyanakkor a központi hatalom, a fejedelem fizetett „szolgái” is. Erre a helyzetre és a város életében betöltött szerepükre a továbbiakban még részletesebben kitérünk.

A kisbirtokos nemesek közzé öt nevet sikerült besorolnunk, Hajósi Pált, Szőlősi Istvánt, Szamosközi Mihályt, Szalárdi Jánost és Virginás Istvánt. Az első három valószínűleg környékbeli birtokos család tagja (Hajósi biztosan a Kolozs megyei Magyarpatán birtokolt), Szalárdi és Virginás viszonylag távoli vidékről, Biharból került a hiteleshelyhez, mindkettő fejedelmi utasításra. Jelentős arányban vannak jelen a requisitorok között a székelyek (Kibédi János, Bibarcfalvi János, Demeter János, Benkő Bálint).²⁰⁹ Az értelmiségi pálya jelentette számukra talán az egyetlen érvényesülési és emelkedési lehetőséget. Három levélkeresőről sikerült megállapítani, hogy mezővárosi származású: Pálfi István Enyedről, Kászoni József a Bereg vármegyei Kászonyról, Tordai Imre pedig a közeli Tordáról került a hiteleshelyhez, közülük kettő hivatalviselése idején kolozsvári polgár lett. Az előbbieket azt bizonyítják, hogy a levélkeresők körében a legjelentősebb társadalmi elem egyértelműen a városi (kolozsvári) polgárság volt.

Összeállításunk adatai alapján a requisitorok szolgálati idejének átlaga valamivel több mint 11 év. Több mint 30 évig volt szolgálatban Rákosi Boldizsár, Pálfi István és Szentiványi György. A következő kategóriában, 20 év fölötti szolgálati idővel Kolozsvári Márton, Kövendi Mátyás, Tordai Péter és János deák található. Ez utóbbi esetében azonban a hosszas levéltári szolgálat bizonyára azzal magyarázható, hogy ő volt az egyedüli aki konventi nótáriusként a levéltárat alaposan ismerte, rá feltétlenül szükség volt a lemásolandó oklevelek kikereséséhez. A 10–20 év közötti szolgálatot teljesítők közé Balásfi Ambrust, Csanádi Pált, Kászoni Józsefet,

²⁰⁹ A nagyobb kancellária íródeákjai között is jelentős számban találunk székelyeket l. Trócsányi: Központi kormányzat 204–205.

Rákosi Pétert, Tordai Imrét és Vicei Istvánt számíthatjuk, öt év fölött heten, a többiek pedig ennél rövidebb ideig viselték a levélkeresői hivatalt.²¹⁰

A kolozsmonostori levélkeresők szolgálati ideje a fejedelemségkorban

Szolgálati idő	Levélkeresők száma
30 év felett	3
20 – 30 év között	4
10 – 20 év között	6
5 – 10 év között	8
5 év alatt	12

A fentiek alapján az ismert levélkeresők több mint fele 5 évnél hosszabb ideig teljesített levéltári szolgálatot, és e kategórián belül (5–30 év közötti szolgálati idő) többségük számára ez jelentette értelmiségi karrierjük végállomását. Az 5 év alatti szolgálati idővel szereplők magas száma arra utalhatna, hogy a levélkeresők tekintélyes hányada csak életpályája átmeneti szakaszának tekintette a konventet, nagy részükről azonban valószínűsíthető, illetőleg esetenként bizonyítható, hogy tisztségüket halálukig viselték. A levélkeresői szolgálat tehát – ellentétben a nagyobb, vagy kisebb kancelláriai íródeáksággal – általában egy-egy értelmiségi karrier végállomását képezte, de ez nem jelenti azt, hogy ezzel lezárult az út a magasabb és jövedelmezőbb tisztségek felé.²¹¹ Kolozsvári Márton deák és Virginás János életútja példa arra, hogy a kolozsmonostori hiteleshelyen való szolgálat nemcsak tisztességes megélhetést biztosított, de lehetőséget teremtett arra is, hogy a levélkeresők párhuzamosan egyéb, jelentősebb szerepeket is elvállaljanak. Mindkét előbb említett requisitor alapos jogi felkészültségének és a gyakorlati jogban való jártasságának köszönhetően a fejedelmi táblára került, Kolozsvári előbb ítélszéki ülnökként, majd ítélmesterként, Virginás pedig ülnökként. A két életpálya talán csak annyiban különbözik, hogy Virginás már korábban is jelentős tisztségeket (fiscalis director) töltött be, míg Márton deák pályája a legalacsonyabb szinttől, a nótáriusi funkciótól ívelt folyamatosan fölfelé.

A középkor évszázadaiban a konventi kancellária a gyakorlati jogászrend egyik iskolájának számított. A feltörekvő kishemesi, vagy polgári származású írnokok itt olyan magas szintű ismereteket sajátítottak el, melyet az erdélyi tartományi kormányzatban is kamatoztatni

²¹⁰ Vö. Sunkó: Archontológia 290.

²¹¹ A kancelláriai deákság átmeneti jellegéről l. Trócsányi: Központi kormányzat 200.

tudtak.²¹² A fejedelemségkorban a hiteleshelyek és a központi kormányzat közötti szoros kapcsolat továbbra is megfigyelhető, de az írástudók áramlása – a kolozsmonostori hiteleshely esetében – fordított irányú.²¹³ Kijelenthetjük, hogy a levélkeresők „iskolájának” a fejedelmi kancellária számított, ott tökéletesítették közülük legalább tizenhatan az oklevelek fogalmazásában és írásában való gyakorlatukat (a nagyobb kancellárián: Csanádi János, Tolnai Miklós, Bibarcfalvi János, Pálfi István, Pécsi János, Pécsváradi János, Tordai Péter, Szamosközi Mihály, Szalárdi János, Szőlősi István; a kisebb kancellárián: Szentiványi György, Kibédi János, Hajósi Pál, Szőlősi István, Kászoni József, Benkő Bálint). Ha a nagyobb kancellárián szolgálatot teljesítők közül leszámítjuk azokat, akiknek neve csak a kezdeti szabályozatlan időszakban (1575 előtt) fordul elő, és valószínűleg nem is működtek requisitorként, megállapíthatjuk, hogy lényegében azonos arányban volt a kolozsmonostori hiteleshelyi levélkeresők életpályájának előző színtere a kisebb és a nagyobb kancellária. Ez ugyanakkor arra is utalhat, hogy a hiteleshelyi archívum levélkeresői hivatala nagyobb tekintéllyel bírt és jelentősebb jövedelmet is hozhatott a kancelláriai jegyzőségénél.

Mint láttuk már a szekularizáció előtt bevett gyakorlatnak számított az, hogy a felek valamelyik ítélőmesterhez fordultak azzal a kéréssel, hogy őrizze meg okleveleiket, vagy foglaltassa írásba bevallásukat. A protonotáriusok – feltehetően írnokaik által kísérve – gyakran járták az ország vidékeit, így alkalmanként elérhetőbbnek bizonyultak egy-egy hiteleshelynél, melyet minden esetben fel kellett keresni. Ezt a hiteleshelyinek minősülő tevékenységet a fejedelemségkorban a kisebb kancellária folytatta, melynek vezetői az ítélőmesterek voltak. Különbféle jogi ügyletekről kelt bevallásokat, tiltakozásokat, egyezségeket foglaltak írásba, melyet a fejedelem nevében, de a bírósági pecséttel megerősítve állítottak ki.²¹⁴ Ezen oklevelek szerkezete, szövegezése mindenben megegyezik a hiteleshelyek által használt formulákkal, a kisebb kancellárián tevékenykedő íródeákoknak tehát egyáltalán nem okozhatott nehézséget a konventi hivatali szolgálatra való áttérés.

²¹² Sipos: Kolozsmonostor 45. – Jakó: Vajdai kancellária 42–61.

²¹³ A gyulafehérvári káptalan levélkeresőinek feltehetően tekintélyes hányada egyszerre teljesített szolgálatot a hiteleshely és a fejedelem kancelláriáján l. ErdKápJkv VIII/1. 16–18.

²¹⁴ A kisebb kancellária ilyen jellegű tevékenységéről l. Pécsi: Fejedelmi kancellária 65. – Itt említjük meg, hogy az ítélőmesterek formuláriumokat is használtak az oklevéladáshoz. A valószínűleg Radvánci Márton valamelyik íródeákja által vezetett formuláskönyv bejegyzései arról tanúskodnak, hogy az ítélőmesterek igen nagy számban állítottak ki hiteleshelyi jellegű okleveleket. Jelzete: KmProt XII. (F15/12)

Képzettség

Kérdésként merül fel, hogy milyen képzettség volt szükséges ahhoz, hogy valaki a hiteleshelyi „kancelláriára” kerülhessen? Valószínűnek tekinthetjük, hogy e képzés alapjait valamelyik (többnyire a kolozsvári) városi iskolában fektették le, további külföldi, egyetemi tanulmányokra nem igen volt szükségük ahhoz, hogy gyakorlatias jellegű munkájukat jól végezhessék. Ehhez inkább több éves írnoki munka kellett, a fejedelem valamelyik kancelláriáján. Nem meglepő, hogy csupán négy levélkeresőről tudjuk azt, hogy külföldön is képezte magát, és négyükből kettő a felhalmozott tudást a helyi unitárius kollégiumban adta tovább, ahol tanárként tevékenykedett (Csanádi Pál és Rákosi Boldizsár).

Felekezeti megoszlás

Viszonylag kései, 1711-es adat alapján lehet arra következtetni, hogy a levélkeresők kiválasztása lehetőség szerint úgy történt, hogy valamennyi bevett felekezet képviselve legyen a levéltár őrzésében.²¹⁵ Nem tudjuk, hogy mennyiben tartották magukat a fejedelmek ehhez az előíráshoz (ha volt ilyen egyáltalán), hiszen csak néhány requisitorról sikerült megállapítanunk, hogy milyen vallású volt. A fentebb említett Csanádi Pál és Rákosi Boldizsár nyilván unitárius volt és ezt feltételezhetjük a kolozsvári polgárcsaládokból származó többi „konventről” is (Balásfi Ambrus, Kövendi Mátyás, Szentiványi György, Szőlősi Gábor, Lutz István). Kolozsvári Márton katolikus vallású lehetett, csakúgy mint Pálfi István, aki talán a jezsuiták kolozsmonostori iskolájában nevelkedett,²¹⁶ és Szamosközi Mihály, aki a kolozsmonostori katolikusok egyik aedilise volt. Szalárdi Jánosról, Laki Péterről és Vicei Istvánról sikerült egyértelműen megállapítani, hogy reformátusok voltak. Laki gyakran képviselte egyháza érdekeit az unitáriusokkal folytatott tárgyalásokon, Szalárdi és Vicei pedig a kolozsvári református egyházközség kurátoraiként tevékenykedtek.²¹⁷

²¹⁵ 1711. december 3-án a gubernium a kolozsmonostori requisitori hivatalra Rákosi Péter mellé, a reformátusok és a katolikusok részéről Vizaknai Györgyöt és Horvát Mártont rendelte l. Beke: A kolozsmonostori konvent 648. sz. – Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak 126.

²¹⁶ Jakó Klára: Betűművész 37–38.

²¹⁷ Laki Péterről l. Sipos: Kollégiumi könyvtár 57–58. – Szalárdi kurátorságára l. Herepei: Adattár I. 550. – Vicei egyházigazgatói szerepére l. Kolozsvári Református Egyházközség It (az Erdélyi Református Egyházkerület It-ban) 2. IV. 2. Az adatra a kolozsvári református egyházközség 17. századi gazdálkodását feldolgozó Szász Anikó hívta fel figyelmemet.

A requisitorok és a város

Az előbbieken már hoztunk példákat arra, hogy a requisitorok egy (tekintélyes) része hivatalviselése ideje alatt jövedelmét kiegészítette más hivatalok elvállalásával, részben a hiteleshelynek is otthont adó városban, Kolozsváron, részben pedig a vármegyénél, vagy a pénzügyi igazgatásban. Az iskolázott kolozsváriak már a középkorban is szívesen vállaltak állást a város tőszomszédságban levő Kolozsmonostoron, így a konventi jegyzők nagy hányada a városi írástudók közül került ki.²¹⁸ Ez a jelenség a szekularizáció után, a hiteleshely és levéltár Kolozsvárra való költöztetésével természetesen tovább erősödött, az ismert requisitorok közül legalább 17-ről biztosan állíthatjuk, hogy városi polgárok voltak és gyakran a városvezetésben és igazgatásban is szerepet kaptak.

A kolozsmonostori levélkeresők kolozsvári tisztségei

Levélkereső neve és szolgálati ideje	Kolozsvári hivatalviselés ideje
Zalánkeményi Miklós 1575–1576	jegyző 1569–1576
Kolozsvári Márton 1575–1600	százférfi 1577
Kövendi Mátyás 1593–1614	director 1603; százférfi 1603, 1606
Tordai Imre 1608–1619	százférfi 1608, 1617; számvevő 1613, 1616; quarta gondviselője 1619–1620
Tordai Péter 1627–1646	százférfi 1623, 1642
Pálfi István 1627–1667 ²¹⁹	százférfi 1640, 1642, 1647
Pécsi János 1633–1642	százférfi 1623
Benkő Bálint 1654–1661	százférfi 1653–1661; számvevő 1654–1655, 1657–1659; adószedő (rendkívüli adó) 1660; divisor 1661
Szölösi Gábor 1654–1657 ²²⁰	dispensator 1651; számvevő 1652–1653, 1659–1660, 1665; esküdt 1654; százférfi 1648, 1653, 1655, 1659–1665; királybíró 1657; főbíró 1658; a város egyik generálisa 1661; ülnök 1667–1668; a város országgyűlési követe 1670

²¹⁸ KmJkv I. 121.

²¹⁹ Pálfi Istvánról tudjuk, hogy a Fehér megyei Enyedről származott, tehát nem helybéli polgárcsalád sarja, de hosszú hivatalviselése alatt városi örökséggel rendelkező, a közösség által megbecsült polgárrá vált.

²²⁰ Szölösi kisebb jelentőségű városi tisztségeit l. a 404. sz. jegyzetnél.

Lutz István 1661–1670	esküdt 1655, százférfi 1675
Laki Péter 1696–1703	százférfi 1696-tól
Rákosi Péter 1696–1711	jegyző 1701, 1704

A fenti táblázat adatai arról vallanak, hogy a kolozsmonostori levélkeresők tekintélyes része, több mint 30 százaléka részt vett a városi szűkebb és tágabb vezetésben, illetve egy esetben (ez a későbbi korszakban még megismétlődik),²²¹ a bírói tisztelet is egy levélkereső viselte. Tízen közülük a város felső tanácsának (százférfiak tanácsa) voltak tagjai, ahova csak a legtekintélyesebb és ugyanakkor legvagyonosabb polgárokat választották be.²²² Természetesen nem gondolhatunk arra, hogy egyedül a konventi szolgálat tette lehetővé a magasra ívelő városi karriert, csupán annyit állapíthatunk meg, hogy a „káptalanok” a városi közösség megbecsült tagjai voltak, akár törzökös polgárcsaládból származtak, akár mezővárosokból, vármegyéből vagy a székely székekből kerültek Kolozsvárra. Sikerült tehát szinte mindannyiuknak beilleszkedni a városi közösségbe, örökséget tudtak szerezni, s ezt bizonyára fejedelmi támogatással, de a város jóváhagyásával teheték csak meg. Hivataluk lehetővé tette azt, hogy egyféle közvetítőkként lépjenek fel részint a város, részint a vármegyei nemesség és a központi hatalom, a fejedelmi udvar között.

A városi társadalomba való beilleszkedés azonban nem volt minden esetben akadálymentes. Az élete végén néhány évig konventi levéltárosként tevékenykedő Szalárdi gyakran illette panasszal a város vezetőségét amiatt, hogy amúgy is akadozva fizetett sallariuma kiegészítésül kapott borát a város nem engedte be falai közé.²²³ A város az addig alkalmazott gyakorlatra hivatkozott, amely értelmében a konventbeli emberek, akik örökségekkel bírtak a városban, a városi joghatóság alá tartoztak úgy, mint minden városi birtokos. Szalárdi válasza erre az volt, hogy neki öröksége a városban nincs és polgári igazgatás alá nem tartozik; a törökök minden jószágától és örökségétől megfosztották, hazájából, Váradról elűzték, a fejedelem és a rendek pedig Kolozsvárra küldték. A város különbséget kellene tegyen “it lakos patricius örökseges conventbeli becsületes személyek között, az kiknek különben is kegyelmetek privilegiumatol, bottyatol kelletven függenijek, s öröksegesek leven, volt s vagyon is miből

²²¹ Páll Sámuelre gondolunk, aki a XVIII. században kolozsvári főbíróként és konventi levélkeresőként vállalkozott a városi levéltár rendezésére. Róla bővebben l. Kiss: Források 26–29.

²²² A centumvireknek a város bírósági gyakorlatában betöltött szerepéről l. Pakó László: *Rolul adunării centumvirilor în activitatea judecătorească a Clujului în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea*. In: *Pe urmele trecutului*. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani. Coord. Susana Andea, Ioan-Aurel Pop. Cluj-Napoca, 2009. 225–238.

²²³ KmProt XXXVIII. 41^r–42^v

magokat sustentalniok, ellenben penigh az en romlot, nyomorodot állapotom mas karban vagyon, mert az közönseges haza szolgálattia mellet mindenemet el vesztven, Istennek igaz iteletiből a nyomorusag hozott es szoritott ide kegyelmetek közibe”.²²⁴

A requisitorok és a vármegye

Érdeemes arra is kitérni, hogy milyen kapcsolat volt a hiteleshely és esetünkben Kolozs vármegye között. Más hiteleshelyek működésében is előfordult, hogy a vármegyei és hiteleshelyi jegyző ugyanaz a személy volt, így történt ez a XVI. század közepén Zalaváron,²²⁵ de Váradon, a világi alapon újjászervezett hiteleshelyen is gyakran az egyik requisitor vezette a vármegyei törvényszék jegyzőkönyveit.²²⁶ A XVI–XVII. században a vasvári káptalan jegyzője gyakran nótáriuskodott a vármegyénél is.²²⁷ Úgy tűnik tehát, hogy nem ritka esetekről, hanem az egész ország területére jellemző gyakorlatról van szó, melynek felderítéséhez a további kutatások valószínűleg újabb adatokat szolgáltatnának.

A levélkeresők Kolozs vármegyei tisztségei

Levélkereső neve és szolgálati ideje	Vármegyei hivatalviselés ideje
János deák 1560 (1552)–1575	nótárius 1560–64, 1569–70
Kolozsvári Márton 1575–1600	nótárius 1575, 1579, 1582, 1585, 1587, 1590, 1593; adószedő (?) 1579
Kibédi János 1601–1602	nótárius 1601–1602
Hajósi Pál 1603–1605	nótárius 1605-ig
Tordai Imre 1608–1619	nótárius 1605, 1608, 1611, 1616–17, 1622, adószedő 1611
Tordai Péter 1627–1646	adószedő 1623, 1628, 1636
Szőlősi István 1616–1623	nótárius 1623–24, adószedő 1617–18, 1621–22

²²⁴ Jakab: Oklevéltár II. 387–388.

²²⁵ *A zalavári és kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1542–1544* (szerk. Bilkei Irén). Zalaegerszeg, 2002. 13.

²²⁶ Albert deák 1568–69-ben váradi requisitor és ugyanakkor vármegyei jegyző l. ErdKirKv VII/3. 63. sz.; Lukács deák 1587–1595 között feltehetően folyamatosan váradi káptalani levélkereső, 1587–88-ban a vármegye ügyeit foglalja írásba nótáriusként l. ErdKirKv VII/3. 724, 835, 1385. sz.; 1599-ben váradi Kis János deák egyszerre tölti be a váradi requisitori, Bihar vármegyei jegyzői és adóperceptor hivatalkat l. KmProt X. 448^v

²²⁷ Kota Péter: *Káptalani, megyei, városi jegyzők a XVI–XVII. századi Szombathelyen*. In: Vas megyei levéltári füzetek 9. Előadások Vas megye történetéről III. Szombathely, 2000. 153. – A közölt vármegyei protokollumok is a sedriák hiteleshelyi funkcióinak megnövekedését mutatják. L. Dominkovits Péter: *Vármegyei vezetők, közigazgatási feladatok a 17. századi Sopron és Vas vármegyék példáján*. In: Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére (szerk. Hermann István és Karlinszky Balázs). Veszprém, 2010. 431.

Pálfi István 1627–1667	adószedő 1636, 1640
Benkő Bálint 1654–1661	alszolgabíró 1647, nótárius 1651, 1656–1659, adószedő 1651, 1659 körül

A megyék és a hiteleshelyek között már a középkorban is szoros volt a kapcsolat.²²⁸ A vármegyék hiteleshelyi tevékenységét is végezték, a külső hiteleshelyi munkák közül vizsgálatok elvégzésére kaptak megbízást, határjárásokat, iktatásokat csak jelentéktelenebb esetekben végezhettek.²²⁹ Kolozsmonostoron a középkor utolsó évtizedeiben már előfordult, hogy a hiteleshely írnoka egyben a vármegye jegyzői feladatait is ellátta,²³⁰ nem előzmények nélküli tehát a két „kancellária” összevonása. Erre részben az adott okot, hogy a hiteleshely és a sedria ugyanabban a városban székelt, részben pedig valószínűleg az, hogy a hiteleshelyi requisitorok a jogi írásbeliségben alapos felkészültséggel rendelkező hivatalnokok voltak, akik egyébként is – hiteleshelyi tevékenységük során – állandó kapcsolatban voltak a vármegyei nemességgel, ismerték az éppen folyamatban levő peres ügyeket, hiszen ők foglalták írásba a perek iratanyagát (is). A fentebb közölt táblázat alapján megállapítható, hogy az 1560–1624 közötti több mint fél évszázad során vélhetően folyamatosan valamelyik kolozsmonostori levélkereső végezte a vármegyei nótárius feladatait, majd egy hosszabb (szinte harminc évnyi) szünet után a szintén „káptalan” Benkő Bálintot találjuk e funkcióban. Nem tudtuk megállapítani, hogy ez a következetesség miért szakadt meg, talán a levélkeresők „leterheltsége” (a fejedelmi birtokigazgatásban gyakran vették igénybe szolgáltatásaikat) olyannyira megnövekedett, hogy nem tudták e tisztséget is elvállalni, vagy pedig a vármegyei nemesség nem találta őket megfelelőknek.

A vármegyei jegyzők választás útján kerültek hivatalukba, kiválasztásukban a legfőbb szempont a szakértelem, a jogban és a jogi írásbeliségben való jártasság volt. Csaknem mindannyian igen alapos, esetenként átlagon felüli jogi ismeretekkel rendelkező képzett szakemberek voltak.²³¹ A jegyzők elsődleges feladata a vármegyei protokollumok vezetése és őrzése volt, de ők foglalták írásba a vármegye előtt tett bevallásokat (elsősorban

²²⁸ Erről bővebben C. Tóth Norbert: *Adatok a megyék és a hiteleshelyek közötti viszonyra a 14. és 15. században*. Századok 136. (2002) 351–364.

²²⁹ A megyék hiteleshelyi működéséről l. Tringli István: *Megyék a középkori Magyarországon*. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére (Szerk. Neumann Tibor és Ráczy György). Budapest–Piliscsaba 2009. 502–504.

²³⁰ A konvent szekularizáció előtti jegyzői közül Szegedi Csomai Benedek fiáról, Miklós deákról és Hacskai Gáspárról tudjuk, hogy egyben vármegyei nótáriusok is voltak l. KmJkv I. 101–102.

²³¹ A tisztségről bővebben Dáné Veronka: *„Az önagysága széki így deliberála”. Torda vármegye fejedelemségkori bírósági gyakorlata*. Erdélyi Tudományos Füzetek 259. Debrecen–Kolozsvár, 2006. 62–65. Korábbi irodalom: Fekete Lajos: *A vármegyei tisztikar a XVI–XVII. században*. Budapest, 1914. 82–87.

ügyvédvallásokat) és a hatósági parancsra tett jelentéseket is elsősorban ők jegyezték le. A perfolyamattal kapcsolatos teljes ügyintézés is a nótárius hatáskörébe tartozott. Ezeken kívül a jegyző részt kellett vegyen a cirkáláson, az adószedő mellé segítségül rendelték (abban az esetben ha nem ő látta el ezt a tisztséget is) és általában a vármegye országgyűlési követei között is megtaláljuk.²³²

A levélkeresők ügyintézésben, joggyakorlatban, közigazgatásban szerzett jártassága járulhatott ahhoz, hogy időnként őket alkalmazták a vármegye adóigazgatásánál is. A 16. század második felében lesz egyre gyakoribb a vármegyénként való adózás és adószedés, és úgy tűnik, hogy e század végétől állandó vármegyei tisztviselővé válik a perceptor, mely hivatal állandósulásának egyik legnagyobb akadály, a szakirodalom szerint, annak nagy felelősséggel egybekötött voltában állott.²³³ A perceptorok a közterhek és a katonáskodás alól hivataloskodási idejükre mentességet élveztek, továbbá a vármegyei adóból munkájukért megszabott összeget kaptak.²³⁴ A levélkeresők közül Tordai Péterről tudjuk, hogy Bethlen István javasolta ezen tisztségre és az adó beszolgáltatásában jelentkező késedelmek miatt mentették fel hivatala alól.²³⁵

Végül, mielőtt elkezdenénk a levélkeresők életútjainak bemutatását, ki kell térnünk röviden műveltségi szintjükre és az erdélyi művelődésben betöltött szerepükre.²³⁶ Néhányan átlagon felüli igényekkel és ehhez mérhető teljesítményekkel rendelkeztek. Szalárdi János – aki a konventben csak rövid ideig szolgált, de korábban a váradi hiteleshelyen is működött – korszakának legnevesebb krónikása, Pálfi István híres kalligráfus és könyvgyűjtő, Csanádi Pál pedig hosszú ideig a kolozsvári unitárius iskola rektora, majd az unitárius egyház püspöke volt. Ezen három requisitor közül egyedül Pálfiról állíthatjuk biztosan azt, hogy élete végéig „főállású” levélkereső volt, aki a szívéen viselte a levéltár és a hiteleshely sorsát, rendezte az okleveleket, mentette a pusztulástól a középkori regisztrumokat. Szalárdi, habár a városhoz, vagy a

²³² A kolozsmonostori konvent levélkeresői közül egyedül Szamosközi Mihályról tudjuk, hogy Doboka vármegyei jegyzőként részt vett az országgyűlésen. Vö. 408. jegyzet.

²³³ Kádár József – Tagányi Károly – Réthy László – Pokoly József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája* I. Deés, 1901. 375–378.

²³⁴ Szőlősi István requisitor és Kolozs vármegyei adószedő 1617-re szóló elszámolása alapján a perceptor évi fizetése a vármegyei adóból 24 Ft-ot tett ki. Az 1617. május 4-i országgyűlés portánként 8 Ft-ot szabott ki, a beszedett összegből a főispánoknak 100 Ft, az alispánoknak és szolgabíráknak 32 Ft, a kolozsmonostori levélkeresőknek pedig fejenként 25 Ft jutott. – KmProt XX. 75^r–77^v. 1654-ben Kraszna megye adójából a perceptor 16 Ft-os fizetése megegyezett a nótárius sallariumával – ENMLt a KvNLT őrizetében. Bánffy lt. nr. 27. (rég. fasc. IV. a)

²³⁵ 1628-ban Bethlen István Kolozs megyéhez intézett levelében mondja Tordairól: „az kegyelmetek vármegyejenek perceptora ki ennek előtte való wdeokban, egynehany esztendeigh nekem iámbor szolgám leven ugyan en commendaltam valais arra az állapotra” l. MOL F25 (Miscellanea) f. 514.

²³⁶ Bővebben l. a következő fejezet életrajzáinál.

fejedelemhez intézett panaszleveleiből arra következtethetnénk, hogy csak kényszerből, a kis sallariumért végezte munkáját, a körülményekhez képest rendszeresen vezette a jegyzőkönyvet, sőt még arra is talált alkalmat, hogy rendezze az összekeveredett iratanyagot és a korábbi protocollumokhoz elenchusokat készítsen.²³⁷ E néhány példa mellett maga a fennmaradt levéltári anyag mennyisége tanúskodik leginkább amellett, hogy a levélkeresők munkájukat nem csak egyszerű (mellék)keresetnek tekintették, hanem tevékenységükben a múlt emlékei iránti személyes érdeklődés és a felelősségtudat is fontos szerepet játszott. Ennek a hozzáállásnak köszönhető, hogy a konvent középkori és újkori protocollumai, valamint a hiteleshelyi levéltár jelentős része, Erdély történetének páratlan értékű forrásaiként egyáltalán ránk maradtak.

VI. 1. A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori levélkeresőinek jegyzéke²³⁸

*János deák (Óvári János)*²³⁹ 1560 (1552) – 1575

Kolozsvári polgár családból kerülhetett a közeli konventhez jegyzőként, talán már 1545-ben.²⁴⁰ Valószínűleg vele azonosíthatjuk azt a János deákot, aki a város számadáskönyveiben 1564–70 között az Óvárban szerepel adófizetőként.²⁴¹ Ezt a feltételezést az is alátámasztja, hogy egy 1586-ban kelt forrásban Owary Jánosnak nevezik.²⁴² 1552-ben még a konvent protonotarius, ebből arra következtethetünk, hogy nem egyedül végezte az oklevélszerkesztési munkát, több jegyző is dolgozhatott a hiteleshely kancelláriáján. A forrásokban gyakran illetik *discretus* titulussal, amely talán arra utal, hogy pályája kezdeti szakaszában klerikusként tevékenykedett.²⁴³

²³⁷ KmProt XVIII. elején

²³⁸ E fejezet korábbi, rövidebb változatát l. Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori levélkeresői*. In: Erdélyi Múzeum 2010/3–4. 43–72.

²³⁹ János deákot Sunkó Attila véleményünk szerint tévesen azonosította Csanádi Jánossal, aki csupán névleg viselte ezt a hivatalt, János deák viszont feltehetően az 1575. évi instrukcióig egyszemélyes „konventként” kezelte a kolozsmonostori levéltárat. A két különböző személyre vonatkozó adatokat alaposan összekeverve l. az „archontológiai” összeállításban, Csanádi János neve alatt: Sunkó: *Archontológia* 314–315.

²⁴⁰ KmJkv I. 88.

²⁴¹ Kolozsvár város számadáskönyvei (KvSzám) a KvNLt-ban: 1/IX. 20, 121, 221. 1/XIII 15, 105, 189, 280. (Kiss András adatai alapján, melyeket ezúton is köszönök)

²⁴² SzT VII. 200.: 1586: Említik a Szegedi György városi jegyző és “owary Janos deak” kolozsmonostori konvent által kiállított regestrumot.

²⁴³ *A Magyarországi Középkori Latinság Szótára* III. Budapest 1992. 172–173. A *discretus* szócikknél megadott példák egyháziakra vonatkoznak. János deák *discretus* címére (zárójelben az említés keltével) l. MOL DF 255030 (1568), DF 235576 (1569), DF 255036 (1570), DF 255273 (1573). János deák titulusaiban feltűnő és számunkra megmagyarázhatatlan következtelenség figyelhető meg: 1560. április 18-án még *nobilis* és Kolozs megye jegyzője

Az ő személyéhez kapcsolható az 1549–1556. évi bevallásokat tartalmazó jegyzőkönyvek utólagos egybekötése a levéltárban hányódó fogalmazványokból. Jakó Zsigmond feltételezése szerint még Fráter György akaratából kezdhetette el János deák ezt a munkát, melyet aztán egészen a szekularizációig, de azután is – feltehetően a levélkeresői intézmény végleges megszervezéséig (1575) – folytatott. Ekkor egyedül az ő személye biztosította a folytonosságot az okleveles gyakorlatban.²⁴⁴ Az 1560–1573 közötti időszakban adatolhatóan mindig János deák az, aki kolozsvári polgárok társaságában, a fejedelem levélkerestető parancsára kiment Kolozsmonostorra és megkereste az igényelt iratot.²⁴⁵ Ennek szövegét vagy a helyszínen rámásolták a parancslevél hátoldalára, vagy magukhoz vették az eredetit és bevitték Kolozsvárra, ahol a bíró nevében kiállított és a város pecsétjével megerősített átiratban lemásolták. Ebből az időszakból néhány olyan jegyzet is megmaradt, melyet János deák a levéltárban megtalált levelekről készített.²⁴⁶

Az 1563 júniusában tartott országgyűlés már ezt a gyakorlatot próbálta törvényesíteni azzal, hogy a konventi jegyző János deák, akkor már Kolozs vármegyei nótáriusnak requisitorként való felesketését rendelte el, javadalmazását pedig az átírásért fizetendő illetékekkel kívánta megoldani.²⁴⁷ A hiteleshelyi tevékenység beszűkülése a konventi levéltárban őrzött iratok lemásolására természetesen jelentősen csökkentette a nótárius jövedelmeit, aki addig minden egyes oklevél kiállításának díjából egy bizonyos részt kapott. Bizonyára ez is, de valószínűleg rátermettsége is nagy mértékben hozzájárulhatott ahhoz, hogy János deákot Kolozs vármegye jegyzőjévé választotta és ezt a hivatalt bizonyíthatóan 1570-ben is viselte.²⁴⁸ A következő év novemberében a rendek viszont már arra kérték a fejedelmet, hogy új embereket, Tolnai Miklós deákot, Csanádi Jánost és a városi jegyző Miklós deákot nevezze ki a kolozsmonostori levéltárhoz.²⁴⁹ Az új levélkeresők kijelöléséhez feltehetően az járulhatott hozzá, hogy János deák oklevélhamisítás gyanújába keveredett és emiatt fogságra is vetették.²⁵⁰ 1573-

(DL 74258), ugyanazon év novemberében azonban már *providus*-ként (!) vármegyei nótárius (DL 74264, 74175), és ugyanígy szerepel a következő év januárjában (DL 74362). 1563-tól viszont újra *nobilis*-ként jelenik meg.

²⁴⁴ KmJkv I. 89.

²⁴⁵ 1560: DL 28003; 1561: DL 74362; 1563: DL 36957; 1569: DF 253576; 1573: DF 255273

²⁴⁶ 1560 körül: „Memoriale super requisitis litteris pro domino Joanne Kendy de Zentywan consignate” (az oklevelek rövid kivonatai, *Joannes notarius* aláírással) – MOL F25. (Miscellanea)

²⁴⁷ EOE II. 218–219.

²⁴⁸ 1560-tól jelenik meg vármegyei jegyzőként l.: DL 74258 (1560), DF 255036 (1570)

²⁴⁹ EOE II. 506.

²⁵⁰ Egy 1572. évi tanúvallatás során „Teon kerdest arrolis Fejerwarj Ambrus hogi Janos deak az Conuent Notariussa Ez eleot valo fogsaga feleol es hogi suspectus volt, Meg vallanak Mit feleole Twdnak, kjk azt vallak hogi hallotak

ban azonban az országgyűlésen ismét szóba került a kolozsmonostori hiteleshely működésének az ügye, János deák pedig újból „juratus notarius Abbacie de Colosmonostra”-ként tűnik fel, tehát megint ő az, aki a konventi levéltárból az okleveleket megkeresi.²⁵¹ Noha még 1580-ban is életben lehetett, a hiteleshely működésében már nem volt szerepe.

János deák képzettségéről semmi közelebbit nem sikerült megállapítani, lendületes, könnyed írása azonban alapos gyakorlatról tanúskodik. Történeti érdeklődésének bizonyosságai egyetlen fennmaradt könyvében tett bejegyzései kora jelentősebb eseményeiről.²⁵²

Csanádi János deák

A hiteleshely történetében csupán epizódszerepet játszott. 1571-ben a rendek őt is requisitornak javasolták,²⁵³ feltehetően János deák említett oklevélhamisítási ügye miatt, de levélkeresőként bizonyára soha nem tevékenykedett. Csanádi 1558–1569 között a nagyobb kancellária írnoka, majd 1567-ben, illetve 1569-ben kancelláriai titkárként jelenik meg a forrásokban.²⁵⁴ Igazi hivatalnok-értelmiségi karrier az övé, amely azonban tragikus módon végződik: 1575-ben, Bekes többi hívével együtt lefejezték.²⁵⁵

Tolnai Miklós deák

Csakúgy mint Csanádi, Tolnai Miklós is csak a rendek javaslatában szerepel kolozsmonostori levélkeresőként, tényleges működésének semmi nyoma. Ő is a nagyobb kancelláriáról került (volna) a hiteleshelyhez, írnokként 1559–1570 között említik.²⁵⁶

azt hoga fogwa volt Tordan valamj lewel dolgaert, De Mj vetke volt benne Nem twgiak.” MOL R 314, Városi iratgyűjtemény, 10 doboz, Vegyes iratok, 2a. csomag, f. 25^{f-v} (Az adatért Pakó Lászlónak tartozom köszönettel).

²⁵¹ DF 255273

²⁵² Ez egy Eber-féle *Calendarium historicum* az 1551. évre, melyet János deák a címlapon olvasható bejegyzése szerint 1553-ban vásárolt: „Sum Joannis literati notarii de Colosmonostra 1553.” Az utolsó bejegyzés 1580-ból való. Paul Eber kalendáriumainak történeti forrásértékéről és János deák bejegyzéseiről I. C. Feneşan–K.G. Gündisch: *Informații privind istoria Transilvaniei (sec. XVI-XVII) în calendarele lui Paul Eber*. Anuarul Institutului de Istorie Cluj XVII/1974. 81.

²⁵³ EOE II. 506.

²⁵⁴ Trócsányi: Központi kormányzat 185. – Berger Albert-Wagner Ernst: *Urkundenregesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen* II. Köln-Wien 1986. 3137. sz.

²⁵⁵ Bethlen Farkas: *Erdély története* III. Budapest-Kolozsvár 2004. 86.

²⁵⁶ Trócsányi: Központi kormányzat 196.

Zalánkeményi Miklós deák 1575–1576

Az 1571-ben kinevezettek közül valószínűleg ő az egyedüli, aki – bár rövid ideig – de valóban requisitorként működött a konventi levéltárnál. Igazi deák-értelmiségi családból származott, vajdai protonotarius apját az a népmozgalom sodorhatta Erdélybe, amely tömegeket kényszerített távozásra a törökök által veszélyeztetett déli határvidékről az ország védettebb tájaira.²⁵⁷ A család a fejedelemség legjelentősebb városában, Kolozsváron telepedett meg, Zalánkeményi Albert ítélőmester itt szerzett örökséget, leányai helybéli polgárokkal házasodtak, fiai közül pedig a már 1571-ben requisitornak javasolt Miklós városi jegyző lett.²⁵⁸ Miklós deák bizonyára csak az 1575-ös instrukció kelte után, az év végétől haláláig teljesített a konventnél levélkeresői szolgálatot és ugyanakkor a városi nótárius feladatait is ellátta. Ismereteink szerint ez az egyedüli fejedelemségkori példa a városi és a hiteleshelyi jegyzőség összevonására, Rákosi Péter a következő, akiről sikerült megállapítani, hogy mindkét tisztséget egyszerre töltötte be, de ő már a fejedelemségkor végén tevékenykedett.

Zalánkeményi Miklós családjáról és vagyoni helyzetéről egy 1590-ben kelt osztálylevélből értesülünk.²⁵⁹ Ekkor néhai Zalánkeményi Albert erdélyi ítélőmester fiának, a kolozsmonostori levélkereső néhai Miklós deáknak egy azonos nevű fiát és egy Erzsébet nevű leányát említik, akik megosztoznak ugyanazon Albert fiával, a váradi káptalan requisitorával, Jánossal, valamint Albert másik fiának, néhai Bálintnak leányával a kolozsvári jószágokon, egy Közép-utcai kőházon és a város határában levő földeken. Ezek szerint Albert ítélőmester három fia közül kettő értelmiségi pályán érvényesült, a kolozsmonostori hiteleshelyen Miklós, a váradin pedig János teljesített szolgálatot. Ez utóbbi talán azonos azzal a Zalánkeményi Jánossal, aki 1583-ban Bolognában diákoskodott.²⁶⁰ Úgy tűnik, hogy a fejedelemség területén működő hiteleshelyek közötti kapcsolatot időnként rokoni szálak is erősítették. A Zalánkeményi testvérpár mellett, erre utalhat a két Balásfi testvér kolozsmonostori, illetve gyulafehérvári hivatalviselése. Már Trócsányi felhívta a figyelmet arra, hogy a hivatalnokrétegnek volt egy olyan része, melynek alapvető életformája századokon át a hivatalnokoskodás maradt, ők értelmiségi „dinasztiákat”

²⁵⁷ Zalánkeményi Albert protonotariusról bővebben l. Jakó Zsigmond: *Az erdélyi vajda kancelláriájának szervezete a XVI. század elején*. Erdélyi Múzeum LII (1947). 75–76.

²⁵⁸ Zalánkeményi Miklós 1569–1576 novembere között viselhetette a városi jegyzői tisztséget l. Binder 1982. 230. – Kiss: Más források 192.: „Nicolaus Zalonkemeny notarius huius civitatis septennio vel circiter huic senatui non minus fidelem que utilem cum praestitisset opera tandem in ipso officio supremum vitae obiit anno 1576 mense Novembris”.

²⁵⁹ KmProt X. 429^r–429^v

²⁶⁰ Szabó-Tonk: Egyetemjárás 103. (1073. sz.).

alkottak, melyeket egymáshoz szoros rokoni kapcsolatok fűztek.²⁶¹ Zalánkeményi Miklós özvegyét 1576 novemberében bekövetkezett halála után szintén egy *litteratus*, a gyulafehérvári káptalani levélkereső Lippai Péter vette el. Árván maradt gyermekei vele kötöttek egyezséget 1594-ben, az őket Kolozsváron megillető anyai jószágokról.²⁶²

Zalánkeményi Miklós requisitor azonos nevű fia talán szintén értelmiségi pályára lépett. A források 1594-ben említik, amikor Báthory András bíboros famulusaként éppen Lengyelországba utazott, Magyarföldön levő apai birtokrészeinek kezelésével pedig a konvent egyik levélkeresőjét – talán rokonát – Kolozsvári Márton deákot bízta meg.²⁶³

*Somogyi Bálint*²⁶⁴ 1575

Bálint papról annyira bizonytalan adatokkal rendelkezünk, hogy még családnevét sem sikerült pontosan megállapítani. Az 1575 júliusában tartott országgyűlés nevezte ki a kolozsmonostori konventi hiteleshely élére „Polyáni Bálint pap”-ot.²⁶⁵ De ugyanabban az évben, az egyik középkori bejegyzéseket tartalmazó protocollum borítóhártyáján „conservator Valentinus presbiter de Somogy”-ként szerepelt.²⁶⁶ A legvalószínűbb az, hogy a magyarországi Somogyról Erdélybe került protestáns lelkésszel van dolgunk, akit talán azonosíthatunk azzal a Polyáni Bálinttal, aki 1566-ban nagyalmásai prédikátor és kalotaszegi senior volt,²⁶⁷ requisitori kinevezése előtt pedig Aranyospolyánon szolgálhatott mint lekipásztor. Úgy tűnik tehát, hogy a kezdetekben, 1575 után néhány évig mindhárom szekularizált hiteleshelyen klerikusok felügyelete alatt folyt az oklevéladó tevékenység. Talán ezzel próbálták a fejedelem és a rendek szorosabb felügyeletet és nagyobb hitelt biztosítani működésüknek.²⁶⁸ Somogyi Bálint 1577-ig, vagy 1579-ig teljesített szolgálatot a hiteleshelyen, utóbb a conservatori címet már Kolozsvári

²⁶¹ Trócsányi: Központi kormányzat 412–413.

²⁶² KmProt X. 272^r–272^v. Az egyezségből az is kiderül, hogy Zalánkeményi Miklóstól gyermekei egy Farkas utcai házat is örökölték.

²⁶³ KmProt X. 298^r–298^v

²⁶⁴ Sunkónál tévesen Polgári Mihályként szerepel l. Sunkó: Archontológia 318. Ezzel a névváltozáttal még Jakab Eleknél találkozunk l. Jakab: Erdély egyháztörténelméhez 9. Jakab tévedésének forrása bizonyára Kemény József lehetett, nála viszont Polgári Bálintnak hívják a requisitort l. Kemény: Notitia 43. A Kemény által is idézett forrásban azonban biztosan Polyáni Bálint pap szerepelt l. EOE II. 562–563.

²⁶⁵ EOE II. 562–563.

²⁶⁶ KmJkv II. 4319. sz.

²⁶⁷ Tüdős S. Kinga: *Erdélyi testamentumok II. Erdélyi nemesek és főemberek végrendletei*. Marosvásárhely, 2005. 76.

²⁶⁸ Gyulafehérváron Ilosvai Benedek pap (EOE II. 562–563.), Váradon pedig Kristóf presbiter (ErdKirKv VII. 3. 63. sz.) irányította a hiteleshelyet.

Márton viselte, a másik két levélkereső pedig Szentiványi György (1577-től) és Balásfi Ambrus (1579-től).

Kolozsvári Márton deák 1575–1600

Márton deák Kolozs vármegyei jegyzőként került 1575-ben a konventhez, mely hivatalát még 1593-ban is viselte.²⁶⁹ Valószínűleg 1600 első felében bekövetkezett haláláig szolgált a kolozsmonostori konventnél, 1594-től bizonyíthatóan conservatorként, tehát a hiteleshely vezetőjeként.²⁷⁰ Kolozsvárról került a vármegye, illetve a hiteleshely kancelláriájához, 1577-ben mint köztisztviselőnek örvendő, vagyonos polgár már a város centumvirei között szerepel. Bizonyára a gyakorlati jogban való alapos jártasságának, szakértelmének köszönhetően kerülhetett 1593-ban a fejedelmi tábla ülnökei közé, ahova – országgyűlési határozat értelmében – csak olyanokat választottak „az kik tudósok deáki tudománban és az törvínben”.²⁷¹ Márton deák számára azonban ez még nem jelentette hivatalnoki karrierjének csúcsát, 1597-től ugyanis már ítélmesterként jelenik meg a forrásokban.²⁷² Mindezen hivatalai mellett feltehetően haláláig a konvent vezetője maradt, sőt időnként az ország pénzügyeinek igazgatásában is szerepet vállalt, 1594–1599 között többször is adószámvevőként találkozunk nevével.²⁷³ Még azt is valószínűsíthetjük, hogy ő lehetett az a Márton deák, akit Báthory Zsigmond többször menesztett követként Konstantinápolyba vagy Prágába.²⁷⁴ Ennyi hivatali teendő mellett csupán időnként tartózkodhatott szülővárosában, ezért a hiteleshelyi feladatok végzése is bizonyára egyre inkább kollegáira hárult.

²⁶⁹ SzT III. 218. 1579-ben feltehetően a vármegyei adó beszédését is ő felügyelte perceptorként I. Beke: A kolozsmonostori konvent 490. sz. (Márton deák a regesztában kolozsvári notáriusként szerepel, de ez valószínűleg Beke tévedése, Kolozsvári Márton ekkor vármegyei jegyző volt). — 1585-ből és 1587-ből fennmaradt cegei Wass György Kolozs vármegyei ispán és Márton deák vármegyei jegyző „hivatali” levelezésének két darabja, melyek értékes adalékokkal szolgálnak a vármegyei intézmény működésére vonatkozóan I. MOL F25 (Miscellanea). 230, 254 f. – 1593-ban is vármegyei jegyzőként jelenik meg I. KmProt X. 296^f

²⁷⁰ Habár csak 1594–95-ben nevezik conservator-nak, feltehetően haláláig ő felügyelte requisitorársai munkáját. Conservatori címére I. KmProt X. 298^f–298^v, 377^v

²⁷¹ 1578 áprilisában hozott határozat: EOE III. 133.

²⁷² 1593–1596: ítélszéki ülnök és requisit. (KmProt X. 269^f, KmProt X. 473^v); 1597–1598: ítélmester és requisitor (KmProt X. 369^f; Trócsányi: Központi kormányzat 357.)

²⁷³ Trócsányi: Központi kormányzat 316. – EOE. IV. 131.: az 1598-ban tartott fehérvári országgyűlés elhatározta, hogy „Az minémű adóbeli restantiák penig, úgymint két-ezer nyolczszáz kilenczvennégy forint nyolczvannégy pénz, Theke Ferencz uram idejébe beszédetlen maradtanak, arról tetszött, hogy azt ez jövendő bőth közép szeredára minden vármegyéből az ispánok, viceispánok, királybírák és perceptorok kétszáz forint tereh alatt Kolozsvárra Márton mester kezébe szolgáltassák”

²⁷⁴ EOE IV. 10, 14–15.

Adatok hiányában nehéz képet alkotni arról, hogy milyen családi háttér tette lehetővé ezt a magasra ívelő hivatalnok-karriert. Talán családi öröksége volt az a sütőház, melyet az Óvárban birtokolt, de az is lehet, hogy Bek Katalin nevű felesége jussán jutott kezéhez.²⁷⁵ Családjától maradt kolozsvári jószágai mellé – hivatali szolgálatai jutalmaként – úgy tűnik nem sokat szerzett: a Kolozs megyei Magyar- és Oláhrődön kapott adományba egy birtokrészt, de azt is egyezkedések árán vehette birtokba,²⁷⁶ továbbá egy bósi jobbágyáról van tudomásunk.²⁷⁷ Kolozs vármegye szintjén tehát mindenképpen kisbirtokosnak számított. Érdekes módon az említett Rődön Márton deák birtokostársai a Zalánkeményiek és a gyulafehérvári levélkereső Lippai Péter voltak, talán a fejedelmek fenntartottak hivatalnokaik számára egy-egy birtokrészt, ezzel jutalmazva szolgálataikat.²⁷⁸

Kolozsvári Márton egyszerű városi polgárból országos főtiszságra jutó pályája valamikor 1599 második fele, 1600 eleje közötti időszakban érhetett véget. Ő az egyedüli levélkereső, akinek síremléke is fennmaradt, a Farkas utcai templom 1911. évi restaurálásakor került elő az egyház padozatkövei közül.²⁷⁹ Temetésekor a Farkas utcai épületegyüttes a jezsuiták birtokában volt, ez egyértelműen bizonyítja, hogy Márton deák katolikus volt. Szaktudása mellett bizonyára ez is hozzájárulhatott karrierje sikeréhez.

A kolozsvári szász patrícius-családból származó feleségétől, Bek Katalintól feltehetően két fia született: az egyiket, Mártont sírköve említi, róla nevéen kívül semmit sem tudunk, János nevű fia viszont valószínűleg apja nyomdokaiba lépett, talán ő az a kincstári jogügyigazgató aki 1603-tól viselte ezt a tisztséget.²⁸⁰

²⁷⁵ 1592–1595 között szerepel az Óvárban adófizetőként I. KvSzám 5/XV.20, 5/XVI. 22, 5/XVI.86, 5/XVI.150. Az adatokért Kiss Andrásnak tartozom köszönettel.

²⁷⁶ Az 1597-ben kötött egyezés szerint magyarródi Cseh másként Dezső Péter és Miklós 50 Ft-ért lemondtak Márton deák ítélmester és requisitor javára saját Magyar- és Oláhródi jószágairól, melyeket az hűséges szolgálataiért nyert el. Cselekedetüket azzal indokolták, hogy Márton deák ítélmesterként segítheti őket pereikben: „volentes etiam animum dicti Martini litterati erga sese demerere... cuius ope et auxilio ipsi in prosecutionibus caussarum suarum plurimum indigerent” (KmProt X. 369^r–370^r)

²⁷⁷ MOL F25 (Miscellanea). 283 f.

²⁷⁸ A Zalánkeményiek birtoklására I. KmProt X. 298^r–298^v, 473^v. Lippai Péter birtoklására I. KmProt XVI. 99^r

²⁷⁹ A töredékes síremlék szövegét téves keltezéssel és félreértelmezett címmel közölte Sándor Imre: *A kolozsvári Farkas-utcai ref. templom régi sírkövei*. Kolozsvár, 1913. 17. A sírkő jelenleg a Kolozsvári Történelmi Múzeum kapualjában található (Mihály Melinda szíves közlése). Vö. Balogh Jolán: *Kolozsvári kőfaragó műhelyek. XVI. század*. Bp. 1985. 191–192.

²⁸⁰ Trócsányi: Központi kormányzat 364.

Szentiványi György (Kolozsvári György deák) 1577–1613

Annak ellenére, hogy nagyon hosszú időn keresztül teljesített levélkeresői szolgálatot, György deák életútjáról csupán hézagos adatokkal rendelkezőzünk. Lakatgyártó apja talán valamelyik erdélyi Szentivánról került János Zsigmond gyulafehérvári udvarába, majd onnan Kolozsvárra.²⁸¹ Ügyes mesteremberként hamarosan akkora vagyona tehetett szert, hogy fiát, a későbbi requisitort a városi iskolában taníttathatta, de az sem kizárt, hogy wittenbergi tanulmányait is finanszírozta. Ez a feltételezés akkor bizonyosodhat be, ha egyértelműen kiderül, hogy Szentiványi György azonosítható azzal a „Georgius Serarii Claudiopolitanus”-al, aki 1567-ben a wittenbergi universitáson tanult.²⁸² Az a Kolozsvári György viszont aki 1569-ben alumnusként írt levelet Wittenbergből szülővárosába – a kézírás alapján – nem valószínű, hogy vele azonos.²⁸³ Az is kérdés, hogy Szentiványival azonosítható-e a fejedelmi kisebb kancellárián 1568-ban, majd 1579-ben szolgáló Kolozsvári György deákok közül valamelyik?²⁸⁴ Az 1598 előtt fejedelmi secretarius Szentiványi Gábor deák talán rokona lehetett.²⁸⁵

Szentiványi Györgyöt 1577-ben már a konventnél találjuk és hivatali karrierje el is akadt ezen a szinten. Hosszú ideig tartó levéltárosi szolgálata alatt arra is volt gondja, hogy két protocollum-kötetet mutatóval lásson el.²⁸⁶ Azon levélkeresők között tarthatjuk számon, akik szívükön viselték a gondjukra bízott levelek sorsát. Erre az is utal, hogy levelezőpartnere volt a neves humanista Szamosközi István gyulafehérvári káptalani levélkereső, aki történetíróként felismerte a hiteleshelyi levéltárakban őrzött levelek forrásértékét, jelentőségükre a rendek figyelmét is megpróbálta felhívni.²⁸⁷

Szentiványi György hivatali pályája során csupán annyit ért el – talán kapcsolatai, állása révén – hogy Kolozsváron levő családi vagyont tovább gyarapította, de vármegyei birtokszerzéseiről nem tudunk. György deáknak bizonyára nem sikerült a város keretei közül kitörni, feltehetően élete végéig birtoktalan nemes polgár maradt. Tekintélyes vagyona viszont lehetővé tette számára különböző kölcsönügyletek lebonyolítását, így sikerült – említett

²⁸¹ Sunkó: Archontológia 321.

²⁸² Szabó–Tonk: Egyetemjárás 67. (660. sz. alatt)

²⁸³ MOL. F25 (Miscellanea) 135^r–135^v

²⁸⁴ Trócsányi: Központi kormányzat 368, 370.

²⁸⁵ KmProt X. 421^v

²⁸⁶ KmProt III. és IV. mutatói. Erről l. KmJkv I. 144. A jegyzőkönyvek leírása Uo. 158.

²⁸⁷ Szamosközi levelének címezése: „Ez level adassek Coloswarat, Georgy deak uramnak az conventnek, Monostor wczaban bizodalmas uramnak.” MOL F25 (Miscellanea) 344–347. Közlése: *Erdélyország történetei tára, egykorú s magyar nyelven készített történetíratok-, levelek, országgyűlési végzések- és törvénycikkelyekből II. 1845.* (közvetteszi Kemény József és nagyajtai Kovács István) 124–126.

Monostor utcai ingatlana mellé – zálog címén megszereznie néhai Borbély Ferenc főtéri házának egy részét és egy Széna utcai házrészt.²⁸⁸

György deák nevével requisitorként utoljára 1613-ban találkozunk, amikor egy bizonyos összeget helyeztek letétbe nála.²⁸⁹ A halál is ekkor érhetette utol, mert a későbbi forrásokból nem tűnik elő.

Balásfi Ambrus 1577–1591

Igazi kolozsvári értelmiségi dinasztia kevésbé ismert tagja, melynek legnevesebbjei testvére, az unitárius hitszónok Basilius István, illetve unokaöccse, a hitvitázó katolikus főpap Balásfi Tamás.²⁹⁰ Egyik testvérének fia, Balásfi János szintén sikeres hivatali karriert futott be, előbb a kisebb és nagyobb kancellárián és a gyulafehérvári káptalani hiteleshelynél írnokoskodott, majd 1594-től a fejedelmi kancellária titkára lett. A család tagjai közül tehát egyszerre ketten is szolgáltak a hiteleshelyi levéltárakban.

Ambrus deák először 1577-ben szerepelt kolozsmonostori levélkeresőként.²⁹¹ Kolozsvári háza, melyben hivatalviselése idején feltehetően a konventi levéltár egy részét is kezelte, a Széna utcában, az említett Balásfi János és szülei sarokházának szomszédságában volt.²⁹² 1591-ben szerepel utoljára levélkeresőként.²⁹³ 1593-ban már a Kolozs vármegyei adó számvevője (exactor censuum comitatus Colosiensis), azonban neve mellett requisitori címe nem szerepel, habár – mint tudjuk – gyakran megtörtént, hogy az egyik levélkereső vármegyei adószedő is volt.

Kövendi Mátyás 1593–1614

Neve alapján ítélve családja a közeli Aranyos székről kerülhetett Kolozsvárra. 1593-tól szerepel a forrásokban a kolozsmonostori requisitorok sorában, az akkoriban elhunyt Balásfi Ambrust válthatta fel hivatalában.²⁹⁴ Semmit nem tudunk arról, hogy milyen családi és társadalmi

²⁸⁸ Kolozsvári házai, házrészei: KmProt X. 66^r, 265^v–266^f, 454^r–454^v. Atyai kőháza és telke a Széna utcában: Sunkó: Archontológia 321.

²⁸⁹ Az 1614-ben kelt oklevél egy évvel korábbi ügyletre vonatkozik. KmProt XVI. 135^r

²⁹⁰ A családról bővebben l. Bogdándi Zsolt: Balásfiak 807–812.

²⁹¹ KvNLt, Fügőpecsétés oklevelek gyűjteménye (Colecția de documente cu peceti atârdate), nr. 127.

²⁹² KmProt VII. 60^r–61^r

²⁹³ KmProt X. 52^r

²⁹⁴ Levélkeresőként való említései időrendben: 1593 – MOL, F25 (Miscellanea) 279^r; 1594 („Mattyas deiakot az konventet vyzi Molnar Gaspar 2 lovan zekeren, Pettribe Bogatty zamara iktattni”) – SzT V. 531.; 1596 – SzT II. 275.; 1599/1606 – SzT VII. 200.; 1609 – MOL F25 (Miscellanea) 357^r; 1612 – KmProt XVI. 91^r; 1614 – Beke: A kolozsmonostori konvent 533. sz.

háttér segítette elő Mátyás deák városi hivatali emelkedését, bizonyára alapos jogi felkészültségének, szakértelmének köszönhetően került 1603-ban a kolozsvári directorok közé.²⁹⁵ Ekkor már a város köztisztelőben álló, vagyonos polgára lehetett, hiszen neve a százférfiak sorában is szerepel.²⁹⁶ Halála 1614. júniusában következett be.²⁹⁷

Kibédi János 1601–1602

A Maros széki székely származású Kibédi János a fejedelmi kisebb kancelláriáról került a konventi hiteleshely levéltárához.²⁹⁸ Az ítélszéknél, az ítélmesterek szolgálatában sajátíthatta el azt a tudást, melyet utóbb requisitorként kamatoztathatott. 1599-ben Kolozsvárott találjuk, ekkor az Erdélyből távozó Kakas István órá bízta, hú embereként a városban levő háza őrzését.²⁹⁹ 1601-ben már a konvent egyik levélkeresője, de tisztségét viszonylag rövid ideig viselte,³⁰⁰ valószínűleg a századfordulót követő harcok vagy pestisjárvány áldozata lett. 1602-ben bekövetkezett halála után ingóságain székelyföldi rokonai osztoztak, az értéktárgyak átvételét bizonyító oklevélből derült ki, hogy Kibédi is viselte a vármegyei jegyzői tisztséget.³⁰¹ Helyére talán Hajósi Pál került, aki 1603-tól volt bizonyíthatóan requisitor.³⁰²

Hajósi Pál 1603–1605

Családja a Kolozsvárhoz közeli Magyar- és Oláhpatán birtokolt, itt láthatta meg a napvilágot Bornemissza másként Hajósi Benedek fiaként.³⁰³ Ebből a kisnemesi környezetből került Hajósi Pál előbb írnokként a fejedelmi kisebb kancelláriára, ahol 1588–1599 között szolgált, ahonnan, feltehetően 1603-tól a konventi hiteleshelyhez távozott.³⁰⁴ Szintén e tájban

²⁹⁵ Herepei: Adattár III. 563. – Kolozsvári emlékirók 101.

²⁹⁶ Binder 1982. 290, 293.

²⁹⁷ KvNLt, Kolozsvár város levéltára, Tanácsi jegyzőkönyvek 6. köt. 167.

²⁹⁸ A kisebb kancellária íródeákja 1589–1599 között I. Trócsányi: Központi kormányzat 368.

²⁹⁹ Dr. Veress Endre: *Zalánkeményi Kakas István*. Magyar Történelmi Életrajzok (szerk. Dézsi Lajos). Bp. 1905. 112.

³⁰⁰ Requisitorként való említései, időrendi sorrendben: 1601 – KmProt XV. 45^r, 49^v; 1602 – ENMLt, Bánffy lt fasc. nr. 25.; 1608-ban néhai – KmProt XIII. 133^r

³⁰¹ KmProt XV. 218^r–218^v, 222^r

³⁰² Ezt a feltételezést az támasztja alá, hogy ebben az időszakban Szentiványi György és Kövendi Mátyás hosszú ideig (1613-ig, illetőleg 1614-ig) viselte requisitori tiszttét, mellettük lehetett a harmadik konventi tisztviselő Kibédi János, majd az őt felváltó Hajósi Pál.

³⁰³ KmProt XVI. 8^v

³⁰⁴ A kisebb kancellária írnoka I. KvNLt, Wesselényi lt, Documente medievale nr. 150. — Trócsányi: Központi kormányzat 367. Requisitori említései: 1603 – *Basta György hadvezér levelezése és iratai II. (1602–1607)*. A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából hazai és külföldi levéltárakban gyűjtötte és közrebocsátja Veress Endre. Budapest, 1913. 180., KmProt XV. 232^v; 1604 – *Jezsuita Okmánytár I/1. Erdélyt és*

választhatta meg Kolozs vármegye nótáriusának, mely tisztségben haláláig megmaradt.³⁰⁵ Bizonyára a századfordulót és azt követő éveket jellemző körülmények kényszeríthették rá arra, hogy megélhetéséért időnként kölcsönökhöz folyamodjon, melyek törlesztése halála után rokonaira hárult.³⁰⁶

Tordai Imre 1608 – 1619

A közeli Tordáról jött Kolozsvárra, ahol először a Kolozs vármegyei jegyzőséget (1605-től), majd 1608-tól bizonyíthatóan a konventi levélkeresői tisztséget is viseli.³⁰⁷ Családjáról csak annyit tudunk, amennyi 1609-ben kelt, részlegesen közölt címeresleveléből kiderül: feleségét Balogh Annának, leányait pedig Borbálának és Annának hívták.³⁰⁸ Feltehetően hivatali szolgálatai jutalmául nemesítették meg, de arról, hogy nemesként voltak-e birtokai, vagy hogy szolgálata révén miként gyarapíthatta vagyonát, semmit nem tudunk. 1611-ben elvállalta a Kolozs vármegyei adószámvevőséget, de a városban is elismertségre és vagyonra tehetett szert, mert 1608-ban már a százférfiak között szerepel.³⁰⁹ 1613-ban, majd 1616-ban a város egyik számvevője³¹⁰, 1618 legelején pedig – városi jegyző hiányában – rövid ideig ő vezeti a tanácsi jegyzőkönyvet.³¹¹ 1619–22. között a fejedelmek által a városnak inskribált quarta gondviselője.³¹² Utoljára 1622-ben találkoztunk nevével, ekkor még Kolozs vármegye jegyzőjeként állított ki egy levelet,³¹³ de az is lehetséges, hogy a konventi kancellárián is tevékenykedett még, talán e tájban

Magyarországot érintő iratok 1601–1606. Sajtó alá rendezte Balázs Mihály, Kruppa Tamás, Lázár István Dávid, Lukács László. Szeged, 1995. 294.

³⁰⁵ Halála 1605. október 5. előtt következhetett be. Erre utal Tordai Imre Kolozs vármegyei nótárius ekkor kelt bejegyzése a vármegye jegyzőkönyvében (ENMLt-ban): „Postquam Paulus Haiosy morbo gravissimo ac diuturnissimo oppressus fuisset, tandemque sublatus e vivis et in locum eiusdem per electionem dominorum nobilium in officio notariatus... successissem.” KolJkv f. 35. Ennek ellentmond viszont a kolozsmonostori protocollumban levő bejegyzés, mely 1606 márciusában még élőként tünteti fel l. KmProt XVI. 130^v. Talán ez utóbbi oklevél jegyzőkönyvbe való bevezetésekor tévesztette el a dátumot valamelyik levélkereső. A Kolozs vármegyei jegyzőkönyvekben található adatokra Dáné Veronka hívta fel figyelmemet, segítségét köszönöm.

³⁰⁶ 100 Ft-ot kölcsönzött kolozsvári Gellyén Imrétől – KmProt XVI. 130^v. 1607. május 18-án már testvére Hajósi István törlesztette néhai testvérbátyja Filstich Péterrel szembeni tartozását, 50 Ft-ot és egy köből búzát – KmProt XVI. 8^v–9^f

³⁰⁷ Levélkeresőként említik: 1608 – KmProt XVII. 10^f; 1614 – Beke: A kolozsmonostori konvent 533. sz.; 1616 – KmProt XVII. 143^f; 1619 – KmProt XVIII. 75^f

³⁰⁸ Sándor Imre közölte a Báthory Gábor által adott oklevél rövid regesztáját, illetve a címerleírás szövegét és a címerképet. L. *Czímerlevelek*. Gyűjtötte Sándor Imre. II. Füzet, Kolozsvár 1910. 39.

³⁰⁹ KvNLt, Kolozsvár város levéltára, Tanácsi jegyzőkönyvek 6. köt., 58. — Binder 1982. 295.

³¹⁰ KvNLt, Kolozsvár város levéltára, Tanácsi jegyzőkönyvek 6. köt., 164, 224.

³¹¹ „Praemissa decreta... dominorum centumpatrorum pro anni 1618. huc usque scribebat Emericus Thorday” – Uo. 254.

³¹² Uo. 277, 300, 362.

³¹³ ENMLt, Kemény cs. csombordi lt, nr. 512.

bekövetkezett haláláig. A vármegyei jegyzői hivatalban bizonyára requisitor társa, a korábban megyei adófizetői tisztséget is viselő Szőlősi István váltotta fel.

Bibarcfalvi (másként Simon Literáti) János 1615?

Sunkó Attila jegyzékében szerepel requisitorként 1615-ben. Mi semmi más nyomát nem találtuk működésének. A rá vonatkozó életrajzi adatok közlését, minthogy levélkeresői tevékenységét bizonytalannak tekintjük, mellőzzük.³¹⁴

Szőlősi István 1616–1623

Származásáról, tanulmányairól semmit nem tudunk. Talán polgárként vagy armálisos nemesként kerülhetett előbb a fejedelmi kisebb kancelláriára (1607), 1610-től pedig négy éven keresztül a nagyobb kancellárián szolgált mint íródeák.³¹⁵ A kancellárián Angyalos Jánossal alakult ki szorosabb, baráti kapcsolata, erre vall az a tény, hogy hozzá intézett levelében az udvartól távol levő ítélőmester tudósítást kért az udvari állapotokról és afelől, hogy feltétlenül hadba kell-e vonuljon, vagy pedig otthon maradhat?³¹⁶ A központi iratkibocsátó szerveknél elsajátított tudás, a gyakorlati jogban való jártasság segíthette őt pályája újabb állomására: 1616-tól már a kolozsmonostori konvent egyik levélkeresője.³¹⁷ Hivatalaiban szerzett keresetét prókátorkodással is kiegészítette, erre vall Vagias Gáspár 1614. évi bevallása, amely szerint Szőlősi Istvánt – minthogy pereiben védelmezte – fiává fogadja és jószágaiban örökösévé teszi, egyúttal átenged számára egy házhelyet és két kaszálót Magyarpatán.³¹⁸ Ugyanebben az évben kelt beadványa azt bizonyítja, hogy a vagyonszerzésre még meglévő udvari kapcsolatait is

³¹⁴ Életpályájára vonatkozó adatokat l. Sunkó: Archontológia 314.

³¹⁵ Trócsányi: Központi kormányzat 196.

³¹⁶ 1611. május 7. Angyalos János levele Szőlősi István nagyobb kancelláriai íródeákhoz: „Egregie domine frater et amice observandissime, post servitiorum meorum commendamus. Algya meg Isten kegyelmedet minden jokkal. Hogy onnan Zebebeol az gywlesbeol ide Meggyesfalwara jutek, itt az embereket mind zekerek hatan talalam, az gazdaazzony penig be ment vala Vasarhelyre az haydúsagtol valo feltekbe, kik mely indisciplinatusok legyenek minden ember tuggya. Akarok meghis kegyelmedtwl az en allapotom feleol erteni, lehete hon maradasom az hadbol vagy nem, mert soha oly kedwes io szerenchyewel jarnankis, en olyan helyre nem kewankozom, olyan helyennis eleghet iartam de meghis inkab szeretem honn lakni. Azirt uram ha mit efficialhatott kegyelmetek Georgy urammal, mentwl hamarab lehet aggya ertesemre, de ha kegyelmed ir bizonyos embertwl irion kegyelmed. Mondak hogy Moldowai keovetekis érkeztek az utan hogy mi onnen el ozlottunk, eoremest ertenem ha szabad volna, mi jarasba voltanak. Egieb dolog feleollis az mit kegyelmed által illendeo s szabad tudnom irjon kegyelmed. Eandem fideliter valere cupio. Ex Meggyesfalwa 7. maii 1611.” – MOL F25 (Miscellanea), 346. f.

³¹⁷ KmProt XX. címlap

³¹⁸ Bethlen Gábor 1622-ben erősítette meg ezt a szerződést, oklevelében Szőlősről a következőket írja: „in tabula principali Transilvaniae iudicariae iurati notarii... post vero quod aulicae principum praedecessorum nostrorum ac tandem nostrae etiam cancellariae se addicens... in presentiarum etiam in officio requisitoratus dicti conventus de Colosmonstra publica Regni ordinumque ei commodo citra omnem quaerelam invigilaret.” KmProt XXI. 32^f–34^f

felhasználta. Ekkor azért folyamodott a fejedelemhez, hogy a hunyadi harmincados által lefoglalt, csempészett ökrök közül a fiskust megillető hármat neki juttassák.³¹⁹ Talán a Kolozs vármegyei birtokrész megszerzése segíthette Szőlősit abban, hogy a megyei adminisztrációban is szerepet kapjon: 1618-ban Bethlen Gábor *salvus conductus*-át Kolozsváron lakó Szőlősi István részére állítja ki, aki „nem cziak az Coloswarmegie adaianak perceptora, hanem az Colosmonostori conventnekis edgyik requisitora.”³²⁰ Saját *protocollum*-ába másolt elszámolásából tudjuk, hogy e tisztségét egy évvel korábban, illetve 1621–22 között is viselte.³²¹ 1623-ban a vármegyei nemesség jegyzőjének választotta, de ezt a hivatalt csak rövid ideig viselte, talán a városban pusztító pestisjárvány ragadta el.³²²

Kolozsvári Bágyoni Demeter másként Hadnagy János 1617–1622

A Kolozsvárhoz közeli Aranyos széki székely kisbirtokosok közül származott és értelmiségi pályára lépve kerülhetett a konvent kancelláriájához. Családtagjai közül Kelemen Judit nevű feleségét és fiát, Dánielt ismerjük, aki az 1630-as években tiltakozott a Demeterek bágyoni, szentmihálytelkei és kercesdi jószágai ügyében.³²³ Korábbi pályájáról semmi adatunk nincs, 1617-ben már kolozsmonostori levélkeresőként szerepel.³²⁴ Hivatali szolgálata nem járhatott túl nagy anyagi gyarapodással: 1619-ben csupán egy olcsó Alsó Király utcai faházat tudott vásárolni, további városbeli gyarapodásra, társadalmi emelkedésre már nem volt lehetősége.³²⁵ Requisitorként utoljára 1622-ben szerepelt.³²⁶ Talán őt is az ekkor dühöngő pestis ragadta el.

³¹⁹ MOL F25 (Miscellanea) f. 421

³²⁰ MOL F25 (Miscellanea) f. 433

³²¹ Elszámolásai a Kolozs vármegyei adóról: KmProt XX. 77^f–77^v, 178^v. Adószámvevői említése 1622-ből: KmProt XXI. 34^f

³²² Vármegyei jegyzőnek való megválasztásáról és haláláról Kolozs vármegye jegyzőkönyvének 459. lapján található szöveg tájékoztat: „1623. feria IV. post dominicam Quadragesimae ex deliberatione dominorum nobilium Stephanus Szeoleosi requisitor conventus Colosmonostrensis in officium notariatus creatus.; 1624 feria III. proxima post dominicam Jubilate post terribilemque et inopinatam Stephani Zeoleosi mortem ex communi eorundem dominorum nobilium consensu et suffragio electus est in officium notariatus Stephanus Varsoczy.” – A Kolozsváron pusztító pestisjárványról l. Kolozsvári emlékirók 154–155. E járványnak a levélkeresők közül talán ketten is áldozatai voltak: a requisitorok 1623. február 20-án egy végrendeletet „in quadam signatura praedecessorum nostrorum hisce scilicet elapsis pestilentissimis temporibus, divina voluntate e vivis sublatorum” találtak meg. A nevezett signatura 1622. március 31-én kelt. KmProt XX. 185^v. Talán a requisitor fia lehetett az a Péter, aki a convent előtt 1648-ban tett tiltást anyja, Urbeger Zsófia testamentuma ellen l. KmProt XXXIII. 29^f

³²³ KmProt XXIX. 182^v

³²⁴ KmProt XIX. 20^v

³²⁵ KmProt XXI. 51^f

³²⁶ MOL F25 (Miscellanea), 479. f.

Szentmihályfalvi András 1623 (?)

Konventi hivatalviselése bizonytalannak tekinthető mivel egyetlen adat említi requisitorként.³²⁷ Szentmihályfalvi András neve 1616–1631 között szerepel a nagyobb kancellária íródeákjainak sorában.³²⁸ Ez inkább azt valószínűsíti, hogy Beke tévedésének tulajdonítható kolozsmonostori levélkeresőként való említése.

Tordai Péter 1623–1646

Származása bizonytalan, talán a tragikus sorsú Kolozsvári János deák fiskális director Sombori Judit nevű feleségétől született, valamikor a XVI. század végén. Erre egy 1614-ben kelt forrásunk utal, ekkor tordai néhai Kolozsvári János deák özvegye Sombori Judit és már törvényes korú (tehát 14 életévét betöltött) fia Kolozsvári Péter deák bevallást tesznek a kolozsmonostori hiteleshelyen.³²⁹ Ugyanekkor említik Péter deák kiskorú testvéreit, Ferencet és Erzsébetet. Tisztes kolozsvári értelmiségi-polgár családból származhatott tehát Péter deák és tehetsége mellett a családi háttér – apja bukása ellenére – lehetővé tette számára a hivatali karriert és a társadalmi emelkedést. Egy másik Tordai Péter 1612-ben a fejedelem nagyobb kancelláriáján deákoskodik, egy harmadikat pedig 1618-ban nemesítettek meg.³³⁰ További kutatások szükségesek ahhoz, hogy a sok Tordai Péter között rendet tudjunk tenni.

Az 1623-ban Kolozs vármegye adószedőjeként említett Tordai Péter viszont már biztosan ő. E tisztségben a vármegyei jegyzővé választott kollégáját, Szőlősi Istvánt váltotta fel. Ugyanebben az évben jelenik meg először konventi levéltárosként is.³³¹ A hivatali ranglétrán való előrelépésében pártfogója, Bethlen István segíthette, a vármegyei perceptorságra is ő ajánlotta.³³²

³²⁷ Beke: A kolozsmonostori konvent 549. sz.

³²⁸ Trócsányi: Központi kormányzat 195.

³²⁹ KmProt XVI. 70^r; A Kolozsvári Jánosokra és családjukra vonatkozó adatokat Wolf Rudolf foglalta össze l. *Torda város tanácsi jegyzőkönyve*. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Wolf Rudolf. Erdélyi Történelmi Adatok VI. 1. Kolozsvár 1993. 61–62. (74. és 75. sz. jegyzet). A 74. jegyzetnél, 1585-ben említettek (Mihály, Gáspár és Imre) bizonyára egy másik János deák fiai.

³³⁰ KolJkv 125^v

³³¹ Vármegyei perceptori említései: 1623 – KmProt XXXIII. 79^v–80^r; 1628 – Sunkó: Archontológia 322–323.; 1636 – Uo. Requisitori említései: Sunkó: Archontológia 322–323. 1633-ban kollégájával, Pécsi Jánossal együtt vette fel Gyaluban Zólyomi Dávid végrendeletét, EOE IX. 366–367. 1638-ban Gyulafehérváron tett vallomást egy feltehetően tévesen kiállított iktatólevél ügyében, ENMLt, Kemény cs csombordí lt., nr. 814. – 1623 októberében kolozsmonostori requisitor és Kolozs vármegye adószedője: Batthyaneum. A kolozsmonostori konvent levéltára LXXVIII. 117. Elképzelhető, hogy 1637–1640 között is ő viseli a perceptori hivatalt, feltéve ha az ő kezével keltek ezen évekre szóló elszámolások: Batthyaneum. A kolozsmonostori konvent levéltára LXXIX. 10.

³³² 1628-ban kelt Bethlen István levele Kolozs vármegyéhez, melyben arra szólítja fel a nemeseket, hogy az adóbeli restanciákat szolgáltatassák Tordai Péter kezéhez, aki „az kegyelmetek vármegyejenek perceptora ki ennek előtte való wdeokban, egynehany esztendeigh nekem iámbor szolgám leven, ugyan en commendaltam valais arra az állapatra,

A fölöttébb terhes adószedői tisztséget hosszú ideig viselte, hivatalából – valószínűleg az adók megkésett befizetése és elszámolása miatt – végül 1636 októberében vagy novemberében menthették fel.³³³

A vármegye mellett a városban is gyorsan lépett előre. 1623-ban már kellő elismertségre és gazdagságra tehetett szert ahhoz, hogy beválasszák a város életét irányító testület, a százférfiak sorába.³³⁴ Kolozsváron levő ingatlanai közül csupán azt ismerjük, amely lakóhelyéül is szolgált és amelyben a gondjaira bízott levéltár egy részét is őrizte. Egy neki küldött levelet így címezték: „Az en io akaro uramnak Colosvarat Hid utzaban lako Peter deak uramnak (ugy mint Captalanban) nekem io akaro uramnak adassek kezeben.”³³⁵ Valószínűleg ebben a házban érthette a halál is, melynek pontos dátumát requisitor-társa, Pálfi István jegyezte fel: 1646. október 2.³³⁶

Tordai Péter deák hiteleshelyi működésének legkézenfekvőbb emlékei az általa, vagy többnyire általa vezetett jegyzőkönyvek.³³⁷ Ezen protocollumok között a későbbi requisitor Szalárdi János látott el mutatóval, egyet pedig biztosan ő mentett meg a pusztulástól azzal, hogy a Péter deák által lejegyzett szövegeket egybekötötte.³³⁸

Csanádi Pál 1625–1636

A kolozsmonostori konvent egyik legismertebb levélkeresője, de hírnevét nem levéltárosi, hanem egyházi, irodalmi és az oktatásban betöltött szerepeinek köszönheti.³³⁹ Külföldi

melyben immár eot esztendőől fogva tehetsege szerent ugy hiszem hogy kegyelmeteknek vármegyewl kedvesen es nem haszontalanulis szolgalt” – MOL F25 (Miscellanea) f. 514.

³³³ 1636. október 22-én Gyulafi Sámuel, Serédi István és Tholdalagi János az alábbi módon „fenyegették” Tordai Pétert a restanciák miatt: „Az Urunk eo nagysaga kegyelmes fejedelmünk ez esztendeobeli fel vetet adaiának utolszori administratioia (...) reszint restantiaiban leven, czudalkozunk raita hogy ez ideig is valo perceptiot be szolgaltatni enni ideigh halasztotta, megh nem gondolvan mostani allapathoz kepest az eo nagysága fizetet hadai hopenzbeli fizetesekre valo kivalkeppen valo szüksegit. Elhivén hogy az Contributio restantiaiban io reszint percipialhatottis, holot azert Urunk eo nagysaga immar erreol kegielmesen demandaltis. Intyúk kegyelmedet seöt ex authortate a sua Celsitudinis nobis attributa, hadgyuk es igen serio paranczollyuk ez levelunket veven valamit kegyelmed ez ideigh az varmegye adaiaban percipialhatot es ezutannis percipialando, minden haladek nélkül szolgaltassa be ide Fejervarra eo nagysaga praefectussa es exactora keziben. Mert ha kegyelmed ebben valami fogiatkozast teszen es az administratioiat halogattya Urunk eo nagysága kegyelmes fejedelmünk gravis animadversioiat veszi.” – 1636. november 26-án már Péter deák konventi kollégája, Pálfi István az adószedő (MOL F25, Miscellanea, f. 62–63.)

³³⁴ Binder 1982. 301. 1642-ben is centumpater: KmProt XXVII. 77^v

³³⁵ KmProt XXV. 73^v

³³⁶ Sunkó: Archontológia 322–323. – KmProt XXXI. 3^r

³³⁷ Sunkó: Archontológia 322–323.

³³⁸ KmProt XVIII. elején levő index 176. lapja

³³⁹ Ezekről bővebben I. Kénosi Tözsér János – Uzoni Fosztó István: *Az erdélyi unitárius egyház története I.* Fordította Márkos Albert. A bevezető tanulmányt írta és a fordítást a latin eredetivel egybevetette Balázs Mihály.

egyetemen is tanult.³⁴⁰ Konventi requisitoraként először 1625-ben említik,³⁴¹ és e tisztségét élete végéig megtartotta. Pálfi István előtt ő lehetett a hiteleshely vezetője (conservator?), de egyéb hivatalaival járó elfoglaltságai miatt feltételezhetjük, hogy egyre kisebb szerepet tudott vállalni a hiteleshely működtetésében. Amikor 1626-ban Bethlen Gábor megerősíti a kolozsvári unitárius iskola kiváltságait, Csanádi Pál már 19 éve betölti az iskola rektorságát, emellett orvos és csak „utolsósorban” a konvent egyik requisitora.³⁴² 1632-ben unitárius püspöknek is megválasztották, ezután még kisebb lehetett szerepe a hiteleshelyi oklevelek kiállításában.³⁴³ 1636. december 3-án ragadta el a halál, „nagy solennitással” temették el a Házsongárdi temetőben.³⁴⁴

Pálfi István 1627–1667

Jakó Zsigmondnak köszönhetően életéről és a konventi levéltár rendezésében és megmentésében betöltött szerepéről viszonylag sokat tudunk.³⁴⁵ Már ifjú korában Bethlen István tanácsúr udvarában írnokoskodott, innen került előbb a fejedelem nagyobb kancelláriájára, majd 1627-től biztosan a kolozsmonostori hiteleshelyhez annak egyik requisitoraként.³⁴⁶ Valószínűleg a Fehér vármegyei Enyed mezőváros polgárai közül lépett hivatalnoki pályára, nemességet és címeradományt írnoki szolgálataiért 1623 táján kapott.³⁴⁷ Karrierjét leginkább különösen szép kézírásának köszönhetette, s noha katolikus volt, a fejedelem őt választotta ki, mint „jó kezű deákot”, hogy tisztázza az 1636-ban Öreg Graduálként kinyomtatott kálvinista énekeskönyv összegyűjtött anyagát.³⁴⁸ E munkájának köszönhetette kolozsmonostori requisitorságát.³⁴⁹

Kolozsvár, 2005. 444–446. – Gál: Unitárius kollégium 393–395. Életrajzi adatai röviden összefoglalva: Szabó-Tonk: Egyetemjárás 214. (2187. sz.), és lényegében ez alapján Sunkó: Archontológia 315.

³⁴⁰A pádovai egyetemet látogatta l. Szabó-Tonk: Egyetemjárás 214. (2187. sz.). 1626-ban a bölcsészet- és orvostudomány doktoraként említik (l. 327. sz. jegyzet).

³⁴¹KmProt XXIII. 101^v

³⁴²KmProt XXI. 101^r: „scholae Claudiopolitanae publicae iam ab annis decem et novem rector, philosophiae et medicinae doctor ac in conventu Beatae Mariae Virginis de Colosmonstra litterarum requisitor”.

³⁴³Püspökké választásáról és jelleméről l. Kolozsvári emlékirók 163.

³⁴⁴Sunkó: Archontológia 315. – Kolozsvári emlékirók 169. Sírfeliratát közli Herepei: Házsongárd 193–194. Az egykori domonkos kolostor, majd unitárius kollégium (jelenlegi Zeneiskola) belső udvarán látható emléktáblájának szövegét l. Löwy Dániel–Demeter V. János–Asztalos Lajos: *Köbe írt Kolozsvár. Emléktáblák, feliratok, címerek*. Kolozsvár, 1996. 42–43.

³⁴⁵KmJkv I. 145–146.

³⁴⁶KmProt XXI. 114^v

³⁴⁷MOL F1 (Libri regii). X. p. 352–353. A címerleírást magyar fordításban közli Sunkó: Archontológia 316–317.

³⁴⁸KmJkv I. 145. – Az Öreg Graduálról és Pálfi István személyéről l. még Kurta József: *Az Öreg Graduál századai Erdélyben*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 8. Kolozsvár 2002. 10–12.

³⁴⁹Pálfinak a konventi tisztséggel való jutalmazásáról l. uo. 110.: „mert a maga öregbik Cancelláriáján levő jó kezű Deákkal Pálfi Istvánnal, kit munkájáért az Colosmonostori Conventnek tisztivel jutalmaztata megh (...) leíratá.”

Pálfi levélkeresőként is maradandót alkotott. 1640 körül kezdte el a levéltár rendezését és feladatával 1648 táján készülhetett el. Ebben az évben kelt utasítása requisitor-társai részére, melyből kiderül, hogy Pálfi a levéltár régebbi anyagát elválasztotta a gyakrabban használt újabbtól, tárgyi csoportokba és ládikákba helyezte a leveleket, majd mutatókat készített hozzájuk.³⁵⁰ Neki köszönhetően állott össze, a levéltárban őrzött minutákból a XV. századi jegyzőkönyvek nagy része és ugyancsak ő készíthette, középkori szertartáskönyvek hártáját is felhasználva, a mai kötések. A levéltár megőrzése és rendezése érdekében kifejtett tevékenysége mellett Pálfi azt is igen jól látta, hogy minden munkája hiábavalóvá válhat, ha nem oldják meg a levéltár elhelyezésének súlyos, a fejedelemség korszakát végig kísérő gondját. 1655-ben kelt felterjesztésében, melyet csak fogalmazványként ismerünk, sürgette a megoldást és azt javasolta, hogy a konventi anyagot egy helyen, a Monostoron levő „mángorló házban” helyezték el és ott őrizték.³⁵¹ Megszűnt volna ezzel az a gyakorlat, hogy a leveleket a requisitorok szállásán tartásuk, maga Pálfi is tapasztalta már, mekkora veszéllyel járhat az, ha a saját Farkas utcai háza szolgál levéltárként.³⁵²

Pálfi István tervének az elkövetkező szomorú idők nem kedveztek. Talán neki is köszönhető, hogy amikor 1658-ban a tatár had rászakadt Erdélyre, a levéltárat, vagy annak egy részét a biztonságosabb szamosújvári várba menekítették. Mikor a veszély elmúltával a levéltári anyag visszakerült a városba, minden maradt a régiben: a leveleket továbbra is a requisitorok szállásain őrizték.

Pálfi művelt, könyvszerető ember volt, de arról, hogy a tudását hol szerezte s miképpen gyarapította, semmit nem tudunk. Már 1625-ben, kancelláriai deákként bejegyezte nevét Joannes

³⁵⁰ KmJkv I. 145.

³⁵¹ Pálfi szövege: „Rendelne egy conventualis locust melyet [...] privilegialnais, hogy az kik requisitorok lenenek laknanak egy helyben es ott [...] procedalnanak juxta officii exigentiam debito modo. Erre penig egy alkalmatos helt nem talalunk mint [?] Monostoron vagion egy mangorlo haz, ki nem sok epuettel igen alkalmatos lene erre az szuksegre, ott mindeneket szept rendbe [...] ladakba helyeztetve (Isten kiteol oltalmazzon), haborusagnak idejen, mind ladastol kenyo volna behozni az varasban, mint ennekeleottis...” KmProt XXXV. (számozatlan lapok)

³⁵² 1648. október 1-én a fejedelem két ittas állapotban levő udvari familiárisa Pálfi Farkas utcai házában garázdálkodott: „noctis in silentio, tempore jam plane ad undecimam horam nocturnam urgente ad domum ipsius exponentis eam videlicet, quae pronunc exeo quod ea *omnia litteralia instrumenta quae alias alibi locata habebantur, in ipsa domo exponentis continerentur, pro sacristia sive conservatorio conventus Colosmonostrensis reputaretur, in platea Luporum, intra moenia dictae civitatis regiae Colosvar situatam ac vicinitatibus domorum ab orientali [...] circumspecti Martini Szindi, ab occidentali vero plagis Stephani Baczi junioris... ipso domus hospite potentiose irruissent et invasissent*”. MOL F25 (Miscellanea) f. 339–340.

de Verdena 1509-ben meglelt könyvébe,³⁵³ 1630-ban pedig a csíksomlyói ferenceseknek ajándékozott könyveiből. Könyveinek fennmaradt jegyzéke sokrétű műveltségéről tanúskodik.³⁵⁴

Keveset tudunk arról, hogy mekkora anyagi és társadalmi elismerésben részesült. 1640-től került a kolozsvári centumvirek közé,³⁵⁵ ekkor a város már befogadta és talán így jutalmazhatta a közösség azt, hogy udvari kapcsolatait a *civitas* érdekében is felhasználta. Udvari összeköttetéseit Pálfi nem vonakodott időnként saját érdekében is kamatoztatni, noha ez nem mindig hozott számára anyagi hasznot, sőt esetenként még veszteséggel is járhatott.³⁵⁶ Hivatali szolgálatait úgy tűnik, nem jutalmazták birtokadománnyal. 1636-ban Rákóczi György fejedelem sem jószágot, hanem évente 500 kősót adományozott a dési aknáról Pálfi István részére.³⁵⁷ Talán jövedelmei kiegészítéséért vállalta el ugyanebben az évben a Kolozs vármegye nem kis teherrel járó adószedői tisztségét, melyet még 1640-ben is viselt.³⁵⁸ A forrásokban utoljára 1667-ben szerepel, ekkor requisitori tisztsége mellett – előrehaladott kora ellenére – a török adó generális perceptora volt.³⁵⁹

Pécsi János 1633–1642

Baranyából, neve szerint éppen Pécs városából került Kolozsvárra, a török elől menekülők sokaságával együtt.³⁶⁰ 1622–1633 között a fejedelem nagyobb kancelláriáján jegyző, ebben az időszakban talán külföldön is peregrinált.³⁶¹ Kolozsváron, 1623-ban már a százférfiak között szerepelt, sikerült tehát beilleszkednie a városi közösségbe, ekkor már biztosan családot is alapított és örökséget is szerzett magának.³⁶² A konventi hiteleshely levélkeresőjeként 1633-tól említik, ebben az évben szállt ki társával, Tordai Péterrel együtt Gyalu kastélyához, hogy írásba

³⁵³ Erdélyi Könyvesházak I. Jakó Klára: *Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579–1604*. Szeged, 1991. 131.

³⁵⁴ Jakó Klára: *Betűművész* 37–38.

³⁵⁵ KmProt XXVII. 69^v, Binder 1982. 303.

³⁵⁶ Egy címereslevél protocollumbeli kihúzott másolata alatt olvasható Pálfi alábbi szövege: „Ennek az bestye kurva fianak ezt az armalist en magam szerzettem es irtam vala es szepen el keszitven publicaltatvan, czimeretis meg iratvan raitam hagyta, melyet az cancellarius eleiben vittem es ott cassaltak annihilaltak, oda az en keoltesem.” KmProt XXVII. 30^f

³⁵⁷ KmProt XXVIII. 129^v

³⁵⁸ MOL F25 (Miscellanea II.) 63^v, 589^v

³⁵⁹ Trócsányi: *Központi kormányzat* 309., EOE XIV. 231.

³⁶⁰ Sunkó: *A Gyulafehérvári Káptalan* 102.

³⁶¹ Herepei szerint 1622. november 19-én társával, Dengelegi Péterrel „a fejedelem deáki” Gyulafehérvárról érkeztek Kolozsvárra és innen indultak külföldre tanulni. L. Herepei: *Adattár I.* 303.

³⁶² Binder 1982. 302.

foglalják Zólyomi Dávid testamentumát.³⁶³ A fejedelem megbízásából gyakran végzett tanúvallatásokat, foglalt írásba urbáriumokat.³⁶⁴ Hasonló jellegű szolgálatai jutalmaként, nevezetesen a székelyek összeírásáért adományozta neki és feleségének Rákóczi György a horgaspataki részjóságot.³⁶⁵ Ehhez a jóságához járultak saját Kolozs vármegyei szerzeményei, melyek után a vármegye 1641. évi lustrálásakor egy felszerelt lovat kellett hadba állítson.³⁶⁶ Pécsi János Kolozsváron levő házát felesége, Rázmán Anna jussán birtokolta, felesége révén válhatott tehát kolozsvári polgárrá.³⁶⁷

Pécsit 1642. április 3-án temették el,³⁶⁸ végrendeletében mindenét feleségére hagyta, de nem feledkezett meg az őt befogadó városról és az iskola „unitária religión levő” diákjairól sem.³⁶⁹

Pécsváradi János 1635–1644

Először 1635-ben szerepel mint a kolozsmonostori konvent egyik requisitora.³⁷⁰ Életpályájáról csupán elszórt adatokkal rendelkezünk, 1639–1641 között a nagyobb kancellárián találjuk jegyzőként, úgy tűnik ő lehetett a kolozsmonostori konvent requisitorai közül az egyedüli, aki a konventi és a fejedelmi íródeáki hivatalt egyszerre viselte.³⁷¹ 1643-ban a kolozsvári borbélyok céhszabályait fordítja magyar nyelvre.³⁷² Halála pontos időpontját kollegája, Pálfi István jegyezte le: 1644. július 30.³⁷³ Könyvei közül egyedül a Bécsben élő spanyol jezsuita, Ambrosius de Penalosa műve maradt ránk.³⁷⁴

³⁶³ EOE IX. 366–367.

³⁶⁴ 1635. május 4-én Beszterce vidékén járt executióban (KvNLt, Beszterce város levéltára, nr. 11162.). – 1639-ben a kővári uradalom urbáriumát állította össze I. Makkai: Rákóczi György 426.

³⁶⁵ Az 1636. március 6-án kelt adomány indoklása: „attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis egregii Joannis Peczi de Colosvar, alterius requisitoris conventus Colosmonostrensis, quae cum antea in principali cancellaria nostra superioribus ab hinc annis (...) in expediendo omnis generis literis rebusque nostris suae diligentiae commissis, tum etiam presente matrimonialis sui status tempore tum in hoc moderno suo requisitoratus a nobis ipse clementer collato (...) quam in nonnullis generalium (?) Siculorum nostrorum connumerorum registris describendo, aliisque cunctis in negotiis nostris pro diversitate temporum ipsi demandatis, fideliter et constanter exhibuit et impendit” (MOL F1. 21. 123^f–123^v)

³⁶⁶ KmProt XXIX. 173^f

³⁶⁷ Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 103.

³⁶⁸ Fasciculus rerum 156.

³⁶⁹ 1637-ben kelt testamentumát 1642-ben egészíti ki. A szövegeket közli Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 101–106.

³⁷⁰ KvNLt, Beszterce város lt, nr. 11162.

³⁷¹ Trócsányi: Központi kormányzat 194.

³⁷² Jakab: Oklevéltár II. 320.

³⁷³ Sunkó: Archontológia 318.

³⁷⁴ Possessor-bejegyzés az Opus egregium de Christi et Spiritus Sancti Divinitate necnon SS. Trinitatis mysterio contra Judaeos, Photium, Socinum, Eniedinum, aliosque veteres et novos arianos R.P.D. Ambrosio de Penalosa

Kászoni József 1646–1659

Neve alapján székelyföldinek vélhetnénk, származásáról viszont a konvent jegyzőkönyveiben tett bejegyzése egyebet vall: „cum superioribus diebus ex benigna [...] illustrissimi domini principis annuentia nobilis Josephus Kaszoni alter collega noster in et ad oppidum Kaszon, in comitatu Beregiensi existentem habitam, patriam videlicet suam propter ardua [...] negotia profectus fuisset.”³⁷⁵ Először a fejedelem kisebb kancelláriáján szerepel 1641–1644 között írnokként, majd onnan 1646-tól a kolozsmonostori hiteleshely levéltárához került.³⁷⁶ Pálfi István gyakran panaszkodott, hogy Kászoni Désen levő birtoka miatt, vagy a fejedelem ügyeiben (in negotiis principis) eljárva távol volt, emiatt a hiteleshelyi teendőket egyedül kellett végezze.³⁷⁷ Valójában viszonylag sűrűn szerepel Kászoni uradalmak inventáriumainak összeállítójaként,³⁷⁸ illetve biztosan dési háza és családja gondjai is eléggé lefoglalhatták.³⁷⁹ 1652-ben Rhédei Ferenc tanácsúr a jogbiztosító levelek kikeresésében tanúsított szolgálataiért adományozhatta Kászoninak saját Désen lakó jobbágját.³⁸⁰ Dési házát az 1658. évi tatár pusztítás alaposan megviselhette. 1659 márciusában Barcsai Ákos fejedelem utasította dési sókamarását, hogy Kászoni József „colosmonostori egyik requisitor” részére utalja ki a 4000 kősót, az „mostani meg romlott desi hazanak elpuletire.”³⁸¹

Kászoni József hivatalával járó kis jövedelmét alkalmanként „könyvkereskedéssel” is kiegészítette, 1655-ben a Máramaros megyei Técső mezőváros lakosai nyugtatták afelől, hogy „egy Articulust, Constitutiones videlicet Regni Transilvaniae et Partium Regni Hungariae eidem annexarum” kézhez vettek és az első adandó alkalommal négy nyestbőrt, jókat és szépeket küldenek cserében.³⁸² Adatok hiányában nem sikerült eldönteni, hogy milyen (üzleti/rokon)

Mondexarensi S. J. Viennae Austriae, 1635, Matthaeus Formica c. könyv címlapján: „Ex libris Joannis Peczaradi aliter requisitoris Conventus Colosmonostrensis” – *Erdélyi Könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely*. Szeged, 1991. (Adattár 16/2) 13.

³⁷⁵ KmProt XXXIII. 10^f

³⁷⁶ A kisebb kancellária íródeákja I. Trócsányi: Központi kormányzat 368., MOL F25 (Miscellanea II.) f. 272, 299. Requisitori említései: 1646 – KmProt XXXI. 82^v; Sunkó: Archontológia 315.; 1659 – KmProt XXXIII. 150^v

³⁷⁷ Pálfi lényegében szabálytalanul járt el, amikor társai távollétében foglalt írásba bevallásokat. Ezekben mindig meg is jegyzi, hogy a kollegái nem voltak jelen: „Coram me Stephano Palffi collega in negotio illustrissimi domini principis absentis” – KmProt XXXI. 115^f; „altero collega nostro decedente, altero vero in negotiis ill. suae celsit. absente, coram uno nostrum in loco videlicet testimoniali et conventuali personaliter comparentis” – KmProt XXXI. 126^f

³⁷⁸ 1648-ban a porumbáki uradalom inventáriumát állította össze I. Makkai: Rákóczi György 511.; 1652-ben kalotaszegi birtokok urbáriumát írja I. Jakó: Gyalu 94.

³⁷⁹ A dési jószág felesége, a mezővárosi polgár Erdős Mihály leánya, Judit jussa volt I. KmProt XXXII. 66^f–66^v

³⁸⁰ KmProt XXXIII. 80^v

³⁸¹ KmProt XXXIII. 150^v

³⁸² Vélhetően az Approbbata Constitutio-k kéziratos másolatáról vagy kinyomtatott példányáról lehetett szó.

kapcsolat kötötte nagyenyedi Barakonyi Sámuelhez, akinek néhai kollégája, a kisebb kancellárián dolgozó Udvarhelyi György „stilionaris konyvet”, tehát formuláskönyvét adományozta kikötve, hogy Barakonyi magtalan halála esetén az őt illesse.³⁸³

Benkő Bálint 1654–1661

A székely eredetű unitárius Benkő Bálint pályája a kisebb kancellárián indult, 1639–1640 között az ítélmesterek mellett írnokoskodott.³⁸⁴ 1647-ben Kolozs vármegye alszolgabírája, 1650-ben pedig már a megye nótáriusa és perceptora volt,³⁸⁵ és ezen hivatalaiban talán haláláig megmaradt, sőt 1658-ban a vármegye őt küldte követként az országgyűlésre.³⁸⁶ Semmit nem tudunk arról, hogy miként került Benkő vármegyei tisztviselőnek Kolozsvárra, de ekkor már feltehetően vármegyei birtokkal is rendelkezhetett. 1654-től a konvent levélkeresői tisztségét is viseli.³⁸⁷ Kolozsváron biztosan felesége, a város jegyzőjének leánya, Pulacher másként Conrad Borbála révén és udvari kapcsolatai, illetve fontos hivatalai hátszelével verhetett gyökeret; 1653-tól már a centumvirek között említik.³⁸⁸ A városban több ingatlanra is szert tett, a Monostor utcai fertályban két háza volt, a tanácsház melletti házat pedig bérelte.³⁸⁹

Benkő hivatalviselésének és kapcsolatainak köszönhetően birtokai gyarapodását is. A Kassaiak vélhetően prókatori szolgálataiért adták neki a Kolozs megyei Fejérdén levő pusztaházhelyüket,³⁹⁰ Kamuthi Farkas pedig azért adományozza a Doboka vármegyei Kovácsiban levő jószágát, mert „Deva varaban valo fogsagakor, nem csak keves attyafisagos joakarattal tellyes szolgallattiat mutatta megh eo kegyelmehez tapasztalható keppen megh irt Benko Balint uram, hanem megh az tulajdon maga ezüst marhaját ezüsteos aranyas bottjatis oda küldötte eo kegyelmenek, hogy azzalis Kamuthi Farkas uram eo kegyelme az mi kegyelmes urunk eo

³⁸³ KmProt XXXIII. 132^r. A Fehér vármegye jegyzői tisztjét viselő Barakonyi Sámuelről és családjáról l. Erdélyi Pál: *A Teleki-énekeskönyv*. Második közlemény. In: Erdélyi Múzeum 1907. 182–184.

³⁸⁴ Trócsányi: Központi kormányzat 366. – SzT V. 167.

³⁸⁵ Herepei: Házsongárd 274. lapot követő családfa. – MOL F1. XXX. 133. Nótáriusi említései: KmProt XXXIV. 16^v; Sándor: *Czímerlevelek I. Füzet (1551–1629)*. Kvár, 1910. 103. és Uo. II. Füzet 93., KmProt XXXVI. 6^r

³⁸⁶ EOE XI. 356.

³⁸⁷ Sunkó: Archontológia 314.

³⁸⁸ Binder 1982. 305. Talán második felesége származott a kolozsvári polgár Csanádi családból, 1659-ben ugyanis ettől az asszonytól való mostohafiai tiltakoztak l. KmProt XXXVI. 12^v. Conradi Borbálától egy leányát, Katalint ismerjük l. Uo. 17^r–17^v. – Benkő Bálint városi tisztségei: centumvir 1653–1661 (Kolozsvár város lt, Tanácsülési jegyzőkönyvek, Tjvk I/VII. 47, 58, 76, 91, 108, 141, 157, 188, 224), számvevő 1654–1655, 1657–1659 (Tjvk I/VII. 73, 89, 123, 153, 183), adószedő 1660. évi rendkívüli adó (Kolozsvár város lt, Számadáskönyvek 32/37. cs. 1. p.), divisor 1661 (Tjvk. I/VIII. , 6, 38.)

³⁸⁹ 1659: KvNlt, Kolozsvár város lt, Számadáskönyvek 33/7, 4, 6. p.; 33/8. 22.

³⁹⁰ MOL F1. XXX. 696–697.

nagysága meltsagos személye eleot erette valo teorekedesre joakarokat szerzhessen velle magának, mely bot megh ért volna 65 forintot”.³⁹¹ Ügyvédként szolgálhatott Ördög Istvánnak is, aki birtokai visszaszerzésében nyújtott segítségéért neki adományozta a szintén Doboka vármegyei Solyomkón levő jobbágytelkét és ugyanott egy nemesi fundust nála zálogosított el,³⁹² és szintén prokatori tevékenységével egészítette ki újabb szerzeményekkel az említett Kovácsiban található „uradalmát”.³⁹³ A források utoljára 1661-ben említik; ekkor „collega tarsával” Lucz Istvánnal együtt saját kolozsvári házában valami leveleket válogat.³⁹⁴

Szölősi Gábor 1654–1657

Törzsökös kolozsvári unitárius polgárcsaládból származik, először 1645-ben találkozunk nevével, ekkor az unitárius iskolában tanuló 5 diáknak alamizsnát ad.³⁹⁵ 1651-ben a város egyik dispensatora, 1654-ben pedig már esküdt polgár és ugyanakkor a konvent requisitora.³⁹⁶ Gazdag kolozsvári polgárként több Kolozs vármegyei birtokrész felett is rendelkezett.³⁹⁷ Levélkeresői tisztségében utoljára 1657-ben találjuk: ekkor Rhédei Ferenc fejedelem hozzá intézte parancslevelét, hogy requisitor-társával együtt tétesse le az esküt a fiskális várak őrségeivel.³⁹⁸ Ugyanebben az évben még egyszerre viseli a levélkeresői és a királybírói hivatalt.³⁹⁹ Életpályája következő szakaszai már kizárólag szülővárosához köthetők, 1658-ban kolozsvári főbíróvá választották, és azután is folyamatosan a város szűkebb vagy tágabb tanácsának tagja.⁴⁰⁰ 1661-ben a kolozsvári unitárius egyházfiak számadását végzi.⁴⁰¹ A város tekintélyes összeggel, 706 Ft-al tartozott neki, amiért 1665-ben arról biztosították, hogy a lekötött sörkocsmát továbbra is kezénél hagyják.⁴⁰² 1668-ban a város egyik assessora.⁴⁰³ 1672. május 20-án temették el, özvegyét, Fenesi Borbálát és Mária nevű leányát hagyta hátra.⁴⁰⁴

³⁹¹ MOL F1. XXX. 133.

³⁹² Batthyaneum. A kolozsmonostori konvent levéltára. LXXIX. 30.

³⁹³ KmProt XXXIV. 45^v

³⁹⁴ SzT VII. 47. Herepei szerint halála 1665. november 10. előtt következett be l. Herepei: Házsongárd 274. lapot követő családfa

³⁹⁵ Fasciculus rerum 177.

³⁹⁶ Herepei: Adattár II. 376. – Sunkó: Archontológia 321.

³⁹⁷ Sunkó: Archontológia 321.

³⁹⁸ EOE XI. 329.

³⁹⁹ KmProt XXXVI. 67^v

⁴⁰⁰ 1658-as főbírói említése – EOE XI. 356.; 1659, 1665 centumvir – Binder 1982. 306.; 1668 esküdt – U.o. 285. 1670 februárjában Kolozsvár követe a gyulafehérvári országgyűlésen – KvNLT, Kolozsvár város lt, fasc. II. 207/272. sz. mikrofilmtekercs.

⁴⁰¹ Kolozsvári Unitárius Egyházközség Levéltára, Egyházfiak számadásai II.

⁴⁰² KvNLT, Tanácsi jegyzőkönyvek I/8. 139–140.

Szamosközi Mihály 1656–1661

Talán a történetíró Szamosközi István atyafiségéhez tartozott, de bizonyítékkal erről nem rendelkezünk. Nevével először a nagyobb kancellárián találkozunk, itt írnokoskodott 1631–1633 között.⁴⁰⁵ Innen, kissé szokatlan módon nem Kolozs vármegyéhez, hanem Dobokához került előbb adóperceptorként,⁴⁰⁶ majd mint nótárius 1640–1653 között a közgyűlési jegyzőkönyveket vezette.⁴⁰⁷ Az 1650-es években a vármegye rendszerint országgyűlési követei közé választja.⁴⁰⁸ Jövedelmeit vélhetően tetemes összeggel egészítette ki azzal, hogy gyakran prókatori feladatokat is elvállalt.⁴⁰⁹ 1648-ban például a Máramaros vármegyei alsóapsaiaktól azért, hogy egy határjárás alkalmával érdekeiket képviselje, 50 Ft-ot és egy jó paripát kívánt.⁴¹⁰ A korszak egyik legtehetségesebb és legtöbbet kereső ügyvédje lehetett, nem csak magánszemélyek, hanem Kolozsvár városa is foglalkoztatta, 1656-ban pedig már a kincstár egyik ügyésze (*fiscalis procurator*) volt.⁴¹¹ Kolozsváron több házzal is rendelkezett (Monostor utcai fertályban, Szentegyház utcában).⁴¹² A konventi levélkeresői hivatalt 1656–1661 között viselhette.⁴¹³ Biztosan katolikus vallású volt, 1655-ben ugyanis a kolozsmonostori katolikus egyház egyik aedilise.⁴¹⁴ Az ő kötetei közül kerülhetett Bethlen Elekhez „*egj irot konjv*”, melyben Báthory Zsigmond cselekedeteit örökítették meg.⁴¹⁵

⁴⁰³ KvNLT, Törvénykezési jegyzőkönyvek VI. 465.

⁴⁰⁴ Herepei: Házsongárd 320. Szőlősi Gábor városi tisztségei: centumpater (1648, 1653, 1655, 1659–1663), sáfárpolgár (1651), számvevő (1652–1653, 1659–1660, 1665), divisor (1653, 1655, 1659–1660, 1665, illetve néhai Benkő Bálint helyett 1661. aug.), vonásigazító (1654–1655, 1659–1660, 1665), köfalak oculátora (1653–1654), adószedő (rendes adó – 1654; a törökök miatt kirótt adó: 1658. szept. 17.), szenátor (1656), királybíró (1657), főbíró (1658), a város generalisa másodmagával (1661. júl. 11.), tüzet okozó épületek lerombolásának felügyelője (1661. aug.), a praesidiumnak kiutalt pénz egyik inspektora (1664. aug.), a város inspektora (vagy kapitánya: 1665. okt. 5.), vármegyei assessor a városi rendből (1667. november 7.)

⁴⁰⁵ Trócsányi: Központi kormányzat 195.

⁴⁰⁶ KmProt XXVIII. 102^v

⁴⁰⁷ Doboka vármegye jegyzőkönyvei a MOL-ban, a Kolozsmonostori Konvent Levéltárának Miscellanea fondjában maradtak fent (F25).

⁴⁰⁸ MOL F25 (Miscellanea II.) f. 195–196., 228. – EOE XI. 356.

⁴⁰⁹ 1655-ben szerepel prókátorként I. ENMLT, Mike Sándor gyűjtemény, nr. 953.

⁴¹⁰ MOL F25 (Miscellanea II.) f. 345.

⁴¹¹ 1660-ban prókatori szolgálataiért 30 Ft-al maradt adósa a város (KmProt XXXVI. 31^f). – Ügyészi említése: KmProt XXXVI. 61^f

⁴¹² 1659: KvNLT, Kolozsvár város lt, Számadáskönyvek 33/7, 7. p; 33/8, 2. p. (Szász Anikó adata)

⁴¹³ Sunkó: Archontológia 320. – KmProt XXXVI. 16^v

⁴¹⁴ KmProt XXXV. 20^v

⁴¹⁵ Az 1683-ban összeállított könyvjegyzékben szerepel „*egj irot konjv Szamosközi Mihalye de rebus Sigismundi Bathori*” I. *Erdélyi könyvesházak III.* (Sajtó alá rendezte Monok István, Németh Noémi, Varga András). Adattár 16/3. Szeged, 1994. 21.

Rákosi Boldizsár 1659–1694 előtt

Családja Aranyosrákosról származott Kolozsvárra. Tanulmányait előbb a városban, majd 1651-től külföldön, a páduai egyetemen végezte, ahol 1655-ben az orvostudomány doktorává avatták.⁴¹⁶ Hazatérte után az unitárius kollégiumban tanít, 1659-től pedig a konventi hiteleshely requisitori tisztét is betölti. Kolozsvári háza mellett Abrudbányán is birtokolt egy ingatlant. Családtagjai közül feleségét, Szörös Borbálát, továbbá Boldizsár és Ilona nevű gyermekeit ismerjük.⁴¹⁷ 1670-ben „captalani tiszt szerént” az országgyűlésen vesz részt.⁴¹⁸ Ebből arra következtethetünk, hogy a hiteleshelyek küldöttjei „hivatalból” részt vettek a fejedelemségkori országgyűléseken.

Lutz István 1661–1670

Kolozsvári szász polgárcsalád sarja, 1655-ben már a város unitárius senatorai között említik.⁴¹⁹ Levélkeresői működéséről viszonylag kevés adattal rendelkezünk, 1661-ben szerepel először, mint Benkő Bálint „collega tarsi”.⁴²⁰ 1665-ben már Rákosi Boldizsár társaságában jelenik meg levélkeresőként,⁴²¹ utoljára pedig 1670-ben említik mint „captalan”, ekkor egy felhatalmazás megírásáért egy forintot kapott. 1675-ben neve a kolozsvári centumvirek között szerepel.⁴²² Elképzelhető, hogy a levélkeresőnk azzal a Lucs Istvánnal azonosítható, aki 1652–1656 között a nagybanc kancellária írnokaként működött, 1655-ben és az ezt követő évben pedig a fejedelem követe volt a kozákoknál.⁴²³ Akkor viszont Altdorfban, Pádovában és Königsbergben is tanult.⁴²⁴

Szalárdi János 1664–1666

Habár Szalárdi nevét mindenki ismeri, kevesen tudják, hogy tehetséges történetírónk életének utolsó szakasza Kolozsvárhoz és az itteni hiteleshelyi levéltárhoz köthető. Saját szavai

⁴¹⁶ Életrajzának összefoglalása: Gál: Unitárius kollégium II. 402. – Szabó-Tonk: Egyetemjárás 26. (249. sz.). – Sunkó: Archontológia 318–319.

⁴¹⁷ Sunkó: Archontológia 319. De valószínűleg volt még egy fia, mert 1694-ben Péter nevű nagyobbik fia tiltakozik l. KmProt XXX. 191v

⁴¹⁸ SzT VI. 140.

⁴¹⁹ Jakab: Oklevéltár II. 333.

⁴²⁰ SzT VII. 47.

⁴²¹ MOL F25 (Miscellanea II.), 481^v

⁴²² Kolozsvár város tanácsi jegyzőkönyve (1666–1696) az Egyetemi Könyvtár Kézirattárának őrizetében (BCU. Ms 990.) 80^f

⁴²³ Trócsányi: Központi kormányzat 193.

⁴²⁴ Szabó-Tonk: Egyetemjárás 261.

szerint „a mi kegyelmes Urunk ő nagysága, az Tanacs es deputatus urakkal mostani romlot nyomorodot állapotomban naponkint valo magam tengetesemre adtak rendeltek mind az fizető mestersegi kis beneficiumot, s az Conventbeli hivatalokat ahoz valo salariumocskával”.⁴²⁵ Pályájának korábbi állomásai nagy vonalakban ismertek,⁴²⁶ most csupán a konventi levéltár egyik őreként kifejtett tevékenységét részletezzük. A történetíró már korábban is látott el hiteleshelyi munkakört, Várad eleste előtt hosszú ideig az ottani káptalan egyik levélkeresője volt.⁴²⁷ Családjával együtt Kolozsvárra kerülve Szalárdi csakhamar tapasztalhatta, hogy a fizetőmesteri és a konventi fizetés eleve csekély, és még e kis juttatásokért is mindennapos harcot kell folytatnia a fejedelmi praefectussal vagy a vármegyei perceptorral.⁴²⁸ Mivel járandóságainak jelentős részét borban kapta, hamar meggyűlt a baja a borárulási privilégiumukat féltő kolozsváriakkal is.

Minden terhe, életviszonyai és a várossal való konfliktusai ellenére Szalárdi kivette részét a közéleti tevékenységből; már 1664 júliusában a kolozsvári református egyház kurátorai között találjuk.⁴²⁹ Körülményeihez képest munkáját a konventnél is lelkiismeretesen végezte. 1664 júniusában arról panaszkodik Teleki Mihálynak, hogy „De uram az Conventbeli levelek annyira egybe zavarodtak volt Szamosújvárról az fel s alá való hordozásban, igen sok bajunk van vellek”.⁴³⁰ Bizonyára ez a helyzet ösztönözte arra, hogy a konventi levéltár rendezésére, a protocollumok mutatkozására vállalkozzék. Ennek a munkának emlékei a jelenlegi XVIII. protocollum elejére bekötött mutatói.⁴³¹ A 17 lap terjedelmű töredék Tordai Péter levélkereső által vezetett két jegyzőkönyvnek, valamint Kászoni József egyik protocollumának elenchusait tartalmazza és 1665 őszén készülhetett.⁴³²

Virginás István 1666-tól

Csupán egyetlen forrásban találtunk utalást arra, hogy életpályája egy szakaszában konventi requisitorként tevékenykedett: 1666 szeptemberében az országgyűlés Szalárdi János

⁴²⁵ Jakab: Oklevéltár II. 387.

⁴²⁶ Életútja összefoglalása a korábbi irodalom felsorolásával: Siralmas krónika 16–63.

⁴²⁷ Feltehetően 1648–1660 között váradai káptalani levélkereső l. Uo. 24.

⁴²⁸ Uo. Szalárdi nyomorult állapotáról, kérelmeiről l. Uo. 32–33. Saját beadványait és a fejedelem erre kelt válaszait vagy utasításait az általa vezetett jegyzőkönyvbe is bemásolta l. KmProt XXXVIII. 7^v–8^f, 41^f–42^v

⁴²⁹ Siralmas krónika 33.

⁴³⁰ KmJkv I. 147. (68. sz. jegyzet)

⁴³¹ KmProt XVIII. elején.

⁴³² Erre utal Szalárdinak az egyik protocollum indexe után írott megjegyzése: „In ipso festo S. Michaelis Archangeli die 29. Septembris Anno 1665 Deo auxiliante finitum.”

helyett őt rendelte „Kolosvárra fizető mesternek, perceptornak és káptalannak”.⁴³³ Virginás is, akárcsak Szalárdi bihari volt, karrierjét úgy tűnik, a fejedelem kisebb kancelláriáján kezdte, írnokként.⁴³⁴ Bizonyára rátermettségének köszönhető, hogy 1639-ben már partiumi fiscalis director lett és e tisztségét 1653-ig biztosan viselte.⁴³⁵ Arról sajnos nincs adatunk, hogy meddig teljesített szolgálatot a konventi hiteleshelyen, tény az, hogy 1667-től már a fejedelmi tábla ülnöke,⁴³⁶ de ez – mint korábbi példákon láttuk – nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ugyanakkor requisitor is maradt.

Vicei István 1674–1694

Kolozsvári gazdag református vallású patricíus család sarja.⁴³⁷ Hosszú ideig, 1674–1694 között volt a kolozsmonostori konvent egyik requisitora.⁴³⁸ 1693-ban a kolozsvári református egyházközség kurátora.

Pécsi András 1684

Csak egyszer, 1684-ben említik kolozsmonostori levélkeresőként.⁴³⁹ Korábban talán a fejedelmi nagyobb kancellárián volt jegyző.⁴⁴⁰

Laki Péter 1696–1703

Kolozsvári polgár, a református eklézsia kurátora és számvevője, Pataki István professzor sógora.⁴⁴¹ A kolozsmonostori hiteleshely egyik levélkeresője volt az 1690-es évektől kezdve.⁴⁴² Egyházközsége számára gyakran teljesített megbízásokat, képviselte egyháza érdekeit az unitáriusokkal folytatott tárgyalásokon. Két kötettel gazdagította a református kollégium

⁴³³ EOE XIV. 199.

⁴³⁴ Trócsányi: Központi kormányzat 361.

⁴³⁵ Uo. 361. KmProt XXIX. 100^v, MOL F1. XXIII. 16b, 70–71; XXV. 28., XXVII. 251b

⁴³⁶ Trócsányi: Központi kormányzat 361.

⁴³⁷ A család egyik irodalom pártoló tagjának, Vicei Máténak életútját Kiss András mutatta be l. Kiss: Források 189–194.

⁴³⁸ Requisitori említései: 1674 – KmJkv II. 2653. sz. (jegyzetben); 1676 – Jakó: Gyalu XCVIII (bevezető); 1680 – Herepei: Adattár III. 546.; 1681 – Erdélyi Református Egyházkerület Gyűjtőlevéltára, Kolozsvári Ref. Egyházközség Lt 2. II. 24. (Szász Anikó adata); 1692 – F25 (Miscellanea II.), 597^r; 1694 – B. Nagy Margit: *Várak, kastélyok, udvarházak ahogy a régiek látták. XVII-XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak*. Bukarest, 1973. 371.

⁴³⁹ Jakab: Oklevéltár II. 424–425.

⁴⁴⁰ Trócsányi: Központi kormányzat 194. (1652-ben)

⁴⁴¹ Herepei: Adattár III. 115. Református centumpater 1696-tól (Kolozsvár város tanácsi jegyzőkönyve, Ms 990, Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára)

⁴⁴² Levélkeresői említései: 1696 – Kiss: Források 21.; 1703 – F25. (Miscellanea 1700–1760), 10^v

könyvtárát, az egyik nürnbergi ősnymtatvány, a másik egy 1504-ből való, velencei kiadású munkákat tartalmazó colligatum. Bibliofiliájának jellege arra vall, hogy levéltári munkája mind a régiségek megbecsülésére, mind azok közgyűjteményben való őrzésének fontosságára megtanította.⁴⁴³ 1703 októberében hunyt el Kolozsváron.⁴⁴⁴

Rákosi Péter 1696–1711

1696-ban szerepel először kolozsmonostori requisitorként, ekkor Laki Péterrel együtt állította össze Kolozsvár kiváltságleveleinek jegyzékét.⁴⁴⁵ Ugyanakkor a város nótáriusi hivatalát is viselte.⁴⁴⁶ Levéltárosi feladatait lekiismertesen láthatta el, a Guberniummal való levélváltása arról tanúskodik, hogy – nem tudni mekkora sikerrel – de intézkedni próbált a levéltár megfelelő elhelyezése érdekében.⁴⁴⁷ 1711-től „a jogban és stylus juridicus”-ban jártas Rákosi a Kancellária tanácsosa és regisztrátora lett.⁴⁴⁸ Ebben a tisztségben érte a halál 1714-ben.⁴⁴⁹

⁴⁴³ Sipos: Kollégiumi könyvtár 57.

⁴⁴⁴ Herepei János: *A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói*. Erdélyi Tudományos Füzetek 130. sz., Kolozsvár, 1941. 11.

⁴⁴⁵ Kiss: Források 21.

⁴⁴⁶ 1701-ben városi jegyző – Jakab: Oklevéltár II. 456.; kolozsvári nótárius 1704-ben – KvNLT, Kolozsvár város lt, fasc. II. 425/273. mikrofilmtekercs.

⁴⁴⁷ 1703 novemberében a Gubernium kérte, hogy Rákosi Péter requisitor tegyen jelentést arról, hogy Patikáriusné Jakab deákné, vagy Verner Mihályné háza alkalmasabb a levelek conservatiójára? – Beke: A kolozsmonostori konvent 645. sz. Rákosi Péter és Szentmihályi István levélkeresők válasza erre 1703. december 3-án kelt: „Edgy néhány izben irtunk ennek előtteis Ngtokk az Conventi levelek conservatiojara kivantato hely felöl, a mint hogy recommendaltunkis két alkalmas helyeket, de el hisszuk sok gondgyai között arra nem érkezett ngtok hogy ezeknek valamellyikere protectiot extrahalhasson, mostan immar az Bellicus Commissarius belé szálván az Verner Mihályéba maradt csak az Jakab Patikariusné haza kibenis egy pattantys kapral lakik, ha azert ngtok töb gondgyai között erre edgy protectionalist extrahalhatna az Guberalistol [?] eo Excellentiajaton Ngtok mind minékünk [?] elei es fia s köz rendéinekis igen nagy iot cselekednék, mert féltjük eoket kártol nem lévén semmi olly erős helyünk. Ngtok meltosagos valasszát alazatal várván és Ngtokat az Ur Istenek oltalmaba ajánlván maradunk” (ENMLt, Mike Sándor gyűjtemény, nr. 1814.)

⁴⁴⁸ Trócsányi Zsolt: *Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690-1740*. Budapest 1988. 84, 110, 311, 326.

⁴⁴⁹ Uo. 326.

VII. A kolozsmonostori konvent oklevéladó tevékenysége a fejedelemségkorban

Miután sort kerítettünk a konvent személyzetének bemutatására, a következőkben arra a kérdésre is választ kell adnunk, hogy miként folyt az oklevéladó tevékenység a kolozsmonostori konventnél és hogyan végezték munkájukat a levélkeresők.

Az újkori hiteleshelyek történetét feldolgozó Papp László az erdélyi requisitorok működését tárgyaló (rövid) fejezetben lesújtó képet fest az erdélyi hiteleshelyek helyzetéről, melyet nagy részt annak tulajdonít, hogy a hiteleshelyek kikerültek az egyházi felügyelet alól, a kinevezett világiak pedig nem végezték eléggé lelkiismeretesen munkájukat.⁴⁵⁰ Úgy véljük, hogy a Papp László által felvázolt kép kialakulását két elem határozta meg: az újkori hiteleshelyek monográfiája az erdélyi hiteleshelyek levéltárait nem tanulmányozta,⁴⁵¹ illetőleg dolgozatában végig érzékelhető katolikus szemlélete. Ha átnézte volna az erdélyi hiteleshelyek tekintélyes mennyiségű okleveles és protocollum-anyagát, a levélkeresők működésének termékeit, bizonyára más következtetésekre jut. A következőkben a levélkeresők oklevéladó tevékenységének bemutatásával arra fogunk törekedni, hogy árnyaljuk a Papp László által felvázolt képet, hangsúlyt fektetve azokra a változásokra, amelyek a hiteleshelyi oklevélkiadásban a szekularizációt, illetve az 1575. évi rendezést követően jelentkeztek.

Amint már bemutattuk, az 1575-ben kelt instrukció részletesen szabályozta a konvent és a káptalan belső és külső hiteleshelyi tevékenységét, nagyrészt a bevett gyakorlatot ültette újra életbe, de néhány ponton eltért attól (például bizonyíthatóan rövid időre eltiltotta privilégiumok kiállítását, az idézéseknél mellőzték a királyi emberek jelenlétét). Az oklevéladó tevékenységet alapvetően meghatározta a kinevezett személyzet világi jellege (a requisitorok a fejedelem fizetett „hivatalnokai”), létszáma (csak hárman, vagy időnként ketten voltak), képzettsége és hozzáállása, illetőleg a hiteleshelyi működés helyszíne (Kolozsvár városa).

A konvent szekularizáció utáni történetét, valamint a zavartalan működés „impedimentumait” Pálfi István requisitor fejedelemhez intézett 1655. évi beadványának fogalmazványa tárja elénk részletesen, s minthogy ez – a jelenlegi tudásunk szerint – a hiteleshely kora-újkori történetének leghitelesebb forrása, a szöveget teljes egészében közöljük:

⁴⁵⁰ Papp László: A hiteleshelyek 108–117.

⁴⁵¹ Uo. 5.

„Kegyelmes urunk. Noha ennek eleotteis nem csak mi de (az mi) predecessorink is sokszor requiraltak nagysagtokat ez conventi hivatalnak alkalmatlan allapottyá feleol, mindazaltal meg eddig az dolog re inferta maradvan kinszerítettünk most az mostani articulusnak continentiaia szerint ex de necesse alaz(atosan) requiralni Nagysagodat, es ha ugy kellenek az (...) mivel anny difficultasi vadnak ez hivatalban, hogy ha ezt nagysagtok nem remediallya mi ez mellet igr meg nem maradhatunk. Sok ugian az difficultas kegyelmes uram, de mi ez mostani alkalmatossaghoz kepest csak ezekreol akarok nagysagodat alaz(atosan) tudositani.

[1.] Az Articulus tartasa szerent három personaknak kell lenni ittis, mi pedig csak ketten leven (...) nem expedialhatunk, mert egykunknek tavol leteben az másik semmit sem recipialhat, sem peczetelhet, melybeol nagy confusio jeot csak eddigis ki. Az en collegamnak ⁴⁵² penig Desen leven felesege utan haza, eoreoksege es minden majorsaga (...) szuntelen vigiazni, puztulni nem hagyhattya karaval, gyalazattyaval. En penig csak ez hivatalnak advan magamat es semmi egyeb kulseo dolgokban (?) (...) En sosem egyedul semmi (...) sem recipialhatok sem expedial(hatok) (...) teolteom üdeomet (...) karos vagion.

[2.] Conservatoriumunk kegyelmes uram ninczen az levelek miatt csak (...) hurczollyuk. Eddig az Cassaiak hazanal vol(tak?) tova eok sem szenvedik, hova kell tenni? Eddighis sok kar (?) leott az sok valdozas es hordozodas miatt, mivel lehetett hogy egyyittis masultis el ne maradozzon benne, kivaltkeppen az (...) holtok utan, magunkis ucza szerbe lakunk ki egywt ki masut, ha kinek (...) vagion velunk ha eggikunkeot hon talallya, az masikat nem (...) meg jeoveteleig varakozzek vagy re inferta el kell menni (...).

[3.] Az Articulusban fizetesunkrolis vagion emlekezet de nekunk sem Articulus sem az nagysagtok kegyelmes commissioia szerint valo fizetést meg nem adiak. Az tavaly es ez idei salariumunk (res?)tal Zamosuyvarat (...) nehany forint salariumunk jar avval veszunk buzat (...) es egyeb eletunkre valo taplalasat. Adozas (...), gatlas, posta loadas, tizedeles es egyeb (...) vagion sine ullo discrimine et respectu (...) mellyen nagy fizetessel kel vegbe vinnunk (?). Mikor fizetesunkeot megadgyakis (salariumunk a mi eddig voltis azt se adgyak meg az el mult eszt(endeore) Uyvarbol. Az nehany forint pinzbeli salariumoczkabol kel venunk bort, buzat es eletunkre valo taplalasat, ha mikor meg adgyak salariumonkat. Borunkat be nem boczattya (...) eot hat vedrevel, nagy dispendiummal kel el veszteget(nunk) itt penig helyeben mast egy vedrevel vagy igen (...) mas felevel vehetunk mast.

⁴⁵² Kászoni József deák (I. a levélkeresők jegyzékét)

[4.] Ugyan az Articulus szerent az leveleknek expeditioit ugy el fogtak teollunk, hogy negy vagy eot rendbeli leveleknek expeditioian kiwul nekunk teobbet nem engettek. Az legitima executio mely ez hivatalnak propriuma tollaltatott, taxaia az leveleknek ugy diminaltatott, hogy juste labori non correspondet, holott csak egy reghi moly ette levelet menny szem veztesel kell megirni.

Teobb illy inconvenientiak sokak vadnak kegyelmes urunk melyekben nagysagod kegyelmesen meg ertheti minemeo hivatal legyen ez es hogy Nagysagtok kegyelmes provisioja nelkul (...). Hogy ha azert ez hivatal az reghi szent kiralyok, feydelmeknek institutioiok szerint lattatik szwksegesnek lenni, nagysagtok meltoztassek providealni feleolle, tertius collegat advan mellenk, rendellyen conventualis locustis melyben absque preiudicio officii continualhassuk hivatalonkat: alioquin illy allapatban maradvan, egy kapus drabantnal alab valoknak lattatunk lenni mellyet nemis supportalhatunk.

My kevanonk (?) uram, hogy ha ugy lehetne (accedalvan ehez ertelmes embereknekis eo ertelmek) Orszagul nagysagtok rendelne egy Conventualis locust, mellyet cum autoritate privilegialnais, hogy az kik requisitorok lennenek laknanak egy helyben es ott authoritative (?) (mint egyeb helyekenis) procedalnanak juxta officii exigentiam debito modo. Erre penig egi alkalmas hely nem talalunk mint Monostoron vagion egy mangorlo haz ki nem sok epulettel igen alkalmas lenne erre az szuksegre. Ott mindeneket szep rendbe (...) ladakba helyheztetve (Isten kiteol otalmazzon) haborusagnak idejen mind ladastol keonyeo volna be hozni az varasba mint ennek eleotteis. Minekunkis iob alkalmatossagunk lene az magunk taplalasaban. Akar penig itt az varasbanis szerezhetne az nemes Orszag illy szwksegre nezwe egy hazat az mely eoreokeoseon Conventualis locusnak depputaltathatik: (...) es successorinkis voltakeppen procedalhattak es procedalhatnak hivatalunkban.

Ezekreol meltoztassek nagysagtok kegyelmesen resolvalni magat es ugyan (...) tertius collegatis allatni, mert annelkul semi dolgunkban batorsaggal nem procedalhatunk. Ha penig ugy teczenek a nemes Orszagnak talan csak transferalni kellene az Fejervari Captalanba ezeket az leveleketis hogy sem mint igy veszedelmeztenek.⁴⁵³

⁴⁵³ KmProt XXXV. számozatlan lapokon levő fogalmazvány. Ugyanitt található egy kissé eltérő szöveg: „Czak ezt jelentywk nagysagotoknak hogy mikor az haboru wdeokban Colosmonostorrol ide Colosvarra hoztak be volt az conventet akkor mingyart kezdet meg valtozni, es leszallans annak autoritassa (...) Az melybeol (?) az mostani sok inconvenientiak es impedimentumok crealtattak (?), akkor az varasi birak polgarok leotte requisitorokka, kiknel sok eztendeig (allatak az leve)lek (?). Az utan 1575. egy thordai egy terminuson rendelte az orszag ezt hogy három három capitularis es conventualis personakkal epulven (?) az Captalani es Conventi hivatal, s az mostani peczetetis

Mielőtt rátérnénk Pálfi keltezetlen szövegének bemutatására, szükségesnek véljük meghatározni a beadvány keletkezésének körülményeit. 1655. április 3-án hatalmas tűvész pusztította el Kolozsvár mintegy hármonnegyed részét, II. Rákóczi György emiatt kérhetett jelentést a városban őrzött levéltár állapotáról, és erre írhatta válaszként Pálfi az idézett szöveget.⁴⁵⁴ A másik tényező, amely Pálfit a beadvány megfogalmazására készítette az a „káptalanok” működésének törvényi szabályozása volt, amely az Approbata-k elfogadásával,

akkor *czynaltak*. Azolta bizonyos Conservatorium nem leven, ki ki az Conventek keozwl hazanal *tartotta* az leveleket es kinek kinek holta utan, azt veottek az successorok kezekhez (...) en idemben azoknak maradeki adtak be nagy czomo leveleket az Conventbe (...) *Mindh az en wdeombennis az kik ez eleot 50. esztendeovel voltak conventi hivatalban marade(kik) nagy czomo leveleket adtak ide be kik nalok maradtak.* ilyen (...) mert ez wdeo alatt itt nyomulvan megh az levelek eorzese (?) az req(uisitoro)kis ide kellet telepedniek, kik vagy hazassagok utian (?), vagy pinzeken hazokat (...), ott kellet lakni ahun szeret tehette. Mint hogy (...) laktak, az varossi ember semmi distinctiot nem teven keozteok szinte (...) *ugy saczoltattak* adoival, gatlassal, eorzessel, posta loadassal, tizedlessel es egyeb varossi *tereh* viselessel, mint egykit akarki keozwleok eoreokseges embert absque ullo respectu, mely dolog (...). Ezek felett az sem utolso: hogy az mi borunk jarna salariumunk(...) taplalasara be nem hozhattuk, hanem nagy dispendiummal, eot hat vedrevel *felszeg arron kell el* vesztegetwnk itt (?) egy vedrevel *kell mast vennunk helyeben* (...) es fizeteswnkbeli penzel, mely azon kwvullis csak fa vetelwnkre sem volna eleg (...) *esztendeore percipialunk egy holnapigis plus minus alig erjwk megh* (...) *impedimentuminkis vадnak kiket nem illik eleo szamlalnom (áthúzva)* Masodik impedimentum salariumunk percipialasa *Nem advan (kivaltkeppen az mostani Szamos Uyvari tiztek) akarmint sollicitallyuk de egy ideore valo fizeteswnket ket s harom ezteideig sem vehettywk kezwnkben, mint hogy most is mind az elmult s mind ez jelen valo esztendeokre valo fizeteswnk mind hatra vagyon.* Az reghi Conventeknek jeovedelmek noha felette nagy volt melyre mi (...) erdemesek nem vagyunk mindazaltal ugyan azon officiumok terhe (...) fizetesek deficialt (...) de az levelekteol valo taxais annyra le szállott, hogy az mi fizeteswnkis most (?) jarna (mellyet sok rendbeli requisitionkra mind az (...) orszagh s mind wdveozwlt urunk eo nagysaga ugyan ex consilio (...) rendeltek vala) csak veszeo felben vagyon ugy hogy mellette (...) illy ratoria (...) honnet eo nagysagok rendeltek ugmint Zamos Uyvarbol az ott valo tizt(ek) (...) valo (...). (Penzen?) veszunk buzat, penzen veszunk bort keves penzbeli fizeteswnkbeol (...) computallyuk, napiara tiz penz jut, az eleott azis fl. 60 volt, most fl. 33. 33 (...) mert a mit adnakis mindennek az allyat es az szegenyet adgyak sine ullo respectu. Minden napra penig az bornak toltesett (?) fel tudvan (...) beleolle, egyeb helyeken penig ordinarie kinek kinek hazahoz kwldik (...) En penig tudvan ezt qui aliquid munus subire cupit, prius suo cum (...) debet (...) qua res suscepti muneris ratio exigat, privata et (?) negligenda sunt ut publica (...) moveantur. Laborandum et ut aliis otiari liceat, vigilandum e ut aliis dormire liceat (...) egieb sollicitudimat hatra hagivan es csak ez allapatra forditvan eletemnek utolso vegeig ebben akarvan continuálni. Harmadik impedimentum magunktolis szarmazik. Mert egyk lez hogy csak ketten vagyunk: Az collegamnak penig Desen leven haza, eoreoksege igen gyakorta megyen oda es ott maga dolgaihoz latvan, hol egy s hol ket holnapig el mulat. Itt az officium vacalvan interea temporis csak egyedwl vagyok, semmi fassiot nem recipialhatok, Tcz (?) 16. mely feolreol el jeonek az nemesek (kivaltkeppen az szegeny aszony nepek es re infecta kel visza menniek mely miatt mar szinte disputusba vagiunk, karosis mind nekwnk s mind az nemessegnek. Es igys (?) accidentiank sohunet (?) nem leven igen sulyos semmi mellet nekemis itt (...)nom. Interim ha mi olly Urunk dolga intervenial en supportalom, eo pedig mas dologban insudal s ugyan fel veszi az fizetest. Ugi vagion alter alterius non (?) portate ezt mondgya az zent (?), de viszont non obligabis os (?) bonis... est damnosum esse cuiquam officium suum. Negyedik impedimentum az Conservatoriumnak nem letele. Nyolczvan vagy kilenczven esztendeokteol fogva csak periclitalvan az levelek, ki hinne hogy karnelkwl lehetett az, kivaltkeppen anny kwleomb kwleomb keznel forogvan: ha Conservatorium volna, abban annak rendi es modgya szerent (mint mas Captalanokban) annak valo eoreokeos helt czinalvan es sem twzteol nem feltven, sem imide amoda valo hordozodastol nem szagatodvan, mely nyugodalmas, mely batorsagos, mely szep dologh volna. Mostan penig mindenek rend nelkwl leven, a mit egy nap keresessel veghbe kellene vinny, egy hetig seot egy holnapig, vagy esztendeighis, az egész leveleknek fel haniásával alig vihetywk vegbe. En sok ideig valo munkamnak igen keves hasznat latom, mivel csak egy requisitiokoris szellel hanyattatnak az levelek, seot az protocolumok keozwllis neha az másik colleganal maradvan, honn nem leteben hozza nem nyulhatni, es igy requisitionk hiaban leszen.” (a dölt betűvel írott részek a másik változat alapján végzett kiegészítések)

⁴⁵⁴ A tűzészről I. Kolozsvári emlékirók 412.

1653-ban történt meg. Erre valószínűleg azért került sor, mert az 1575. évi instrukciókban foglaltaktól a levélkeresők – részben kényszerből, részben vélhetően ügyfeleik „rábeszélésére” – gyakran eltértek, ami a törvény szövegéből és a konvent kiadványaiból egyaránt kikövetkeztethető.⁴⁵⁵

A panaszlevél megfogalmazója 1655-ben már szinte harminc éve szolgált a konventnél, ezért helyzetismeretét nem vonhatjuk kétségbe, azonban figyelembe kell vennünk e beadvány elsődleges céljait. Pálfi bizonyára őszintén aggódott a hiteleshelyi levéltár sorsáért, de az elsődleges szempont számára mégis elmaradt fizetése kézhezvétele, illetőleg egy új „collega” hivatalba állítása, saját tehermentesítése lehetett (tekintettel előrehaladott korára is). Egyértelmű, hogy a szövegíró által felvázolt kép csak keletkezésének időpontjára, a XVII. század közepére vonatkoztatható, de tagadhatatlan, hogy Pálfi lényegében helyesen látta a folyamatot: „mikor az haboru wdeokben Colosmonostorrol ide Colosvarra hoztak be volt az conventet akkor mingyart kezdet meg változni, es leszallans annak authoritassa”.

Most nem térünk ki azokra az akadályozó tényezőkre, melyek a hiteleshelynek a városba való költöztetéséből eredtek, illetve a konvent levéltárára vonatkoznak (erről a későbbiekben lesz szó), csupán azokat vesszük számba, amelyek a belső és külső hiteleshelyi (oklevéladó) tevékenységet lényegében befolyásolni tudták. Ezen általános megállapítások után arra is sort kerítünk, hogy a konvent protocollumai és különböző levéltárakban fellelhető kiadványai alapján részletesen ismertessük az oklevéladó tevékenységet, lehetőséget teremtve a Pálfi szövegében foglaltakkal való összevetésre. Így talán a valósághoz közelebbi, árnyaltabb képet alkothatunk a konvent hiteleshelyi tevékenységéről.

A beadvány első pontja a requisitorok létszámából adódó akadályra vonatkozik: habár az Articulus (a káptalanokra vonatkozó articulus, az Approbata-ban)⁴⁵⁶ végzése szerint hárman kellene legyenek, a konventnél a beadvány keltekor csak ketten voltak hivatalban (Kászoni és Pálfi), az egyik távollétében a másik requisitor „az egy procuratória constitución kívül” semmi fassiót nem vehetett fel, ez a helyzet pedig igen káros volt a nemességnek.⁴⁵⁷ Pálfi az Articulus

⁴⁵⁵ AC 203.: „A mely káptalanokba pedig eddig más usussal éltenek, a szerént peragáltatott dolgok in vigore hagyattatnak; ez után valók a végezésekhez alkalmaztassanak”. – Az 1575-ös instrukció 1650-ben annotált példánya is említést tett a szabályok megszegéséről: „Ha a jó instructio nem observatitak mind hogy eddig is sok esztendők alatt emlékezet sem volt felőle csak epitaphiumot írjunk az conservatoriumnak” l. Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 86.

⁴⁵⁶ AC 202–203.

⁴⁵⁷ Itt említjük meg, hogy 1649-ben a gyulafehérvári hiteleshelyen is csupán egy requisitor, Hercegszőlősi János volt hivatalban l. KmProt XXXIII. 27^v–28^f

rendelkezéseivel magyarázza a hatósági (fejedelmi) parancsra végzett executiók számának drasztikus csökkenését is: „Az legitima executio mely ez hivatalnak propriuma tollaltatott, taxaia az leveleknek ugy diminualtatott, hogy juste labori non correspondet” (l. a beadvány negyedik pontját). Az Approbaták káptalanokra vonatkozó cikkelyében azonban semmi nyomát nem találtuk annak, hogy megtiltották a hiteleshelyek végrehajtásait, sem annak, hogy a levélváltás díjait csökkentették.⁴⁵⁸ Az viszont tény, hogy a későbbiekben sem a protocollumokban, sem máshol nem találtuk nyomát a konvent külső hiteleshelyi tevékenységének.

VII. 1. A konvent előtt tett bevallások

Ismeretes, hogy a hiteleshelyi tevékenység jelentős, esetünkben arányaiban nagyobbik része tanúskodás volt valamilyen jogügyletnél. A bevallások csoportjába sorolható bármilyen jogi természetű akartanyilvánítás, melyet a felek, vagy azok – többnyire ügyvédvalló levéllel rendelkező – törvényes képviselője nem hatósági utasításra, hanem saját akaratukból tettek, s melynek bizonyosságára autentikus pecséttel ellátott oklevél kiállítását kérték.⁴⁵⁹ A következőkben nem ismételjük meg a bevallások ama jellemzőit, melyek a szekularizációt követően sem változtak, hanem az eljárásbeli változásokra fektetjük a hangsúlyt.

A bevallások módja

A középkorban a hiteleshely ügyfeleinek viszonylag egyszerű dolga volt e tekintetben, hiszen mindenki számára egyértelmű volt, hogy a konventet a kolozsmonostori dombon álló apátsági épületben találja meg. A hiteleshely újjászervezését (1575) követően azonban megváltozott a helyzet, a „konventet” a városba költöztették és az oklevéladó tevékenység végzését három levélkeresőre bízták, akik Kolozsvár különböző pontjain laktak. Aki oklevelet akart kiállíttatni a konventtel, hármójuk közül kellett valamelyiket a szállásán felkeresnie, ahol a requisitor rövid jegyzetet készített az ügyről, az oklevél kiadására pedig szabályszerűen akkor kerülhetett sor, ha legalább ketten jelen voltak. A fassiók felvétele Gyulafehérváron is rendszerint a levélkeresők szállásán történt, erre utal I. Rákóczi György 1631. december 16-án kelt oklevele,

⁴⁵⁸ AC 203.: „Authoritások légyen minden legitima executiókra; mindazonáltal nem excludáltatván mellőlök és kivülöttök is, a dolognak mivoltához és eddig observáltatott usushoz képest egyéb legitimus executorok is”. Az oklevelek áráról: „a leveleknek taxaiban a régi limitációhoz alkalmaztatnak”. Ha azonban figyelembe vesszük a pénz folyamatos értékvesztését, akkor a levélkeresőknek valóban kevesebb jövedelmük származott a levelek taxájából (annál több a különféle ajándékokból).

⁴⁵⁹ Bilkei: A zalavári és kapornaki konventek 98.

melyben az akkor requisitoroként tevékenykedő Bojti Gáspár, Kisfaludi András és Barsi Mihály városban levő házáit – hivatalviselésük okán – fölmentette a beszállásolás terhe alól.⁴⁶⁰ Pálfi István fentebb idézett beadványa alapján biztosak lehetünk abban, hogy Kolozsváron sem volt állandó „conventualis locus”, a bevallásokat tehát legtöbbször a requisitorok szállásán vették fel és foglalták írásba.

A XVII. század folyamán egyre gyakoribbá vált, hogy nem a bevallást tevő ügyfél kereste fel a hiteleshelyet, hanem a requisitorok kiszállását kérte (olykor hatósági-fejedelmi parancssal) a bevallás helyszínére. Erre az ügyfelet kényszerítő körülmények (betegség, öregség, terhesség) is készíthették. A végrendeletek írásba foglalása esetén rendszerint két levélkereső szállt ki a helyszínre, más esetekben azonban csak egyikük vette fel a fassiót, az oklevelet pedig utólag, a collega beszámolója alapján állították ki. Az előbbi esetre számtalan példát találunk 1600 tájáról, amikor az országot háború és ennek következményeként pestis is sújtotta.⁴⁶¹ Azonban nem csak testamentumokat vettek fel ilyen módon, 1608-ban például Rákóczi Zsigmond fejedelem parancsára két levélkereső ment kolozsvári szállására, hogy oklevelet szerkesszenek Telegdi Mártonnal kötött cseréjéről,⁴⁶² 1619-ben pedig Ötvös András kolozsvári házához mentek, ahol

⁴⁶⁰ I. Rákóczi György 1631. december 16-án kelt oklevele : „cum nos certa et fidedigna informatione simus edocti nobiles requisitores literarum Capituli Ecclesie Albensis Transilvaniae ea inde ab instituti requisitoratus officii et muneris initio, usos et gavisos esse imunitatis praerogativa, quod sive proprias, sive pro hospitio... domos et aedes, ubilibet in civitate nostra Alba Iulia habuissent, tenuissent et possedissent, et intra id omne tempus quo requisitoris alicuius fuissent diversorium et mansio ab omni hospitum condescensione liberae extitissent, exemptaeque et immunes. Accedente etiam nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singulari apud nos propterea factam intercessione condignis quoque ac publico bono inserviundo rationibus ad id concurrentes, quod universe literae et litteralia instrumenta, tam publicos Regni et Fiscii, quam privatorum etiam regnicolarum usus et iurium firmitates concernentes, maiori ea parte apud sese existentes ad occurrentes repentinasque occasiones et necessitates ut plurimum in eisdem domibus vel hospitibus suis intertenere et conservare debeant ac alias etiam, quia publica ipsorum servitutis ratio perpetua scriptione et variarum literarum expeditionibus nihil propemodum intermisso labore continuare soleat, idque laboris alibi nullo penitus modo sed in suis confici et peragi debeat aedibus et hospitibus et denique quia varios fatentes, componentes, literasque rebus et iuribus suis necessarias ab ipsis extrahere volentes domi et in hospitio suo exaudire, fassiones recipere literas quascunque extradare soliti sint et conveniatur ne talibus in suis muniis et laboribus ad hospitibus condescensio vel eorum famulis et comitiva (?) impediti capitulares sive publico fiscii, vel privato cuiuspian fidelium nostrorum Regni statuum iuri et aequitate exequende deficiant ut usus antiquus in eo etiam deinceps observetur.” Batthyaneum, A gyulafehérvári káptalan lt., VII. doboz, 35.

⁴⁶¹ 1600-ban Szentiványi György és Kövendi Mátyás vette fel kolozsvári Vicei Gáspár özvegyének, Pézeri Sárának végrendeletét, a következő évben Belső-Szolnok vármegye főispánjának, Tahi Istvánnak testamentumát Szentiványi és Kibédi János foglalták írásba. (KmProt XV. 35^r–36^v, 45^r–45^v).

⁴⁶² KmProt XVI. 167^r–167^v. A levélkeresők olykor nagy távolságokat tettek meg, hogy egy-egy befolyásosabb ügyfél kérésének eleget tehessenek, 1619-ben például Belső-Szolnok vármegye ispánja, Haller Zsigmond rendelte őket a Kolozsvártól több mint 80 km távolságra levő bethleni kastélyába, hogy feleségével kötött egyezségét írásba foglalják – KmProt XX. 113^r–114^v. Az ilyen kiszállások csak akkor számítottak törvényesnek, ha fejedelmi parancsra történtek, ezt támasztja alá Pálfi Istvánnak Wesselényi István zsigóói officialisához írott alábbi levele: „Keosz. utan adgion Isten uramnak mind (?) sok jokat. Jol tudgya kegyelmed itt letebennis mei akadaly leon az Jozseph deak collega Hadadba valo ki meneseben, en czodalom hogy mostis (?) kegyelmed, vagy az Ur eo nagysaga chak egy szotis nem ir feleolle. Minekunk uram az dolog ige (?) conscientionkba jar fejedelem paranczolattia nelkeol

Károlyi Zsuzsanna fejedelemszony familiárisának adományozta némely részjóságait.⁴⁶³ Máskor, a hiteleshelyek tekintélyének bizonyítékaként, maguk a fejedelmek járultak fassio-tétel végett a konvent elé, 1615 decemberében például Bethlen Gábor is személyesen tett bevallást a requisitorok előtt.⁴⁶⁴ A protocollumokba másolt kivonatos bejegyzésekhez fűzött jegyzetek esetenként arról is tájékoztatnak, hogy a fassio fölvétele pontosan hol is történt. 1606-ban például a kolozsvári jezsuiták rektora a kolostor kapuja előtt vonta vissza korábbi bevallását,⁴⁶⁵ 1628-ban Pálfi István requisitor Mikola János temetésekor vett fel egy bevallást Szamosfalván,⁴⁶⁶ 1634-ben ugyanott foglaltak írásba egy ügyvédvallást,⁴⁶⁷ 1641-ben pedig a kolozsmonostori templom a fassiótétel helyszíne.⁴⁶⁸

1601-ben Kibédi Jánost és Kövendi Mátyást küldték ki „in conspectum dominorum procerum magnatum et universitatis Regni nobilium hic Colosvarini in comitiis eorum generalibus ad vigesimam primam diem huius mensis Januarii anno currente indictis et celebratis”, akik visszatérve jelentették, hogy „in templo minori theatri”, fölvtették a rendek nyugtáját arról, hogy Gyerőfi János fizetőmesteri hivatalában hűségesen járt el és a kifizetésekkel elszámolt.⁴⁶⁹ Ismeretes, hogy már a szekularizáció előtt élt az a gyakorlat, hogy a konvent kiküldte néhány tagját a nemesi congregatiókra a fassiók felvétele érdekében. 1368-ban például maga az apát szerepelt kiküldöttként a custos és a cantor társaságában „monostorunk rendtartása és ősi jogszokása szerint”.⁴⁷⁰ Úgy tűnik, hogy a korábbi hagyományt folytatva a requisitorok a fejedelemségkorban is részt vettek az országgyűléseken, ahol – részben tehermentesítve a

csak az varas hatarabol se szoktunk ki meni fassioek recipialasara, mert az ollyan az teorvenbe nem szokot megh allani. Im mindazaltal az Ur es nagysagod tekintetiert cum rei declaratione most (?) el kuldeottuk, ha condescendal nem mi vetkünk. Akarczak ket nemes ember leot volna az coll(ega ?) mellet akkor kiknek rescriptioiokat veven vilagosban expedialhattuk volna az levelet. Az level valtsagertis semmit nem kuldeott kegyelmed maga itt letebe, kwleomben beszél vala kegyelmed. Ha az Ur eo nagysaga itthon volna maganak irtam volna, de az Urunk eo nagysaga tablaiatolis erteniök kel az teob Captalanokkal eggyütt ez dolog feleol mellyreol ugyan solemniter protestalunkis. 11. Maii, Claudiopoli 1648. Steph. Palfy mp.” (KmProt XXXI. 115^r)

⁴⁶³ KmProt XVIII. 81^v

⁴⁶⁴ KmProt XX. 1^r-1^v, 21^r-21^v

⁴⁶⁵ „Haec fassio et contractus cum Gregorio Bornemizza retractata et cassata est per patrem rectorem Joannem Argentum tempore exitus eorum ex hoc Regno videlicet ante portam monasteriensem 12 die Novembris 1606. coram me et Matthia Keovendy” (KmProt XVI. 129^v)

⁴⁶⁶ „1628. feria sexta proxima post domenicam Sexagesimae genrosus d. Michael Banfi Lossonczy de Zentelke, in possessione Zamosfalwa, ac in ipso templo, tempore videlicet funerationis generosi pueri Joanni, filii generosi quondam domini Joannis Mikola de Zamosfalwa dicta (?), ex generosa domina Susanna Kowaczioczi, alias consorte sua progeniti personaliter coram nobis existentis fassus est...” (KmProt XXIII. 35^v)

⁴⁶⁷ KmProt XXVI. 76^r

⁴⁶⁸ „In templo Colosmonostrensi tempore cantandi lamentationum protestatio celebrata est.” (KmProt XXVII. 75^r)

⁴⁶⁹ KmProt XV. 50^v-51^r

⁴⁷⁰ Sipos: Kolozsmonostor 40.

fejedelmi kancelláriát – írásba foglalták az előttük tett bevallásokat.⁴⁷¹ Arról is van adatunk, hogy a levélkeresők írásbeli munkáját a városban tartott terminusok (törvénykezési szakaszok) alkalmával is fokozottan igénybe vették, így történt ez 1639-ben „tempore octavalis termini nobilium dominorum in partibus regni Hungariae Transilvaniae, in civitate Colosvar celebrati”, midőn „in hospitio... illustrissimi principalis celsitudini domus videlicet honestae domine Anna Kowaz (?)... presentes ibidem illustrissimo spectabili et magnifico domino Georgio Rakoczi de Felseo Vadaz, aliisque plurimis dominis et proceribus Transsylvanensis in eodem palatio”, Wesselényi István a fejedelem kérésére felszabadította egy jobbágyát, aki az udvarban szolgált allovászmesterként.⁴⁷²

A kiszállásos fassio-felvétel másik módozata volt, hogy a konventi kiküldött a fejedelmi intézkedés végrehajtása érdekében kiszállásokon járván elfogadott magánosoktól bevallásokat, melyekről aztán a hiteleshelyen pecsétetes oklevél született. Ismeretes, hogy a középkorban a leleszi konvent embere végzett ilyenféle „kiszállási melléktevékenységet”, de arról nem volt tudomásunk, hogy ez a gyakorlat a kolozsmonostori konvent fejedelemségkori tevékenységében is kimutatható.⁴⁷³ 1638-ban a kolozsmonostori requisitorok oklevelükkel bizonyították, hogy rátóti néhai Gyulafi Sámuel özvegyének, Bethlen Annának kérésére, illetőleg a fejedelem parancsára kiszállt közülük Tordai Péter és Pálfi István a Doboka vármegyei Őrmező birtokra, hogy fölvegyék az asszony ügyvédvallását. Visszatértükben megálltak Tamásfalvi Imre Tamásfalván (Kolozs vm) épült udvarházánál, ahol „mellékesen” megállapították az ifjú Tamásfalvi Miklós életkorát.⁴⁷⁴ Pálfi István 1647-ben is fassiókat vett fel, amikor a fejedelem Fehér megyébe küldte, előbb Orlát és Keresztyénsziget, majd Keresd határainak bejárásához.⁴⁷⁵ Ezekben az esetekben a kiállított oklevél szövegében utaltak arra, hogy a bevallást valamely executio végrehajtása alkalmával vették fel.

⁴⁷¹ 1635-ben például Pécsi János requisitor egyedül állít ki oklevelet: „absentibus dominis collegis meis ac ob certas causas Albae Iuliae in comitiis dominorum regnicolarum existentis” (KmProt XXIX. 47^v–48^f)

⁴⁷² KmProt XXIX. 103^v–104^f

⁴⁷³ Vö. Borsa Iván: *A királyi ember és a hiteleshelyi küldött melléktevékenysége Leleszen*. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 1996. 101–108. A XVI. század közepétől ezek a helyszíni feljegyzések gyakran magyar nyelven készültek vö. Kertész Balázs: *Az Országos Széchényi Könyvtár MNY 64. jelzetű nyelvemlékéről. (Egy hiteleshelyi eljárás során készített feljegyzés)*. In: Levéltári Közlemények LXXVII. (2006). 1. sz. 91–103.

⁴⁷⁴ KmProt XXIX. 81^v

⁴⁷⁵ Miután Orlát és Keresztyénsziget határait megállapította, a fejedelem Kisenyedre küldte Pálfit végrehajtani (ad aliam expeditionem), ahol írásba foglalta egy udvarház eladását (KmProt XXXI. 127^f–128^f), Keresden pedig megállapította Macskási Mihály és Bethlen Katalin gyermekeinek életkorát (KmProt XXXI. 133^f).

A bevallásokat az ügyfelek általában élő szóban tették, de már a XVI. században előfordult, hogy előzőleg anyanyelven írásba foglalták vagy foglaltatták a jogügyletet és úgy járultak a hiteleshely elé.⁴⁷⁶ Ez az eljárás a magyar nyelvű írásbeliség elterjedésével, a következő század folyamán egyre gyakoribbá vált, azzal a különbséggel, hogy a beadott szöveget már nem fordították le latinra, hanem a konvent egyszerűen saját autentikus pecsétjével megerősített oklevelébe foglalta a bemutatott iratot. Így jártak el például 1590. május 12-én, amikor a kolozsmonostori requisitorok tanúsították, hogy a betegsége miatt eléjük járulni képtelen Brini László praefectus kérésére Szentiványi György és Balásfi Ambrus levélkeresők kiszálltak egy kolozsvári házhoz, ahol Brini magyar nyelven, írásban végrendekezett (coram eisdem collegis nostris candidisset testamentum in scriptis, nativo sermone).⁴⁷⁷ A testamentumokat előzőleg a végrendelező foglalta írásba, illetőleg a végrendeleténél jelen levő tanúk valamelyike írta le, de az is előfordult, hogy maguk a requisitorok írták le magyarul, a jobb érthetőség kedvéért (nativo sermone perspicuitatis gratia). Szinte mindig ezzel magyarázzák a korábban anyanyelven írásba foglalt rendelkezés közhitelű oklevelébe foglalását (és nem latinra fordítását). Úgy tűnik, hogy a végrendeletek esetében különösen törekedtek a „szöveghűsége”, arra, hogy a testamentumot tevő végső akaratát tartalmazó, az örökösök által is érthető magyar nyelvű szövegen semmit ne változtassanak.

Írásbeli fassio-tétel nem csupán végrendeletek esetében történt. Már 1561. augusztus 9-én előfordult, hogy a váradelőhegyi káptalan oklevelébe írásban megkötött, magyar nyelvű egyezséget foglaltak,⁴⁷⁸ de ezt az eljárást Istványi igen ritka esetnek minősítette. A kolozsmonostori konventnél a középkori gyakorlatból nem ismerünk hasonló esetet, de 1600-ban Mihály havaselvi vajda és császári helytartó familiárisa Földesi Gáspár, illetve Erdő Miklós leánya Fruzsina már anyanyelvű írásban tették fassiójukat,⁴⁷⁹ és ugyanebben az évben Perneszi

⁴⁷⁶ Magyarországon is kezdett elterjedni ez a gyakorlat vö. Papp László: A hiteles helyek 74–75. Ródi Cseh Istvánnak 1507-ben kelt, saját kezűleg írott, magyar nyelvű végrendelete is azért kerülhetett a kolozsmonostori konvent levéltárába, mert annak megfogalmazója „végső akaratáról teljesen közhitelű, latin nyelvű hiteleshelyi oklevelet kívánt kiállíttatni”, lévén, hogy ekkor még a jogi írásbeliségben a magyar csak kiegészítő szerepet játszott. L. Jakó Zsigmond: *Ródi Cseh István, az anyanyelvű írásbeliség egyik erdélyi úttörője*. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1976. 40. 1554-ből példánk is van arra, hogy Barcsai Borbála végrendeletét anyanyelvű írásban adják be a gyulafehérvári káptalanhoz, melyet az latinra lefordítva és hiteles oklevelébe foglalva ad ki. L. Vass Miklós: *Székely oklevelek a XVI. századból*. In: Történelmi Tár 1910. 125.

⁴⁷⁷ KmProt X. 11^v

⁴⁷⁸ Történelmi Tár 1887. 358–363. Idézi Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 40.

⁴⁷⁹ KmProt XV. 12^r–13^r

Miklós is saját kezűleg írott bevallásával jelent meg a requisitorok előtt.⁴⁸⁰ A szerződések, egyezségek és más jogi ügyletek írásban való beadásának gyakorlata a XVII. század folyamán egyre gyakoribb jelenség és ezt vélhetően ugyanaz a „majoris perspicuitatis et evidentia” magyarázza. Egyre kevesebben értették a latin nyelvű szöveget, az anyanyelven megfogalmazott pedig immár közérthetőnek számított a társadalom egyre tágabb rétegei számára.

Ritkábbak azok az esetek, amelyekben a hiteleshely ügyfele levélben küldte el bevallását valamelyik requisitornak és arról konventi pecséttel megerősített oklevél kiállítását kérte.⁴⁸¹ 1643-ban Szalánci Krisztina asszony a kolozsvári Híd utcában lakó Péter deák konventi requisitorra arra kérte, hogy egy tordai ház eladásáról missilisében tett bevallását „iria be az kaptalanba, ha kegyelmedet az nevezet Szabo Georgy uram megh talallya felölle”.⁴⁸² A protocollumba foglalt eredeti levél alatti bejegyzésből arról is tudomást szerzünk, hogy az asszony szolgálója mikor jelent meg a levéllel és a „bevallást” mikor vették fel: „1643 Feria tertia proxima post festum gloriosae Resur. d. nostri Jesu Christi exhibitae, presentatae per introscriptum Georgium Szabo Thordensis exhibitae et approbatae receptae. Requisitor Colosmonostrensis.”⁴⁸³ Olykor maga a fejedelem is lényegében szabálytalanul nyert oklevelet a konventtől azáltal, hogy például 1651-ben missilisben küldte el bevallását, melynek értelmében a kendilónai jószágot és nemesi udvarházat, 17800 Ft erejéig, halála esetére Kassai István árváinak inskribálta.⁴⁸⁴

Az írásban tett fassiok sorában arra is találtunk példát, hogy a bevallást tevő levelet küldött a hiteleshelyre, majd utóbb személyesen is megjelent a levélkeresők előtt és az írásában foglaltakat megerősítette. Vélhetően ugyanekkor nyert a konventtől szabályosan kiállított oklevelet is. Ilyen módon járt el például 1629-ben a dobokai ispán Gyulafi Sámuel, aki saját kezével írott magyar nyelvű tiltakozását juttatta el a requisitorokhoz, akik levelét utóbb

⁴⁸⁰ A szöveget a következő formulákkal foglalták oklevelükbe: „eadem in scriptis nativo sermone manu sua propria exaratis nobis exhibuit petens nos debita cum instantia ut eadem de verbo ad verbum litteris nostris inserere vellemus quorum tenor et verbalis continentia sic habebat...” A végén: „Praemissa itaque universa in scriptis exhibitae presentibus literis de verbo ad verbum inserta idem Nicolaus Pernezy fassus coram nobis ad eademque se obligavit inviolabiliter observando.” (KmProt XV. 16^f–17^f)

⁴⁸¹ Még ennél is gyéribben fordulhatott elő, hogy az oklevél igénylője a requisitorok nevében fogalmazta meg saját bevallását, majd ezt elküldte a levélkeresőkhöz, akiknek semmi más dolguk nem maradt, mint az irat konventi pecséttel való megerősítése. Kovacsóczi István kancellár protocollumba foglalt bevallása szabályos konventi kiadványnak tűnik, de Pálfi István requisitor érdemesnek vélte megjegyezni, hogy a szöveg „mind eppen szegény cancellarius Kovaczoczi Istvan irasa, az stylusis magae”. (KmProt XXIV. 34^f)

⁴⁸² KmProt XXV. 73^v

⁴⁸³ Uo.

⁴⁸⁴ II. Rákóczi György bevallását kisebb és titkos pecsétjével megerősített levelében küldte a konventhez l. KmProt XXXIV. 61^v–62^f

protocollumukba foglalták úgy, hogy a szöveg alatt feljegyezték a személyesen történt bevallás tényét és időpontját is.⁴⁸⁵ Szintén az írásban tett bevallások különleges, vélhetően ritkán előforduló eseteként jegyezhetjük a konvent 1638. október 19-én kelt oklevelét, amely szerint a requisitorok előtt megjelent Kemény János Fehér vármegyei főispán, illetve farnasi Géczi György özvegye, Bercsényi Zsuzsanna és kijelentették, hogy az általuk bemutatott összehajtogatott és lepecsételt iratba foglaltakat (melynek tartalma a levélkeresők előtt ismeretlen maradt) minden részletében betartják.⁴⁸⁶

Mint említettük, a jogi ügyletről személyesen és megbízott által is nyilatkozni lehetett, a megbízottat rendszerint valamelyik hiteleshelyen kiállított ügyvédvalló levéllel hatalmazták fel. Ezt az oklevelet olykor egyszerű megbízólevél is helyettesíthette, amelyben az ügyfél arról értesítette a konventet, hogy az előtte megjelenő személy az ő megbízásából teszi bevallását.⁴⁸⁷ A tekintélyesebb nemesek servitoraikat küldték a konventhez írásbeli ügyeik elintézésére és olykor írásban is utasításokkal látták el őket, nehogy tévesen állíttassák ki az oklevelet. Kemény János például minden részletre kiterjedő instrukcióval látta el konventhez küldött emberét, akinek érkezéséről Pálfi István káptalannak is üzent.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Gyulafi protocollumba foglalt tiltakozása alatt Tordai Péter levélkereső kezével: „Anno Domini 1629 feria quinta proxima ante festum B. Demetrii martiris, spectabilis ac magnificus dominus Samuel Giulafi de Ratoth, comes comitatus Dobocensis, coram nobis personaliter existens, modo intrascripto oretenus retractavit, revocavit, reclamavit et contradixit, cum solemnī protestatione.” – KmProt XXV. 8^f–8^v

⁴⁸⁶ A requisitorok a következőképpen fogalmazták oklevelüket: „sponte et libere exhibuerunt nobis et praesentaverunt unās quādam literas complicatas et clausas, sigillisque ambarum partium propriis in cera hispanica, partim rubra, partim nigra ab extra in dorso impressivē communitas et corroboratas promittendo sibi mutuo et invicem ac obstringendo sese eadem ambae partes coram nobis universa et singula in eisdem clausis et modo quo supra obsignatis litteris contenta, scriptoque intrinsecus denotata et expressa, nobis tamen incognita et non specificata, tam in toto quam in parte sanctae et inviolabiliter in perpetuum utrinque observaturos”. Kemény cs csombordi lt. a KvNlt őrizetében, nr. 831.

⁴⁸⁷ Így tett például 1641-ben Bethlen István Máramaros vármegye örökös ispánja, aki az alábbi levelet küldte a requisitorokhoz: „Adom tutara mindeneknek az kiknek illik ez levelemnek rendiben, nevezet szerint az nemes Colosmonostori Kaptalan uraimnak, hogy boczyatottam be ez levelem megh ado Szegedi Sigmond new iffiu legeny szolgámat kegyelmetekhez nemwnemw bizonyos es szwkseghes dolgom veghet. Kegyelmeteket azert akarom felölle tudositani, hogy valamit en nevemmel kegyelmeteknek fogh mondani, kegyelmetek ez dologhban pro rata et ferma tartczya, keremis kegyelmeteket hogy az mely contradictiorol valo levelet kell keszitteny ne keslillye kegyelmetek annak el keszitteset...”. F25 (Miscellanea II. f. 258.)

⁴⁸⁸ Az 1640-es évek végén kelt emlékeztető feljegyzés eredetijét a requisitorok protocollumukba foglalták (KmProt XXXI. 90^f):

„Memorialle

1. Tholdi Istokot kolosvari kaptalan eleiben viven revidealni kell aetassat es revisionalt extrahalni arrol
2. Az gyermek immar leven tizenegy esztendeos vallyonn curatornak engemett ha akar, mert en tovabb nem tutorkodom. Ha curatornak vall cum plenipotencia kell lenni es curatoriat extrahalni. Constituallyon procuratorokat az gyermek mind Erdelyeket, s mind Partiumbeliekett
3. Eddig valo tutorsagrol quietallyon az kaptalan uraim eleott es absolutusnak pronuntiallyon, fatealvan eddig valo gondviselesemmel mint volt contentus
4. Ha pedig nem akarna fatealni az gyermek (...) protestallyanak es renunciallyanak az tutelanak

Minden előzetes egyeztetés ellenére, minthogy a requisitorokat megfigyeléseink szerint Bethlen Gábor uralkodásától kezdve alkalmanként, majd a Rákócziak alatt rendszeresen a fejedelmi birtok- és államigazgatás szolgálatába állították, egyre több alkalommal megtörténhetett, hogy a requisitorok közül többen is „in negotiis principis” távol voltak, így nem lévén teljes létszámú a konvent, az ügyvédvalláson kívül más oklevelet szabály szerint nem adhattak. Felmerül tehát a kérdés, hogy miképpen jártak el ilyen esetekben? Az bizonyos, hogy alkalmanként instrukciójukat megszegve állították ki az igényelt oklevelet, erre maga az Approbatákban levő tiltás a bizonyíték. A Kolozsváron maradt levélkereső ilyenkor úgy tett mintha a testület teljes létszámmal működne, annak ellenére, hogy egyedül fogalmazta és pecsételte meg a kiadványt. Ennél gyakrabban alkalmazták azt a megoldást, hogy az írásba foglalandó ügyről signaturát vett fel az egyik káptalan, majd arról akkor bocsátották ki az oklevelet, amikor a testület mindegyik tagja jelen volt. Erre az eljárásra az oklevélben általában az alábbiak szerint utaltak: „Nos requisitores etc.... memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis quod egregius Petrus Thorday requisitor et collega noster conventualis personali sua astantia, ad singularem prudenti et circumspecti Petri Razman centumviri Colosvariensis instantiam et petitionem de rebus et fassione infrascriptis conscientiose et viva voce coram nobis retulit eo modo quod in anno domini millesimo sexcentesimo tricesimo secundo, immediate praeterito, feria sexta proxima post festum Annunciationis B. Mariae virginis, tunc elapsum prefatus Petrus Razman tutor et curator orphanorum et liberorum circumspecti quondam Joannis Bek Colosvariensis nominibus et in personis eorum ab una, ac nobilem alter Petrus Eormeny alias Lazar vel Czizmadia, pro semetipso, partibus ab alia, absentibus eo tempore nobis, coram se et certis quibusdam adhibitibus nobilibus personis et arbitris... coram ipsis fassus fuisset tali modo... In cuius quidem dicti requisitoris et collegae nostri conventualis fidedigne relationis testimonium presentes litteras nostras sigillo conventus nostri usitato roboratas... extradando duximus et concedendo.”⁴⁸⁹ A városban levő requisitor az

Ez dolgokrol izentem volt Andras deak uramtol Palfi uramnak, eo kegyelmet kell requiralniuk, az leveleknek pedig ki valtasara es kezhez vetelere Andras deak uram maga mennyen be. Azon leveleket pedig elseo alkalmatossagal hogy kezemhez kuldgye kolosvari biro uramat kell requiralni. Be kell czinalni es peczetleni az leveleket.”

⁴⁸⁹ KmProt XXIX. 1^r-2^r. Ennek a formulának kissé különböző változata 1642-ből: „Nos etc. Damus etc. quod nobilis Stephanus Palfi de Colosvar frater et collega noster conventualis coram nobis personaliter constitutus fideliter et conscientiose nobis retulit in hunc modum: qualiter ano superiore millesimo sexcentesimo trigesimo septimo feria sexta proxima post dominicam primam Adventus, nobis duobus in negotio illustrissimi domini domini regni Transilvaniae principis etc. Domini nobis gratiosissimus absentibus nobilis domina... coram ipso personaliter constituta... tum viva sua voce tum etiam in scriptis coram prenominato collega nostro in specie exhibitibus et presentatis talem fecisset atque celebrasset fassionem pariter et contractum prout fecit et celebravit ungarico idiomate

elébe járuló ügyfél bevallásáról felvett signaturáját többnyire saját jegyzőkönyvébe vezette be, és ennek az egyre gyakrabban magyar nyelven írott szövegnek a megfogalmazásakor utalt arra, hogy kollégái miért nem lehettek jelen.⁴⁹⁰

A bevallások írásba foglalásának változatai között még arra is találtunk példát, hogy a requisitorok távollétében (*nobis requisitoribus in negotio Ill. Domini regni Transilvaniae principis absentibus*) két kolozsvári polgár foglalt írásba egy végrendeletet, majd erről – a polgárok jelentése alapján – a konvent utóbb saját pecsétjével megerősített oklevelet adott ki.⁴⁹¹ Ez a példa is arra vall, hogy a levélkeresők – részben kényszerből – meglehetősen rugalmasan kezelték működési szabályzatuk rendelkezéseit. Az Approbaták végzései e téren komoly változást hozhattak, hiszen a törvényben szigorúan szabályozták az oklevéladást és adataink arra utalnak, hogy a levélkeresők – legalább egy ideig – követték is az intézkedéseket. 1655-ben a konvent oklevelével bizonyította, hogy elébe járult Kapi György, aki „*exhibuit nobis et presentavit literas quasdam anno proxime preterito 1654. feria etc... hic in conventum coram altero nostrum personaliter constitutus, propriis manibus suis scriptas et exoratas in conventumque ad reservandum datas protestatorias pariter et contradictorias, nativa lingua confectas, quas ex eo quod per absentiam alterius collegae nostri tunc ipsae litterae legitime expediri extradarique, vigore Articulorum D. Regnicolarum superinde editas, per solum collegam nequivissent, easdem igitur ipsos literas nunc videlicet die datarum presentium, coram nobis utriusque denuo et ex novo fatendas et celebrandas omniaque et singula in eisdem contenta roborandas et ratificandas duxisset.*”⁴⁹²

A konventi testület hiteleshelyi működésének fentebb említett hiányosságai miatt, a létszámhiány következményeként az oklevél cselekménye (*actio*) – az a jogi jelentőségű tény, melyet az irat bizonyít – illetve a kiállítás között olykor hosszabb idő is eltelhetett.⁴⁹³ A

sit subsequentem... quam quidem praenominatae dominae Margarethae Fwzy fassionem modo et tenore quibus supra, coram antelato collega nostro factam et celebratam, ad fidedignam eiusdem collegae nostri relationem sub sigillo nostro conventuali et authentico fideliter et conscientiose extradando duximus et concedendo. Datum...” (KmProt XXXII. 3^v–4^f)

⁴⁹⁰ 1634-ben például Pálfi István egyedül veszi fel Nagy másként Havaselvi István bevallását, minthogy „*aliis collegis uno quidem ad receptionem testium quorundam versus Abrugybanya, Offenbanya et Keoreosbanya ac Topanffalva, altero quidem ad lustrationem quorundam militum sub certorum capitaneorum (...) militantium constitutum, ex commissione Illustr. D. D. principis...*” távol vannak. – KmProt XXVII. 53^v.

⁴⁹¹ KmProt XXXII. 36^f

⁴⁹² KmProt XXXV. 23^v

⁴⁹³ Az *actum* és *datum* közötti különbségekről l. Szentpétery: Oklevéltan 23–24. Vö. Süttő Szilárd: *Datum* és *actum* késő Anjou-kori uralkodói okleveleinkben. In: *Studia Miskolcinsensia* 3. Történelmi Tanulmányok. Miskolc, 1999. Digitalizált változat: <http://mek.niif.hu/02000/02097/html/sutto.htm>

hiteleshelyet felkereső ügyfelek már a XVII. század első felétől kezdve, de inkább Bethlen Gábor uralkodásától számítva egyre gyakrabban kényszerültek arra, hogy a bevallásukat újból megerősítsék midőn „integer lezen az Conventus”, hiszen többször előfordult, hogy „az collega uraink, egyk Urunknal eo felsegenel, másik legitima executioban” volt.⁴⁹⁴ Ilyen esetekben a bevallásról jegyzetet vettek fel a protocollumban és ennek alapján állították ki az oklevelet rendszerint mindhárom requisitor jelenlétében. Így az oklevél cselekménye és kiállítása között olykor jelentős időbeli eltérések adódtak, még akkor is, ha a bevalló maga a fejedelem, vagy annak képviselője volt.⁴⁹⁵

Vélhetően szintén a létszámhiány és a fokozottabb leterheltség vezethetett az oklevéladó tevékenységben jelentkező ama hiányosságokhoz, melyekről a konvent egyik ügyfelének, Désfalvai Horvát Györgynek, Pálfi István levélkeresőhöz intézett levele emlékezik meg: „Kegyelmed uram emlekezhetik rea, hoga az en batiammal vitezleo Desffalvi Kükeolleo varmegiebeli Horvat Istvannal az *kegyelmed hazahoz* menven az elmult esztendeoben eo kegyelme valla engemet plenipotentiariusnak minden dolgokbol, mely kegyelmed eleöt valo dologh vala, ugian az kegyelmetek varassaban lako emberseges ember eleot, ki udeveozült kegyelmes urunknak deakia vala... revocaltunkis mindketten ugian akkor, melyreol megis adtam ugian akkor menten d. 25, az teobbi restal kit megh kültem kegyelmednek. Kegyelmed megh egi historiatis hoza eleo, hoga cziak egi czedulara irata kegyelmed fel, hoga az szel el fuya neha az olyan aprolek cziedulakot s oda leszen. Kegyelmedet uram az Istenértis igen kerem, hoga aszt az ket levelet el keszitse, ez levelem megh ado emberteol küldgie megh kegyelmed, kit migh elek szolgálhassak megh kegyelmednek.”⁴⁹⁶ A levélben említett zavarok, egy-egy fölvelt signatura elkavarodása amiatt is előfordulhatott, hogy a requisitorok nem egy épületben, hanem külön-külön, mindegyik saját házánál tevékenykedett, ezért is kényszerültek arra, hogy a hiteleshelyi tevékenység „menetéről” egymást levélben értesítsék, adatokat kérjenek a kiállítandó oklevélről, a bevallást tevő személyéről.⁴⁹⁷

⁴⁹⁴ KmProt XXIII. 106^v

⁴⁹⁵ 1649. április 20-án a kolozsmonostori levélkeresők egyike Szamosújváron veszi fel a fejedelmet képviselő udvarmester, Orbán Ferenc bevallását, amelyről szinte egy teljes év elteltével, 1650. március 25-én állítanak ki oklevelet. – KmProt XXXII. 38^f

⁴⁹⁶ 1649. október 3. F 25 (Miscellanea II.), f. 355.

⁴⁹⁷ 1635 körül vélhetően Tordai Péter jelenti Pálfi Istvánnak, „hoga itt benn vala Vitez Gieorgy uram, nemwnemw protestatiokat celebrala, kegyelmedis ielen vala, nem tudom mellykwnk irta fel, ha kegyelmednel volna az jedzes expedialni kellene, mert sollicitallia igen serio, nallam vagion egy azt en megh irom, de az másik nem iutt ezembe. Bene valeat.” – KmProt XXVIII. 72^v. 1638 táján szintén Tordai kért tanácsot Pécsi János kollégájától bizonyos oklevelek kiállítása ügyében: „Zentmarthoni uram ment vala kegyelmedhez valami revocatio dolga feleol, azt monda

Mint a fenti példák is mutatják az előttük tett bevallásokról a requisitorok rövid jegyzetet (signaturát) vagy valamivel hosszabb fogalmazványt készítettek, hogy az oklevél szerkesztéséhez szükséges adatok megőrződjenek.⁴⁹⁸ Ezeket a jegyzeteket vagy külön cédulákra írták, vagy egyből a protocollumokba fogalmazták, a XVII. századtól kezdődően egyre inkább magyar nyelven. Az okleveleket ezen fogalmazványok alapján állították ki, de előbb (véltetően mindhárom, de legalább két requisitor jelenlétében) felolvasták és az előforduló hibákat javították.⁴⁹⁹ Ezt követően kerülhetett sor a megírt és újból átvizsgált tisztázat megpecsételésére.

A bevallások tartalmi csoportosítása

Az alábbiakban tartalmuk szerint kisebb csoportokba tömörítve tárgyaljuk a konvent kiadványait. Részletesebben csupán azokat a bevallásokat ismertetjük, amelyek a szekularizációt követő hiteleshelyi működés jellegzetesebb termékei, nem térünk ki azokra, melyek a középkorra és a kora-újkorra egyaránt jellemzőek. Célunk ezen a téren is a különbségek, változások szemléltetése. Arra is kísérletet teszünk, hogy a felsorolt oklevéltípusok megjelenésére/gyakoriságára magyarázatot adjunk.

a) Jobbágyfelszabadítások

A szekularizáció előtt vezetett konventi jegyzőkönyvek kivonataiban összesen hat alkalommal van szó a jobbágyi terhek alól való felszabadításról, és ezen bejegyzések mindegyike a XVI. században kelt.⁵⁰⁰ Ehhez képest az 1576-tól vezetett protocollumokba egyre nagyobb számban vezettek be manumissiókat, olyannyira, hogy a XVII. század némely időszakában az ilyen típusú bejegyzések vannak túlsúlyban. Ez egyértelműen jelzi a növekvő társadalmi

hogy kegyelmeddel bezellet de dubitalok benne. Az revocatio es contradictio megh volt eleottem, az felesege Zabo Anna newevel, miwel az el zallagositaskor in capillis volt, meniegzeve utan egy hettel volt eleotte, kegyelmedet azt mondgyak honn nem talaltak akkor, ugi itelem hogy ki adhatni, miwel az megh nem teorweni, chiak theorweny uttya. Zilwasi Boldisarne azzonyom kepebenis leon tegnap egy protestatio az Vingarthi jozagh allapattia feleol az ember el sieti (?). Ha kegyelmed az Zekel regestumot be adgya, s eo nagysaga az nallam valo feleol emlekezik, megh mondhattia hogy enis holnap fel vizem az nallam valot. Az hatar dolga feleollis ha kewantatik, kegyelmed referalhattia mint volt Finta (?) uramis bar el igazitana az defalcata (?) (...).” – KmProt XXVII. 64^v utáni cédula.

⁴⁹⁸ Leleszen, de bizonyára Kolozsmonostoron is az oklevélkiadás munkájának fázisai a középkorban is ugyanezek voltak I. Kumorovitz: A leleszi konvent 11.

⁴⁹⁹ Olykor ezeket a fogalmazványokat egyszerűen bekötötték a jegyzőkönyvekbe, amiről a szövegük mellett olvasható feljegyzések is tanúskodnak: „Extradatae Francisco Haczoki et in protocolum inserendae” (KmProt XVI. 40^v), „Protocolo inscribendae” (KmProt XVI. 36^v).

⁵⁰⁰ KmJkv II. 3573, 3642, 3854, 5010, 5265, 5273.

mobilitást, Kolozsvár fokozott vonzerejét, mellyel a tágabb környékbeli jobbágyság értékesebb elemeit magához vonta és egyúttal a parasztság kezén levő tőkét is beszippantotta.⁵⁰¹

A jobbágyfelszabadításoknak lényegében két típusát különböztethetjük meg. Az elsőben a jobbágy és földesura közvetlenül érintkezik, megváltása díját a jobbágy vélhetően saját vagyonából törleszti, többnyire részben készpénzben, részben terményben vagy szolgáltatásban. 1582. februárjában például Hacaki György azért menti fel Kolozsváron lakó ősi jobbágyát és családját a jobbágyi terhek alól, mivel az 35 magyar forintot fizetett, egy szőnyeget adott és kerekkes mesteremberként egy szekeret is gyártott számára.⁵⁰² 1609-ben Turi Mihály feleségének szökött jobbágya 150 Ft-al, illetve ökrökkel és juhokkal fizette meg szabadságát.⁵⁰³

A manumissiók nagyobb részénél azonban a jobbágy közvetítők révén nyerte el szabadságát, akik vagy a város tekintélyesebb polgárai voltak és valószínűleg valamilyen kapcsolatban álltak a szökevénnel, vagy azt szolgálatukba akarták szegődtetni. 1616-ban például az utóbb katolikus vikáriusnak kinevezett Fejérdi Márton szepesi kanonok Katalin nevű huga és gyermekei felszabadítását érte el úgy, hogy a földesúrnak 100 Ft-ot fizetett, aki viszont cserében az asszonynak adományozta a kalotaszegi Türebén levő házukat és kötelezte magát, hogy az iktatáskor nem tesz ellentmondást.⁵⁰⁴ A manumissiókban megjelenő közvetítők olykor tekintélyes összegek törlesztéséért vállaltak kezességet, 1612-ben például debreceni „Teoreosdi” Mihály nemes 1000 forint kifizetésére kötelezte magát, Kamuti Balázs Tóth Gergely nevű jobbágyának felszabadításáért.⁵⁰⁵ Sokkal ritkábban történhetett meg, hogy térítésmentesen szabadították fel a jobbágyot, sükösdí Teremi György özvegye is csupán azért mentesíti 1631-ben Varga Jánost, mert az a kolozsvári iskolában szász collaboratoroként működött.⁵⁰⁶ Ritkán szerezhetünk arról tudomást, hogy a közbenjárónak milyen érdeke fűződött a jobbágy felszabadításához: egy 1625-ben kelt oklevél szerint Petki Ferenc Kolozsvárra szökött jobbágyáról Rozsás István senatorral kötött egyezséget, melynek értelmében a polgár 32 forintot fizetett a jobbágy felszabadításáért,

⁵⁰¹ A városok már a középkorban is nagy vonzerőt jelentettek a feltörekvő jobbágyok számára vö. Szabó István: *Jobbágyok-parasztok. Értekezések a magyar parasztság történetéből*. Sajtó alá rend. és a bevez. írta Für Lajos. Budapest, 1976. 179–189. A manumissiókról bővebben l. Varga János: *Jobbágyrendszer a magyarországi feudalizmus kései századaiban 1556–1767*. Budapest, 1969. 226–227.

⁵⁰² KmProt VII. 128^r–128^v

⁵⁰³ KmProt XIII. 83^r

⁵⁰⁴ KmProt XVII. 181^r–182^r. Bethlen Gábor 1618-ban nevezte ki katolikus vikáriusnak Fejérdi Mártont, aki lényegében püspöki joghatósággal kormányozhatta az erdélyi egyházmegyét. L. Bíró Vencel: *Bethlen Gábor és az erdélyi katolicizmus*. In: Ódon Erdély. Bp., 2004. (elektronikus változata: <http://mek.oszk.hu/04900/04920/index.phtml>)

⁵⁰⁵ KmProt XVI. 155^v–156^r. Megjegyzendő, hogy az oklevélben Tóth Gergely *nobilis*-ként szerepel.

⁵⁰⁶ KmProt XXVIII. 46^r

aki viszont kötelezte magát, hogy ezentúl Rozsásnak dolgozik.⁵⁰⁷ Vélhetően a közvetítők révén létrejött manumissiók zömében a szabadságát elnyerő jobbágy polgári közbenjáróit illető tartozását hasonló módon, szolgálaként törlesztette.

b) Jobbágyul kötések

Valamivel ritkábban fordulnak elő a konvent kiadványai között olyan oklevelek, melyek szabad emberek jobbágyul kötését regisztrálták (a középkori jegyzőkönyvekben erre nem is találtunk példát). 1636-ban Kolozsvár senatusának kérésére a requisitorok a tanácsházhoz mentek, ahol írásba foglalták a Magyarországról elszármazott Polgár Ambrus szabados bevallását arról, hogy az megtapasztalva a patrónus nélküli élet bizonytalanságát a város jobbágyának kötötte magát, cserében pedig három nagy köböl búzát és 32 forintot kapott.⁵⁰⁸ Néhány évvel korábban, 1629-ben 40 Ft és két köböl búza „támogatást” kapott egy Szilveszter János nevű széki ember, aki szintén Kolozsvár jobbágya lett Apahidán.⁵⁰⁹ Minden jel arra utal, hogy a földesúr és a jobbágy közötti viszony mindkét fél számára – természetesen különböző mértékben – kötelezettségeket jelentett: a jobbágy elsősorban védelmet nyert patrónusától, az úr pedig hűséges szolgálatot és egy benépesített jobbágytelket. Egy 1620 májusában kelt bejegyzés magyar nyelven fejezi ki ezt a szerződéses viszonyt: „mivel mostan eo zabad zemeli volna es senkihez jobbágyul keoteles nem volna, mind azaltal nem akarna bizonios patronus nelkwl lenni a kihez az eo zwksegenek ideien foliamodhatnak es nyavaliayaban bantasiban patrociniumot varhatna... zabad akarattia zerent juramento mediante coram nobis prestito eoreokeos jobbágyul keote magát felesegesteol giermekesteol”, amiért a patrónus Jónás deák Magyarnádason egy házat, két ökröt szekerestől, egy fejős tehenet és két köbölnyi szántóföldet adott, kikötve, hogy szökés esetén elfogathatja és úgy cselekedhet vele „mint affele hwti hagiót emberrel.”⁵¹⁰ Szintén a szerződéses kapcsolatra példa azon 1621-es egyezés (lényegében kollektív jobbágyul kötés), melyet Ajtonyi Jakab tordai kamarás a Kolozs vármegyében levő Oláhkarára telepedett jobbágyaival kötött.⁵¹¹ Ajtonyi a birtokán megszállt jobbágyokat és az ezután letelepedőket két évre felmentette a jobbágyi szolgáltatások teljesítése alól, ezen időszak elteltével havonta egy hetet kell

⁵⁰⁷ KmProt XXII. 32^v: „Jacobus Berladi antedicto Stephano Rosas... in vinearum suarum cultura, aliisque decentis negotiis fideliter et cum fructu (accepto... laboris sui condigno salario) inservire debeat.”

⁵⁰⁸ KmProt XXVIII. 101^r–101^v

⁵⁰⁹ KmProt XXIII. 108^v

⁵¹⁰ KmProt XVIII. 150^v

⁵¹¹ KmProt XVIII. 110^r–110^v

szolgáljanak, aki ezt elmúlasztaná, egy forinton marad. Ha viszont a földesúr nem tartaná be a szerződés feltételeit, jobbágysai szabadon távozhatnak. A telepések ingóságait haláluk után gyermekeik öröklik, azok hiányában pedig atyafiaik. A fentiek bemutatásával korántsem az volt a szándékunk, hogy idealizáljuk a jobbágy-földesúr viszonyt, csupán arra próbáltunk utalni, hogy a protocollumokban és máshol fellelhető jobbágyul kötések, szerződések összegyűjtése és elemzése bizonyára árnyalná és pontosítaná a kora-újkori társadalmi viszonyokról alkotott képünket.

A konvent a szabadok és a jobbágyok közötti átmeneti kategóriára, a szabadosokra vonatkozóan is állított ki okleveleket, amelyek a libertinusként teljesítendő szolgáltatásokat taglalják.⁵¹² Hasonló jellegű szerződéseket már a szekularizáció előtt is kötöttek a hiteleshelyen, de vélhetően jóval ritkábban.⁵¹³ A libertinus és birtokos közötti viszony részleteiről kimerítően tájékoztat egy sor – többnyire magyar nyelvű – szerződés, melyek közül egy 1629-ben keltet idézünk: „Karandy Miklós Baroldsagban Biharvarmegieben Nagypatakon lako, ki regen jeott el hazaiabol, keote magatt eoreokeos zabadosul Balintfy Christoph uramnak, ez megh irtt conditiok alat: tudni illik hogi Balintffi uram Korpaddon Colosvarmegieben adgyon haz helliet neki es az megh eppiteseben segittseggel legien penzel florenus 2. Item kett keobeol buzawal. Annakfelette dezmat ne adgion, hadban ne mennyen, hanem mint zabados ugi zolgallion jamborul, Korpadra (?) jobbagiokat zallitsyon, az adoban az eo kegyelme teobb jobbagytt segitsye, megh az jobbagiok megh zaporodhatnak. Keonteosre minden kett eztendeore egi egi vegh abat adgion neki Balintfi uram. Az mely jobbagiokat Korpadra (?) zallitt, azoknak kett eztendeigh zabadsagok legien, chyak harom harom hetett zolgallianak az ket eztendeonek mindenikeben. Az ket eztendeo le telven, ket heten magoknak, harmadikon Balintfi uramnak zolgalianak. Karandi Miklost penigh Balintfi uram Gieori Marton uramnak extra viam juris ki nem adgia, hanem vagi teorveniel, vagi compositiowal megh otalmazza, ha penigh teorwennyel megh nyerne Gieori Marton uram, az mit Balintfi uram neki adott es ad, azokat Karandi Miklosnak vizza vitelekor ne tartozzek ki adny, ha penigh Balintfi uram jobbaggia akarna tenny Karandi Miklost, es nem zabadosagban tartana tehat Miklos el mehessen, ha megh bizoniosodik. Z. Gioergi napigh

⁵¹² A szabadosok a robottól és más urasági terhektől időlegesen vagy véglegesen mentesített jobbágyok voltak. L. Úriszék 1042–1043. Erre a kategóriára vonatkozóan bővebben l. Csapodi Csaba: *Szabadosok (libertini) 1514–1848*. In: *Századok*, 1940. 405–426.

⁵¹³ KmJkv II. 5378. sz.

penigh Balintfi uram nem ereolteti Karandy Miklost, hofi inkab eppwlhessen. Kezet be ada Karandy Miklos ez dolgoknak igazan valo megh allasara.”⁵¹⁴

Kezeslevelek

Szintén többnyire jobbágyokra vonatkoznak a kezeslevelek. Közülük némelyek a röghözkötött jobbágy szökését próbálták megakadályozni, illetve biztosítékuul szolgálhattak arra az esetre, ha mégis elköltözött. 1627-ben például három jobbágy vállalt kezességet a kolozsváriak felsőfüldi jobbágyáért, kikötve „ha penigh elzeoknek, es az kezesek eleo nem allathatnak, es kezben nem hozhatnak Vogha Simont, tehat az florenos 200 az varas es az ispanok az kezeseken mind falun, mezeon varason es akarmely helylen exclusis omnibus juris remediis, vigore saltem presentium egi vice ispannal, awagi zolga birowal megh vehessen”.⁵¹⁵ A kezességvállalásokon belül elkülöníthetők azok az egyezségek, amelyek a kolozsvári Toronybeli börtönben sýnylódó foglyokról szólnak. A város törvénye szerint az, aki elfogatott valakit köteles volt élelemmel tartani, ezért a rabok nem sokáig maradtak a börtön lakói, hanem az ítélethirdetésig kezességen szabadulhattak.⁵¹⁶ 1627 májusában a város felsőfüldi jobbágya előtt nyitották meg a fogház ajtaját, mivel többen is kezességet vállaltak érte. Ez utóbbiakra hárult a fogoly 160 forintot kitevő homagiumának kifizetése is, arra az esetre, ha az ítélethozatalra nem tudnák előállítani.⁵¹⁷

Újabb alcsoportként különíthetők el azok a kezeslevelek, melyeknek szereplői nemesek. 1620-ban például a gyakran hatalmaskodó Pápai Balázs szabadult ki a gyalui vár börtönéből, mivel több nemes – fővesztés terhe alatt – kezességet vállalt érte.⁵¹⁸ Sajnos nem ismerjük annak az ügynek a hátterét, melynek folyamán Bethlen Gábor fejedelem szamosújvári börtönébe vetette kolozsvári Géczi Istvánt, aki onnan csak tekintélyes nemesek – mások mellett Bethlen Ferenc és Basa Tamás – közbenjárására, 10000 forint kezesség terhe alatt szabadulhatott.⁵¹⁹ Teljesen más jellegű ama 1630-ban kelt kezesség, amely szerint tehetős kolozsvári polgárok arra az esetre vállaltak kötelezettséget, hogy ha Bethlen István vagy örökösei nem törlesztenék a Bethlen Gábor

⁵¹⁴ KmProt XXIII. 112^f–112^v. 1637-ben a Lengyelországból származó Lengyel János és családja Born Lászlót földesurának ismeri el és kötelezi magát, hogy Magyarországra költözik és ott libertínusként szolgál (more libertinali et non coloniali) – KmProt XXXI. 44^f–44^v; 1633-ban Székely Márton a Szt. Erzsébet ispotály szabadosának köti magát – KmProt XXVI. 73^f

⁵¹⁵ KmProt XXIII. 19^f

⁵¹⁶ A kolozsvári börtönről és lakóiról bővebben l. Kiss: Források 70–83.

⁵¹⁷ KmProt XXII. 114^f–114^v

⁵¹⁸ KmProt XX. 174^v–175^f. Pápai Balázs vármegyei ügyeiről l. Dáné Veronka: „Az ónagysága széki így deliberála”. Torda vármegye fejedelemségkori bírósági gyakorlata. ETF 259. Debrecen–Kolozsvár, 2006. 120, 145–146.

⁵¹⁹ KmProt XX. 183^v

és első felesége, Károlyi Zsuzsanna részére készülő márvány síremlék árát, akkor 9000 lengyel forintig terjedően (a teljes összeg fele része!) kifizetik a tartozást a sírkő-készítő olasz mesternek, vagy halála esetén Andrea nevű testvérének.⁵²⁰

d) Nemesi kiváltságokról való lemondás

Kolozsvár városa az erdélyi nemesekre is komoly vonzerőt gyakorolt, akik gyakran nem csak teaurált vagyionukat, hanem önmagukat is a biztonságot nyújtó falak közé próbálták „menekíteni”. A vármegyei nemesek városi házszerzései már a XVI. század folyamán komoly problémát jelentettek a városi önkormányzat számára, minthogy ezek adómentességükre hivatkozva megpróbálták elkerülni a kötelező terhek és szolgáltatások teljesítését.⁵²¹ Ha a város többnyire nem is tudta megakadályozni a nemes birtokszerzését, azt minden esetben elérte, hogy a vármegyei nemes esküben vállalta városi jussa utáni kötelezettségei teljesítését és lemondott nemesi előjogainak kolozsvári érvényesítéséről. Ezen eskütétel helyszíne a XVI. század második felétől a fejedelemségkor végéig a konvent volt, ezt igazolja az 1656 szeptemberében kelt tanácsi határozat is, amely újra kihangsúlyozta, hogy a régi törvény értelmében „aki a városba be akar jönni, a káptalannál nemességéről mondjon le, azután magát a város közé hittel kebeleztesse be.”⁵²² Az eskütelekekről kiállított oklevelek teljes szövegű másolatai, illetve kivonatai jelentős számban maradtak fent a konvent protocollumaiban. Hogy konkrétan mire vállalt kötelezettséget a városba költöző nemes, arról – mások mellett – egy 1620-ban kelt eskütétel tájékoztató. Ekkor gyulafehérvári Jezerniczky János fejedelmi adószámvevő György nevű fia jelent meg a requisitorok előtt, aki mivel Kolozsvárra akart házasodni és költözni, Ajtonyi Jakab deák és ifjabb Filstich Péter által arra kérte a város előljáróságát, hogy fogadják kebelükbe és írják be a lakosok közé (*acceptare et in numerum reliquorum incolarum et inhabitatorum huius civitatis Coloswar recipere et ascribere dignarentur*). A város vezetősége viszont csak akkor volt hajlandó őt befogadni, ha nemesi előjogairól lemond, ezért arra kötelezte magát, hogy a város határain belül kiváltságaival nem él, hanem a helyi törvényeknek veti alá magát.⁵²³ Kolozsvár tanácsa

⁵²⁰ KmProt XXIV. 51^v–52^r

⁵²¹ A kérdéstről bővebben l. Pakó László: *Városi polgár-vármegyei nemes?. Nemesek ingatlanszerzése Kolozsváron a fejedelemség korában*. In: *A reneszánsz Kolozsvár*. Kolozsvár, 2008. 222–255.

⁵²² Uo. 239.

⁵²³ „Idem Georgius Jezerniczky posthabita et deposita sua nobilitari praerogativa ad hoc se obstrinxit et obligavit nostri in conspectu, ut ipse nullo unquam tempore in hac civitate Colosvar et intra territorium eiusdem civitatis, contra privilegia et libertates antefatae civitatis Coloswar, adversus incolas et inhabitatores praenarratae civitatis Colosvar jure suae nobilitatis utitur, sed libertati et prerogativae nobilitatis suae renunciandum duxisset, prout

(senatusa) többnyire két esküdt polgárt bízott meg a városban házat szerző nemes konvent elé vitelével, hogy szükség esetén ők is tanúsíthassák az eskü letételét.⁵²⁴ Nemesi kiváltságokról való lemondásra a konvent középkori jegyzőkönyveiben nem találtunk példát, a szekularizáció előtti időszakban a város vélhetően még nem vonzotta annyira a nemeseket mint a XVI. század második felétől kezdődő fénykorában.

e) Végrendeletek

Az előbbieken már utaltunk arra, hogy Kolozsvár városa mekkora vonzerővel bírt az erdélyi társadalom különböző rétegei számára, de a véglegesen beköltözők mellett nagy számban voltak olyanok is akik csupán átmeneti szállásnak, vagy éppen menedéknek tekintették a várost. A tágabb környék birtokossága a válságos, háborús években a város falai között talált menedékre, és ezek az időszakok sokakat késztették arra, hogy végakarataikat is írásba foglaltassák az itt működő hiteleshellyel.⁵²⁵ Különösen sok testamentumot tartalmaznak a Basta rémuralma idején vezetett jegyzőkönyvek és a végrendelezés indokaként szinte mindegyik szövegben a bizonytalan, pestises időket hozták fel.⁵²⁶ A levélkeresők 1602-ben éppen egy pestisben fekvő asszony, Hesdái Erzsébet végakarataát vették fel kolozsvári szállásán úgy, hogy a korábban magyar nyelven leírt rendelkezést az asszony előtt felolvasták, majd a konvent pecsétjével megerősített oklevelükbe foglalták.⁵²⁷ Ez volt a végrendeletek írásba foglalásának egyik módja. Máskor a testamentumtevő már képtelen volt személyesen a konvent elé járulni, ilyenkor két levélkereső kereste fel bevallását meghallgatni. Gyakran akkor is magyar nyelvű a testamentum és csak a keret latin, ha a requisitorok fogalmazták a szöveget. Bornemissza Boldizsár esetében, de máskor is ezt az eljárást a jobb érthetőséggel magyarálták („hoc ut sequitur ordine

renunciavit in praesentia modo premissis. Praeterea privilegia huius civitatis Colosvar, omnibusque et singulis eiusdem consuetudinibus, legibus et oneribus se submittere ac civitatensibus se ipsum conformare atque mandatis dominorum iudicum et senatorum toties dictae civitatis Colosvar obedire et obtemperare velle asservit et affirmavit coram nobis.” (KmProt XVIII. 101^f)

⁵²⁴ 1631-ben kelt kivonatos bejegyzés szerint: „circumspectus Michael Nyreo et alter Michael Fenessy jurati cives et dispensatores civitatis Colosvar ex commissione amplissimi senatus adduxerent secum nobilem Michaelem litteratum Beoleoni alias Cerjek (?) magulatore Colosiensem, qui nobilitarem suam praerogativam deponeret, jurisdictioni iudicis et senatus Colosvariensis se subdidit.” (KmProt XXVI. 13^v). Vö. KmProt XXIII. 62^f

⁵²⁵ A végrendeletekre vonatkozó irodalom összefoglalását l. Lupescuné Makó Mária: *Erdélyi késo középkori nemesi végrendeletek tárgytörténeti tanulmányai*. In: Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 2003. 317–322.

⁵²⁶ 1603-ban Várfalvi János végrendeletében az indok megfogalmazása: „considerans vitae humanae inconstantiam et periculosae huius nostrae tempestatis statum deplorandum.” (KmProt XV. 80^v–81^f)

⁵²⁷ KmProt XV. 93^v. A végrendeletek esetében bevett gyakorlat volt az, hogy a konvent már korábban anyanyelven megfogalmazott szöveget foglalt saját kiadványába l. még: KmProt XV. 106^f–107^f, KmProt XVI. 91^f–91^v

manifestasset, nativo sermone perspicuitatis gratia per nos conscriptam”).⁵²⁸ Bornemissza végrendelete a helyszín miatt is külön figyelmet érdemel, a tanácsúr szállása ugyanis kolozsvári Borbély másként Auner Márton házában volt, betegségében vélhetően ez utóbbi kezelhette. A fájdalmak által gyötört tehetősebb nemesek gyakran bízták magukat a városban működő borbélyok kezére, az 1580-as években például Rozsás János *barbitonsor* többször szerepelt végrendeletek tanújaként, vagy – orvosként teljesített szolgálatai jutalmául – kedvezményezettjeként.⁵²⁹

Az örökösödés a kolozsvári polgárság körében főképp a szokásjogot követte.⁵³⁰ Az 1603-ban törvényben is lefektetett örökösödési jog a végrendelezés jogát csak a szerzett javakra tartja fenn, kimondva, hogy „valakinek őstől maradtat ne hagyjanak az, kit ő nem keresett”, mert az ilyen rendelkezésnek semmi ereje nem lehet.⁵³¹ Ezért az örökhagyó kolozsvári polgár többnyire csak akkor tekintette szükségesnek az írásban történő akaratnyilvánítást amikor nagyobb szerzett vagyonnal rendelkezett és azt nem, vagy nem csak törvényes örököseinek szánta. A tárnoki városokban a végrendelezéseket a városi hatóságok felügyelték és a XV. századra bevett gyakorlat volt a testamentumok városi könyvekbe való bejegyzése.⁵³² Ezzel szemben Kolozsváron a városi könyvekben nem találhatók végrendeletek, arra viszont van adat, hogy 1568-ban a város saját, nagyobb pecsétjével ellátott testamentumot adott ki.⁵³³ A kolozsvári polgár végrendelezését már a szekularizáció előtt is a város joghatóságától független intézménnyel, a konventtel foglaltatta írásba, és ez a gyakorlat a hiteleshely Kolozsváron való újjászervezése után ismét felelevenedett. Már 1580-ból találtunk példát arra, hogy Szegedi Anna polgárasszony férjének, Nagy Gáspárnak hagyta a debreceni Cegléd utcában levő ház öt illetve harmadrészét, illetve a kolozsvári Farkas utcában épült ingatlanát és minden ingóságát.⁵³⁴ Az örökségből kizárt rokonság természetesen nem hagyta jóvá Szegedi Anna végakarátát,

⁵²⁸ KmProt XVII. 10^r–11^r. A középkori jegyzőkönyvekben magyar nyelven megfogalmazott végrendeletet nem találtunk.

⁵²⁹ KmProt VII. 146^r, 149^r–150^r

⁵³⁰ A kolozsvári polgárok végrendeleteit Kovács Kiss Gyöngy vizsgálta a konvent középkori jegyzőkönyvei alapján L. Kovács Kiss: Végrendeletek 49–63.

⁵³¹ Uo. 55.

⁵³² Szende Katalin: *Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen*. Budapest, 2004. 69.

⁵³³ Kovács Kiss: Végrendeletek 51. Érdekes, hogy a polgárok bevallásait tartalmazó városi könyv vezetését 1601-ben félbehagyták, a XVII. század közepétől pedig már csak tiltakozásokat és ügyvédvallásokat jegyeztek be. Ugyanekkor a kolozsmonostori protocollumok részben *liber civitatis* jellegűt öltének, minthogy ezekbe másolták a polgárok magánjogi ügyleteiről tett bevallásait is. Vö. Kiss: Más források 183.

⁵³⁴ KmProt VII. 107^r–107^v

testamentuma ellen 1583-ban tett tiltást Szabó Mátyás, Katalin nevű felesége és fiai nevében.⁵³⁵ Fejérvári József 1599-ben kelt rendelkezése egyértelműen azt támasztja alá, hogy a kolozsváriak akkor foglaltatták írásba testamentumukat a konventtel, amikor valamilyen módon a városi jog megkerülésével akartak hagyatkozni. Fejérvári a városban levő házának örökösévé feleségét tette, kikötve, hogy újbóli házasságáig az asszonyt a „város törvénye szerint” ne rekeszthessék ki javaiból, amikor viszont férjhez megy, a város törvényét kövessék, addig pedig testamentumát „senki fel ne boncha se biro se tanach”.⁵³⁶

A végrendeletek esetében, a középkori gyakorlathoz viszonyítva két jelentős különbséget észleltünk, nevezetesen megváltozott a szövegek nyelve, minthogy többségüket anyanyelven foglalták írásba, illetőleg megnövekedett a polgári rendű akaratnyilvánítók száma.

f) Inventáriumok

A kolozsmonostori requisitorok a kora újkorban az ügyfelek kérésére, illetve hatósági parancsra egyaránt készítettek ingósági leltárakat. Ezek összeállítására legtöbbször akkor került sor, amikor a kolozsvári polgár visszaadta eredeti birtokosának (általában tágabb környékbeli nemes), vagy az örökösöknek a nála letétbe helyezett értéktárgyakat, tehát többnyire azokat az ingóságokat sorolják fel magyar nyelven, melyeket érdemesnek tartottak a városfalak mögött őrizni. 1587-ben a levélkeresők Kabos Mihálynak néhai Ferenci Antal kolozsvári házánál letett értékeit vették leltárba. A Kabos Mihály által kézhez vett nagy ládában az alábbiakat találták: „oklewelek es privilegiomok ket taskaba, az egyk taska zeold bagaziabol, az masik feyer wazonbol wacion, Apahydarol, Twrrol, Papfalwarol es Szwchakrol valo lewelek. Az ezewstmarhak kedig ezek, ket ezewsteos aranyozott hegyesteor, egyk kazdagb az masiknal. Egy ezewsteos zablya, apro keoteo vasakkal, regi modra. Egy ezewsteos zekerczie, ket pogan penz a keozepibe. Egy bokor regi modra valo hwzar kapch ezewst araniazott, het par boglar, rayta az keozepin vagyon, ket aranyas nyakba weteo, egyk nagjobb masiknal, ket fek lancz ezewst wezzeobeol keoteott, egyk nagjobb masiknal, egy ezewst keoteofek, az lonak orrara valo ezewstel egyyewtt, kibe tewrkesek vadnak, negy ezewst aranyas boglar, fek agyra valo, keowek vadnak benne, zeold, weress, kek, tizen negy boglarochkak vadnak, ezewst chattochkak, egy ezewst gombal egyetembe. Vacion egy magass eoreg ezewst araniazott sima kwpa, wiragos

⁵³⁵ KmProt VII. 164^r–164^v

⁵³⁶ KmProt XV. 5^r után, számozatlan lapokon.

fedelew, beleol az fedelen egy wert [?] vagon, 1543 eztendeobe chinaltatott [...]. Mas ezewst aranyozott kwpa, kinek a fedelen egy emberke [...]. Egy aranyas kwpa fedel wiragos, kinek teteyen egi kigios emberke [...]. Egy fel ezewst sarakantyw zy [...] Vagon ezek felett ket szakadozott hittwan sahos abroz, kikbe az ezewst marhak voltak takarwa”.⁵³⁷ A polgárházakban őrzött ládák tartalmáról készült jegyzékek nem veszik számba az élő vagy néhai tulajdonos teljes vagyonát, de a legértékesebb részét biztosan tartalmazzák. A protocollumokba bevezetett leltárak alapján úgy tűnik, hogy a város Basta általi megsarcoltatása után (1601), a nemesi vagyonok Kolozsváron való őrzése ritkábban fordult elő.⁵³⁸

Néhányszor még az is előfordult, hogy teljes vagyoni leltár összeállításával bízzák meg a requisitorokat. Az ilyen jellegű jegyzékek közül, forrásértéke miatt kiemelkedő jelentőségű az árván maradt Susalics Zsigmond gyerővásárhelyi vagyonának összeírása. A leltár fölvételére 1587-ben került sor. A kolozsmonostori levélkeresők mellett több tanú, illetve a városból a tárgyak értékének felbecsülésére kirendelt céh tag (ötvös és szabó) vettek részt az inventarium összeállításában, amely nem csak az arany- és ezüst tárgyakat, hanem a fegyvereket, ruhaneműeket, házi eszközöket, okleveleket, könyveket, szántókat, jobbágyok neveit is felsorolja.⁵³⁹

g) Szerződések

Míg a szekularizáció előtt általában birtokperек lezárása érdekében kötöttek egyezségeket a felek, a fejedelemségkorban gyakoriak azok a megállapodások, melyeket üzleti szerződéseknek is tekinthetünk. Ezek esetében a két (vagy több) fél többnyire személyesen jelent meg a konvent előtt, de 1627-ből arra is találtunk példát, hogy a levélkeresőket a szerződéskötés helyszínére hívták. Ekkor Bornemissza Ferenc és László Közép utcai házához mentek, ahol írásba foglalták Lysbona János és Henrik, illetve Bálintffi Kristóf generalis perceptor közötti egyezséget, amely szerint az előbbieк bányászati vállalkozásukban társukká fogadták Bálintffit („intra sese deliberassent... ac certo statuissent antefatum Christophorum Balintfy in cultura auri et argenti

⁵³⁷ KmProt IX. 98^r–99^r

⁵³⁸ Több per is indult amiatt, hogy Basta garázdálkodó zsoldosai elkobozták a polgárok házaiban őrzött vagyonokat, a kárért pedig a tulajdonos a polgárt tette felelőssé. Így járt el Bethlen Gábor is, aki ingóságait Ballos Istvánnál helyezte el, ahonnan „tempore ingressus quondam Georgii Bastae, exercituum caesareanorum generalis facta super huiusmodi depositis dominorum nobilium inquisitione, quidam Germani et nonnulli alii diversae nationis protunc inimici” elvitték, de a fejedelem mégis kára megtérítését kérte. L. KmProt XX. 172^v–173^f

⁵³⁹ KmProt IX. 135^r–143^v

fodinarum suarum in territoriis civitatis Rivuliensis Dominarum ac oppidi Mediomontani existentis, aliarumque rerum metallicarum exercitio in contubernium seu campaniam consortiumque suum recipere et annumerare velle”).⁵⁴⁰ A szerződésben hét pontban részletesen rögzítették a kitermelés rendjét, a munkaeszközök karbantartását, a vállalkozás vezetésének módját (közös praefectus állítása, fizetések megállapítása), illetőleg arra is kitértek, hogy a kilépő fél csakis a vállalkozásnak adhatja el részesedését. Szintén közös bányászati vállalkozás létrehozásáról szól egy 1620-as években kelt egyezség, amely szerint Filstich Lőrinc aranybeváltó – minthogy az aranybányák művelésére pénzre van szüksége – társának nyivánítja kolozsvári Várad Miklóst, azzal a feltétellel, hogy az építések költségeit közösen állják és a haszon mellett a ráfizetést is egyenlő módon vállalják.⁵⁴¹

Familiárisként teljesítendő szolgálatokról már a középkorban is kötöttek írásos megállapodásokat. A konvent által kiállított 1607. évi egyezség talán csak azért számít különlegesebbnek, mert részletesen taglalja a familiáris juttatásait. Bánffy János arra vállalt kötelezettséget, hogy a Kis Péter nevű nemesnek évente 20 Ft-ot fizet (stipendium annuatim), karaszia posztóba öltözteti, őt és lovát is élelmezi és az első két évben átenged számára két hold szántóföldet. Ezen felül a Fehér vármegyei Szentkirályon egy pusztát jobbágytelket és egy szőlőt adományoz, vállalva, hogy a telket megneemesíteti.⁵⁴² A város határában levő szőlők művelésének felügyeletével megbízott vincellérekre a középkori jegyzőkönyvekben nem találtunk adatokat, a szekularizáció után vezetett protocollumokban viszont felbukkant néhány egyezség, melyben kötelezettségeiket és fizetésüket taglalják.⁵⁴³

Végül egy egyezséget érdekes tárgya miatt tartunk említésre méltónak. 1604-ben tordai Kolozsvári János deák és nagyesküllői Ördög Ferenc egyezett ki egy bizonyos tartozás ügyében. Ördög jószágai visszaváltásáért előzőleg pénzt kölcsönzött János deáktól és adósságából 100 Ft még törlesztetlen maradt. Ezért az összegért lekötötte a Doboka vármegyei Nagyesküllő birtok harangját, melyet ősei öntettek az általuk emelt templom részére. Kolozsvári János a harangot

⁵⁴⁰ KmProt XXIII. 29^r–30^r

⁵⁴¹ Az oklevél megfogalmazása: „eundem Nicolaum Varadi ratione culturae et elaborationis antenominatarum auri et argenti fodinarum OffenBanyayensis in fidelem et aequalem socium, fratremque et collegam eligendo, adoptando... duxisset.” – KmProt XXIV. 12^r–13^v

⁵⁴² KmProt XVI. 21^r–21^v

⁵⁴³ 1629-ben Kovács Gáspár polgár egri Nagy Andrást fogadja fel vincellérnek, hogy Stenczel Ferenc másfél hold szőlőjét művelje. 1629-re 28 Ft-ot, a következő évre pedig 35-öt kapott. – KmProt XXIII. 90^v

Zsomborra vitte, majd onnan az Szilágycsehre, Gyulaffi Lászlóhoz került.⁵⁴⁴ Ördög az egyezés szerint János deák választására bízta, hogy megtartja avagy eladja a harangot, a 100 Ft feletti összeget pedig az ő kezéhez kell szolgáltatassa. Arra, hogy tartozás zálogaként egy harang szolgáljon, sem a korábbiakban, sem a későbbiekben nem találtunk példát.

h) Inskribálások

A fiskális jószágok hasznosításában követett gyakorlatban lényeges különbség mutatható ki a fejedelemség és a királyság között. Míg ez utóbbiban a király örök adományként adta a birtokokat híveinek, addig Erdélyben a fejedelem fiskális jószágot nem adományozhatott el, hű szolgálatokért csak ideiglenes zálogként bocsáthatta ki ezeket kezéből.⁵⁴⁵ Ez az ún. inskribálás, amely a meghatározás szerint „szolgálatok jutalmazására valamilyen ingatlannak ingyen vagy értéken aluli összeg fejében bizonyos időre való átengedése a megjutalmazandó számára”.⁵⁴⁶ Ez a meghatározás azonban nem fedi teljes egészében az inskripciók körét, inkább csak az uralkodó által történt elidegenítésekre vonatkozhat. Vélhetően a fejedelem mintájára magánszemélyek is inskribáltak jószágokat, tehát hűséges szolgálataikért familiárisaiknak zálogcím alatt adományoztak.⁵⁴⁷ Az így birtokhoz jutó donatariusnak számított, az oklevelet pedig inscriptionak vagy donationak nevezték és úgy is fogalmazták.⁵⁴⁸ A főurak általában servitoraikat jutalmazták ilyen módon, 1607-ben például Kovacsóczi István Fehér vármegyei Újfaluban levő nemesi telkét inskribálta nemes szolgálójánál,⁵⁴⁹ 1609-ben pedig Bethlen Gábor tanácsúrként több Kolozs megyei birtokrészt kötött le kolozsvári Bornemissza Tamásnál.⁵⁵⁰ Forrásaink szerint, függőpecsétetes oklevelet inskribálásról először 1583-ban állítottak ki, ekkor Peres Márton

⁵⁴⁴ KmProt XV. 70^v–71^r. A szilágycsehi református templomnak két középkori harangját ismerjük, valószínűleg ezek közül lehetett valamelyik az egyezésben említett. L. Emödi Tamás: *A szilágycsehi református templom*. Erdélyi műemlékek 21 (1996). 10.

⁵⁴⁵ Jakó: Gyalu XXIX–XXXI.

⁵⁴⁶ Úriszék. 1014.

⁵⁴⁷ Dósa: Jogtudomány 332–333.

⁵⁴⁸ Az, hogy valójában adományozásról van szó, a jegyzőkönyvi bejegyzések címeiből is kiderül, egy 1607-ben kelt inskripció címe: „Sessio quaedam nobilitariam in Wyfalw in Albensis c. Emerico Kakuchi per Stephanum Kovachoczi donata.” Emellett a szöveg is inkább adományozásra vall: „...ipse matura intra se deliberatione prehabita, attentis et consideratis fidelitatem et fidelibus servitiis nobilis Emerici Kakuchi servitoris sui, quae ipse hactenus quovis tempore, in cunctis rebus suae fidei commissis probe et strenue obivisset et exhibuisset, ac in futurumque exhibiturus ei impensus esset, quandam totalem et integram sessionem suam nobilitarem... annotato Emerico Kakuchi, haeredibusque et posteritatibus suis utriusque sexus universis, in summa florenorum ducentorum Hungaricalium duxisset inscribendam et obligandam, prout inscripsit et obligavit”, kikötve, hogy örökösei csak a nevezett összeggel válthatják ki a jószágot. (KmProt XVI. 9^v)

⁵⁴⁹ KmProt XVI. 9^v–10^r

⁵⁵⁰ KmProt XVII. 30^r

sebészként teljesített szolgálataiért („chirurgica eiusdem curatione qua ipsum Martinum... plurimis et lethalibus sauciatum vulneribus diligentissime curasset”), 200 magyar Ft-on örökösen Borbély Jánosnak inskribálta Kraszna mezővárosi nemesi telkét.⁵⁵¹ 1617-ben újból privilégiális oklevelet adtak inskribálásról, amely értelmében Apafi György és Ferenc, Kákoni István tanácsúr közbenjárására, illetőleg hűséges szolgálataiért balázstelkei jobbágytelküket 300 Ft-on Csontos Gergelynél kötötték le („dedissent, donassent, contulissent, atque in summam integram trecentorum florenorum Hungaricalium inscripsissent ac obligassent”), a telken levő házat pedig megneemesítették.⁵⁵²

Más jellegűek azok az inskribálások, melyeket a házastársak egymás között kötöttek meg. Ezeket Dósa „a férj és feleség közötti elzálogosítás” cím alatt tárgyalta és felsorolta azokat az eseteket, melyek megengedték, hogy az egyik fél ősi jószágait a másiknál kösse le.⁵⁵³ 1609-ben Toldalaghi János magtalan halála esetére 1000 Ft-on feleségénél, Gyerőfi Borbálánál kötötte le Kolozs és Doboka vármegyei jószágait.⁵⁵⁴ Az oklevél narratiojából a inskribálás indokára is fény derül. 1603-ban, amikor Radul havaselvi vajda győzelmet aratott Székely Mózes felett, Toldalaghi fogságba került, ahonnan felesége – bizonyára nem kis összeg árán – kiszabadította. Hasonlóan járt el Kamuthi Balázs házastársa, Zeller Angléta is, aki saját költségén mentette meg férjét Basta kezeiből. Kamuthi hálája jeléül 6000 Ft-on neki inskribálta jószágait.⁵⁵⁵ E bevallásokat tehát nem pénzszüke miatt („pro arduis necessitatibus”) kötötték, mint a zálogosításokat általában, hanem az inskribáló célja az volt, hogy törlessze házastársa irányában fennálló tartozását. Az így lekötött jószágokat az atyafiság csakis az általában igen magasra szabott inskripció összeg törlesztésével válthatta vissza.

i) Zálogosítások, kölcsönügyletek

A nemesi birtokforgalom egyik leggyakoribb középkori formája a zálogosítás volt. A szekularizáció előtt kötött zálogosításokban a kamat kérdése soha nem merül fel, az oklevél

⁵⁵¹ KmProt VII. 154^v–155^r. A borbélyt és örökösait meg is nemesítette, azzal a feltétellel, hogy élete végéig szolgálja.

⁵⁵² KmProt XVI. 114^r–114^v

⁵⁵³ Dósa: Jogtudomány 486–487. Házastársak közötti inskripciók Kolozsmonostoron már a szekularizáció előtt történtek I. (a teljesség igénye nélkül) KmJkv II. 4947, 4972, 5012. A budai káptalan középkori jegyzőkönyvébe is vezettek hasonló jellegű bejegyzéseket I. Kubinyi–Fügedi: A budai káptalan 41.

⁵⁵⁴ KmProt XVII. 148^r

⁵⁵⁵ KmProt XVI. 136^v

formulái nem említik.⁵⁵⁶ A kora-újkor kolozsmonostori protocollumokba vezetett zálog- és kölcsönügyletek esetében azonban a XVI. század második felétől – ritkán ugyan – de megjelenik, a következő században pedig említése gyakrabba válik. Az első adatok nem is a pénzügyekben jártas kolozsvári polgárokhoz köthetők, hanem nagy tőkével rendelkező főnemesekekhez. A legkorábbi esetről egy 1582. évi konventi átiratból értesülünk. 1554-ben Possay Bertalan magyar nyelvű kötelezvényt adott arról, hogy Kendi Ferenc erdélyi vajdától 6000 Ft-ot kölcsönzött, melyet – 1000 Ft-os kamatjával együtt – egy év múlva, a következő virágvasárnapra fizet vissza.⁵⁵⁷ A következő oklevélben már birtokok elzálogosításáról, illetőleg az azok hasznából származó kamat-jövedelemről is szót ejtenek. 1581 áprilisában Báthori István udvari familiárisa, Kendi Péter azért kötötte le Bihar megyei jószágait, mert a moszkvaiak elleni hadba indult. Sombori László tanácsúr jelentős összeget, 2000 Ft-ot adott kezébe, ezen felül kikötötték, hogy a birtokok közönséges és szokásos jövedelmeiből évente 200 Ft kamatot vehet fel („pro lucro seu interesse pecuniae suae accipere debeat”), ha viszont a jövedelmek meghaladják a 200 Ft-ot, az azon felüli rész a zálogösszeghez adódjon („in supplementum duorum millium florenorum deputari debeat”).⁵⁵⁸

A gondolkodásmód egyértelmű megváltozását jelzik a kölcsönügyletekre vonatkozó azon bejegyzések, melyek a kolozsvári református egyházközség „befektetéseiről” tájékoztatnak. 1644-ben a konvent bizonyította, hogy Váradi Miklós kolozsvári főbíró azon összeget, melyet nemrég néhai Szemerei György a reformátusokra hagyott, átadta kamatoztatásra a városi szász református egyház első lelkésze (concionator primarius) vejének, Nürnbergi György deáknak.⁵⁵⁹ Egy másik nyugta azt is adatolja, hogy mekkora jövedelme származhatott az egyháznak az ilyen jellegű kamatoztatásokból. 1648-ban Székesfehérvári Benedek deák visszaszolgáltatta azon 1000 Ft-ot, melyet néhai Bethlen István az egyháznak rendelt. Az összeg tíz éven keresztül nála volt és évente 10 Ft-ot kamatozott.⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Vö. Kubinyi-Fügedi: A budai káptalan 41. A kolozsmonostori konvent középkori jegyzőkönyveiben sem említenek kamatot.

⁵⁵⁷ KmProt VII. 160^r–160^v

⁵⁵⁸ Uo. 117^v–118^r

⁵⁵⁹ KmProt XXXI. 59^v–60^r

⁵⁶⁰ KmProt XXXII. 25^v–26^r

j) Oklevélátírások

Transsumptomokat a konvent a középkor folyamán, illetve a szekularizációt követően, az 1575. évi rendezésig is állított ki. Már korábban megállapítottuk, hogy a requisitorok hivatalba állításáig az átiratok kiadása a város felügyelete alatt folyt, és hatósági parancsra (királynői, választott királyi, vajdai) a konvent levéltárából való másolatok kiállítására szorítkozott. Az újjászervezés után az eredeti iratokat féltő ügyfelek újból felkereshették a konventet, hogy birtokukban levő jogbiztosító oklevelükről hiteles másolatot állíttassanak ki. Ezekben az esetekben az oklevél tulajdonosa megjelent a requisitorok előtt és bevallást téve kérte ügyének írásbeli rögzítését, ami ilyenkor a bemutatott oklevélnek szóról szóra történő lemásolását és konventi pecsét alatt való kiadását jelentette.⁵⁶¹

Adataink arra utalnak, hogy az eredeti oklevélről nem minden esetben adták ki a másolatot, hanem úgy biztosították szövegének megőrzését, hogy azt a közhitelességgel bíró protocollumokba másolták.⁵⁶² Az átiratok vagy másolatok indoklásából is kiderül, hogy az ügyfél esetenként megelégedett oklevele szövegének jegyzőkönyvbe való rögzítésével és nem igényelte a konvent kiadványát.⁵⁶³ Ekkor biztosan nem hajtották be rajta a transsumptum kiállításának díját, hanem egy annál vélhetően kisebb összeget kellett fizessen a beírásért. A protocollumokba másolt iratok tárgyilag igen változatosak, minthogy a felek mindent beíratnak, amit megőrzésre érdemesnek véltek. Legnagyobb számban nemesítéseket, adományleveleket másoltattak be (és ezekről állíttatták ki a legtöbb átiratot), de előfordulnak kiváltságlevelek birtok tizedmentességéről,⁵⁶⁴ nyugták és elszámolások (alispáni, vármegyei adószedői, stb.),⁵⁶⁵ vagy

⁵⁶¹ A középkori gyakorlatra l. Dreska Gábor: *A pannonhalmi konvent hiteleshelyének 14. századi oklevélátírásai*. In: Mons Sacer I. Pannonhalma, 1996. 463–470.

⁵⁶² Kiss András megállapítása szerint a hiteleshelyek esetében is „hiteles oklevélkibocsátó joguk alapján a közhitelesség könyv alakú belső ügyviteli irataikra is vonatkozott, jöllehet ezek szövegeit nem pecsételték meg.” Ezekbe a protocollumokba vezették be a bemutatott oklevelek másolatait. L. Kiss: *Más források 174–175*.

⁵⁶³ 1619-ben adománylevelet másolnak protocollumba, az alábbi indoklással: „petens nos debita cum instantia ut nos eadem in librum seu prothocolon huius Conventus Colosmonostrensis inseri et inscribi ac *cum temporis necessitas ita expostularet* sub sigillo nostro authentico extradari facere vellemus” – KmProt XX. 144^f. Szó szerint ugyanaz az indoklás egy 1622-es bemásolásnál l. KmProt XXI. 14^f. 1631-ben egy nyugtát másolnak jegyzőkönyvbe a következő indok alapján: „petens nos debita cum instantia, ut nos eadem pro *tutione, remansione et conservatione* in protocolon seu librum istius Conventus Colosmonostrensis transcribendo et transumendo in Archivum tandem nostrum, ea potissimum de causa reconderemus, quod in originalis (?) praescripta pendicando (?) contingerent, paria ex hoc conventu iurium eiusdem Francisci litterati Medgyesi ad cautelam recipi possint” – KmProt XXVIII. 33^f

⁵⁶⁴ KmProt XVI. 6^r–7^v: János Zsigmond ítéletlevelét másolják be a Fehér vármegyei Tompaháza birtok lakosai kérésére („earum paria protocolo nostro conventuali pro futura dictorum incolarum Tompahaza cautela et... conservatione earundem litterarum... inserere vellemus”).

⁵⁶⁵ 1616-ban Máramaros vármegye alispánja, Pogány Péter kérésére másolnak be kifizetéseiről és elszámolásairól nyugtákat (KmProt XX. 7^r–8^f), 1618-ban Kolozs megye adójáról kiadott elszámolást iktatják be (KmProt XX. 77^r–77^v).

Székely Mózes fejedelem utasítása az aranyváltásról, melyet azért iktattak mivel „eosdem certis in partibus ipsius regni Transsilvaniae circumcirca transmitti moreque solito publicari facere necessum haberet formidaretque ne in huiusmodi circumportatione in tanta rerum et omnium statuum confusione quoquomodo periclitari contingat”.⁵⁶⁶ Az oklevelek jegyzőkönyvbe való másolásakor alkalmanként részletekbe menő leírást adnak az eredeti dokumentumról, a díszítésekről, a betűk alakjáról, illetve az eredeti hátoldalán levő jegyzeteket is lemásolják, így időnként arra is fény derül, hogy nemesítést hol és mikor publicáltak. 1607-ben a Berkeszy Péternek Bocskai által adományozott címereslevelét protocollumba másoló levélkereső megragadó leírást adott a szemet gyönyörködtető címerképről,⁵⁶⁷ az 1640-es években pedig Pálfi István requisitor taglalta III. Ferdinánd címeradományának szépségét.⁵⁶⁸ Pálfi kora egyik legtehetségesebb kalligráfusa lévén, biztosak lehetünk abban, hogy hozzáértő véleményt fogalmazott meg.

A protocollumok egyre inkább az országos jelentőségű iratok őrzőivé is váltak, azáltal, hogy a fejedelmek is bemásoltatták a fontos szerződések szövegeit valamelyik hiteleshely jegyzőkönyvébe. Így került a kolozsmonostori protocollumokba a nagyszombati egyezés országgyűlés által megerősített változata,⁵⁶⁹ vagy II. Rudolf oklevele Báthory András részére Szatmár és Németi mezővárosok, illetve Nagybánya mezőváros cseréjéről.⁵⁷⁰ A másolatok mellett a requisitorok természetesen eredetiben is őriztek jogbiztosító iratokat, illetve országos fontosságú dokumentumokat, de ezekről a konvent levéltárát tárgyaló fejezetben lesz szó.

⁵⁶⁶ KmProt XV. 132^v

⁵⁶⁷ „Insignia quae a laeva parte in primordio earundem litterarum nobilitationalium docta pictoris manu suis naturalibus formis et coloribus mirabili qualitate, artificiosoque ordine depicta, diversis laciniis seu lemniscis circa fluitantibus adornata et effigiata et postea eiusdem serenitatis nomen et titulus aureis characteribus descriptus pulcherime variorum (?) formarum paradigmatis intermixtis et venustate fere ineffabili coloratis insignitus inspicientium seu contemplantium oculos in delectionem incitare, ac animos in admirationem trahere videbantur contulisse dinoscebatur, petens nos debita cum instantia ut nos easdem in protocolon seu librum conventus Colosmonostoriensis inscribi et inseri faceremus.” (KmProt XVI. 26^f–26^v)

⁵⁶⁸ „Litterae autem erant in integro pergameno patenter confectae et titulus imperatoriae maiestatis in prima et secunda linea litteris maioribus capitalibus, aliis vero quattuor lineis maioribus litteris sed per omnia auro obryzo conscriptae, insignisque in capite litterarum pulcherime et artificiose appositis et depictis, jucundissime exornatae, in inferiori margine erant sigillum duplex appositum in zona sericea, albi flavi, cerulei et rubri coloris, praeterea scriptio tota pulchra, pura et exacta, ita ut intuentium oculi admirabili quadam delectatione pascetentur et ab earum visu vix avellerentur. Tenor autem litterarum talis erat...” (KmProt XXVIII. 135^f)

⁵⁶⁹ A bemásolásra 1617. november 11-én került sor, az oklevelet Erasmus Adam titkár és Patkó János kancelláriai íródeák mutatták be a konventnél. A requisitorok az alábbiakkal indokolták a bevezetést: „Quas nos de verbo ad verbum, sive diminutione et augmento, variationeque aliquali transumi et transcribi presentemque in librum huius conventus in perpetuam rei memoriam ac prefati domini principis et totius Regni Transilvanicae partiumque Hungariae eidem annexarum futura pro cautela inferi et inscribi fecimus.” – KmProt XX. 53^v–56^v

⁵⁷⁰ KmProt XV. 255^r–255^v

Más esetekben az oklevél szövegének bemásolásával egyidejűleg konventi pecséttel megerősített átirat kiállítására is sor került. Erre szintén az indoklásokból derült fény. 1610-ben például Kewy György azzal a kéréssel jött a requisitorok elé, hogy két adománylevelét másolják be a protocollumba és állítsanak ki azokról transumptumot is („petens nos debita cum instantia ut nos earundem copia seu paria transumpto litterarum nostrarum inserentes juris eiusdem Georgii Kewy futura pro cautela sub sigillo huius conventus usitato extradare et earum etiam exempla protocollo nostro conventuali inscribere vellemus”).⁵⁷¹ A protocollumba való bemásolás mellett átirat kiállítását kérte 1634-ben Horvát Mátyásnak Giróti Margittól született leánya, Klára, aki azért igényelt másolatot a Girótiak családfájáról, mert férje a pestisjárványban meghalt, neki pedig egyetlen leánya maradt.⁵⁷²

Érdekes és a kor viszonyaira jellemző esetként említhetjük meg a konvent 1666. május 21-én kelt oklevelét.⁵⁷³ A Szalárdi által kiállított átirat azt bizonyítja, hogy a Toroczkaiakat képviselő Szaniszló Albert ügyvéd a konvent előtt bemutatott egy protocollumot, amely a jelek szerint az elmúlt zavaros időkben a gyulafehérvári káptalan levéltárából került Havaselvi László Kolozs vármegyei főszolgabíró kezébe. Az átírást kérő ügyfél tehát egy egész jegyzőkönyvvel jelent meg és ennek a Toroczkaiakra vonatkozó néhány lapját íratta át. A kalandos sorsú protocollum később valahogyan visszakerült a káptalani levéltárba, ahol jelenleg is őrzik.⁵⁷⁴

Minden átírást természetesen alapos körültekintéssel hajtottak végre. A bemutatott oklevél hitelességének bizonyítására a formai és a tartalmi jegyeket tüzetesen megvizsgálták, és ha bármilyen gyanú merült fel az átirat kiállítását megtagadták. 1654-ben például Küküllő vármegye gyanúsnak talált missilis leveléről csak külön fejedelmi mandatummal voltak hajlandók másolatot adni ügyfelüknek, aki „exhibuit literas quasdam missiles comitatus de Kwkeolleo illustrissimo principii Georgio Rakoczy seniori sonantes, anno Domini 1648 scriptas, tritas et maculatas, cancellatasque ad transummendum: quae quia suspectae videbuntur ergo sunt remissae ad ill. D. principem eo fine quod si sua Cels. Literas preceptorias superinde dare (...) fuerit et reportabuntur, ita tamen transsumuntur”.⁵⁷⁵

⁵⁷¹ KmProt XVI. 182^r-182^v

⁵⁷² „Copiam seu paria prescripte genealogiae tum in archivum nostrum recondere, tum vero transumpto litterarum nostrarum inserere... sibi extradare vellemus” l. KmProt XXVIII. 81^v

⁵⁷³ DF 257862. Vö. CDTrans I. 492. sz.

⁵⁷⁴ Jelzete: MOL F2. XIII. Vö. ErdKápJkv VIII/1. 10.

⁵⁷⁵ KmProt XXXV. 1^r

A kolozsmonostori konvent vonzaskörzete és forgalma a fejedelemségkorban

A hiteleshelyek működését bemutató tanulmányokban külön kezelik azt a területet, ahonnan a lakosok felkeresték az intézményt, illetőleg azt, ahol a kiküldöttek hatósági parancsra külső hiteleshelyi tevékenységet végeztek.⁵⁷⁶ A kolozsmonostori konvent vonzaskörzetének a bevallások alapján történő pontos megrajzolása – véleményünk szerint – több akadályba ütközik. Először is a bevallást tevők lakóhelye sok esetben nem állapítható meg. Noha a nemesi névadás rendszerint helynevek alapján történt, csak ritkán lehetünk bizonyosak abban, hogy az a bevalló lakóhelyét is jelöli. Az ügyfélnek lehetett több udvarháza, melyek közül bármelyikben lakhatott, de tartózkodhatott huzamosabb ideig, vagy állandóan kolozsvári saját, vagy bérelt házában is. Újabb nehézséget jelent, hogy egy-egy hiteleshely vonzaskörzetének és forgalmának befolyásolásában egyéb tényezők is közrejátszottak. Kolozsvár a kora-újkorban az országgyűlések gyakori helyszíne. Ekkor az ország nemességének színe-java a városban tartózkodott és jogi ügyleteit az ugyanott működő hiteleshellyel foglaltatta írásba.⁵⁷⁷ Ilyenkor természetes, hogy a forgalom növekedése mellett a konvent területi hatósugara is növekszik, magába foglalva olyan területeket, melyekről bevallókat a jelentős távolság miatt nem váránk. Szintén forgalom növekedéssel számolhatunk a vármegyei közgyűlések alkalmával, melyeket a XV–XVI. század fordulóján olykor, a XVI. század végétől pedig rendszeresen a városban tartottak.⁵⁷⁸

Az említett bizonytalanságok mellett sem tartjuk azonban teljesíthetetlen feladatnak a konvent kora-újkori vonzaskörzetének, illetőleg törzsterületének megközelítő pontossággal való felvázolását és a középkori, szekularizáció előtti illetékességi területtel való összevetését. A középkori illetékességi terület megállapításánál a Sipos Gábor által,⁵⁷⁹ a bevallásokban előforduló helységnevek alapján végzett számításokat összevetettük a konvent középkori jegyzőkönyveinek adataival. A fejedelemségkori vonzaskörzet megállapításához szintén a procollum-bejegyzéseket vettük alapul (négy fejedelemségkori jegyzőkönyv anyagát dolgoztuk fel). Ismeretes, hogy nem került minden konventi kiadvány bejegyzésre, illetve a protocollumok között előfordulnak

⁵⁷⁶ Dreska: A pannonhalmi konvent 20.

⁵⁷⁷ A középkorban már a XIV. század második felében élt az a gyakorlat, hogy a konvent két-három tagja, olykor maga az apát is, megjelent a vajdai közgyűlésen a bevallások felvétele végett. L. KmJkv I. 36–37.

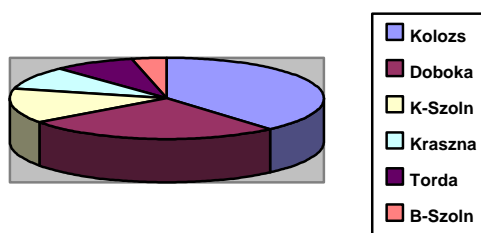
⁵⁷⁸ W. Kovács András: *Megyeszékhelyek a középkori Erdélyben*. In: Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 2010. 183–185.

⁵⁷⁹ Sipos: Kolozsmonostor 43.

kronológiai átfedések, de a jegyzőkönyvek így is vélhetően elegendő bejegyzést tartalmaznak ahhoz, hogy helytálló következtetéseket vonhassunk le belőlük. Minden esetben arra törekedtünk, hogy csupán azokat a bevallásokat vegyük számításba, melyeknél az ügyfél/ügyfelek lakóhelye nagy valószínűséggel állapítható meg. Számításainkat összesen mintegy 1000 bevallás alapján végeztük.

A Jakó Zsigmond által regesztákban kiadott középkori jegyzőkönyvekből az 1465–1468 (KmJkv I., 1676–1833. sz. kivonatok), illetve a 1538–1540 (KmJkv II., 4635–4762. sz. kivonatok) közötti bevallásokat dolgoztuk fel. Tetszőlegesen két olyan időszakot választottunk ki, melyekből a jegyzőkönyvi bejegyzések folyamatosan fennmaradtak.⁵⁸⁰ A tanulmányozott XV. századi bevallások (l. alább) alapján ekkor egyértelműen a konvent vonzáskörzetéhez tartoztak a történeti Erdélyen kívülre eső vármegyék is, nevezetesen Közép-Szolnok és Kraszna. A legtöbb ügyfél nyilvánvalóan Kolozs megyei volt, majd a dobokaiak következtek, feltűnő viszont Torda vármegye lemaradása. Kolozsvár ekkor még csak néhány bevallással szerepel, a polgárok tehát (még) nem a konvent előtt foglaltatták írásba ügyleteiket. Számításaink eredményei különböznek a Sipos Gábor által felvázolt képtől (ott a konvent törzsterülete, vélhetően csökkenő sorrendben Kolozs, Torda, Doboka, Belső-Szolnok és Fehér vármegye északi része),⁵⁸¹ de jóval nagyobb számú bevallás feldolgozása esetén valószínűleg még változna mindkét sorrend.

A kolozsmonostori konvent vonzáskörzete 1465–1468 között

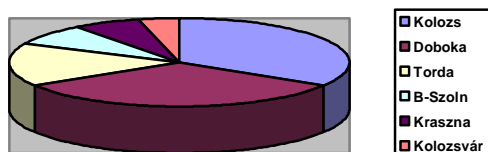

Az 1538–1540 közötti bevallásoknál (l. alább) rögzül az a sorrend, amely kisebb változásokkal lényegében több mint száz éven át a konvent (vármegyei) törzsterületét alkotta: Kolozs, Doboka, Torda. A Meszesen túli megyékből csak kivételesen tettek bevallást a konvent előtt és a kolozsváriak is elvétve szerepelnek.

⁵⁸⁰ Vö. KmJkv I. 151–152.

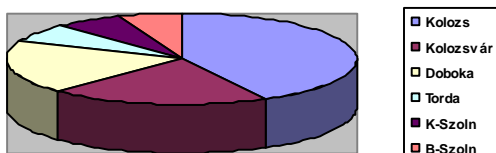
⁵⁸¹ Sipos: Kolozsmonostor 43. Torda vármegye vélhetően tévesen került a második helyre, az általunk végzett felmérésekben mindig Doboka után következik, vélhetően a dobokai nemesek jóval nagyobb száma miatt.

A kolozsmonostori konvent vonzáskörzete 1538–1540 között

A szekularizáció utáni időszakból először a legelső fennmaradt jegyzőkönyv anyagát dolgoztuk fel (KmProt VII., 1576–1584, 1. grafikon). Ekkor észlelhető a fentebb említett kisebb változás, amely lényegében a sorrendet is megváltoztatta: Kolozsvár a második helyen szerepel és ezentúl a bevallást tevők tekintélyes része városi polgár marad.⁵⁸² Az Erdélyen kívüli megyék lakói is nagy számban keresték fel a hiteleshelyet, Közép-Szolnok mellett a grafikonon már nem szereplő Krasznából is viszonylag sokan jöttek.

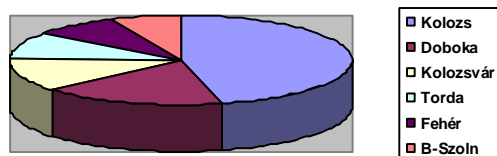
A kolozsmonostori konvent vonzáskörzete 1577–1584 között

Az 1590–1600 közötti időszak (KmProt X.) érdekes változása Fehér megye előretörése és az Erdélyen kívüli megyék kikerülése a konvent törzsterületéből. A Kolozs, Doboka, Torda sorrend továbbra is megmaradt, Doboka és Torda közé azonban bekerültek a kolozsvári bevallók, akik tekintélyes számban keresték fel a városba költözött hiteleshelyet.

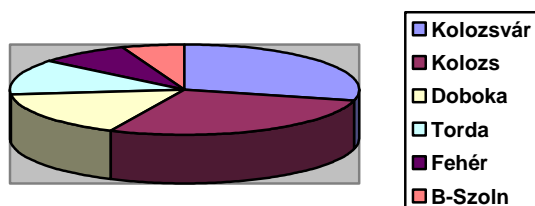
⁵⁸² Habár Werbőczy szerint városi ingatlanokra vonatkozó bevallást csak a városi hatóság előtt lehetett tenni (Tripartitum 395.), a kolozsvári gyakorlat azt mutatja, hogy a polgárok már a szekularizáció előtt a kolozsmonostori konventnél rendelkeztek városi és vármegyei birtokaikról, a hiteleshely újjászervezését követően pedig ez az eljárás még fokozottabban jelnetkezett, annyira, hogy egy-egy protocollum „városi könyv” jelleget öltött.

A kolozsmonostori konvent vonzaskörzete 1590–1600 között

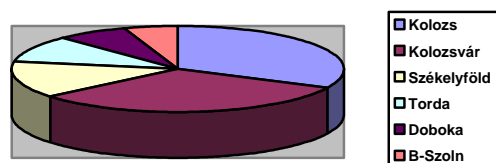
A következő vizsgált periódus (1607–1614, KmProt XIII.) feltűnő változása Kolozsvár első helyezése, de megjegyzendő, hogy az első két helyezett közötti különbség csekély. Fehér megyeiek továbbra is viszonylag nagy számban keresték fel a konventet, Közép-Szolnok és Kraszna azonban szinte teljesen kikerült Kolozsmonostor vonzaskörzetéből.

A kolozsmonostori konvent vonzaskörzete 1607–1614 között

Az utolsó grafikon a konvent 1647–1655 közötti (KmProt XXXIII.) vonzaskörzetét ábrázolja. Ebben az időszakban már nyomon követhető a hiteleshelyi tevékenység hanyatlása, ami a létszámhiány és a requisitorok fejedelmi adminisztrációban való „bevetése” miatt következett be. A bevallások jellege is nagyot változott, nagy részben ügyvédvallásokat és tiltakozásokat vettek fel (egy levélkereső ügyvédvalláson kívül egyébről nem is adhatott oklevelet). A fenti okokból következően a vonzaskörzet is leszűkült lényegében Kolozsvárra és Kolozs vármegyére, a többi szomszédos vármegye jóval kisebb arányban van képviselve. Feltűnő és valószínűleg csalóka a székelyföldi bevallók nagy aránya. Közülük bizonyára csak kevesen jöttek a székekből bevallást tenni, nagyobb részük már Kolozsváron lakhatott, a nemesi előnév valószínűleg csak származásukat jelölte.

A kolozsmonostori konvent vonzáskörzete 1647–1655

A konvent forgalma

A hiteleshelyi oklevélkiadás a konvent újjászervezése után (1575 őszen), vélhetően csak 1576 elején/közepén indult meg. Ezt támasztja alá az, hogy az ebből az évből való egyedüli jegyzőkönyvi bejegyzés június 12-én kelt.⁵⁸³ Ebből arra következtethetünk, hogy az oklevéladó tevékenység a kezdetekben gyér lehetett, 1577-től viszont már legalább havi rendszerességgel állítanak ki oklevelet. Minthogy a leleszniekhez hasonló oklevéltaxa-jegyzékekkel nem rendelkezünk, a forgalom további alakulását csupán a protocollumok bejegyzései alapján becsülhetjük fel. Le kell azonban szögeznünk, hogy nem került minden kiadvány bevezetésre, ezért számaink viszonylagosak. Ezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kora-újkorai konvent fénykorának tekinthető XVI. század végén napi rendszerességgel állítottak ki okleveleket. Természetesen voltak olyan napok, amikor az oklevéladó tevékenység valamilyen okból szünetelt (vagy a működésnek nem maradt nyoma), de olyanok is amikor négy-öt oklevelet adtak ki. Biztosan forgalom-növekedéssel járt egy-egy Kolozsváron tartott országgyűlés, vagy vármegyei közgyűlés és a forgalom csökkenését eredményezte a háború, vagy pusztító járvány. Nagyjából a XVII. század közepétől jelentős mértékben hozzájárulhatott a konvent forgalmának csökkenéséhez az, hogy a fejedelem – vélhetően anyagi megfontolásból – hosszú ideig betöltetlenül hagyta az egyik requisitori állást és ezzel párhuzamosan gyakran bízott a levélkeresőkre egyéb teendőket (inventariumok felvétele, lustrák összeállítása, udvarbírák beiktatása, stb.).⁵⁸⁴ A forgalom tehát csökkent, a Szalárdi által 1664–1666 között vezetett jegyzőkönyvi bejegyzések alapján megállapíthattuk, hogy már csak havonta 4-5 alkalommal

⁵⁸³ KmProt VII. 13^v–14^r

⁵⁸⁴ A létszámlhiányt Pálfi István a harmadik impedimentumként sorolta fel l. 453. sz. jegyzet. Az 1649–1653 közötti időszakból fennmaradt egy 51 f. terjedelmű ívfűzet, amely a gyulafehérvári káptalan előtt felvett bevallások signaturáit tartalmazza. Ez alapján megállapíthattuk, hogy a káptalani hiteleshelyet ekkor még hetente felkeresték. L. MOL. F2. 52. doboz

tettek bevallást a hiteleshelyen.⁵⁸⁵ Az a tény, hogy az előbb említett protocollum után már csak egy – tágabb értelemben fejedelemségkorinak tekinthető, az 1690-es évek bejegyzéseit tartalmazó – jegyzőkönyv maradt fenn, egyértelműen a konventi hiteleshely gyér forgalmára, az intézmény oklevéladó szerepének csökkenésére utal.

VII. 2. A konvent külső hiteleshelyi tevékenysége a fejedelemségkorban. A jelentések

A hiteleshelyek a középkorban jelentős szerepet játszottak az országos bíraskodásban és a közigazgatásban is, a közhatóságok kisegítő szerveiként. Különböző birtokügyekben jártak el és részt vettek a peres eljárások szinte minden szakaszában.⁵⁸⁶ A hatósági parancsok végrehajtása a legkülönbözőbb ügyekben is lényegében azonos módon folyt le. A parancslevélben megnevezett több nemes közül egy mint hivatalos kiküldött (királyi ember, vajdai ember) kiszállt a helyszínre a parancs végrehajtása végett. Tanúbizonyosággként vele ment a helyszínre a hiteleshely megbízottja. Munkájuk elvégzése után mindketten visszatértek a konventhez, vagy káptalanhoz és a helyszínen fölvelt jegyzetek alapján (melyet általában a parancslevél hátlapjára, széleire írtak) beszámoltak eljárásukról, majd ennek alapján a hiteleshely oklevelet állított ki, amelyet elküldött a megbízónak.⁵⁸⁷

Az ún. külső hiteleshelyi munka a konvent azon tevékenységi köre, amely a kora-újkorban jelentős változásokon ment át. Először is megszűnt az erdélyi hiteleshelyek e területen tapasztalható viszonylagos „egyeduralma”, a hiteleshelyek világi alapon való újjászervezése után iktatásokat, tanúvallatásokat, határjárásokat, stb. gyakrabban végeztek vajdai emberekkel (a kancelláriából kiküldöttekkel, vagy helybéliekkel), a vármegyékkel, vagy ítélmesterekkel. A középkorhoz képest megfogyatkozott létszámmal működő „világi” hiteleshelyek nem is lettek volna képesek ellátni a külső munka teljes körét, az előbbieken felsorolt megbízásokat a XVI. században még viszonylag gyakran, a XVII. közepétől aztán egyre ritkábban teljesítették. Ez a folyamat annak is a következménye, hogy az elvégzendő külső hiteleshelyi tevékenység jellege is

⁵⁸⁵ KmProt XXXVIII. p. 9–11. Az ügyfelek jelentős része ügyvédekett vallott, tiltakozott, vagy oklevele protocollumba való másolását kérte. Csak ritkán keresték fel a konventet birtokok adásvétele, zálogosítása, vagy egyezségek írásba foglalása miatt.

⁵⁸⁶ Kumorovitz: A leleszi konvent 3. – Bilkei: A zalavári és a kapornaki konventek 104–107. – Dreska Gábor: *Egyházi intézményeink közhiteles iratkiadásának középkori emlékei*. In: 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. (Szerk. dr. Rokolya Gábor). Budapest, 2008. 35–40.

⁵⁸⁷ Sipos: Kolozsmonostor 41.

átalakult, nagyjából Bethlen Gábor uralkodásától kezdve a requisitorok a fejedelem megbízottjaiként egyre gyakrabban láttak el olyan feladatokat, amelyekre korábban nem találtunk példát: uradalmak urbáriumait állították össze és az udvarbírákat iktatták be, a székely hadakat vették jegyzékbe (lustrák), várőrségek esküjét vették be, stb. Összefoglalva, a levélkeresők a fejedelem fizetett hivatalnokaiként jártak el a reájuk bízott állam- és birtokigazgatási teendőkben és ezekről jelentéseket írtak megbízójuknak. Az alábbiakban csak azokat a tevékenységi köröket vesszük számba, melyek a fejedelemségkori konventet nagyban megkülönböztetik a középkortól, tehát a külső hiteleshelyi munka tárgyalásakor is a változásokra fektetjük a hangsúlyt. A konvent fejedelemségkori executiós tevékenységét két csoportra osztva tárgyaljuk úgy, hogy elkülönítjük a magánügyfelek érdekében folytatott végrehajtásokat a fejedelem megbízottjaiként teljesítettektől.

Mielőtt azonban rátérnénk a jelentések tárgyalására, ki kell térnünk Pálfi beadványának egyik nehezen értelmezhető megállapítására, amely a konvent külső hiteleshelyi tevékenységére vonatkozik. A levélkereső 1655-ben kelt beadványában az *Articulus* rendelkezései szerint „az legitima executio, mely ez hivatalnak propriuma tollaltatott”.⁵⁸⁸ Véleményünk szerint az *Articulus* az 1653-ban elfogadott és nyomtatásban is megjelent *Approbatæ Constitutiones* lehetett, amely lényegében a felülvizsgált artikulusok gyűjteménye volt.⁵⁸⁹ Ennek szövegében azonban nem találtunk utalást a hiteleshelyek executiós tevékenységének megszüntetésére. Sőt a káptalanokra vonatkozó részben megengedik, hogy „authoritások légyen pedig minden legitima executiókra, mindazonáltal nem excludáltatván mellőlök és kívülöttök is, a dolognak mivoltához és eddig observáltatott usushoz képest egyéb legitimus executorok is”. Ezt a rendelkezést utóbb újból megismétlik: „statutiókat és külső executiókat penes regium peragálhatnak”.⁵⁹⁰ Pálfi és az *Articulus* szövege közötti nyilvánvaló ellentmondásra nem sikerült magyarázatot találnunk. Tény az, hogy az *Approbatæ* megjelenése után összeállított konventi jegyzőkönyvekben, illetve az általunk átnézett konventi és családi levéltári anyagban nem találtuk nyomát az executiós

⁵⁸⁸ Bővebben I. Pálfi beadványának 4. pontjánál. A tolláltatás eltöröltetést, megszüntetést jelentett I. SzT XIII. 364–365.

⁵⁸⁹ „...revisiõni collectorum *articulorum* opera...” – EOE XI. 170. Az *Approbatæ* nyomtatására vonatkozó rendeletek is *articulusokat* emlegetnek: „Az *articulusoknak* nyomtatását már jobbrészent elvégezvén (...)” – EOE XI. 172.

⁵⁹⁰ AC 203.

tevékenységnek.⁵⁹¹ Pálfi panaszlevelének talán éppen az lehetett az oka, hogy a törvényi rendelkezéssel ellentétben valóban nem használták a káptalanokat végrehajtásra.

a) A magánügyfelek érdekében folytatott külső hiteleshelyi tevékenység

A kolozsmonostori konvent a kora-újkorban is végrehajtotta az érdekelt ügyfél által kieszközölt hatósági (fejedelmi) mandatumokat. A fejedelmi kancellária általában a jószágok adományozásával egy időben iktatóparancsot is kiállított, melyet a kijelölt vajdai (fejedelmi) emberekhez, vagy valamelyik hiteleshelyhez intézett. A korszak jogfelfogása szerint az ingatlan javak birtoklásának továbbra is elengedhetetlen feltétele volt az iktatás végrehajtása. Miután vélhetően az ügyfél eljuttatta a konventhez a parancslevelet, az kiküldte valamelyik tanúbizonyságát (testimonium), ebben a korszakban az egyik requisitort, akinek jelenlétében a vajdai/fejedelmi emberek egyike végrehajtotta az iktatást. Nem tudtuk eldönteni, hogy volt-e valami rendszer abban, hogy éppen melyik levélkereső szállt ki az iktatások végrehajtásához, de arra nézve rendelkezünk adatokkal, hogy a kiküldött tanúbizonyság egyik konventi társa által összeállított instrukció alapján hajtott végre a mandatumot. 1620-ban Demeter János levélkereső feltehetően Szőlősi István instrukcióját követte egy Kolozs vármegyei iktatás során.⁵⁹² A végrehajtáskor összehívták az illető birtok szomszédait és három napig a helyszínen maradtak, hogy az esetleges ellentmondásokat fölvehessék.⁵⁹³ Olykor előfordulhatott, hogy valamilyen okból nem tudták a helyszínen végrehajtani az iktatást. 1584-ben például a fejedelem parancsára Wesselényi Ferencet vezették be a hadadi vár és tartománya birtokába, a vajdai embert és a requisitort azonban nem engedték be a várba, ezért az iktatást a hídon hajtották végre.⁵⁹⁴ Arra is volt eset, hogy az iktatást végző fejedelmi kiküldött – elfoglaltságai miatt – nem tudott a

⁵⁹¹ Arról viszont van adatunk, hogy 1657-ben Szőlősi Gábor requisitor előtt tette le az esküt a szamosújvári őrség l. EOE XI. 329. Az executiók végzésének kérdése tehát továbbra is fenn áll. Megjegyzendő, hogy az 1669-ben megalkotott *Compilata Constitutiók* cikkelyei már csak a káptalanok levéltári feladataival foglalkoznak, az executiók tevékenységéről egyáltalán nem esik szó. L. *Compilatae Constitutiones*. In: 1540–1848. évi erdélyi törvények (Ford. és utalásokkal ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen). Bp., 1900. 328.

⁵⁹² MOL F25 (Miscellanea), f. 452. Az instrukció töredékes szövege az alábbiakat tartalmazta: „Arra zorgalmatos gondot kel viselni hogi az vicinusokat es commetaneusokat convocaliak solemniter egi parancholattal, harmad harmadmagokkal az birakat, es mikoron (?) az executiohoz akarnak kezdeni, megh kel tudni ha minden falubol jelen leznek az vicinusok. Az utan megh kel jelenteni eleotteok my okon convocaltattanak (...).”

⁵⁹³ Vö. Bilkei: A zalavári és kapornaki konventek 104–105.

⁵⁹⁴ KvNLt, Wesselényi cs lt, 4. doboz (a kolozsmonostori konvent 1627-ben kelt átírata). A vajdai ember és a levélkereső „dum ad faciem eiusdem castris ingredi voluissent egregius Joannes Harangy, servitor generosae et magnificae dominae Annae Revai, cum caeteris eiusdem dominae familiaribus, ex voluntate eiusdem dominae et etiam in persona generosae puellae Susannae Jakchi, filiae quondam magnifici Balthasaris Jakchi de Kusali, ipsos ingredi non permisissent sed pro foribus eiusdem castris videlicet in ponti consistens” hajtották végre az iktatást. Vö.: Papp László: A birtokba-iktatás 376.

hiteleshelyen jelentést tenni, ilyenkor relatióját írásban is beküldhette.⁵⁹⁵ A kiküldött levélkereső magával vitte a mandatumot⁵⁹⁶ és általában ennek margóján, illetve hátoldalán fogalmazta meg a jelentés szövegét, a középkori gyakorlathoz viszonyítva nem csak rövid jegyzetek formájában, hanem a kiállítandó jelentések szinte teljes szövegét a hátlapra írta.⁵⁹⁷ Ezeket a mandatumokat aztán elhelyezték a konvent levéltárába, ezért csak meglehetősen ritkán fordult elő, hogy a birtok-iktatásról kiadott jelentést protocollumba másolták (ha viszont igen, akkor a jegyzőkönyvbe a kiszálló levélkereső vezette be).

A requisitorok hivatalba állítása után, vélhetően 1576-tól újra beindult a konvent külső hiteleshelyi munkája, az általunk ismert legkorábbi iktatás azonban csak 1577 júniusából maradt fenn. Ekkor a konventi levélkeresők pergamenre írott privilégiumukkal bizonyították, hogy Báthory Kristóf vajda 1577. április 29-én kelt parancsára kiküldték a vajdai ember mellé Balásfi Ambrus requisitort, akik a konventhez visszatérve jelentették, hogy bizonyos Közép-Szolnok vármegyei jószágokat Gyulaffi László részére iktattak.⁵⁹⁸ A jelentésben teljes szövegében átírt mandatum vajdai emberekként kancelláriai íródeákokat és környékbeli nemeseket sorolt fel. Az oklevél díszes kiállítása egyértelműen a fejedelmi kancellária hatására utal (a levélkeresők tekintélyes része valamelyik fejedelmi kancelláriáról került a hiteleshelyre). A iktatásokról kelt jelentéseket az erdélyi hiteleshelyek általában függőpecsétetes oklevélként adták ki,⁵⁹⁹ ha azonban ellentmondás történt, az erről kelt relatiót zárt alakban küldték el. Vélehetően így történt ez abban az esetben is, ha az iktatást ítéletlevéllel rendelték el és tiltakozás történt, ekkor azonban az ítéletlevelet a konvent pecsétfőjével (*capite sigilli*) megerősítve visszaküldték. A vármegyék vagy vajdai emberek által végrehajtott iktatásokat viszont *clausulaként* küldték vissza a kancelláriára,⁶⁰⁰ ahol a fejedelem nevében kiállított privilégiumba foglalták. A requisitorok általában nagyon ügyeltek arra, hogy jelentésükbe ne csússzon hiba, ha azonban mégis tévedtek, a károsult ügyfél *mandatum correctorium*-al az oklevél kijavítását és újbóli kiállítását kérhette.⁶⁰¹

⁵⁹⁵ 1649. decemberében például Pálfi István egyedül tett jelentést egy iktatásról, minthogy a fejedelmi emberek, a közügyekben való elfoglaltságaik miatt személyesen nem tudtak a konventhez járulni és írásban küldték el a relatiót. L. KvNLt, Kornis lt, fasc. 10., 53^f

⁵⁹⁶ 1603-ban Basta György parancsára iktat a konvent Alsójárán úgy, hogy a parancslevél is a kiküldötteknél van (in *specie apud se habiturum*) l. KmProt XV. 232^v–233^f

⁵⁹⁷ L. MOL F25 (Miscellanea), f. 226. és további példák ugyanott.

⁵⁹⁸ KvNLt, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye (Documente cu peceti atârnat), nr. 127.

⁵⁹⁹ KmProt VII. 79^f–80^f, KmProt XXIX. 114^f–115^v. (további példák a konvent Miscellanea anyagában). Vö. ErdKápJkv VIII/1. 490, 495, 506, 587, 601, 640, 704, 744, 789, 800. sz.

⁶⁰⁰ ErdKápJkv VIII/1. 337. sz.

⁶⁰¹ 1588-ból maradt fenn a konvent jelentése arról, hogy fejedelmi parancsra a mandatumban felsorolt hibákat (mások mellett a keltezéseken is) kijavították. L. MOL F25 (Miscellanea) f. 255. Olykor az is előfordult, hogy a

A konventi requisitorok tanúskodhattak egy-egy birtok határainak megállapításánál is. A fejedelmi mandatum alapján, a vajdai emberrel együtt kiszálltak a vitatott határhoz, ahol – a szomszédok jelenlétében – olykor régi határmegállapító oklevél segítségével,⁶⁰² új határjeleket állítottak fel. Gyakran megesett, hogy valamelyik fél a határok helyzetét sérelmesnek találta és tiltást tett.⁶⁰³ Ilyenkor a vitát csak hosszas határperrel lehetett eldönteni.⁶⁰⁴ Ha nem volt ellentmondás, a határok megállapításáról is függőpecsés oklevelet állítottak ki.⁶⁰⁵ Egy-egy határjárás foganatosítása az igénylő félnek tekintélyes összegbe kerülhetett, minthogy a

konvent írásban figyelmeztette az ügyfelét a statutoriában előforduló ellentmondásokra. Így tett például Pálfi István 1650-ben, mikor levelében Kornis Ferenc figyelmét hívta fel az eljárás során elkövetett hibákra: „Jollehet valoba igyekeztem nagysagodat levelemmel requirálni es maid minden nap kwldeottem az nagysagod szallasara is, ha nagysagodnak emberet talalhattam volna, de szerenczetlen voltam, mert sem az georgyffalvi gondviseleot, se mast valakit nem kaphattam. Most azert Nylas uramtól akaram(?) nagysagodnak jelenteni. Az Gyekei relatoriat elkeszittetem nagysagodnak megh is kwldeottem. Az SzentMartont is megh minutaltam, de megh nem irhatam, mivel abba is difficultasokat talalek, mellyet hogy eleb eszembe nem veottem, oka, mert az SzentMartoni statutoriat innet mingiart oda kwldeottem, es avval convocoltak Gyekebe az embereket. Gyekebeol esmet ugyan azt vittek Zentmartonba s avval convocaltak. SzentMartonbol esmet ugyan azt vittek Gyrotba, hogy Hesdatra convocalliak az embereket, es igr absolute nem percurralhattam. Ugy vagion azert, hogy az statutorianak elseo reszet megh tekintven, lattam, hogy inscriptioban vagyon az a joszagh, quaestio is leon feleolle, hogy ha egészen kelle statualni? De Szigethi uramek azt allatvan, hogy sem Vesseleni uram, sem nagysagod egészen nem birta, per hoc most is ugyan chak azt a reszt kell statualni, az mely nagysagod kezenel volna, eo kegyelmek ugy statualtak az masfel ezer forint summaigh. Ez penig megh nem alhat talam, mert illy defectusokat latok benne:

1. Az statutoriában az falu egészen vagion irva, hogy nagysagod egészen birta. Azt allatyak penig az tisztak, hogy chak portiot bir ott nagysagod, mi penig azt statualtuk, a mit ott nagysagod birt, ugy mint portiot. Ha azert egészen vagion az falu, az donatio mutattia megh, es igr káros nagysagodnak.

2. Az statutorianak utollyaba azt irtak, hofi perpetuo possidendo statuallyuk. Az inscriptios joszagot penigh, es kivaltkeppen az fiscalist, perpetuo jure nem statualhatni articulus vagion rolla. My is penigh az summanak depositioiaigh statualtuk.

Ezek nagysagodnak károsok. Ha azert defectus vagion az dologban, job restatualni, hogy sem mint kárt tenni. En azert nem irtam megh az relatoriat az nagysagod resolutioiaigh. Nagysagodat penig kerem, hogy nehezsege ne legyen ezert, hogy jelentem, mert az relatoriában lehet az defectus, kit hogy eleob eszembe nem veottem, megh irtam az okat. Biztam is az levelnek tenorahoz, de az mint eszembe veszen novitius deak is fogta irni. Im magat is az statutoria levelet nagysagodnak el kwldeottem, signaltam is valamit raita, ha correctio kivantatik bene, az oda kwldeott relatoriat mikor apertaltattia nagysagod, azt is corrigalhattyak. Ha penig ugian restatualni kellekik s nagysagod difficultalna az uyolagh valo keoltest, inkab magam fogadok lovakot es ki menven peragalom, chak hogy informallyon az dologh feleoll, es az statutoriat kwlgye megh. Ha penig az statutio jol leott, ugyan nem concordal az statutoriával, mert mi nem egész falut, hanem portiot es nem perpetuo jure, hanem inscriptio statualtuk. Ezekreol az nagysagod informatiot alazatoson varvan, tarcza megh Isten nagysagodat jo egéssegeben. Datum Claudiopoli, die 7 Januarii, anno domini 1650.

Spectabilis ac magnificae dominae vestrae humillimus servus Stephanus Palffy manu propria” (ENMlt a KvNlt-ban, Kornis lt, nr. 23. 1650–1741)

⁶⁰² 1640-ben Hosszúmező mezőváros (Máramaros vm) határait egy 1456-ban kelt oklevél alapján járják be. L. KmProt XXX. 64^f–65^f

⁶⁰³ 1640. október 29-én a hosszúmezei határjárását végző *homo regius* Pogány Menyhárt máramarosi alispán és Pécsi János requisitor magyar nyelvű testimonialis levelet állított ki a szomszédok tiltakozásairól, illetve a hosszúmezeiek erre kelt válaszairól. L. KmProt XXX. 65^v–66^f

⁶⁰⁴ Sipos: Kolozsmonostor 42.

⁶⁰⁵ KmProt XXXIV. 54^f előtti számozatlan lapokon

törvényesen megszabott illetékeken és ellátáson kívül az exequáló többet is követelhetett.⁶⁰⁶ Pálfi István requisitor például 1648-ban levélben egyeztetett a Máramaros vármegyei alsóapsaiakkal egy határjárás menetéről és áráról.⁶⁰⁷ Az alsóapsaiak elégedettek lehettek Pálfi ajánlatával, mert a kijelölt időpontban a határjárás meg is történt, de a szomszédos szlatinaiak élő szóban és írásban tiltást tettek.⁶⁰⁸ Ha viszont nem volt ellentmondás a határjárásról a konvent privilégiumot állított ki.⁶⁰⁹

Néhány adat alapján, melyet egy parancslevél versojára jegyeztek, a konvent határjárások elvégzésénél tanúsított hatékonyságára is következtethetünk. 1650-ben Segesvár városa és a Bethlenek birtokai (Keresd, Segesd, Szentlászló) közötti határt állapította meg Pálfi István levélkereső. A mandatumot november 10-én vették kézhez, de a szomszédok értesítése már korábban, október utolsó napján megtörtént. A határokat november 14-én járták be Árkosi Mihály kancelláriai íródeák és az említett requisitor, a királyi ember pedig jelentését november

⁶⁰⁶ EOE V. 504.

⁶⁰⁷ „Szolgalatom aianlom kegyelmeteknek, nekem io akaro uraimnak. Isten kegyelmeteket kivansaga szerent valo sok iokkal algya megh. Véven az kegyelmetek irását uyabban ide boczatott embereteol, ertem az kegyelmetek kivansagat. Azert az dologrol mint discurraltunk es mit deliberaltunk, im megh irtam. Innet az megh indulasnak modgyat rendeltwk ad diem 15. presentis mensis Junii, ha akkorra kegyelmetek be kwld, ugyhogy kegyelmetek ad diem 22. Junii certificaltassa az vicinussokat. Az procuratorral en eleget discurraltam, ugymint Szamoskeozi Mihaly urammal, eo kegyelme az egy utra eotven forintot, f. 50 es egy io paripat kevan, es hogy ha kegyelmetek arra rea megyen, chak Desre kell akkor kwldeni eleibe egy lovat az melyen be mennyen, mert ott akkor szek leszen, neki ott kell lenni, onnet egyenesen czak Banyara megyen által. Ez eddigh kegyelmeteken all. Az en dolgom esmet mas kárban áll, mert ott az procurator most keveset szolgal, hanem jeovendeo az eo szolgaltatia: ugy vagion hogy ha maga jelen leszen az executioba sokkal jobb es keonnyebb leszen az causat agalni annak idejeben. Hanem ott mindent en chelekeszem, iollehet most ha contradicalni fognak, cessalnunk kell es evocalvan az adversa parsot az terminuskor, az mi relatoriank mellet procedalhat az procuratot. Az en fizetesem mi legyen kegyelmetek megh tudhattia az Vissai hatarjaraskor mit attak. Ide be az exmissiojert f. 12. Az oda valo jarasomert es az executiorol valo relatoriaert attak conventiokeppen f. 40. Ezen kwuwl mindenik falu egy egy gyermek lovat, rokat, nestet honorariumba, mellyet eo kegyelmekteol enis io neven veottem, s iolis wgyekeztem szolgálni. Hogy ha azert kegyelmetek mind ezekre rea megyen, Isten egessegben megh tartvan, az indulas megh lehet. Azis penigh illy forman, hogy kegyelmetek ne kwlgyeon bar tobbet, hanem egy io jaro paripat, chak vezeteken, az mellyen vizeken, hegyeken jarhassak, leszen nekem arra valo szerszamom, nyergem etc. Minthogy penig beteges állapotom miatt paripan annyi feoldre nem mehetek, en az magam szekeremen akarok megh indulni, lovakat az szeker eleibe itt Coloswarat talalni, en az mint jutalmasban lehet megh alkuszom velle, negy lo keonnyen elbir, az ut penig Visk feleol leszen. Negy vagy eot lovas kesereo emberis legyen, az kik az utat tudgyak jól. Mind ezekre ha kegyelmetek rea megyen, mikor kegyelmetek bekwld, pinztis kwlgyeon kegyelmetek. Ha penig kegyelmetek az megh irt napra emberet nem boczattia ide, az utan engemet itt hon nem talalnak, az feriakis el jeonek, eoszre Szent Marton nap fele halad ez dologh, az mikor szinte az terminusnak ideje leszen. En mindazaltal mindenben az kegyelmetek keonnyebseget keresem fel. Ez mellett kerem kegyelmeteket nagy bizodalommal, akkorra ha be kwld kegyelmetek fogasson valami szep halakat, pizstrangot, galoczat, etc. Az Colosvari biro nekem atyamfia szinten akkor leszen az fianak menyegzeje, az kegyelmetek embersegevel had tisztelkedgyem eo kegyelmenek, igen kedvesen veszem kegyelmetekteol. Ezzel Isten tarcza megh kegyelmetekt io egessegben.” (MOL F25, Miscellanea II., f. 345.)

⁶⁰⁸ KmProt XXXII. 19^f

⁶⁰⁹ KmProt XXXIV. 54^f előtt, számozatlan lapokon

20-án tette meg („relatio per eundem regium facta est in Conventu coram nobis”).⁶¹⁰ A fejedelmi kiküldöttet a határjárást igénylő fél kérte fel a kiszállásra és általában költségeit is megtérítette. Petrovai Jakab Máramaros vármegye főszolgabírája éppen amiatt tiltakozott a konventnél 1640-ben, mert miután Pálfi István társaságában Borsa, Felsővisó és Középvíró határait bejárták, tehát a határjárást az ország szokása és törvénye szerint végrehajtották, a birtokok lakosai nem igényelték jelentését és a végrehajtás költségeit sem térítették meg, habár ő még most is készen áll jelenteni a konvent előtt.⁶¹¹

A perek folyamán az oklevelekkel nem bizonyítható tényeket hiteles tanúk vallomásai alapján lehetett igazolni. A peres eljárásokban a fejedelemségkorban is bizonyítás eszközeként használták az egyik peres fél részére készült egyszerű (inquisitio simplex) és mindkettő érdekében végzett köztudományvételeket (inquisitio communis).⁶¹² Amikor a konventnél⁶¹³ egyszerű tanúvallatásokat tartottak, általában az eljárást igénylő fél vitte a helyszínre a tanúkat és biztosan ő fedezte az executióval járó költségeket is. Így történt ez a köztudományvételek esetében is, ilyenkor azonban valamelyik requisitor egy fejedelmi kiküldöttel szállt ki. A tanúk beidézése és a kiküldöttek honorariuma elég nagy terhet róhatott a felekre, a kolozsváriak tiltakoztak is amikor hiába áldoztak a requisitor és a bevallók Kolozsmonostorra való előállítására, minthogy a másik fél tanúit nem küldte el.⁶¹⁴

A tanúvallomások fölvetelének és a jelentések kiállításának gyakorlata a középkorhoz képest nem sokat változott. A tanúvallatást elrendelő ítéletleveleket hasonlóképpen, pecsétfülvel megerősítve küldték vissza a fejedelemhez, mint azt korábban tették⁶¹⁵ és a relatiókat a fejedelemségkorban is a helyszínen fölvetett tanúvallomások alapján állították össze. Ezek a

⁶¹⁰ Uo.

⁶¹¹ KmProt XXVIII. 169^v

⁶¹² Ezekről bővebben I. Bogdándi Zsolt: *Tanúvallatások a XVI. század második feléből. Az erdélyi hiteleshelyi jegyzőkönyvek forrásértékéről*. In: Történeti tanulmányok XII. A Debreceni Egyetem Történeti Intézetének kiadványa (szerk. Takács Péter). Debrecen, 2004. 25–31.

⁶¹³ Nehéz eldönteni, hogy ez a fejedelemségkorban mit is jelent. Talán az egyik levélkereső házáznál, vagy a városi tanács házáznál vették fel a tanúk vallomásait.

⁶¹⁴ Az eset 1619-ben történt. A konvent jelentéséből kiderül, hogy a fejedelem köztudományvételt elrendelő parancsára kiküldték Szőlősi István requisitort a kijelölt regius mellé, Zambo Mihály kolozsmonostori udvarházához, de ott csak a kolozsváriak tanúi jelentek meg, a felperes Kamuti Farkas senkit sem küldött, habár üzentek neki a kolozsmonostori kastélyba. A kolozsváriak emiatt a helyszínen tiltakoztak, minthogy ők tanúikat az ítélszéki parancs szerint előállították és nem kis költséget áldoztak erre („hominem conventualem et universos testes non levi sumpta et labore convocassent”). L. KmProt XX. 128^v–130^v

⁶¹⁵ Szekularizáció előtti példák: KmJkv II. 5237, 5241. sz. Pecsétfülvel való megerősítés említései a fejedelemségkori tanúvallatásokban: KmProt VIII. 5^r–7^r, 13^r–15^v; KmProt XX. 130^v, KmProt XXIX. 25^r–29^r

jegyzetek azonban már anyanyelven készültek,⁶¹⁶ és a kiadványokba is így kerültek. Talán emiatt is nő meg a jelentések terjedelme, olykor több tíz oldalon át sorakoznak fel a tanúk vallomásai. Bizonyára könnyebb lehetett magyarul megfogalmazni a tanúk által mondottakat.

A bizonyításnak szintén gyakori módja volt a magyar joggyakorlatban már a XIV. századtól kezdve az eskütétel. Ennek ceremóniája általában a hiteleshelyek előtt ment végbe. A kolozsmonostori konvent fejedelemségskori protocollumaiban földesküre nem találtunk példát.⁶¹⁷ Annál többször fordult elő, hogy egy-egy per folyamán a fejedelem parancsára a konvent előtt tettek esküt. Így 1591 februárjában Tamásfalvi Dénes – két nemes eskütársával együtt – arról esküdött meg, hogy az általa fogságba vetett fejedelmi jobbágy nem az ő hibájából vesztette életét.⁶¹⁸ Arra is találtunk példát, hogy az eskütételt valamelyik peres fél megakadályozta. 1619-ben a konventi requisitorok a fejedelem parancsára jelentették, hogy megjelent előttük („coram nobis in dicta sacristia Beatae Mariae virginis”) Becsiki Anna, aki készen állott arra, hogy harmadmagával esküt tegyen, de az alperes a fejedelem tiltó levelével ezt megakadályozta. Ezért az asszonyt eskütársaival együtt hazaküldték, az egyik requisitor pedig – a fejedelem mandatumára értelmében – elment Anna asszony szállására és megidézte.⁶¹⁹ Az eskütétel nem maradt el Prépostvári Zsigmondné Szécsi Katalin esetében, aki bizonyos oklevelek ügyében jelent meg 1618-ban eskütételre a requisitorok előtt. Bevallása szerint ő már korábban letette az előírt esküt, melynek szövegét be is mutatta, a levélkeresők átírták, felolvasták, az asszony pedig ez alapján újból esküt tett.⁶²⁰

Természetesen még sokféle ügyben eljárak a konventi requisitorok, de most csupán olyan executiókra térünk ki részletesebben, melyekhez hasonló a középkori gyakorlatban nem találtunk. Az egyik jelentés 1639-ben kelt és a jegyzőkönyvi másolata fölül írott cím szerint „revisionalis super agritudine” kategóriába sorolható. Arról szól, hogy két levélkereső fejedelmi utasításra kiszállt Rosas István Kolozsvár főterén levő házához, ahol megállapították, hogy az említett személy a köszvény miatt („gravi morbo podagrigo et chiragrigo pressum,

⁶¹⁶ A leleszi konvent kiküldöttje is magyarul írta jegyzeteit az 1560-as években l. http://nyelvemlekek.oszk.hu/adatlap/leleszi_konvent_hiteleshelyi_feljegyzese

⁶¹⁷ A földesküről érkező Varga János szerint a földtulajdonosok körében utoljára a XVI. század harmincas éveiben említik ezt a szertartást. Vö. Varga János: *Földeskür – Határviták lezárása a 12–15. században*. Széki-foglalók a Magyar Tudományos Akadémián. Budapest, 2000. 14–15. A források arra utalnak, hogy Erdélyben a XVI. század végén a szász székekben még szokásban volt a határviták földeskür alapján való eldöntése. L. ErdKÁP Jkv VIII/1. 918. sz.

⁶¹⁸ KmProt VIII. 41^f

⁶¹⁹ KmProt XX. 119^v–122^f

⁶²⁰ KmProt XVIII. 48^f

decumbentem”) semmiképpen sem tud útra kelni. Azt nem tudjuk, hogy miért akarta a fejedelem Rosast útnak indítani, de egy másik esetben az is kiderült, hogy hova és miért nem akart elmenni a bizonyáglevelét kérő ügyfél. 1645-ben a requisitorok idősebb Vicei Péter kolozsvári házánál állapították meg, hogy Viceit a házastársi eskü arra kötelezi, hogy – a fejedelem hadba szólító parancsa ellenére – halálosan beteg felesége mellett maradjon.⁶²¹

Egy másik executiót azért tartunk említésre méltónak, mert a megintésre (admonitio) tett választ írásban terjesztették elő és annak magyar nyelven írott szövegét a jelentésbe foglalták. 1631-ben történt az eset, amikor Rákóczi György fejedelem parancsára Pálfi István requisitor a kolozsvári tanácsházhoz ment, ahol megintette a főbíró, a királybíró és az esküdteket, hogy Hatvani István javaiból adják ki az exponenseket megillető részt.⁶²²

b) A konvent területi hatásköre a jelentések alapján

Míthogy a konvent protocollumaiba csak ritkán másolták be a külső hiteleshelyi tevékenység során keletkezett jelentéseket csupán gyér források alapján tudjuk valamennyire felvázolni azt a területet, ahova a requisitorok általában kiszálltak. Egyébként is a középkori helyzethez képest az erdélyi hiteleshelyek executió tevékenysége leszűkült (1654-től talán meg is szűnt); a végrehajtásokat már mások is (vármegyék, vajdai emberek) végezheték. Az executiót igénylő ügyfél tehát nagyobb mértékben válogathatott mint korábban tehette, vélhetően kényelmi és anyagi szempontok döntötték el azt, hogy kihez fordult. Valószínűleg szintén a helyszín közelsége játszott közre abban, hogy a konvent külső hiteleshelyi tevékenységének helyszínei a környékbeli vármegyékben található birtokok, így a törzsterület Kolozs, Torda, Doboka megyékre terjedt ki, de elvélve távolabbi vidékekre, például Máramarosba is kiszálltak. A konvent területi illetékességében tehát semmilyen szabályszerűség nem figyelhető meg, annak ellenére, hogy az 1575-ben megszövegezett instrukció a régi határokhoz való igazodást rendelte el.⁶²³ Valamelyik levélkereső meg is jegyezte, hogy „most semmi efféle rendtartás nincsen, hanem aki hozzá érkezik, menten megy”.⁶²⁴

⁶²¹ Vicei Péter a helyszínen azt vallotta, hogy maga helyett a többi városi nemessel együtt elégséges számú embert állított hadba l. KmProt XXXIV. 71^v

⁶²² KmProt XXVIII. 39^v

⁶²³ „Hogy a conventnek amennyire régen határuk volt, míg járhasanak az országban és Magyarországon executioban, addig járhasanak, tovább ne”. – Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 79–80.

⁶²⁴ Uo. 80.

c) A requisitorok a fejedelem szolgálatában

Úgy tűnik, hogy már Bethlen Gábor idején megkezdődött az a folyamat, amely az idősebb Rákóczi fejedelemségétől kezdve fokozottan követhető nyomon, nevezetesen a levélkeresőknek a fejedelmi birtokpolitikában, a fiskális uradalmak igazgatásában való igénybevétele. A konvent ilyen jellegű terhelése természetesen zavarokat okozott a „hagyományos” hiteleshelyi tevékenységben, minthogy létszámhiány esetén nem állíthatták ki jogszerűen az igényelt okleveleket.

Arról, hogy miben állott és hogyan folyt le a gyakorlatban a levélkeresők fejedelmi utasításra végzett munkája leghitelesebben az ezekben az ügyekben váltott kevés fennmaradt levél tájékoztat. Amikor „hivatalos” ügyekben jártak el („ex speciali praelibati domini principis mandato in negotiis eiusdem domini principis insudando absentibus”),⁶²⁵ a fejedelemtől *salvus conductust* kaptak, melyben az útjába kerülőket postalóadásra, szekér és ellátás biztosítására kötelezték.⁶²⁶ A megbízást végrehajtó requisitor e menlevéllel felszerelve levélben értesítette az executió helyszínéhez közeli hatóságot (várost, vármegyét, falusbírákat, stb.) arról, hogy érkezése mikorra várható és a végrehajtás során mire lesz szüksége.⁶²⁷

A kolozsmonostori levélkeresők fejedelmi szolgálatban végzett tevékenységeinek jelentős része a kincstári uradalmak igazgatásához kapcsolódik.⁶²⁸ Az inskribált fiskális jóságok visszavételében úgy jártak el, hogy a fejedelem szamosújvári udvarbírójával a konventhez küldte a zálogösszeget, melynek átvételéről a jóságot visszaszolgáltató felek nyugtát adtak,⁶²⁹ vagy

⁶²⁵ KmProt XXVII. 71^r

⁶²⁶ 1641. július 28.: „Ez levelunk mutato Colosmonostori edgk káptalan hivunket kelletven szükséghes dolghaink veghett Keozep Szolnok vármegyeben Nagy Dobában ki boczyatanunk, parancziollyuk minden rendbeli hiveinknek kegyelmesen, ez levelunket latvan adgianak mindenutt posta lovatt s szekerezt alaia, s bekevel boczyatvan ghazdalkodgiekis illendeo keppen mind menett, s jeovett nekie.” – MOL F25 (Miscellanea II.) f. 251.

⁶²⁷ Az executiók gyakorlatára vonatkozóan fontos adalék Pécsi János levélkeresőnek 1635. május 4-én Beszterce városához intézett levele: „Minden ioval lassa Isten kegyelmeteket kedve zerent. Az my kegyelmes urunk ü nagysaga bizonios magara nezendő dolog felől valo inquisitiora engemet ki boczatvan holnap Lekentzere megiek, it Tekeben ma dulgomat vegezven, kegmteteket annak okaert intem az ü nagysaga nevevel, hofi veven az ü nagysaga mandatumit midgiarast az also Processusabul es az Szereten innen valo rezebü, három eztendötül fogva valo es az mostani grebeket holnapra penteken 10 orara, sub oneribus 64 florenorum, az akkori eskwttekel es minden (...) emberekkal Lekentzére giuitven, ket polgar tarsait regiusoknak oda boczatvan, az inquisitiot continualvan ot, annak utanna, az Szereten tul valo rezet az szerent Szombatra 8 orara Beseniöbe giuitven, ottis kesedelem nelkwl az inquisitiot el vegezven, kegmtetek varosabais be menven, ottis az minek kellessek lenni kegyelmetekkel egi ertelembl el vegezven, az relatoriakat ü nagysaganak quantotius reportalhassam. Mivel penig mind Lekenczen, s mind Beseniöben mulatasom esik es felesenis lezek ugian azon oda citalando szegeniseg, magun (?) eleswnk es lovaink szenaia abraha felollis provideallion az salvusconductus continetiaia szerent.” – KvNLT, Beszterce város levéltára, nr. 11162.

⁶²⁸ Vö. Trócsányi: Központi kormányzat 230–231.

⁶²⁹ Szentpáli András nyugtája 1641. július 9-ről l. MOL F25 (Miscellanea II.) f. 248.

pedig maguk a requisitorok szálltak ki a birtokhoz, hogy kínálják fel az inskripciók összeget.⁶³⁰ Olykor tehát igazi kincstárként működött a konvent (a levélkeresők otthona, vagy az a városi ház, melyben a levéltárat őrizték); a hiteleshelyen olykor jelentős összegeket helyezett letétbe a fejedelem, 1636-ban például 9000 Ft-ot, a kolozsmonostori uradalom inskripcionális összegét,⁶³¹ egy évvel korábban pedig a Kővár vidéki Hagymászlapos zálogösszegét, 6000 Ft-ot őriztek a requisitorok.⁶³² Arra is találtunk példát, hogy a konvent hagyatéki leltár összeállításában és a vagyon elszállításában segédkezett fejedelmi parancsra. 1648-ban a tanácsúr és ítélőmester néhai Kassai István kolozsvári házában található értéktárgyak és pénz számbavételét követően került sor,⁶³³ a jelentékeny vagyon (a fejedelem titkos pecsétjével lezárt zsákocskákba tett 9815 arany Ft) szamosújvári fejedelmi tárházba való szállítására. Ennek egyik kollégájuk és egy udvari familiáris általi lebonyolításáról a konvent nyugtát is adott a fejedelmnek.⁶³⁴ A Rákócziak idején a konvent és az udvar közötti kapcsolattartás folyamatos lehetett, a fejedelmek, prefectusok levelekben utasították a requisitorokat teendőik elvégzésére és szintén így kérték számon tőlük a jelentéseket. Ezekből a missilisekből derült ki, hogy a levélkeresők a fiskális uradalmak provisorainak beiktatásában és a jószágok inventálásában is részt vettek. Hogy az új udvarbíró hivatalba állítása és a jószág számbavétele hogyan is ment végbe, Rákóczi György 1641. november 30-án kelt mandatumából derül ki. Ekkor a fejedelem arra utasította a konventet, hogy küldje emberét Szénás Péter praefectus mellé, akitől „az levelünk megh adatvan, az mikor eleikben fogja hüseghteknek adni az tisztben constitualando udvarbirot, introducallya az tisztben, mindeneket kezeben inventalvan. Az inventalas penighlen ugy legien: mindeneket szemével lasson megh, mas ember ralatiojara semmit, csak egy penz erötis fel ne irjon, es az mik megh masalasa, fontolasra es meresre valok, mindeneket szemek előtt igen szorgalmatosan es igazan

⁶³⁰ 1650. január 4-én például Rákóczi György arra utasította a konventet, hogy mivel Kérő birtoka a szamosújvári uradalomhoz tartozik, az inskripciók összeget pedig már elküldte, menjenek ki „a possessorokhoz ugymint Katonai Ferenczhez es Istvanhez s ammoneallya, levallyak az summat, s az falut remmittallyak Fiscusunknak, mellyet ha levalnak az falut foglallia el es applicallya az varhoz, ha nem certificallya ökeot intra quindenam producallyak hüsegtek eleiben igassagokat, alioquin az Fiscus hozza nyolott es az Articulus continentiaia szerent el foglaltattia simpliciter.” – MOL F25 (Miscellanea II.) f. 368.

⁶³¹ 1636-ban a konvent oklevelet állított ki arról, hogy eléjük járultak a Mikesek a kolozsmonostori jószág 9000 Ft-ot kitevő inskripciók összegének felvételéért. Mivel nem rendelkeztek megfelelő megbízó levéllel az összeg átadása elmaradt. – KmProt XXX. 15^r körül

⁶³² 1635-ben Gyulafi Sámuel és felesége miatt tiltakoznak, hogy a konventnél őrzött 6000 Ft-os inskripciók összegből hiányzik, habár „eo nagysaga fel veotte volna, ha it leot volna, es ezutanis fel veteti, chiak heya ne legyen” – KmProt XXVI. 109^r

⁶³³ Kassai István kolozsvári házában levő ingóságait a requisitorok 1645. április 12-én írták össze. L. KápJegyz XIX. p. 59–70.

⁶³⁴ KmProt XXXI. 124^r

megh masaltassanak, fontoltassanak es meressenek, labas marhakat megh szamultassanak szemek elöt hites birakkal, polgarokkal. Majorsaginkban levő mindenfele asztaginkbannis meny kalongiaszam legien, asztis az hites birak s polgarok szavak es relatiojok utan az kik tudni illik azoknak rakatasokban ot forgottanak, irjak fel, nevetetis megh jegiezven azoknak az kik relatiojokra azokat fel irja. Mely inventalas ez szerent veghben menven, kezdgien mindgiarast az joszagh connumerahoz es aztis igen hűséggel es szorgalmatossaggal peragalvan, hova hamarab nekünk mind az inventalasrul s connumeratiorul küldgiön mentül job dispositioval valo inventariumot es urbariumot kezünkben”.⁶³⁵ Minden provisor lecserelesek sor került egy új inventarium elkészítésére, ezek összeállítását és az új udvaríró beiktatását úgy tűnik többnyire a hiteleshelyek levélkeresőire bízták. Ilyen feladatok elvégzésére a fejedelmi praefectus is utasíthatta a konventet, 1645-ben például Szénás Péter új almási udvarbíró hivatalba állításáról rendelkezett.⁶³⁶

Szórványos adataink alapján bizonyosnak tűnik, hogy olykor a kamaraispánokat is requisitorok vezették be tisztségükbe. Így történt ez 1645-ben, amikor a dési és aknai javakat vették jegyzékbe, majd azokat az inventatio szerint Alvinci András kezéből az új kamarásnak, Erdős Mihálynak adták át.⁶³⁷ Válságos időkben még arra is sor kerülhetett, hogy egy-egy várórség hűségesküjét is a konvent előtt tette le, 1657. november 3-án például arra utasították a Gyulafehérváron ülésező rendek a requisitorokat, hogy „halogatás nélkül mindgyárast menjen el és praestaltassa az homagiumot” Rédei Ferenc nevére a szamosújvári és kővári őrségekkel.⁶³⁸

A requisitorok és a fejedelmek közötti levelezés alapján megállapítható, hogy főleg idősebb Rákóczi György követte egy-egy jószág fiskushoz való csatolásának lépéseit, még arról is tájékoztatást kért a requisitoroktól, hogy az általuk őrzött levelek szerint miket lehetne még a

⁶³⁵ MOL F25 (Miscellanea II.), f. 259.

⁶³⁶ 1645. január 18. Szénás Péter praefectus levele Péter deák és Pálfi István requisitorokhoz: „Mivel uram az Almasi tisztarto Cavassi Nagy Gergely semmi leot keppen az udvarbirosagnak tisztitt nem akaria peragalni nem gondolvan sem reversalissaval sem penigh az mostani ott leteleben valo be allattassal, hanem magat betegge teven vakmereosegre vetette magatt. Enis azert most illien állapotban vele nem veszekedhetven, hogy az mi kegyelmes urunk eo nagyságais kart ne vallion, mas udvarbirott Kobori Szabo Janost rendeltem oda, kit innen megis inditottam, requiralvan azert kegyelmeteket ez levelemmel mingiarast kegyelmetek mennien el vele Almassra es ott az udvarbirosagnak tisztiben introducalia mind az előbbeni s mind az mostani utolszori inventariumot es urbariumot keziben advan” (MOL F25, Miscellanea II. f. 342.). – 1648-ban Kászoni József konventi levélkereső a porumbáki udvarbírókat introducálja tisztébe I. Uo. Arról is szólnak forrásaink, hogy az urbáriumok összeállításához két hiteles ember volt szükséges, 1641-ben Pécsi (?) János azért róttá meg kollégáját, Pálfi Istvánt, mert az egyedül végezte a gyalui vár inventálását, habár articulus is van arról, hogy „sem captalan, sem mas tisztet in solo sua persona semminemeo executiot nem tehetnek” (MOL F25, Miscellanea II. f. 261.)

⁶³⁷ KmProt XXXII. 16^v után, számozatlan lapokon.

⁶³⁸ EOE XI. 325–326. Ekkor a nagyobb hitelesség érdekében és a fejedelmi sigillum hiányában a parancslevelet a gyulafehérvári káptalan pecsétjével erősítették meg!

kincstár számára requirálni. Pálfi István 1647-ben kelt missilisében például részletesen beszámolt arról, hogy milyen lépések történtek Szentpáli, Megyeri Ferenc és Csáky urak ügyében, milyen fassiókat vettek be, illetve arról is tájékoztatta fejedelmét, hogy Kászoni József kollegáját elküldte Oroszmező birtok inventálására és connumerálására, a Báthori jószágokra vonatkozó levelek keresésében pedig még nem jártak sikerrel.⁶³⁹ Máskor Rákóczi arra utasította szamosújvári udvarbíráját, hogy hívassa magához a konventeket a Macskásiakkal kötendő ügylet írásba foglalása végett, amely szerint azok ajtonyi jussukról a fejedelem számára mondtak le.⁶⁴⁰ Ezek a példák mind arra utalnak, hogy a Rákócziak idejében a konventi levélkeresők a fejedelmi birtokpolitika nélkülözhetetlen és gyakran „alkalmazott” eszközei voltak. A jószágok elfoglalásához a levéltárban őrzött iratok szolgáltathatták a megfelelő „jogalapot”, de a requisitorok a végrehajtásban (megintésben, inventálásban, fassiók bevételében, stb.) is eljártak. Sőt alkalmanként a hadügyi igazgatásban is szerepet játszottak; hadak mustráját, a székely gyalogok és lovasok összeírását is rájuk bízták. 1634-ben Pécsi János requisitor végezte a Désen, Széken és Udvarhelyen levő mezei hadak szemléjét,⁶⁴¹ és szintén ő az aki 1635 végén a hadviselő székelyekről lustrát készített.⁶⁴² Mindezek alapján arra a következtetésre juthattunk, hogy a két Rákóczi uralkodása alatt, de vélhetően már előbb is a hiteleshelyek requisitorai a fejedelmi

⁶³⁹ „Nagyságos uram, az nagyságod kegyelmes paranczolatit kwleomb kwleomb wdeokben veven (?), azokban mit procedaltunk nagyságodnak azalatossan (!) így exhibealom (...) Az Szentpáli Andras uram Oroszmezeo newu faluiat hogy inventallya es connumerallya Joseph deak collegamat ma el kwldeotem, chak hogy uram ambigálnak mert Eormezeo feleoll vagyon emlekezet inkab hogy sem Oroszmezeo feleoll. Ha ez alatt Desy Camara ispan uram assignalta (mivel Szentpáli uramnak megh mi hozzánk semmi embere, se levele nem jeott) alazatossan erteneok ha ugyan Eormezejere az vagy Oroszmezeore kell menny, mert kegyelmes uram mind az ket hely igen concurrens, malomis mindenik helyen vagion (...). Az Bathori joszagh requiralasaban kegyelmes uram semmi processust rea (?) indithatunk holott semmi varmegye nincz meg irva, melyeket (?) kellessek keresni: az mellyket kezdettwk hanni semmit nem talaltunk affelet (...)” – KmProt XXXI. 131^r–132^f

⁶⁴⁰ 1640. július 24. Rákóczi György levele Szamosújvár provisorához: „Erttyuk hoga az Maczkasiak mindenre rea mentek az derek leveleknek kezben adasan kivul. Azzalis mar contentusok lezunk, csak hoga az derek leveleknek mind adgiak pariajatt captalan peczeti alat, s ugian az Kaptalanban renunciallyanak az Aitoni minden jussoknak, de adigh Colosvarrá nem kel bocziatani Maczkasi Janost, hanem ott Uyvarban Maczkassi Peter subscriballya s peczetellye megh elseoben az levelet s az utan Maczkasi Janostis boczassa el, s mennyenek Colosvarra, s ott uyobban mind ketten az Kaptalanban fateallyak. De elseoben oda Uyvarban hivassa ki az captalanokat s Czeffrey uramotis. Az level utollyara aztis oda tetesse, ha Maczkassi Peter, vagy az attia megh nem allanak az keoteseket, csak akar mi kiczin reszbennis, ugys soha ne perelhessek se kereshessek semmikreol Barczai uramat, felesetet es gyermekit es Aytontis mi teoleonk.” – KmProt XXIX. 135^v

⁶⁴¹ „Czak mostan (érkezett) Urunk eo Nagysága missilisse, hogy Deesen, Széken és Udvarhelyt leveo mezei katonakat megh mustrallyuk, holnap io reggel leszen oda indulasom”. – MOL F25 (Miscellanea II.) f. 33. (Pécsi János levele Tordai Péter deákhoz).

⁶⁴² MOL F1. 21. 123^r–123^v. A székely lustrákról bővebben l. Demény Lajos: *XVII. századi történelmünk kiaknázatlan forrásai: a székely katonai összeírások*. In: Levéltári Közlemények 66/1995. 53–65.

adminisztráció fontos részei voltak, a fejedelmi birtokpolitika érvényesítésében és az állam igazgatásában a fejedelem fizetett hivatalnokaként tevékenyen részt vettek.⁶⁴³

VII. 3. A konvent kiadványai

A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori kiadványai más hiteleshelyek okleveleivel egyezően privilegialis, patens vagy zárt alakban keltek. A formai különbségek az oklevél tartalmával nagy mértékben összefüggtek, a kiváltságlevél ünnepélyes alakban örökérvényűnek szánt, a patens inkább ideiglenes, a zárt pedig átmeneti jellegű intézkedést tartalmazott.⁶⁴⁴ Az oklevelek az ügyfelek kívánságainak és pénzének függvényében díszesebb kiállításúak vagy egyszerűbbek voltak.

A konvent fejedelemségkori privilegiumainak anyaga többnyire pergamen,⁶⁴⁵ de olykor papír is lehetett.⁶⁴⁶ Tartalmuk szerint nagy részben birtokok iktatásáról kelt jelentések, de privilegiumot adhattak ki bevallásokról (egyezségek, jobbágyszabadítások, stb.) is. Az ünnepélyes formájú privilegiumokat alkalmanként díszes iniciálékkal ékesítették,⁶⁴⁷ ritkán az oklevél egész első sorát arany betűkkel írták és színes díszítéseket alkalmaztak.⁶⁴⁸ Legtöbbször azonban a humanista írással kiállított privilegium első sorát csak *scriptura longior*-al emelték ki.⁶⁴⁹

A kiállított oklevelek alakja egyre ritkábban volt fekvő téglalap, a hosszú tanúvallatásokat, iktatásokat egymáshoz ragasztott ívekre írták, utóbb pedig inkább könyvalakú kiadványokat szerkesztettek. Ilyenkor, ha privilegiumot állítottak ki, az összehajtott ívet ugyanazzal a zsínorral fűzték egybe, melyen a pecsét is függött.⁶⁵⁰

⁶⁴³ A középkorban is elláttak közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatokat. Vö. Sipos: Kolozsmonostor 50.

⁶⁴⁴ Vö. Kumorovitz: A leleszi konvent 13 – Sipos: Kolozsmonostor 49. – Bilkei: A zalavári és kapornaki konventek 110.

⁶⁴⁵ KvNLT, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye, nr. 127. (1577), nr. 27. (1586), nr. 295. (1610)

⁶⁴⁶ Uo. egy kiadvány 1579-ből nr. 23. A privilegiumok anyaga tehát nem mindig pergamen, mint ahogyan Papp László megállapította l. A hiteles helyek 85.

⁶⁴⁷ A gyulafehérvári requisitorok kiadványa 1596. május 4-ről l. KvNLT, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye, nr. 109.

⁶⁴⁸ A kolozsmonostori konvent 1577-ben kelt oklevele uo. nr. 127. Az általa tanulmányozott anyagban Papp László nem talált példát színes díszítésekre l. A hiteles helyek 86. További kutatások eldönthetik, hogy az ilyen jellegű díszítés erdélyi jellegzetesség-e? Talán ez is a fejedelmi kancelláriával való szoros kapcsolatra utal.

⁶⁴⁹ KvNLT, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye, nr. 295. (1610)

⁶⁵⁰ Függőpecsétetes könyv alakú oklevelekre csak a gyulafehérvári káptalan kiadványaiból vannak példánk, de kétségtelen, hogy ilyen fajta megoldást a konvent is alkalmazott. L. KvNLT, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye, nr. 334. (1597), nr. 338. (1626)

Az egyes oklevélrészek tekintetében a fejedelemségkor nem sok változást hozott. Ami említést érdemel, és már Papp László is felfigyelt rá, hogy a korszak hiteleshelyi okleveleiben, a privilégiumok esetében gyakran szerepel az arenga, amely már ekkor a királyi oklevelekben sem volt használatban.⁶⁵¹ Ezek formulái részben megegyeznek a szokásos, sablonos szöveggel, de olyanok is vannak, amelyek írójuk gondolatait tükrözik. Ez figyelhető meg például az egyébként is írói hajlamokkal rendelkező mezővárosi származású Pálfi István esetében, aki egy privilégiumként kiadott jobbágyfelszabadítás arengájában a parasztok társadalmi helyzetéről és felemelkedési lehetőségeiről,⁶⁵² Bánffyhunyard kiváltságlevelének átírásakor pedig a hiteleshelyi levéltárak fontos szerepéről értekezett.⁶⁵³

A szekularizáció után az oklevelek intitulációja is megváltozott, a patensek többnyire „Nos requisitos literarum et literalium instrumentorum in sacristia sive conservatorio Conventus Monasterii Beatae Mariae virginis de Colosmonstra repositarum et locatorum ac quarumlibet judiciarium deliberationum legitimorumque mandatorum executores” szöveggel kezdenek.⁶⁵⁴ Olykor ez a formula „principalium executores” változatban jelenik meg,⁶⁵⁵ vagy pedig kiegészül a fejedelem vagy kormányzó nevével is.⁶⁵⁶ A privilégiumok esetében az inscriptio és a salutatio gyakran egy mondatba van szorítva a következő formában: „Omnibus Christi fidelibus, praesentibus pariter et futuris notitiam presentium habituris, lecturis vel audituris salutem in omnium salutis largitore”,⁶⁵⁷ majd ezt követi a szokott intitulatio.

A konvent kiadványaiban a fejedelemségkorban is az egyházi ünnepek szerint jelölték a kelteztést, csak néhány esetben találkoztunk „mensis” szerinti dátummal.⁶⁵⁸ Az 1590. december 25-e után kelt okleveleket – az erre vonatkozó országgyűlési határozat értelmében – a Gergely-

⁶⁵¹ Papp László: A hiteles helyek 83–84. – A zalavári és kapornaki kiadványokban viszont Mohács után már nem fordul elő l. Bilkei: A zalavári és kapornaki konventek 113.

⁶⁵² „Quod quamvis ordinatione divina status humana generis externus ideo ne bona vivendi ratio confunderetur, in diversis gradus sit collocatus et distinctus, ordoque et modus eiusdem bene separatus, moderateque rectus, sic ut superioris gradus personae a mediocribus ac tanto magis ab infimae et plebeae sortis hominibus probe secernerentur, ignobilitasque suam sequeretur conditionem: nihilominus tamen multi plerumque domini heroes magnates et nobiles, qui temporali dominio bonorum et jurium possessionariorum mundanorum necnon servituti rusticanae subjectarum personarum pefuerunt, inventi sunt, qui non paucos bonae indolis juvenes ac virtutibus pollentes plebeae generationis homines, pro heroica sua virtute e conditione ignobili, in qua nati erant eximentes, libertate et immunitate speciali insignierunt condecoraruntque.” (KmProt XXXV. 24^v)

⁶⁵³ KmProt XXXV. 94^f-94^v

⁶⁵⁴ KmProt XV. 3^f

⁶⁵⁵ KvNLt, Kornis lt, fasc. 632., 1650-ben kelt konventi kiadványban

⁶⁵⁶ KvNLt, Kemény lt, fasc. II/112.

⁶⁵⁷ KmProt XXII. 33^f

⁶⁵⁸ A vasvári káptalan a XVII. század második felével kezdte a hónap napjai szerint írni a dátumot l. Papp: A hiteleshelyek 88. Példák a kolozsmonostori konvent okleveleiből: 1576 – KmProt VII. 14^f, 1579 – KmProt VII. 52^f; A gyulafehérvári levélkeresők is olykor így keltezték l. ErdKÁPjKv VIII/1. 751, 768. sz.

féle naptár szerint keltezték, és erre az újítást követő hónapokban az oklevél szövegében is utaltak („iuxta stylum novum”, „iuxta novum calendarium”).⁶⁵⁹

A kiadványok nagy része latin nyelvű maradt a fejedelemségkor végéig. A tanúvallomásokat, végrendeleteket, inventariumokat viszont szinte mindig magyar nyelven foglalták latin keretbe, de ezek mellett a XVII. század elejétől kezdve egyre gyakrabban anyanyelven írott formában vették be a változatos tárgyú fassiókat is.⁶⁶⁰ Az is előfordult, hogy az először latinul megfogalmazott oklevelet végül – az ügyfél kérésére – magyarul állították ki, erre utal Pálfi István széljegyzete egy 1648-ban kelt latin nyelvű bejegyzés alatt: „Annullatae. Nem annullatae, hanem magyarul kivantak expedialtatni az mint alab meg teczik.”⁶⁶¹ Az ügyfelek kérésére a levélkeresők le is fordították a bemutatott latin nyelvű iratot. Így jártak el például 1651-ben, amikor a kolozsvári ötvösök kérésére Báthori Gábor kiváltságlevelét szövegezték meg magyarul, minthogy „plerique essent e numero Confratrum Cehae predictae Aurifabrorum simpliciores, qui in Latini idiomatis studio minus excitati, non satis ea, neque eo, quem genuinus earum literarum privilegialium stylus offerret, sensu, intelligere et capescere possent”.⁶⁶² A felsorakoztatott példák mellett az erdélyi hiteleshelyek kiadványainak nagyobb része azonban teljes szövegében latin nyelven kelt. Ez azt jelenti, hogy annak ellenére, hogy az intézmény egyházi jellege megszűnt, az anyanyelvű írás nem tudta kiszorítani a hagyományos latint. A világiak által működtetett konvent és káptalan ebben is konzervatívnak bizonyult. Egyébként a maradandónak szánt okleveleket a fejedelmi kancellárián is mindig latinul szerkesztették, csak a kisebb jelentőségű mandátumokat, időleges rendelkezéseket szövegezték meg magyarul.⁶⁶³

VII. 4. A konvent fejedelemségkori pecsétje

A világi alapon újjászervezett konventi hiteleshelynek valamikor 1575 végén véshtettek új pecsétnyomót, amely a fejedelemségkor végéig használatban volt.⁶⁶⁴ A tipárium elkészítésére

⁶⁵⁹ EOE III. 274, 374. – Több példát is felsorol a konventi és káptalani kiadványok alapján Fejér Tamás: *Fogarasi dokumentumok. Documente Făgărașene I. (1486–1630)*. Editate de Antal Lukács. Buc. 2004. (ismertetés az EM 1-2/2009. sz-ban) 93. (a példák a 23. jegyzetben)

⁶⁶⁰ Vö. Papp László: A hiteles helyek 90–91.

⁶⁶¹ KmProt XXXV. f. 24 körül, számozatlan.

⁶⁶² Jakab: Oklevéltár II. 221–223. – 1643-ban Pécsvárad János kolozsmonostori levélkereső a kolozsvári borbélyok céhlevelét fordította magyarra I. uo. 314–320.

⁶⁶³ A fejedelmi kancellária magyar nyelvű okleveleiről I. Istványi: A magyarnyelvű írásbeliség 82–89.

⁶⁶⁴ Ezt a tipáriumot 1700 körül az egyik requisitor elvesztette. Ezért új pecsétnyomót csináltattak, amely kisebb változtatásokkal a korábbi mintáját követte, a köriratban viszont Mono(stra) helyett Mon(ostra) szerepel, az évszám is 1575, de ennek elhelyezése különbözik (ezt a pecsétnyomót közölte Jerney János: *A magyarországi káptalanok és konventek, mint hielmes és hiteles helyek története*. In: Magyar Történelmi Tár II. Pesten, 1856. 79. ábra). 1715-

mindenképpen csak az új szabályokat rögzítő instrukció (1575 ősze) kelte után kerülhetett sor, az azon szereplő évszám pedig ezen év végéig való kivésésre utal.⁶⁶⁵ A pecsétnyomó számunkra ismeretlen úton jutott a pannonhalmi bencés apátság gyűjteményébe, ahonnan – hosszas lappangás után – a bencés rend középkori emlékeit bemutató kiállítás előkészítése során került elő.⁶⁶⁶ A tipárium ezüstből készült, középrészén gótizáló formákból szerkesztett trónusépitmény látható, rajta Szűz Mária foglal helyet, karján a gyermek Jézussal. Mária fején gyöngyös keresztpánttal összefogott korona van. Takács Imre leírása szerint a vélhetően kolozsvári műhelyben készült vésnői munka „népies és esetlen”.⁶⁶⁷ A kapitális betűtípusú körirat szövege: Sig(illum) Con(ventus) Mon(asterii) Bea(tae) Mar(iae) Vir(ginis) de Col(os) Mono(stra) 1575.⁶⁶⁸

A felújított kolozsmonostori pecsétnyomón ábrázolt Madonna-alak megformálása a konvent 1384-ben készült pecsétjéről származtatható. A vésnök nem az előző pecsétnyomót, hanem annak viaszlenyomatát használta, ezért az új pecsét lenyomata a korábbinak éppen fordítottja lett.⁶⁶⁹ Az a tény, hogy az új pecsét megformálásában a régit használták mintaként egyértelműen az erdélyi társadalom folytonosság iránti igényét mutatja, a régi intézményi formákhoz és annak külsőségeihez való ragaszkodást jelzi. Nem hisszük, hogy ez az eljárás „a Mária-kép iránti, még ki nem vezett, ősi vonzódás” következménye, vagy a reformáció képpromboló radikalizmusának átmeneti enyhülését jelzi,⁶⁷⁰ csupán arról lehetett szó, hogy az oklevéladó tevékenység minden részletében a megszokott, régi formákat próbálták követni. A régi pecsétképhez való ragaszkodás a gyulafehérvári káptalan esetében is nyomon követhető; ott

ben már az új pecsétnyomót használták (l. hilibi Gál lt., az EME jelenlegi kéziratárában, fasc. 7., nr. 108.). 1721-ben az elveszett tipáriumot megtalálták és pecsét alatt a főkormányzók levéltárában helyezték el. Az 1575-ös tipárium hányatott sorsát Jakab Elek meglehetősen zavarosan adta elő és magyarázta: Erdély egyháztörténelméhez. 12., 17–18. Világosabban fogalmazott Kastal János konventi conservator guberniumhoz intézett 1736-os kérelmében, melyben a megkerült pecsét visszaadását kérte l. MOL F25 (Miscellanea III.), f. 302–303. A pecsétnyomó visszaszolgáltatására azonban valószínűleg nem került sor, mert Jakab 1867-ben azt még a Gubernium levéltárában látta (innen kerülhetett utóbb a pannonhalmi bencések gyűjteményébe).

⁶⁶⁵ Ezzel szemben a gyulafehérvári pecsétnyomó elkészítésére, a köriratban szereplő évszám alapján csak 1576-ban kerülhetett sor. L. KvNLT, Függőpecsét oklevelek gyűjteménye, nr. 109.

⁶⁶⁶ A pecsétnyomó leírását és képét l. a Pannonhalmi Főapátsági Gyűjtemények honlapján: <http://collections.osb.hu/cgi-bin/targy?targy=578>. Vö. Takács: Pecsétnyomó

⁶⁶⁷ Takács: Pecsétnyomó

⁶⁶⁸ A pecsét lenyomatát Kemény József kéziratgyűjtése is tartalmazza: Erdély pecsétjei I–V. 413. sz. kézirat, egykor az Erdélyi Múzeum-Egyesület Könyvtárában, jelenleg a Román Akadémia Kolozsvári Könyvtárában. II. 82. kép.

⁶⁶⁹ Takács: Pecsétnyomó – A konvent 1331–1336 között készült tipáriumát István kolozsmonostori jegyző pecsétáthamisítása miatt semmisítették meg. Leírását l. Takács Imre: *A magyarországi káptalanok és konventek középkori pecsétjei*. Művészettörténeti tanulmány és katalógus a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézete és a Budapesti Történeti Múzeum másolatgyűjteménye alapján. Budapest, 1992. 70.

⁶⁷⁰ Takács Imre a pecsét tradicionalista jellegére ezeket a magyarázatokat veti fel.

az 1576-ban készült pecsétnyomó, a régi mintájára Szent Mihály arkangyalt ábrázolja.⁶⁷¹ A konventi és káptalani pecsétek különöleges tekintélyét egyértelműen jelzi az, hogy válságos időkben, illetve a fejedelmi pecsétnyomó hiányában a rendek azokkal erősítették meg az általuk kibocsátott iratokat.⁶⁷²

VIII. A konvent levéltára és protocollumai a fejedelemségkorban

A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi levéltára az oklevéladó tevékenység megindulásával együtt, már a XIV. században kialakult. Az oklevélkiadó kancelláriáknak és az okleveleket nyerő ügyfeleknek alapvető érdeke volt, hogy a kiadványok nyoma megmaradjon az illető kancelláriánál, és kérésre bizonyíthassa egy-egy oklevele hitelességét, illetve újból kiadhassa azt. Ez a megőrzést és reprodukálást igénylő társadalmi érdek, illetőleg a kialakulóban levő ügyviteli rend vezetett ahhoz, hogy az oklevelek szövege, esetenként tartalmi feljegyzése megmaradjon a kibocsátónál. Ezt a kezdetekben a kibocsátott oklevéllel egyidejűleg készült chirographum útján, majd utóbb a szövegek registrumokba való másolásával oldották meg.⁶⁷³

A konvent levéltára akárcsak Leleszen a hiteleshelyi működéssel kapcsolatos regisztraturából és a magánügyfelek által megőrzés végett elhelyezett oklevelekből, illetőleg egyéb iratokból jött létre.⁶⁷⁴ Kolozsmonostoron a középkor folyamán az apátsági templom sekrestyéjében, a többi értéktárgy illetve a pecsét mellett őrizték a levéltári anyagot is. Az apátság megszüntetése (1556) azonban új korszakot nyitott a konventi levéltár történetében.

Amint a korábbiakban láttuk, az átiratok kiállítására szorítókozó hiteleshelyi tevékenységet ezután a város felügyelete alatt végezték, és a korábbi konventi jegyző, Óvári János deák volt az

⁶⁷¹ KvNLt, Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye, nr. 263. Az 1576-ban vésett káptalani pecsétnyomó elveszett a XVI. század végi, XVII. század eleji pusztításokban, de az 1609-ben vésett új is a régi mintájára készült és szintén a régi pecsétképet újították meg 1658 őszén is (vö. DL 74220). Az 1609-es pecsét lenyomatát közölte Kemény József: Erdély pecsétjei II. 80. kép. Az 1658-as káptalani pecsétnyomó készítéséről l. Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 90–91. – KvNLt, Mike Sándor gyűjtemény, nr. 995. A váradi hiteleshely a fejedelmi címert vésette pecsétnyomójára, ennek vélhetően az a magyarázata, hogy a világi intézmény nem egy, hanem két egyházi hiteleshely „jogutódjaként” tevékenykedett. L. a váradi hiteleshely okleveleiről írott alfejezetet.

⁶⁷² 1657. november 3-án a rendek Gyulafehérvárról küldik káptalani pecséttel megerősített parancsukat, hogy a várórségek Rhédey Ferencre esküdjenek fel – EOE XI. 325–326. 1659. március 26-án a Besztercén egybegyűlt rendek Magyarországra küldött manifestumukat „publico regni sigillo destituti sub sigillo conventus Colosmonostoriensis” adták ki. – EOE XII. 214–216.

⁶⁷³ KmJkv I. 133–134. – Kiss: Más források 172–173.

⁶⁷⁴ Kumorovitz: Levéltár 223.

aki a levéltári anyag ismerőjeként az átmenetet valamennyire biztosította. A lényegében gazdátlan, de pecséttel lezárt és vélhetően őrzött levéltár azonban egy ideig még korábbi helyén maradt; János deák és kolozsvári polgártársai 1570-ben még Kolozsmonostoron keresték meg az igényelt iratot, melyet magukhoz vettek és beszállították Kolozsvárra, ahol az átirat elkészültéig a tanácsházban tartották.⁶⁷⁵ 1573-ban is a sekrestyében lehetett a levéltár, ekkor ugyanis a rendek újból szót emeltek a konvent érdekében: „az monostori conventet itíljük károsnak lenni, hogy ez ideig pusztán állott, az levelek is mód és rendtartás nélkül voltak”.⁶⁷⁶

A levéltári anyag városba való vitele végül csak a hiteleshelyi requisitorok 1575 júniusában való kinevezése után, az ügyviteli utasítások átadásakor mehetett végbe.⁶⁷⁷ Ekkor az iratanyagot valószínűleg ideiglenesen a tanácsházban helyezhették el.⁶⁷⁸ Ettől kezdve a konventi levéltárnak csak ideiglenes városi őrzőhelye volt, 1655-ben Pálfi István levéltáros a requisitori hivatal negyedik impedimentumaként éppen a „Conservatorium nem letele”-t sorolta fel.⁶⁷⁹ Ő már pontosan nem tudta, hogy a levéltárat mikor szállították be Kolozsvárra, de megállapította, hogy „azolta bizonyos Conservatorium nem leven, ki ki az Conventek keozwl hazanal tartotta az leveleket”. Még az is előfordult, hogy az előtte 50 évvel szolgáló levélkereső örökösei adtak be a konventi levéltárhoz tartozó iratokat. 1648-ban éppen a conservatori tisztséget betöltő Pálfi Farkas utcai háza szolgált a konvent „sekrestyéjeként”, amint egy idézőlevélből kiderült. Ebben a furcsa mód maga Pálfi által a fejedelem nevében megfogalmazott oklevélben részletesen leírta az 1648. október 1-ének éjszakáján történt eseményeket: a Rákóczi György nevében eljáró és a városban megszálló udvari familiárisok, Sárospataki Czernel Pál és Jenői Vér Ferenc, miután megtudták, hogy Pálfi betegágyban, tehetetlenül fekszik, servitoraikkal együtt felfegyverkezve „noctis in silentio, tempore jam plane ad undecimam horam nocturnam vergente, ad domum ipsius exponentis (Pálfi István háza – B.Zs.), *eam videlicet quae pro nunc, exeo quod ea omnia literalia instrumenta, quae alias alibi locata habebantur, in ipsa domo exponentis continerentur, pro sacristia sive conservatorio conventus Colosmonostrensis reputaretur, in platea Luporum intra moenia dictae civitatis regiae Colosvar situatam, ac vicinitatibus domorum ab orientali (...) circumspecti Martini Szindi, ab occidentali vero plagis Stephani Baczi junioris*” vonultak és a

⁶⁷⁵ MOL R 314, Városi iratgyűjtemény, 10 doboz, Vegyes iratok, 2a. csomag, f. 25^{r-v}

⁶⁷⁶ EOE II. 541.

⁶⁷⁷ KmJkv I. 91. – Jakó: Instrukciunile 91.

⁶⁷⁸ Jakab Elek: Erdély egyháztörténelméhez 11. Ebben az időszakban még biztosan nem a Szent Mihály plébániatemplom tornyában őrizték a levéltárat, mint ahogyan azt Sipos Gábor állította: Kolozsmonostor 36.

⁶⁷⁹ L. Pálfi korábban közölt beadványának szövegét. Többi adatunkat is hivatkozás nélkül onnan vettük.

requisitorot szidalmazva azt lerohanták.⁶⁸⁰ Minthogy a szöveg megszakad, azt nem tudjuk, hogy érte-e kár a támadás során a konventi anyagot, vagy annak Pálfi házában őrzött részét. Úgy tűnik ugyanis, hogy a konventi levéltárat két felé osztották: a kurrens anyagot (protocollumot, par-példányokat, ügyviteli levelezést, stb.) a requisitorok saját házaikban, a konvent régi levéltárat viszont vélhetően bérelt szálláson őrizték. Éppen Pálfi 1655. évi beadványában említi, hogy a levéltárat folyton hurcolják, „eddig az Cassaiak hazanal vol(tak?) tovab eok sem szenvedik, hova kell tenni?”. Azt nem tudtuk megállapítani, hogy hol is volt Kassai István ítélmester és családja háza, melynek valamelyik helyiségében a konventi levéltár régebbi anyagait elhelyezték, de forrásaink már 1628-ban is emlegetnek egy „conservatoria domus”-t, melyben egy szerződést kötöttek meg.⁶⁸¹

A bérelt szállások folyamatos változtatása, illetve a levéltári anyag „domestice” való kezelése, Pálfi István megfogalmazásában „az sok valdozas es hordozas” természetesen károkat okozott a konventi iratokban. Ezért ő a fejedelemnek egy állandó „Conventualis locus” felállítását javasolta, ahol a requisitorok is lakhatnának, e célra pedig a Kolozsmonostoron levő „mangorlo haz”-at⁶⁸² javasolta, ahol „mindeneket szep rendbe (...) ladakba helyhezette... haborusagnak idejen mind ladastol keonyeo volna be hozni az varasba mint ennek eleotteis”. De az sem lenne rossz megoldás, ha Kolozsváron szerezne „az nemes orszag” erre a célra egy házat, mert különben jobb lenne a levéltárat a gyulafehérvári káptalan sekrestyéjébe költöztetni.⁶⁸³ Erre azonban a konventi levéltár és a történetkutatók szerencséjére – részint az elkövetkező zavaros időszak miatt – nem került sor, hanem minden maradt a régiben. A Pálfi által javasolt változtatások közül csupán annyi valósult meg, hogy folyton Désen időző kollegáját a fejedelem a városba, hivatalához rendelte.⁶⁸⁴

⁶⁸⁰ MOL F25 (Miscellanea), f. 339^r–340^r

⁶⁸¹ KmProt XXV. 1^f. Egyébként már az 1575. évi instrukció is külön conservatoriumot emleget, ahonnan „soha egieb levelet ki ne vidgienek, se szállásokon ne tarczanak, hanem tsak aszt, vagi azokat, kiket valaki requiraltatott es transumaltatni akar véllek, mellyeket post transumptionem ismét mindgiárust helyekre vidgienek”. L. Jakó: Instrukciunile 55.

⁶⁸² A mángorló ház vászon simítására szolgáló helyiség I. SzT. VIII. 133.

⁶⁸³ A Gyulafehérvárra való átszállítás gondolata már János Zsigmond idejében is felmerült I. KmJkv I. 90.

⁶⁸⁴ Erre II. Rákóczi György 1655. április 9-én kelt leveléből derül fény. A vélhetően Pálfi emlegetett beadványára kelt válaszában a fejedelem nyugtázta, hogy a konventi anyagban a nagy tűzvész nem okozott kárt, de a levéltár elhelyezéséről nem intézkedett: „7. die praesentium nekwnk irott hwseged levelet el veottwk, az Conventi levelekben hogy semmi kar nem leott, ertywk, im parantsoltunk conventbeli tarsanakis, ode mennyen, visellyen gondot az levelekre hwseghtekis. Az mangorlo haza felöl valo írásat az mi illeti hwsegednek, mivel azt Monostoron vallasunkon leveo predikator szamara rendeltwk szállasul, mar nem rendelhettywk masnak, epitesbeol mi segitseggel lehet udvarbirank, megh lattyuk, tsak hogy nekwnkis sok epiteswnknek kellek lenni Monostoron”. (MOL F25, Miscellanea II. f. 426.)

Az elkövetkező években végül nem a levéltár szervezett költöztetésére, hanem menekítésére került sor, valószínűleg 1658-ban, mikor a tatár pusztítás rászakadt Erdélyre.⁶⁸⁵ Bár az általános fejtelenségben a védekezés megbénult és az sem volt aki intézkedjék, a magukra hagyott levéltárosok utasítások nélkül is megtettek mindent, ami módjukban állott.⁶⁸⁶ A menekítést bizonyára a konventi levéltár vezetőjének tekinthető idős, de még mindig tevékeny Pálfi István szervezhette meg.⁶⁸⁷ Ekkor a konventi levéltárat a jól védhető Szamosújvár várába szállították. Az ott elhelyezett iratanyagot talán az ekkor requisitorként tevékenykedő korábbi Doboka vármegyei jegyző, Szamosközi Mihály kezelte, róla tudjuk, hogy 1660-ban a várban jegyzett le a többnyire általa vezetett protocollumba bevallásokat.⁶⁸⁸ A veszély elmúltával, 1664-ben a levéltár újra Kolozsvárra, bérelt szállásra került. Az újonnan kinevezett levélkereső, Szalárdi János történetíró 1664 júniusában már innen keltezte Teleki Mihályhoz intézett levelét: „Asszonyunk ő nagysága parancsolt volt valami levelek keresése felől; attól fogva valóba rajta vagyunk, de, Uram, a *conventbéli levelek annyira egyben zavarodtak volt Szamosújvárról az fel s alá való hordozásba, igen sok bajunk van vellek*. Mindazáltal, Uram, rajta vagyunk s ha lészen valahol valami haszonra való ő nagyságának értésére adni s alázatosan meg is küldeni el nem mulatjuk.”⁶⁸⁹

Ezután a levéltár sorsáról egy ideig hallgatnak a források, csak 1703 novemberében érdeklődött a gubernium afelől, hogy a patikáriusné Jakab deákné, vagy pedig Verner Mihályné háza lenne alkalmasabb a levelek conservatiójára.⁶⁹⁰ Erre Rákosi Péter és Szentmihályi István requisitorok 1703 decemberében válaszoltak azzal, hogy Jakab patikáriusné házát javasolták kibérelni levéltárnak, és erre mentességet kívántak szerezni a katonai beszállásolások alól, de a háborús események következtében tervük bizonyára nem valósulhatott meg.⁶⁹¹ 1729-ben, amikor megszüntették a hiteleshelyek világi jellegét és a konventet a az erdélyi káptalan felügyelete alá rendelték, a levéltár még mindig bérelt szálláson, Kolozsvári másként Jövedécsi István házában volt.⁶⁹² Innen vette át az iratanyagot Lukács András nagyprépost és örkanonok, és ekkor szállították be a levéltárat a Szent-Mihály plébániatemplom karzatából nyíló boltozott emeleti

⁶⁸⁵ KmJkv I. 146.

⁶⁸⁶ A gyulafehérvári káptalani levéltár menekítéséről l. Jakó: Fejedelmi levéltár 112–113.

⁶⁸⁷ Gyulafehérváron a káptalani levéltár menekítésére Taraczközi Ferenc „főkáptalan” saját költségére fogadott szekereket. L. Uo. 112–113.

⁶⁸⁸ KmProt XXXVI. 24^r, 32^r

⁶⁸⁹ *Teleki Mihály levelezése III.* 1664–1666. (szerk. Gergely Sámuel). Budapest, 1907. 130–131.

⁶⁹⁰ Beke: A kolozsmonostori konvent 544. (645. sz. regesztá).

⁶⁹¹ KmJkv I. 147.

⁶⁹² Jakab Elek: Erdély egyháztörténelméhez 12.

szobában kialakított conservatoriumba, majd onnan az 1882. évi törvény értelmében jelenlegi őrzőhelyére, a Magyar Országos Levéltárba.

Miután sort kerítettünk a levéltár szekularizáció utáni „itineráriumnak” felvázolására, azt is szükséges bemutatnunk, hogy milyen változások következtek be az iratanyagban, illetve miként történt annak rendezése és kik vállalkoztak erre a sok fáradsággal járó feladatra. A hiteleshelyi működés során keletkezett anyag az oklevéladó gyakorlat fejlődési fázisainak megfelelően különböző formát mutat.⁶⁹³ A konvent levéltárában fennmaradtak a kibocsátott oklevelek par-példányai,⁶⁹⁴ részleges fogalmazványai, vagy csak a fogalmazványok alapjául szolgáló notariusi jegyzetek, signaturák, illetőleg az oklevelek szinte teljes, vagy kivonatos szövegeit tartalmazó protocollumok. Ezek mellett azonban a levéltári anyag egyre inkább „országos” jelleget öltött azáltal, hogy a requisitorok feladataiként a királyi könyvek, törvénycikkek, adójegyzékek, tizedlajstromok, tizedinstrukciók, hadi mustrák, összeírások és egyéb nagy jelentőségű iratok őrzését is kijelölték.⁶⁹⁵ 1638-ban például a dési *complanatio* egy példányát küldte a fejedelem a konventi levéltárba, az „*jövendo megh maradasert*”.⁶⁹⁶ Máskor úgy vélték megoldottnak egy-egy szöveg megőrzését, hogy azt valamelyik protocollumba másoltatták.⁶⁹⁷ De nem csak a fejedelmek helyeztek el fontos iratokat a konventnél, hanem ezt – feltehetően megfelelő díj fizetése ellenében – magánosok is megtehették. Leginkább címeresleveleket, nemesítéseket és adományleveleket bíztak a konventi levélkeresők őrizetére, lévén azok a családi archívumok legféltettebb darabjai.⁶⁹⁸

⁶⁹³ Kumorovitz: Levéltár 223.

⁶⁹⁴ 1503-ban az erdélyi vajda arra kényszerítette a konventet, hogy szabálytalan módon megpecsételjenek egy oklevelet, anélkül, hogy azt átírnák és másodpéldányát a levéltárba helyeznék el. Balázs konventi tag érvelt leginkább amellett, hogy nem szokás olyan oklevelet pecséttel ellátni, melynek par-ját nem helyezték el a conservatoriumban. L. ErdKápJkv VIII/1. 9. (3. jegyzet)

⁶⁹⁵ Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak 126. – Andrei Kiss: *Characterul specific al locurilor de adevăr din Transilvania în crearea și păstrarea arhivelor feudale*. In: In memoriam Ion Mărcuș. (sub redacția G. Asanache și L. Mărcuș). Buc., 1979. 65. Nyilvánvalóan nagyobb mennyiségben került ilyen jellegű anyag a fejedelmi székhelyen levő káptalani levéltárba.

⁶⁹⁶ „Országunknak Feiervarat celebratát az elmúlt tavaszi generalis giwleseben az mint az Unitaria religioban exoriatatát controversiaknak es dissensioknak el igazitasa ide, ugmint Dési varasunkban determinatátát es halasztatát volt, az mar vegben menven, es azon religioban valo *complanatio* ecczer s mind azon religiobeli confessioi az arra rendeltetét szemelielieknek peczetek es kezek irasa ala vettetven, *jövendo megh maradasert*, azt abban az Conventbenis reponaltatni akartuk, melliet ez levelunkkel husegtek kezehez dirigalvan kegielmessen paranczolluik nekiek, reponaliak mindgiarast az Conventben, olj helit es gondviseles alat tarczak el tevedese ne legien, sem peniglen akar mintis valami akadallia, eső miat vagy penigh valamint valo bantodasa, maradgion megh *jövendőre* is, mindenkorra azon Conventbenis.” (MOL F25, Miscellanea II., f. 91.)

⁶⁹⁷ 1617-ben Bethlen Gábor a nagyszombati egyezséget másoltatja be l. KmProt XX. 53^v–56^v

⁶⁹⁸ Egy címereslevél másolata alatt, Pálfi István kezével a következő megjegyzés olvasható: „Nota. Praescriptae literae armales per eundem Georgium Balvanyosvarallyai repositae sunt ad perpetuam conservationem in

VIII. 1. A levéltárrendezések

Feltehetően már a levéltár városba való költöztetését követően, 1575 után kísérletet tettek a szállítás és tartós gondviseletlenség során összekeveredett anyag valamelyes rendezésére, amint ezt a levélkeresők részére kiállított hivatali utasítás is magában foglalta.⁶⁹⁹ A munka nagy részét Szentiványi György requisitor végezhette el. Erre utal az, hogy ő indexeket is készített egy-egy protocollum kötethez, de a levéltár többi részét, a par-példányokat és fogalmazványokat is valamennyire rendbe tehetette, hiszen ezekről is volt már nyilvántartás.⁷⁰⁰

Az időközben felgyülemlett levéltári anyag és a középkori protocollumok rendezésére a leghosszabb ideig a konventnél szolgáló és annak sorsát szívéen viselő requisitor, Pálfi István vállalkozott, feltehetően 1640–1648 között. 1648-ból származik a levéltár általa kialakított rendjéről és kezelési módjáról összeállított utasítása kollégái és hivatalbeli utódjai számára. Ebből kiderül, hogy Pálfi a gyakrabban igénybe vett újabb levéltári anyagot (amely feltehetően Farkas utcai házában volt) elválasztotta a ritkábban használt régítől és – lényegében a mai levéltári rendnek megfelelő – területi és tárgyi csoportokra osztva, ládikákban helyezte el és az egész anyaghoz hely-, név- és tárgymutatót készített.⁷⁰¹ Ugyanakkor köttete be és jelölte az ábécé betűivel, illetve számokkal⁷⁰² a régebbi és újabb protocollumokat, részben középkori szertartáskönyvek hártáját is felhasználva.⁷⁰³

A konventhez 1664 áprilisában⁷⁰⁴ requisitornak kinevezett Szalárdi János leveléből ismeretes, hogy a levéltári anyag a Szamosújvárra való menekítést eléggé megsínylette. Ezért, minden nehézsége és a korántsem kedvező viszonyok ellenére Szalárdi rögtön hivatalba kerülése után hozzálátott a összekeveredett iratanyag rendbetételéhez, illetve az elődei által vezetett protocollumok mutatózásához. Töredékes indexének 13 számozott lapja (p. 172–185. közöttiek) a jelenlegi XVIII. protocollum elejéhez kötve maradt fenn. Ez a rész a jelenlegi XXIV., XXV. és XXXIII. jegyzőkönyvek, többnyire Tordai Péter és Kászoni József levélkeresők által vezetett

Conventum nostrum in specie tali tamen conditione, quod si aliquando vel ipse Georgius vel successores eius aliqui rehabere cupiverint eiusdem extradentur, alterius autem partis hominibus non. Steph. Palfy” (KmProt XXXIV. 13r)

⁶⁹⁹ KmJkv I. 144. – Jakó: Instrukciunile 54.

⁷⁰⁰ KmJkv I. 144–145.

⁷⁰¹ Uo. 145. Az instrukció szövege kiadva: Jakó: Instrukciunile 57–58. – 1647 körül, egy levélkeresésről való jelentés fogalmazványában említik, hogy „az egesz protocolumokat s ladakat kikben az levelek deponaltattak fel hantuk” (MOL F25, Miscellanea, f. 322^v)

⁷⁰² A protocollumok általa írott jegyzékét l. MOL F25 (Miscellanea), f. 534^v

⁷⁰³ Ilyen „csomagolást” kapott pl. a XVII., XVIII., XXI. és XXVII. jegyzőkönyv

⁷⁰⁴ KmProt XXXVIII. f. 1

bejegyzéseinek rövid kivonatait tartalmazza és 1665. szeptember 29-én készült el.⁷⁰⁵ Minthogy Szalárdi mutatója legalább 185 oldal terjedelmű volt, az egykor vélhetően bekötött index valószínűleg a korábbi protocollum-kötetek nagy részét tartalmazta. Szalárdi azonban nem csak a konvent könyvbe kötött anyagát rendezte, hanem az okleveleket és a hiteleshelyi tevékenységhez kapcsolódó egyéb iratanyagot is beosztotta, vélhetően a Pálfi-féle rendezés elveit követve.⁷⁰⁶ Ekkor a leveleket valószínűleg zárható és könnyen szállítható ládákból tárolták, ezeken belül az iratokat pedig megszámozták.⁷⁰⁷

A Szalárdi után konventi tisztséget viselő fejedelemségkori levélkeresők már nem vállalkoztak a levéltár rendezésére. Erre valószínűleg sem módjuk, sem különösebb igényük nem lehetett, több vagy kevesebb sikerrel inkább arra törekedhettek, hogy a korábban kialakított rendet a költözések ne zavarják össze. Az elkövetkező időszakban egyébként sem keletkezett olyan nagy mennyiségű lajstromozásra váró iratanyag. A tatárjárást követő tartós és általános válság a konvent működését is nagy mértékben meghatározta. Sokatmondó az, hogy az utolsó fejedelemségkori bejegyzéseket tartalmazó protocollum Szalárdi János 1664-től haláláig írott bejegyzéseivel kezdődik, 127 lap terjedelmű és 1671-es bevallásokkal zárul (ezzel szemben az 1590–99. közötti bejegyzéseket tartalmazó X. protocollum például 483 folio terjedelmű). Az elkövetkező kuruc mozgalmak és a sok hányódás során megfogyatkozott és összekeveredett iratok megmentésére végül csak 1754-től kezdődően történtek intézkedések.⁷⁰⁸ Ezek bemutatását és értékelését azonban már nem tekintjük feladatunknak.

VIII. 2. A fejedelemségkori protocollumok

A kolozsmonostori konvent középkori regisztrumai a középkori Erdély történetének vitathatatlanul leggazdagabb forrásai.⁷⁰⁹ Jakó Zsigmond helytálló megállapítása véleményünk szerint a fejedelemségkorra is nagy részben érvényes; a ránk hagyományozott 28 szekularizáció utáni (1576–1690 között vezetett) protocollum – habár csak részlegesen pótolhatja a nagyrészt

⁷⁰⁵ Az index 181. oldalán: „In ipso festo S. Michaelis Archangeli die 29. Septembris, anno 1665 Deo auxiliante finitum.”

⁷⁰⁶ Az oklevelek hátlapjára írott jegyzetei általában a dátumot és a birtokneveket sorolták fel: MOL F25 (Miscellanea), f. 8^v, 29^v, 56^v, 97^v, 107^r

⁷⁰⁷ Uo. 110^v (az oklevél hátlapján: 36, 1. Lada); 169^r (az oklevél hátlapján: Ladula 3. Borbely Istwanne 119.)

⁷⁰⁸ KmJkv I. 147–149.

⁷⁰⁹ A középkori jegyzőkönyvekről bővebben l. KmJkv I. 133–141. Az erdélyi káptalan középkori iratmegőrzési gyakorlatáról l. Károly Vekov: *Despre evidența documentelor în cadrul locului de adevărire din Alba Iulia*. In: *Pe urmele trecutului*. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani. (coord. Susana Andea, Ioan-Aurel Pop). Cluj-Napoca, 2009. 103–114.

elpusztult fejedelmi levéltárat – egy olyan forrásbázist képez, melynek feltárása és ismerete nélkül Erdély kora-újkori története tekintetében továbblépés nem lehetséges, mint ahogy nem lehetséges a káptalani protocollumok és a királyi könyvek feltárása nélkül sem.

A hiteleshely 1575-ben történt újjászervezése után a kinevezett requisitorok a jegyzőkönyv-vezetésben is a régi, megszokott módszerekhez tértek vissza. Ekkor viszont már inkább *protocollum seu librum* a többnyire utólag bekötött jegyzőkönyvek megnevezése. A *registrum* és a *protocollum* terminus között tehát valójában nem jelentésbeli, hanem időbeli a különbség, minthogy a XVI. századtól kezdve inkább az utóbbi megnevezés volt használatos. Az 1576-tól fennmaradt négy XVI. századi jegyzőkönyv a szövegmegőrzés tekintetében a legfejlettebb típusba tartozik.⁷¹⁰ Ezeket valójában másolatkönyveknek is nevezhetnénk, hiszen többnyire szinte csonkítatlan szövegű okleveleket tartalmaznak, tehát a protocollumba való bemásolásra a kész tisztaútról a kézbesítés előtt, illetve utólag a teljes szövegű fogalmazványokról kerülhetett sor.⁷¹¹ Ezt bizonyítja a bejegyzések gyakran felbomlott időrendje, illetve a kevés számú javítás. Olykor ezeket a fogalmazványokat nem másolták be, hanem egyszerűen protocollumba kötötték. Erre utalnak az ilyen fogalmazványok lapszélein olvasható megjegyzések: „Extradatae et protocolo inscribendae”,⁷¹² vagy „Protocolo inscribendae.”⁷¹³ Az utólag érvénytelenített bevallásokat áthúzták, esetenként pedig széljegyzetben jelölték a visszavonás tényét: „Cassata et annihilata est per eosdem”,⁷¹⁴ „Cassatae sunt presentae litterae.”⁷¹⁵

A kolozsmonostori konventnél a protocollum-vezetés nem eredményezett olyan változatos és bonyolult megoldásokat, mint ahogyan azt Kumorovitz a leleszi konvent kapcsán leírta. Ott a XVI. század elejétől három csoportját különböztették meg a jegyzőkönyveknek: a tulajdonképpeni protocollumokat, a tanúvallatásokról vezetett registrumokat és a fassiokról felvett jegyzetek registrumait.⁷¹⁶ A szekularizációt követően úgy tűnik, hogy a requisitorok is kísérleteztek az inquisitiokról kelt jelentések külön jegyzőkönyvbe való vezetésével,⁷¹⁷ de utóbb

⁷¹⁰ Vö. KmJkv I. 139–140.

⁷¹¹ Ezzel szemben Papp László szerint a magyarországi hiteleshelyeken „a XVI. században általában a protocollumban való fogalmazás divott” I. Papp: A hiteles helyek 99–100.

⁷¹² KmProt XVI. 40^v

⁷¹³ Uo. 36^v

⁷¹⁴ KmProt XXXI. 7^v

⁷¹⁵ Uo. 9^f

⁷¹⁶ Kumorovitz: A leleszi konvent 19.

⁷¹⁷ KmProt VIII. nagy részben attestatiokat tartalmaz. Hasonló félbemaradt kísérlet történt már 1549–50 körül is vö. KmJkv I. 141.

nem folytatták ezt a gyakorlatot, hanem ezek szövegét is bemásolták a többi bevallás közé. A jegyzőkönyvek nagy része tartalmilag fassionális protocollum, tehát nagy részben a felek bevallásainak hosszabb-rövidebb szövegeit tartalmazza. Viszonylag ritkán vezették be a külső hiteleshelyi tevékenységről kelt jelentéseket. Ezeket vélhetően inkább úgy őrizték meg, hogy a kézhez vett parancslevelet és azzal együtt a hátlapra írott jelentés-fogalmazványt helyezték el a levéltárban.⁷¹⁸

A protocollum-vezetés módszerei Kolozsmonostoron már a középkor folyamán tökéletesedtek, de tévedés azt gondolni, hogy a fejlettebb gyakorlat megjelenése egyszer és mindenkorra véget vetett a kezdetlegesebb módszereknek.⁷¹⁹ A szekularizáció előtti változások a requisitorok működése idején is megfigyelhetők, de azok iránya fordított: a fejlettebb megoldások felől tartanak az egyszerűbbek és rendtelenebbek felé. Lényegében az 1620-as évek végéig a jegyzőkönyveket másolatkönyveknek lehet tekinteni, tehát ezek töltik be leginkább azt a megőrző szerepet, melyet a protocollumoknak a hiteleshelyi gyakorlatban eredetileg szántak. Ezután, körülbelül a jelenlegi XXII. jegyzőkönyvtől kezdve egyes megoldásokat alkalmaztak az oklevélszövegek megőrzésében. A legegyszerűbb módszert a felek bevallásával egyidejűleg készített szűkszavú, csak a tárgy lényegét tartalmazó feljegyzések, a *signaturák* alkotják. Ezekből hiányoznak a szokott formulák, csak valamelyik requisitor által a bevalló vagy képviselője jelenlétében sebtiben papírra vetett jegyzetek.⁷²⁰ A *signaturák* az oklevéladási folyamat első munkaszakaszát képezték, amint az utólag hozzájuk fűzött megjegyzésekből kiderül.⁷²¹ A bevalláskor az ügyfél rögtön kifizethette a levélváltás díját, vagy azt későbbre, az oklevél átvételének idejére is halaszthatta. Olykor a bevallás felvétele és az oklevél kiállítása között hosszabb idő is eltelhetett. Nem lehet véletlen, hogy a *signaturák* megjelenése nagyjából egybeesik azzal az időszakkal, melytől kezdve a fejedelmi hatalom egyre inkább saját szolgálatába állította a requisitorokat. Ekkortól kezdve történt meg gyakrabban, hogy az oklevelet igénylő ügyfél csak az egyik levélkeresőt találta hivatalában (otthonában), így az – ügyvédvalláson kívül – semmilyen oklevelet nem adhatott, hanem az ügyről rövid jegyzetet írt

⁷¹⁸ Több ilyen maradt fenn a konvent Miscellanea anyagában. Idővel azért is fordulnak elő egyre ritkábban, mert kevésszer végeztettek executiót a konventi requisitorokkal. A konvent középkori jegyzőkönyveiben is ritka a relatio.

⁷¹⁹ KmJkv I. 136.

⁷²⁰ Ilyen, gyakran magyar nyelven írott *signaturákat* tartalmaz pl. a többnyire Tordai Péter által vezetett XXIII. protocollum.

⁷²¹ „Promisit se solvendo florenum 1.” (KmProt XXXI. 16^r), „Extradata. Uberi stylo” (KmProt XXII. 59^v)

saját jegyzőkönyvébe, vagy egy papírszeletre és ennek alapján requisitor-társai visszatérte után állították ki a tisztázatot.

A requisitor egyenesen a protocollumba is fogalmazhatta az okleveleket, ilyenkor a bevezető formulákat elhagyta, az oklevéladót meg sem nevezte, hanem többnyire a dátummal, *nos* vagy *quod* szócskával kezdte, majd rátért az ügyre. A fogalmazványokat onnan könnyű felismerni, hogy tele vannak sorközi javításokkal, betoldásokkal és emiatt olvasatuk is nehézkes.⁷²² Az elkészült fogalmazványt legalább két requisitor jelenlétében felolvasták és a becsúsztott hibákat ilyenkor javították.⁷²³ Ilyen szövegeket még a középkori jegyzőkönyvek üresen maradt lapjaira is másoltak.⁷²⁴

Az, hogy a signaturákat, fogalmazványokat vagy teljes szövegű bejegyzéseket mekkora részletességgel és figyelmességgel szerkesztették nagy mértékben függött a protocollumot vezető levélkereső képzettségétől, rendszeretétől és igényességétől. A lelkiismeretesebbek bejegyzéseik élén címszerűen néhány szóban utaltak a szöveg tartalmára, a hanyagabbak ezt gyakran elmulasztották és ezért utólag mások pótolták ezt a hiányosságot.

A kézírások és más adatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a hivatalban levő három (vagy olykor két) levélkereső mindegyike vezetett jegyzőkönyvet. A requisitor a „saját” protocollumához címlapot készített,⁷²⁵ a kötetet pedig valószínűleg lakásán őrizte.⁷²⁶ Távollétében vagy halála után a bejegyzések vezetését társai folytatták, ezért egy-egy kötetben belül több kéz írása is előfordul.⁷²⁷ Ez a jegyzőkönyv-vezetési módszer nagy mértékben befolyásolta egy-egy kötet jellegét, hiszen a requisitor hozzáállásán sok minden múlt. A

⁷²² Sok ilyen nehezen olvasható fogalmazványt tartalmaz pl. a XXIX. prot., Pálfi István kezétől.

⁷²³ Egy 1625-ben kelt bejegyzés alatt: „Lecta correcta in voce interlineis per repositoires” (KmProt XXII. 72r)

⁷²⁴ L. a DL 36406. kötet 78–87. lapjait, ahol az 1602 táján összeállított helységnevmutató mellett a konvent előtt 1601–1602 között tett bevallások fogalmazványait is olvashatjuk.

⁷²⁵ „Protocolon Conventus Monasterii beatae Mariae Virginis de Colosmonostra. Annorum 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622. Stephano Zeoleosi de Colosvar, requisitoire eiusdem conventus inchoatum” (KmProt XX. belső címlap); „Protocollum R. 1656–1661. Domini Valentini Benkeo” (KmProt XXXVI. belső címlap)

⁷²⁶ Tordai Péter levélkereső 1634 márciusában kelt levelében arra kérte Pécsi János kolléga társát, hogy „ne neheztelje neha neha hazamhoz tekinteni interim, kegyelmedet ezenis kerem, hogy Lazar Istwane azzonyom newere iryon kegyelmed cum declaratione egy procuratoriat az uy prothocolumban be irtam az dírset (?), az boltban vagion az prothocolum, s kegyelmed adgia Pal deak uram kezeben, enis mást zolgalok kegyelmednek erethe.” (MOL F25, Miscellanea II. f. 33). A gyulafehérvári levélkereső Bárdi István is szállásán tartotta a protocollumok és a királyi könyvek egy részét, illetve a káptalani pecsétet is. L. Sunkó: A Gyulafehérvári Káptalan 93–94. (a regesztában Barkai Ambrus helyett tévesen Barcsai Ákos szerepel!)

⁷²⁷ Benkő Bálint protocollumában például Szamosközi Mihály és Lutz István keze írása is megtalálható l. KmProt XXXVI.

történetíró Szalárdi János még a zűrzavaros, nehéz időkben is törekedett arra, hogy rendezett, áttekinthető és olvasható jegyzőkönyvet hagyjon az utókorra.⁷²⁸

Mint korábban említettük, a protocollumi kivonatos bejegyzések nyelve, a XVII. század első felétől olykor magyar volt.⁷²⁹ Ez azonban nem azt jelenti, hogy a bevalláskor felvett adatok alapján kiállított oklevél is anyanyelvű lett volna, a tisztázatok között ugyanis még nem találtunk magyarul megfogalmazott oklevelet (arra persze sok példa van, hogy az írásban beadott, magyar nyelvű bevallást latin keretbe foglalták).

A protocollumokban található bejegyzések gyakran felbomlott időrendje arra enged következtetni, hogy az okleveleket nem időrend szerint, hanem számunkra ismeretlen szempontok alapján válogatták és másolták be. Csak gyulafehérvári analógiák alapján, illetve egy káptalani „belső használatra” készült 1649–1653 közötti időszakban kelt bevallások fogalmazványait tartalmazó ívfüzet segítségével következtethetünk a hiteleshelyi oklevéladás ügyrendjére, a bemásolás feltételeire.⁷³⁰ Ebből egyértelműen kiderült, hogy a káptalan elé járuló ügyfelek bevallásairól az egyik levélkereső időrendi sorrendben rövid signaturákat vett fel, a főkáptalan conservator pedig lapszéli jegyzetekkel utasította kollégáit a szöveg protocollumba való másolására. Az oklevél bemásolását követően a felvett jegyzeteket kihúzták és a lapszálon az eljárás díjának törlesztésére is utaltak. A hiteleshelyi kiadványok közül tehát csak azokat vezették be a protocollumokba, melyek esetében az oklevelet kérő fél igényelte a regisztrálást és kifizette az ezért járó díjat.

A konvent oklevéladó tevékenységének hanyatlásával párhuzamosan egyre fokozottabban kerülnek előtérbe a megőrzés szempontjai. Már szekularizáció előtti, XVI. századi adatok is a jegyzőkönyvek megnövekedett bizonyító erejéről vallanak,⁷³¹ a XVII. században pedig egy-egy protocollum királyi könyv jelleget ölt, a nagy számban bemásolt nemesítés, címeradomány, stb. miatt.⁷³² 1666-ban már Szalárdi is bizonytalan volt amikor a gyulafehérvári káptalan egyik 1590-es években vezetett – a zűrzavaros időkben magánkézre került – jegyzőkönyvét hozták a

⁷²⁸ KmProt XXXVIII. – A protocollumok „herélőit” az egyik levélkereső saját bejegyzése szerint így büntetné: „Nem kar volna ha egyebbel nem bwntetni, legalab kemeny plagalással a tenyerét meg plagalni, az ki igy herelte s ezutanis hereli ky a protocolumokbol az tizta papyrossat nem gondolwan azoknak meg wesztegetesekkel, kwleombenis rut dwrwajol kimiletleneol banwan wellek, nem gondolwan, hogy azok nem czyak mostanra walok wolnanak hanem posteritasokra nezweis kellene duralniok” (KmProt XXV. 82’)

⁷²⁹ Vö. Papp: A hiteles helyek 106. – Bilkei: A zalavári és kapornaki 115.

⁷³⁰ MOL F2. 52. doboz

⁷³¹ KmJkv I. 140.

⁷³² Ilyen jellege van pl. az utólag összeállított XXX. jegyzőkönyvnek, amely nagy számban tartalmazza az Apafi Mihály által kiállított oklevelek másolatait.

konventhez, hogy abból egy bejegyzést átírassanak. A kötetet az alábbi módon írta le: „certum quoddam protocollum seu potius librum regium”.⁷³³ A két különböző kancellárián vezetett – egyaránt a megőrzés céljából keletkezett – jegyzőkönyv-típus közötti választóvonal tehát lassan kezdett elmosódni.

A gyakran nehezen olvasható, szemrontó írású protocollumok azóta sem vonzották a kutatókat, hogy az erdélyi hiteleshelyi levéltárakat az 1882-ben hozott törvény értelmében a Magyar Országos levéltárban helyezték el. A XIX. század végén és a XX. század elején még élt a köztudatban, hogy ezek áttanulmányozása nélkül alapos történeti feldolgozást írni nem lehet, mégis kevesen használták fel a bennük foglalt adatokat. A szekularizáció után vezetett kötetekben módszeresen egyedül Tagányi Károly kutatott *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*-nak összeállításakor. A világháborúkat követően a protocollumok szinte teljesen feledésbe merültek. Sokatmondó, hogy Trócsányi Zsolt Erdély központi kormányzati szerveit bemutató alapművében sem hasznosította az azokban fellelhető, nem csak archontológiai adatokat.

Összegzés

Az erdélyi állam kialakulásával a fennhatósága alá került hiteleshelyek is sajátos útra léptek. A hasonló magyarországi intézményekkel azonos alapokon épülve egy különleges erdélyi intézmény, a requisitori hivatal jött létre, hogy a társadalomnak a jogbiztosító iratok kibocsátása és megőrzése iránti igényét kielégítse. Húsz évnyi bizonytalanság után, ami alatt az intézmény tevékenysége a levéltárban őrzött iratok lemásolására és városi pecséttel megerősített átiratokban való kibocsátására szorítkozott, új szervezetet kapott a konventi hiteleshely. A kinevezett requisitorok újra végezheték a hiteleshelyek jogkörébe tartozó tevékenységeket, de részben kis létszámuk, részben egyéb iratkibocsátók (vajdai vagy fejedelmi emberek, vármegyék) működése miatt lassanként kiszorultak az executiós tevékenységből. Ebben a folyamatban korszakhatárt vélhetően az *Approbaták* jelentettek. Az 1650-es évek második felétől kezdődően a külső hiteleshelyi tevékenység valószínűleg megszűnt. Ugyanakkor az 1658-as esztendőben bekövetkezett katasztrófa, majd az azt követő tartós bizonytalanság a hiteleshely működésében is akkora törést okozott, hogy lényegében eddig is számíthatnánk a konvent fejedelemségkori

⁷³³ DF 257862. Utólag az F15/3. és 4. jelzetű két konventi jegyzőkönyvet is tévesen Izabella királyné királyi könyvének minősítettek I. KmJkv I. 141.

történetét. A továbbiakban az oklevéladás inkább alkalmi jelleget öltött, már nem az iratkibocsátás, hanem a megőrzés szempontjai kerültek előtérbe. Azt is mondhatnánk, hogy ekkortájt ér véget a hiteleshelyi intézmény története és kezdődik igazán a levéltaré. A levéltaré, amely a fejedelemségkorban a rendek és a fejedelmek intézkedései következtében, a gyulafehérvári káptalani és vélhetően a váradi hiteleshelyi archívum mellett Erdély egyik országos iratvédelmi intézménye lett.

Mindezek bekövetkezte előtt azonban a konvent a fejedelmi kancellária és ehhez szorosan kapcsolódó gyulafehérvári káptalani hiteleshely, illetve a váradi requisitorok mellett Erdély egyik legjelentősebb oklevélkibocsátója volt. Mindhármójuk működését nagy mértékben befolyásolta tevékenységük helyszíne. A konvent Kolozsvárra költöztetésével például a korábban jellegzetesen nemesi intézmény „városias” jelleget is öltött. Maguk a levélkeresők is jelentős tisztségeket viselő városi polgárok voltak vagy lettek, és a városlakók hiteleshely iránti bizalma is megnövekedett. A Tripartitum tiltása ellenére egyre gyakrabban intézték kolozsvári városi ingatlanokra vonatkozó ügyeiket is a requisitorokkal. Az új helyszín, illetve a társadalmi változások komolyan befolyásolták az oklevéladó tevékenységet, meghatározták a kiállított oklevelek típusait és a konvent forgalmát is. A konventi levéltár városba való költöztetése a bevallások felvételének menetét is nagy mértékben meghatározta. A levélkeresők ugyanis az iratanyag egy részét saját szállásaikon őrizték és házaiknál került sor az ügyfelek által előadottak írásba foglalására is, habár arra is találtunk példát, hogy ez egy „conservatoria domus”-nak nevezett helyen történt. A hiteleshelyi tevékenységben fennakadásokat okozott az, hogy a Rákócziak fejedelemsége alatt a levélkeresőkre egyre gyakrabban bízta olyan birtok- vagy államigazgatási feladatokat, melyek korábban nem tartoztak a hiteleshelyek tevékenységi körébe. A requisitorok tehát a fejedelem fizetett hivatalnokaiként az ország adminisztrálásában is részt vettek.

A konvent és a vármegye közötti kapcsolat középkori előzmények alapján a fejedelemségkorban is tovább élt azáltal, hogy valamelyik levélkereső gyakran a vármegye jegyzői vagy adószedői hivatalát is viselte. A vármegyei és a hiteleshelyi írásbeliség ilyen módon való összefonódására részben az adott okot, hogy a hiteleshely és a sedria ugyanabban a városban székelt, részben pedig valószínűleg az, hogy a hiteleshelyi requisitorok alapos jogi felkészültséggel rendelkező hivatalnokokként egyébként is állandó kapcsolatban voltak a

vármegyei nemességgel, ismerték az éppen folyamatban levő peres ügyeket, hiszen ők foglalták írásba az azokhoz kapcsolódó iratanyag jelentős részét.

Az oklevéladó tevékenység minőségét természetesen nagy mértékben az is meghatározta, hogy a levélkeresők miként viszonyultak hivatalukhoz, mennyire voltak képzettek és milyen lelkiismeretesen végezték munkájukat. Úgy véljük, hogy a közölt életrajzi vázlatok, illetőleg a fennmaradt levéltári anyag tekintélyes mennyisége egyaránt azt bizonyítják, hogy feladataik végzésében a múlt emlékei iránti érdeklődés és a felelősségtudat is komoly szerepet játszott.

A konvent fejedelemségkori működését áttekintve felmerül az a kérdés, hogy mennyiben tekinthetjük még hiteleshelynek ezt a fejedelmi hatalom alá rendelt, világiak által működtetett intézményt. A középkori hiteleshelyek meghatározása szerint⁷³⁴ bizonyosan nem illik ebbe a kategóriába a requisitorok oklevéladó hivatala, minthogy nem volt egyházi intézmény. A felvázoltakból viszont az is kiderült, hogy a levélkeresők is testületként működtek, részben a fejedelem, részben az évszázados hagyományokkal rendelkező egykori egyházi intézmény tekintélyére alapozva. Éppen úgy, mint korábban ügyfelek megkeresésére vagy fejedelmi megbízásra okleveleket állítottak ki, és e tevékenységükben – kisebb változtatásokkal – megőrizték a régi, szokott mintákat. Habár, mint láttuk, a fejedelmek olyan feladatokat is a levélkeresőkre bízta, melyek korábban nem tartoztak a hiteleshelyek feladatkörébe, illetve a levéltárak is „országos” jelleget öltött, alaptevékenységük mégis, mint korábban, a bevallások felvétele és a hiteleshelyi levéltár őrzése maradt. Ez egyértelműen megkülönbözteti a konventet azoktól az intézményektől (vármegye, fejedelmi kancellária, stb.), melyek hiteleshelyi jellegű tevékenységet is folytattak, illetve az executiók végrehajtásában fokozatosan átvették a konvent és a káptalanok helyét, és inkább a magyarországi, egyházak keretében működő hiteleshelyekkel rokonítja. A királyi Magyarország területén tevékenykedő egyházi hiteleshelyek, illetve a világiak által működtetett erdélyi hiteleshelyek okleveleinek középkori mintákat követő formulái is – kivéve természetesen az intituatiót – lényegében azonosak.

Végül, ha a kolozsmonostori konvent fejedelemségkori hiteleshelyi tevékenységének mérlegét kívánjuk megvonni, a Papp László által a törvényi rendelkezések és korábbi szegényes irodalom alapján ábrázoltakat, illetve a Pálfi István 1655-ben kelt beadványában felsorolt *impedimentumokat* kell összevetnünk az oklevéladó tevékenység termékeivel, a

⁷³⁴ *Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század)*. Főszerk. Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994. 263–264.

protocollumokkal és a kiadványokkal. A fennmaradt fejedelemségkori levéltári anyag mennyisége és minősége egyaránt azt bizonyítja, hogy a megváltozott világ igényeinek megfelelően átalakított kolozsmonostori konvent még hosszú ideig a fejedelmi Erdély egyik jelentős iratkibocsátója és megőrzője maradt.

Függelék

A kolozsmonostori konvent szekularizáció után vezetett első jegyzőkönyvének regesztái 1576 (1524) – 1584

Néhai Jakó Zsigmond kezdeményezésére, az általa közzétett szekularizáció előtti jegyzőkönyvek folytatásaként vállalkoztunk a konvent 1575. évi újjászervezése után vezetett protocollumainak kivonatolására. A nagy részben elpusztult fejedelmi levéltár pótlása ugyanis a két erdélyi hiteleshely kora-újkori jegyzőkönyveinek és a fejedelmi kancellárián vezetett Királyi Könyveknek, illetve a helyi igazgatási egységek XVII. század elejétől fennmaradt jegyzőkönyveinek közreadása által válhat lehetségessé. E munka első lépései már megtörténtek, a fejedelmi Liber Regius-ok és a káptalani hiteleshely protocollumainak első kötetei megjelentek és nemrégiben napvilágot láttak Torda vármegye fejedelemségekori jegyzőkönyvei is.⁷³⁵

A kivonatolás a konvent fejedelemségekori protocollumai esetében is időrendben történik, a regeszta-sorok élére ezért a XVII. század végéig vezetett 28 jegyzőkönyvben átírt, bemásolt, említésből ismert olykor századokkal korábbi oklevelek kerülnek. A disszertáció mellékletében viszont csak a legelső fejedelemségekori protocollum-kézirat (jelzete: MOL F15. VII) időrendbe szedett regesztáit adjuk, minthogy a XVI. századi jegyzőkönyvi bejegyzések és a későbbi kötetekben átírt szövegek feldolgozása és ellenőrzése még folyamatban van. Elképzelésünk szerint a XVI. századi anyagot két kötetben, mintegy 2000 regesztában fogjuk közzétenni.

A kivonatok szerkesztésében Borsa Iván által a *Szent-Ivány család leváltára 1230–1525* (Budapest, 1988) című regesztakiadványában leszögezett elveket követjük (7–10. oldal), kiegészítve azt Jakó Zsigmondnak a sajátosan erdélyi viszonyokra vonatkozó észrevételeivel /Tájékoztató a középkori erdélyi oklevelek repertóriumára részére készített regesztákkal kapcsolatosan – belső használatra/.

Egy szakszerűen megszerkesztett regesztának tartalmaznia kell Jakó Zsigmond fent említett szabályzata szerint „az oklevélben foglalt jogi jelentőségű tény leírásán kívül valamennyi személy- és helynevet, földrajzi nevet, továbbá a latin szövegben előforduló magyar és más vulgáris szavakat, az egyes személyek címét és rangját, valamint minden érdeklődésre számot tartható mozzanatot, kifejezést, megjelölést, az okleveleket kibocsátó intézményre, kancellária szervezetére, működésére vonatkozó adatokat, pénzegységek, mértékek leírását, stb.” A kellő hozzáértéssel megszerkesztett regeszta gyorsan tájékoztat bárkit a forrásokból nyerhető történeti információk felől, de ugyanakkor jelzi a kivonatolt szöveg latin eredetijének lelhelyét, illetve annak kiadását/kiadásait, ha már megjelent nyomtatásban. Jóllehet a kivonatok anyanyelven való közzélése beszűkíti a kiadvány használóinak körét, de ugyanakkor növeli a latin nyelvet nem ismerő erdélyi magyar (és a magyar nyelvet ismerő más nemzetiségű) érdeklődők táborát.

⁷³⁵ Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közlésezi Dáné Veronka. Erdélyi Történelmi Adatok IX. 1. Kolozsvár, 2009.

A KIVONATOKBAN ALKALMAZOTT RÖVIDÍTÉSEK

(a) = agilis (és alakjai)	Elizab. = Elisabethae viduae
(AlbTr) = Alba Transsilvana	ep. = episcopus (és alakjai)
(c) = circumspectus (és alakjai)	Epiph. = Epiphania Domini
(d) = dictus	ev. = evangelista (és alakjai)
(e) = egregius (és alakjai)	Exalt. cr. = Exaltatio crucis
(fr) = frater	f. = feria (keltezésben), folium (jelzetben)
(fr. c) = frater carnalis	Ft = forint
(fr. g) = frater germanus	introduc. = introductio (és alakjai)
(fr. p) = frater patruelis	Invoc. = dominica Invocavit
(fr. u) = frater uterinus	Ioan./Joan bapt. = Ioannis baptistae (nativitas)
(g) = generosa/generosus (és alakjaik)	Iubilatae/Jubilatae = dominica Iubilatae
(h) = honesta/honestus, honorabilis (és alakjai)	Iudica = dominica Iudica
(m) = magnificus (és alakjai)	mart. = martir (és alakjai)
(n) = nobilis (és alakjai)	Miseric. = Misericordia Domini
(pr) = providus (és alakjai)	Nat. = Nativitas (domini, Mariae, Ioannis baptistae)
(r) = reverendus (és alakjai)	oct. = octava (és alakjai)
(s) = soror	Omn. sanct. = Omnium sanctorum
(s. c) = soror carnalis	p. = post (keltezésben), pagina (jelzetben)
(s. g) = soror germana	Pentec. = Penthecoste
(s. u) = soror uterina	Phil. et Jac. = Philippi et Jacobi (apostolorum festum)
(v) = venerabilis	prof. = profestus (és alakjai)
a. = ante	proph. = propheta (és alakjai)
Ái, ái = átirat	Purif. Mariae = Purificatio Mariae
ap. = apostolus (és alakjai), apostol	Remin. = Reminiscere
arch. = archangelus (Michael)	sab. = sabbatum (és alakjai)
Asc. dom. = Ascensio Domini	Sim. et Judae = Simonis et Iudae
Assum. virg. = Assumptio Virginis (Mariae)	statut. = statutio (és alakjai)
bapt. = baptista (és alakjai)	sz = szék
Cath. virg. = Catharinae virginis	sz. = szám
Circumcis. = Circumcisio Domini	Transfig. Chr./dom. = Transfiguratio Christi/Domini
Conc. Mariae = Conceptio Mariae	Trinit. = Trinitatis (dominica, festum)
Conduc. = Conductus (Paschae)	vig. = vigilia
conf. = confessor (és alakjai)	virg. = virgo (és alakjai)
Conv. Pauli = Conversio Pauli (apostoli)	Visit. Mariae = Visitatio Mariae (virginis)
Corp. Chr./dom. = Corporis Christi/Domini (festum)	vm = vármegye
cottu = comitatu	
d. = dies (és alakjai)	
dom. = dominica, Dominus (és alakjai)	

OKLEVÉLKIVONATOK

1. [1524. május 24.]

Néhai Badoky Gál leánya: Orsolya (n) Badok-i (Doboca vm) részbirtokát 200 magyar Ft-on zálogba adja Kendy Gálnak (e). (VII. 39^r–39^v)

Említés a kolozsmonostori requisitorok 1578. november 5-i oklevelében (56. sz.). Vö. KmJkv II. 4010. sz.

2. [1534. július 1.]

Sombory Péter, továbbá [egy másik] Sombory Péter fiai: Benedek, Mihály és János (egregii) Eormezeo (Doboca vm) birtokbeli részüket az ottani vámmal együtt, 1000 magyar arany Ft-ért örök áron eladják osztályos atyafiaiknak: Dragy Ferencnek és Zsigmondnak (egregiis). (VII. 35^r)

Említés a konvent requisitorainak 1578. november 8-i oklevelében (62. sz.). Vö. KmJkv II. 4480. sz. (kiegészítése innen)

3. 1554. március 18. (Zent Iwant, Wirag wasarnap)

Possay Bertalan kötelezvénye arról, hogy Kendy Ferencz erdélyi vajdától 6000 Ft-ot kölcsönzött, melyet – 1000 Ft-os kamatjával együtt – egy év múlva, a következő „Wirag wasarnapra” fizet vissza.

En Possay Bertalan adom emlekezetre mindeneknek, hogy weottem fel az na[gysá]gos Kendy Ferenczteol, Erdely waydatol, hat ezer forintot, ilyen okwal, hogy eztenden ez napra, wirag wasarnapra tartozzam rea adny ezer forintot, es annak felette ugian azon napra tartozzam meg adny az hat ezer forinth, kinek bizonsagara attam az en lewelemet kezem irasawal. Keolt Zent Iwant, Wirag wasarnap, Anno domini 1554. (VII. 160^r–160^v)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1582. július 25-én kelt oklevelében (237. sz.), amely szerint papírra írt, magyar nyelvű eredetijét a kiállító pecsétjével és aláírásával erősítette meg.

4. 1558. január 20. (in Coloswar, in Fab. et Seb.)

Zentgeorgy Péter bizonyítja, hogy saját bányái művelésére (ad culturam fodinarum mearum) felvett urától: Kendi Ferencztől (s et m) 1200 Ft-ot és 20 dénárt, melyeket vert arany forintokban ígér visszaadni (quos promitto bona humanitate ad cementum vernalo, in figuratis aureis florenis suae S. M. solvere). (VII. 160^r)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1582. július 25-i oklevelében (236. sz.), amely szerint papírra írt eredetijét a kiállító pecsétjével és aláírásával erősítette meg.

5. 1563.

Hozzwtelky Ferenc és Boldizsár (egregii) Hozzutelke-i (in cottu AlbTr) nemesi telküket (locum seu fundum curiae... nobilitaris) és birtokrészüket, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt, fejük megváltásáért 200 magyar Ft-on zálogba vetik Mosdossy Ambrusnál (e) úgy, hogy a zálogösszeggel jószágukat bármikor visszaválthatják. (VII. 109^r)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1581. február 27-i oklevelében (165. sz.).

6. 1576. június 12. (XII. Junii)

Mykola Farkas (e) felesége: Kabos Ilona (n) Vysseleny Miklós (e) ítélőmestertől visszaváltott Kezy-i (Colos vm) részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, kivéve három jobbágyát, úgymint: Noway Gergelyt, Nagyalwy Balázst és testvérét: Lőrincet, továbbá bevetett szántóföldjeit és Bekeon Towa nevű tavát, 200 magyar Ft-on örök jogon zálogba veti Czege-i Vas György (e) Colos vármegyei ispánnál. Jóságát ő és örökösei csak a zálogösszegezen válthatják vissza és ha július 1–6. között (f... p. Petri et Pauli) nem adja Vas György kezébe a birtokot, az zálogba foglalhat javaiból és azokat bírhatja, amíg a 225 Ft-ot [!] vissza nem térítik. (VII. 13^v–14^r)

7. [1577–1578]

Ozd-i Balatfy János (n) – ügyvédvalló oklevéllel testvére, Katalin (n) nevében is – jóságát eladja Baczhy János deáknak. (VII. ?)

Bejegyzés töredéke.

8. 1577. február 25. (f. II. p. Invoc.)

Kys Eskeleo-i néhai Sombory János leánya: Dobokay Miklósné Katalin (n), apja Bozzas-i (Doboca vm) jóságából neki járó részét, minthogy a távolság miatt annak jövedelmeit nem tudja beszedni, haszonvételeivel és tartozékaival együtt örökösen cserébe adja Sombor-i Sombory László (e) tizedfőarendátor Neerczhye-i (Colos vm), Polyak Péter (pr) által lakott jobbágytelkéért. A felek egyúttal szavatosságot is vállalnak. (VII. ?)

9. 1577. június 25. (f. III. a Petri et Pauli)

Coloswar városában lakó Adam János (c) tiltakozik amiatt, hogy ifjabb (natu minor) testvére (s. couterina), előbb néhai Kaffa Antal (c) Coloswar-i esküdt polgár özvegye, jelenleg Zazsebes-i Olayos György (c) felesége: Katalin (h) bizonyos személyek előtt úgy végrendelkezett, hogy összes ingó és ingatlan javait mostani férjének rendelte. (VII ?)

10. 1577. augusztus 23. (f. VI. a. dom. XIII. p. Trinit.)

Colosvar-i Balasfi György (c) Colosvar Tuzokmal nevű szőlőhegyén, Zeoch Sándor polgár [szőlőinek] szomszédságában levő szőlőjét testvéreinek (fr. c): Balasfi Ambrus Colosvar-i pogárnak vallja (dedit, vendidit et inscripsit), annak ama birtokjogáért, amelyet per útján bátyjuk (fr, natu maximo): néhai Ferenc doktor javaiból, annak özvegyétől, jelenleg Seoreol Vince (c) polgár feleségétől: Annától (h) remél megszerezni úgy, hogy – akár sikerrel jár Balasfy György az asszony elleni perében, akár nem – a szőlő birtokjogát teljességgel átruházza Ambrusra és feleségére, valamint örököseikre, aki a perköltségekhez nem járul hozzá. (VII. 18^v–19^r)

11. 1577. szeptember 4. (f. IV. a. Nat. Mariae)

Janky (d) Barbely István, majd Tatarzagy (cognominatus) Barbely István (circumspecti) Coloswar-i polgárok özvegye: Ilona (h) vallja, hogy ez utóbbi férje, a nevezett Barbely István törvényes örökösök nélkül halt el, ezért ingóságai és ingatlanai – kivéve az ő harmadrészét – István lengyel király és Erdély fejedelme adományá értelmében Coloswar városát illetik. A város bírái és esküdt polgárai egykori férje javait a város részére lefoglalták, az ő harmadrészét pedig hiánytalanul kezéhez adták. (VII. 10^r)

Tisztázata megtalálható a konvent Miscellanea állagában (F25, p. 170.).

12. 1577. szeptember 6. (f. VI. a Nat. Mariae)

A kolozsmonostori requisitorok bizonyítják, hogy Gyalu mezővárosban lakó Torda Ferenc (c) kérésére, az általa – a római császár kamarásával: néhai Torda Zsigmonddal (a) való atyafiságának bizonyítására – előállított tanúkat, szülei szomszédait kihallgatták. Tegez Antal, Bálint deák, Nadas Ferenc és Syke Mihály (honesti et circumspecti) Gyalu-i lakosok már ifjú koruk óta ismerték Torda Ferencet és testvérét: Zsigmondot, aki még fiatalon Magyarországra távozott, de [gyakran] meglátogatta testvéreit. Mindketten néhai Torda Benedek fiai és Zsigmond volt az idősebbik. (VII. 9^r)

13. 1577. október 21. (f. II. p. Lucae)

Doboca vármegye ispánja: Totheor-i Totheory Balázs (e), továbbá néhai ifjabb Czhyeh István (n) özvegye: Anna (n) és idősebb fia: Mihály – a nevezett Anna fiai: Péter és Miklós, illetve leányai Zent Gothard-i idősebb Vas Jánosné Margit és Czhyuczhy-i Thomory Györgyné Ágota (Agnētis), továbbá néhai Nadassy Bálint (n) leányai, Nagy Merego-i Vayda Miklósné Magdolna és Many-i Dobai Györgyné Erzsébet nevében is – másfelől Deczhey Ferenc és Boldizsár (nobiles) – testvérük (couterina), Mezkeo-i Galfy Mihály (a) felesége: Anna (n) nevében is – fogott bírák által kiegyeznek ama perükben, amelyet 1575-ben május 22. táján (circa Pentec.) egyfelől Totheory Balázs, az özvegy Anna és Czhyeh Mihály a Deczey Ferenc és Boldizsár által bírt Deczhye-i (Torda vm) részbirtokok, másfelől ez utóbbiaknak az előbbiek kezén levő Kara-i és Aranykuth-i (Colos vm) részjóságok okán indítottak, és amelyről peres oklevelek is keltek. Totheory Balázs, az özvegy Anna és Czhyeh Mihály Aranykut-i részjóságát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt átengedi Deczey Ferencnek és Boldizsárnak, cserébe azok Aranykut-i és Kara-i birtokigényeiért (pro totali et omni iure portioneque sua), egyúttal a Deczhye-i részbirtokra vonatkozó keresetüket is megszüntetik. Az esetleges háborgatók ellen – vállalva minden költség felerészét – megvédelmezik őket, amit ha elmulasztanak, a Deczhyeyek peres úton igényelhetik Kara-i részüket, de ebben az esetben érvényben marad ama Deczhye-i részjóságra vonatkozó ítéletlevél, amelyet Totheory Balázs váltott ki a vajdai ítélőszéktől, és annak végrehajtását maga Totheory Balázs, vagy utódai igényelhetik. Ugyanakkor Deczhye-i Ferenc és Boldizsár is átengedte, ugyanolyan feltételek mellett Kara-i részjóságát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, úgy, hogy ha nem tudnának megmaradni Aranykut-i birtokukban és az egyezés értelmében Kara-i részjóságukat perelnék vissza, közbírák becsüje alapján kötelesek megtéríteni Totheory Balázs, Anna asszony és Czhyeh Mihály Kara-i és az ott levő halászhelyen (locis piscinarum) végzett építkezéseinek költségeit. Az egyezséget megszegő fél a patvarkodás terhén marad. — Oklevelüket függőpecsétjükkel erősítik meg. (VII. 21^r–22^r)

14. 1577. október 31. (f. V. p. Sim. et Judae)

Néhai Thomory Miklós (e) fia: Doboca-i Thomory György (n) – unokatestvérei (fr. p): Thomory István és Miklós (nobilium) nevében is – hogy segítse nevezett atyafiai előrehaladását a szabad művészetek tanulmányozásában (pro promotione studiorum liberalium artium) azok Zentmartonmachkasa másként Felseo Maczhykas (Colos vm) birtokon lakó, gyámként az ő kezén levő jobbágyát: More Demetert és fiát: Tamást, lakóházával, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 25 magyar Ft-on zálogba adja Zaz Sombor-i Zekel/Zekely Illyés (e)

ítélőszéki ülnöknek azzal a megkötéssel, hogy ha Zekelt nem védené meg birtokában, az Doboka-i (Doboca vm) részbirtokát magának foglalhassa. (VII. 10^v–11^f)

15. 1577. november 4. (f. II. a Martini)

Balasfi György (c) Colosvar-i polgár Colosvar Hasongarth nevű hegyén, keletről Hirser Martin nyugatról pedig Bartha István Colosvar-i polgárok [kertjeinek] szomszédságában levő kertjét testvérének (fr couterinus): Balasfi István Thasnad-i papnak (concionator) vallja (concessit et inscripsit) cserében azon részért és birtokjogért, amelyet az per útján, bátyjuk (fr, natu maximi): néhai Ferenc doktor javaiból, annak özvegyétől, most Seoreol Vince (c) Colosvar-i polgár feleségétől: Annától (h) remél megszerezni. Ha Balasfi György sikerrel perel, akkor a kertet – pontosabban, testvérük javaiból őt illető részét – örökösen Istvánnak engedi át (tradat, transferat ac perpetuat), ha viszont pervesztes lesz, akkor testvére, Balasfi István a perköltségekben nem vállal részt. (VII. 18^f–18^v)

16. 1577. november 6. (f. IV. a. Martini)

Apanagfalwa-i Sarkan Tamás (n) Zopor-on (Colos vm) levő, Eor és Mezeo Czian birtokok határai felé eső kaszálóját 10 magyar Ft-on, szavatosságot vállalva, zálogba veti Swlyok Imre (e) kancellárnál és tanácsúrnál. (VII. 11^f)

17. 1577. november 6. (f. IV. a. Martini)

Tamasfalwy Dénes, Mihály és Bálint (nobiles), valamint néhai Zakach Péternek néhai Tamasfalwy László lányától: néhai Potencianától (n) született fia: Zakach másként Thamasfalwy Boldizsár (n) fogott bírák közbenjárására kiegyeznek ama perükben, melyet ez utóbbi néhai Tamasfalwy András birtokjogai ügyében, nevezetesen Thamasfalva/Tamasfalva-i nemesi udvarházáért és részbirtokáért, továbbá Topa és Valko (Colos vm) birtokbeli részeiért indított említett testvérei (fratribus) ellen. Ennek értelmében Tamasfalwy Dénes, Mihály és Boldizsár 100 magyar Ft-ot fizetnek testvérük részéért, az egyezséget megszegő fél 200 magyar Ft-on marad, Tamasfalwy András többi jószágát pedig egyenlő költségen szerezzék vissza és azokon egyenlően osztozzanak. (VII. 11^v–12^f)

18. 1577. november 8. (f. VI. a. Martini)

Bykal-i Vytez Gábor (e) Torda vármegyei ispán fia: András tudomására jutott, hogy Farnas-i Veres János Also Fywld (Colos vm) birtokbeli részeit István lengyel király, egykori erdélyi vajda Gechy János (e) Varad-i kapitánynak adományozta, ezért tiltja a nevezett királyt, továbbá Somlío-i Bathory Kristóf erdélyi vajdát az adományozástól, Gechy Jánost és mindenki mást a nevezett jószág megszerzésétől. (VII. 14^f–14^v)

19. 1577. november 9. (sab. a. Martini)

Gereomonstra-i Rado Mihály (e) Magyar Reod-i nemesi udvarházát és részbirtokát, továbbá Olah Reod (Colos vm) birtokbeli részét, melyeket peres úton nyert el néhai Cheh Miklós özvegyétől: Ros Mártától (n), haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon cserébe adja Mezkeo-i néhai Maray/Marai Gál (e, a) lányainak, Somogy János (n) felesége: Katalinnak és Szeles Menyhárt (a) felesége: Annának (nobiles), azok Mezkeo-n (Aranyas szek) levő apai nemesi házáért és az ahhoz tartozó Aranyos szek-i örökségéért, kivéve azokat, melyeket Marai Gál első felesége jogán (iure primae uxoris suae) bírt, illetve azokat, amelyeket lányai jelenleg Kewend-en birtokolnak. Végül mindkét fél szavatosságot vállal és ha bármelyiknek zavartalan birtoklása nem biztosított, a másik fél azonos értékű jószágával kárpótolja magát. (VII. 12^f–12^v)

20. 1577. november 16. (sab. p. Martini)

Mezkeo-i néhai Maray Gál (e, a) leányai, Somogy János (n) felesége: Katalin és Zeles Menyhárt (a) felesége: Anna (nobiles) Magyar Reod-i nemesi udvarházukat és részbirtokukat, Olah Reod (Colos vm) birtokbeli részüket, valamint Gyeromonostora-i Rado Mihálytól (e), saját Mezkeo (Aranyas zek) birtokbeli apai házukért cserébe kapott jószágait, melyeket nevezett Rado Mihály per útján nyert el néhai Czhyeh Miklós (n) özvegyétől: Ros Mártától (n), haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt, szavatosságot vállalva 153 magyar Ft-ért és 32 dénárért örök áron eladják Reod-i Czhyeh Mihálynak (n) és feleségének, Alsozentmyhalyfalva-i Erdo Miklós (n, a) leányának: Zsófiának. Ha a vásárlókat birtokukban nem tudnák megvédeni, azok zálogba foglalhatnak maguknak jószágaiból azonos értékben, addig, amíg a vételárat vissza nem térítik. (VII. 12^v–13^v)

21. 1577. november 25. (Cath. virg.)

Czhyomafaya-i Illyes Pál (n) – fia: Gáspár és rokona (frater): Pokay Balázs nevében is – vallja, hogy ama Fodorhaza-i (Doboca vm) jószágok okán, melyeket ő a [kolozsmonostori] konvent 1555-ben kelt oklevele (KmJkv II. 5414. sz) szerint néhai Beczhyky Balázsnak (n) kényszerült örökösén átengedni, nevezett fiával és rokonával együtt a vajdai ítélőszék elé idézték néhai Beczhyky Balázs fia: Andrást és leányát, Bodoky János (n) feleségét: Katalint (nobiles), de fogott bírák útján egyezsége jutottak az alábbiak szerint. Illyes Pál megvédelmezi Beczhyky András és Katalint részjószágában, Pokay Boldizsárt pedig saját részéből elégíti meg. András és Katalin visszaváltják Illyes részére az idegeneknek elzálogosított javakat, úgymint Kys Jánost örökségeivel együtt, a Nagy Pal Máténak egy Ft-on zálogba vetett szántóföldet és kötelezik magukat, hogy amikor a nevezett jószágokat visszaváltják, sorshúzás szerint egy házra jutó erdőrészt fáját átengedik Illyés Pálnak, de az erdőrészt az övék marad (ligna unius particulae seu sortis silvae ad unam domum sorte mediante cedentem). A szerződést megszegő fél 300 Ft-on marad, amit a másik fél birtokjogaiból – az ispán és szolgabírák által – a vajda parancslevelével megvehet. (VII. 20^v–21^r)

22. 1577. december 7. (sab. p. Nicolai ep.)

Előbb Paztoy János, majd Kenderesy Boldizsár (egregii) özvegyének: Zsófiának (g) szolgálja: Jasz Apathy-i Horwat Gergely (n), úrnője nevében vallja, hogy néhai Bebek György (m) özvegyének: Eperyes-i Patochy Zsófiának (m, g) Bayon kastélyba (Bihar vm) és tartozékaiba való iktatásakor, úrnője szolgái által tiltást tett, amiért a vajdai ítélőszék elé idézték. Itt úrnője, emberei és ügyvédjei által készen állott ellentmondása indoklására, de a másik fél – arra hivatkozva, hogy asszonya német részekben, más magistratus alatt lakik (partis Germanicae esset sub alioque magistratu resideret) – azt állította, hogy perelni nem tud, amire az az ítélet született, hogy Patochy Zsófiával perét nem folytathatja. Mindezek miatt tiltakozik, egyúttal kijelenti, hogy jogigényét továbbra is fenntartja. (VII. 14^v–15^r)

23. 1577. december 13. (f. VI. p. Conc. Mariae)

Kemer-i néhai Kemery László (e) fia: István vallja, hogy még ifjú korában néhai apja némely magyarországi és erdélyi részekben levő birtokjogait különféleképpen elidegenítette, ami miatt most tiltakozik, egyúttal tilt mindenkit, de leginkább Walkay Miklóst (e) ezen jószágok megszerzésétől és bármi módon való kieszközlésétől. (VII. 15^v)

24. 1577. december 13. (f. VI. p. Conc. Mariae)

Miután Keozeplak-i Rassay Tamás – testvére (s. couterina): Kabos Györgyné Magdolna nevében is – pert indított Kemer-i Kemery/Kemeri István (n) ellen Kemer, Somos, Domozlo birtokbeli, továbbá Dok és Geztes (Krazna vm) prédiuumokban levő leányági jussukért (ius foemineum), fogott bírák közbenjárására egyezséget kötnek, amely értelmében Kemeri a nevezett leányági birtokjogokért örökösen átengedi Rassay Tamásnak és leánytestvérének ama Nerche-i (Colos vm) részbirtokának felerészét, amelyet az elmúlt években a Warhegy-i vár praefectusánál: Cheffei Jánosnál (e) kötött le 40 magyar Ft-on, nevezetesen Fekete Lázárt és fiát valamint Nagy Tornys (d) Péter fiait, házaikkal, örökségeikkel, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt, és kötelezte magát, hogy a jószágot saját költségén 20 Ft-ért visszaváltja. Emellett átadta még Zuthor-i (Colos vm) részjószágát is, úgy mint Boytha Gergelyt házával, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. Mindkét fél kötelezi magát, hogy – vállalva a perköltségek harmadrészét – megvédelmezi egymást birtokában. Az egyezés megszegője 500 magyar Ft-on maradjon. (VII. 22^v–23^v)

25. 1577. december 15. (dom. p. Conc. Mariae)

Néhai Suki Benedek (e) fia: idősebb Suki Pál (n) nyugtatja néhai Erdely Bertalan (e) leányát, néhai Swki István (e) özvegyét: Erdely Annát (n) afelől, hogy eskütétele után – a vajdai ítélőszék döntése értelmében – hiánytalanul átadta a Suki nemesek javaira és birtokjogaira vonatkozó ama okleveleit, amelyek férje halála után nála maradtak. (VII. 16^v)

26. 1577. (ex Warad)

[A zsinat] elválasztja Zegedi Zabo Ferencet feleségétől, mert az bálványozó, hitetlen asszony és elhagyta férjét; Szent Pál szerint is “ha a hytetlen el akar menny a hiteos tarsatol, ambar mennyel el”. A férj többször is hívta vissza feleségét, de az semmiképpen sem akart urához visszatérni, sőt azt mondta, hogy soha többet férjhez nem megy, és hamisan azzal vádolta urát, hogy verte, amiért férjét elfogatta és fogházban tartatta. Mindezek miatt Zabo Ferenc házasságot köthet, az asszony viszont nem mehet férjhez. (VII. 47^v–48^t)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1579. április 6-án kelt oklevelében (75. sz.), amely szerint papírra írt, magyar nyelvű, pátens eredetijét a lap alsó szélén pecséttel és *Ghallus Albensis* aláírással erősítették meg.

27. 1578. január 2. (f. V. p. Circumcis.)

Apafy István (m) – fia: László nevében is – tiltja Bethlen Jánost (e) Bethlen, Arpasto, Malom, Beod, Omlas Allya (Zolnok vm), Boszas, Keetel és Ench (Doboca vm) birtokbeli részek eladásától, mindenki mást azok megszerzésétől. (VII. 15^v)

28. 1578. január 20. (in Fab. et Sebast.)

Zeplak-i Totheory György (e) tiltakozik amiatt, hogy Zamosfalva-i Gereofi András (n) Zamosfalva (Colos vm) birtokbeli nemesi udvarházát és részét Gereofi Györgynek (e) akarja eladni vagy lekötöni. Egyúttal tiltja a nevezett Gereofi Andrást a részbirtok elidegenítésétől, Gereofi Györgyöt és mindenki mást pedig ezen jószág megszerzésétől. (VII. 16^t)

29. 1578. január 21. (f. III. a. Conv. Pauli)

Zamosfalva-i Gereoffy/Geroffy András (n) minthogy Lengyelországba, a lengyel királyhoz kell utazzon, Olahkapus birtokbeli részét, úgyszintén Szamosfalva/Zamosfalva-i (Colos vm) részbirtokáról összes jobbágyát és pusztatelkeit (colonos suos sessionesque colonorum suorum

etiam desertas) haszonvételeivel és tartozékaival együtt, Zenthmyklos felé egy nagy kaszálót, amely a Soos to nevű tó irányába húzódik, összes erdejének felerészét, továbbá Zamosfalva határában, Toth Simon özvegye és Teoros Pál szántóinak szomszédságában levő szántóföldjét, valamint a Kys Ayg-on, az Elso Batt felé és a Kerezt pad-on még három szántót, szavatosságot vállalva, 125 magyar Ft-on zálogba veti Zamosfalva-i Geroffy Györgynél (e). Geroffy András csak saját költségén válthatja vissza jószágait, amit ha még ebben az évben megtenne, akkor Geroffy György még felszánthatja és bevetheti a maga részére a szántóföldeket, a kaszálót pedig lekaszálthatja és [a füvet] begyűjtetheti. (VII. 16^v–17^r)

30. 1578. február 4. (f. III. a. Agathae)

Coloswar-i Zechi István aranyműves (aurifaber) (c) felesége: Anna (h) illetve Coloswar-i Nyreo István (c) felesége: Erzsébet (h) – testvérük (fr. u): Tamás, továbbá leánytestvéreik (s. c): Borbála, Mária, Margit és Sára nevében is – tiltakoznak amiatt, hogy apjuk: Budai Tamás (c) Coloswar-i polgár január 18-án, saját házában a város fő- és királybírója valamint több senatora előtt új rendelkezést tett javairól, amely a korábbi [vég]rendeletével ellenkezik (a priore deputatione... different essetque contraria). Minthogy leányai érdekében korábban nem külső ösztönzésre, hanem a saját akaratából és apai szeretetből rendelkezett, ezért tiltják apjukat minden olyan újabb rendelkezéstől, amely különbözik attól, melyet özvegye idején tett (in viduitate ipsius peracta). (VII. 17^v–18^r)

31. 1578. február 11. (f. III. a. Valentini)

Néhai Desseo Ferenc (e) fia: Nema-i Desseo István (n) – anyja: Maczhykassy Ágota (n), testvéröccse (couterinus fr, natu minoris): Desseo János és huga (s couterina, natu minoris): Tekely Jánosné Anna (nobilium) nevében is –, hogy visszaváltsa bizonyos birtokjogait, Zuczhyak-i (Colos vm) részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 90 magyar Ft-ért örök áron eladja Zuczhyak-i Baczhy Mátyásnak (n). Ha a vásárlót birtokában nem tudná megvédeni, akkor 500 magyar Ft-on maradjon. (VII. 16^v–17^r)

32. 1578. február 19. (f. IV. p. dom. Quadrages.)

Bodony György (e) tekintettel arra, hogy Bothaza-i Hozzwetelki/Hozzutelki István (e) visszaváltotta Boyda Luca nevű Bothaza-i elzálogosított jobbágyát és Bothaza-i birtokjogaira – amelyről őseinek adományozott oklevelei elvesztek – új adományt eszközölt ki Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajdától, Boros Márton nevű jobbágya által lakott Bothaza-i (Colos vm) jobbágytelkét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 35 Ft-ért, örök áron eladja Hozzwetelki Istvánnak. Ha a jószág birtokában nem tudná megvédeni, akkor azonos értékű jobbágytelekkel kárpótolja, vagy visszafizeti azt a 25 Ft-ot, amellyel Hozzwetelki visszaváltotta elzálogosított jobbágyát. Bothaza területén a nevezett jobbágytelek tartozékaként a következő földeket, erdőket és réteket engedi át: a Cosar-nak nevezett akolnál (in loco mulctrae seu caulae), a hegyen túl, a hideg kút felé egy holdat, amely egy felől Somogy János Szelfeold nevű földjével határos, másfelől pedig saját földjét érinti; a berekben (in nemore) egy holdat, amely fölött a Chorong nevű rész, alatta pedig Kowach Gáspár földjei húzódnak; a Szilas nevű fordulóban egy holdat, Komyatzegy János özvegye földjének szomszédságában, ezzel jár még egy hold a Sas veolgy nevű völgyben, midőn a vetéssel Rewa felé tartanak (vices sationis mutarentur et versus Rewam seminaretur), Fratai János (e) földjei között; egy hold a Horda nevű völgyben, amely Porkolab Miklós jobbágyainak: Biro Andrásnak és Jacob Péternek a földjeivel határos; a Berkenyes nevű hegy oldalában, Porkolab Miklós földje felett; a szénafüvek közül pedig azok, amelyek évente Györgyöt a Kis Enyedi részből illetik meg, úgy mint Rewa-n a Nagy kaszálón

(in magna feneto), illetve a Kis völgyben (in valle parva). Az erdők a következők: egy erdőrészt a Bothaza-ról Szawat-ra tartó út mellett balról, amelyet a Somos erdőhöz vivő út választ ketté, és amelynek szomszédságában az úton túl a Király erdeje (sylvam regis), Zowat felől pedig Gábor deák erdeje húzódik és egészen egy füves útig tart. A másik erdő a Somos erdő bercz-e felé tart, szomszédjai pedig Hozzutelki István és Zabo Máté özvegyének erdői. Ugyanakkor Bothaza-n, az erdő mellett levő pusztát jobbágytelkét, amelyet egykor Komyatzegi Márton (e) özvegye bírt két hold szántófölddel, a Chukas to nevű pusztát rész felerésztével, a Rewa to végében levő, Sasos nevű részével, valamint Hozzutelki Istvánnal szomszédos szőlőjével 18 és fél Ft-ért, továbbá egy Hozzutelki által saját költségén újonnan épített házáért, örök jogon eladja a nevezett Hozzutelkinek szavatosság vállalása mellett. (VII. 27^r–28^v)

33. 1578. március 11. (f. III. a. Gregorii)

Zamosfalwa-i Ghereofi András (e) – testvéröccse (fr. c, natu minimi): Ghereofi Ferenc nevében is – minthogy Lengyelországba utazik, felhatalmazza testvéröccsét (fr. couterinus, natu minori): Inaktelke-i Ghereofi Mihályt (e), hogy rokona (fratris sui): Kedzer-i néhai Dragi Boldizsár (e) végrendelete értelmében, annak magyarországi jószágából hármójuk által örökölt részeket, nevezetesen Derechke (Zathmar vm) mezőváros és Philep (Bihar vm) birtok felerésztét igazgassa, valamint elidegenítse. A jószágok árából a maga részére fenntarthatja ama 66 Ft-ot, amelyet lengyelországi útjára adott. (VII. 19^r–19^v)

34. 1578. március 20. (f. V. a. Palmarum)

Kalothazentkirály-i Espan Gáspár (e) – néhai Bethlen Gergely (e) fia: György (n), és leánya, Bamfi Farkas (m) felesége: Klára, továbbá néhai Bethlen György (e) fia: Ferenc nevében – tiltakozik amiatt, hogy a nevezettek apái az elmúlt években elidegenítették a Kendefieknek (nobilibus Kendefienses) Brette, Machin és Plopin (in cottu AlbTr) birtokbeli jószágait. Ugyanakkor tiltják a Kendefieket és bárki mást a birtokok megszerzésétől. (VII. 19^v–20^r)

35. 1578. március 20. (f. V. a. Palmarum)

Inaktelke-i néhai Zabo Jánosnak (e) feleségétől: Sombory Annától (n) született leánya, More István (n) felesége: Zabo Katalin (n, g) tiltja néhai Gereofi Mihály (e) fiát: Mihályt, attól, hogy kirekessze anyját abból az Inaktelke-i (Colos vm) nemesi udvarházából, melyet az elmúlt években Mihály néhai apja, bizonyos feltételek mellett Sombory Annának engedett át, és az most is benne lakik. (VII. 20^r)

36. 1578. április 24. (Czhyehbe, Zent Gyorgy nap estyn)

Rathoty Gyulaffy László végrendelete. Feleségének: Forgacshy Margitnak hagyja Belso Zolnok, Doboka és Keozepso Zolnok vármegyei, valamint Zylagyban levő szerzett jószágainak harmadrészét, két részét fiaira: Istvánra és Lászlóra testálja. Ha felesége férjhez menne, része nevezett fiait illeti. Szintén feleségére hagyja „kezmybe” levő 100 gira ezüstjét, továbbá 1000 magyar Ft készpénzt, és ősi, „oda fel valo” jószágainak harmadrészét. A felesége fiának, az ő mostohafiának: Imreffy Jánosnak 2400 Ft-al volt adója, a tartozást a bor és búza árából térítsék meg. A maradékon, továbbá ménesein, juhain és más barmain osztozzanak meg felesége és fiai.

Idősebbik fiának: Gyulaffy Istvánnak hagyja szolgálataiért szerzett Bacshy és Myhalyfalva (Belso Zolnok vm), Zent Peter, Fyzes (Doboka vm) birtokok, valamint a Zylagy Czhyeh-hez (Keozepso Zolnok vm) tartozó jószágok harmadrészét, továbbá Zala, Somogy, Baranya és Bezpryn vármegyei ősi jószágainak harmadát. Szintén idősebbik fiára hagy 4000 arany Ft készpénzt, másfélszáz Ft-ot érő oszporát, a menyegző alkalmával feleségének adott

aranyláncot, aranyövet, aranygyűrűket, kézre való pereceket. Az okleveleket Gyulaffy István őrizze, de az ősi jószágokra vonatkozó oklevelek Gyulaffy Andrásnál, Györgynél és Lestárnál vannak, mivel az elmúlt években újra kérték a német császártól „odaky valo” jószágait, és be is iktatták magukat. „Seot mennen elebbys az en newem vagyon mind az nova donatioba, s mind az statutoriaba. Az utan penyg leot az iktatas mynek utanna ennekem az czhyazar eo felsege meg kwldotte Bekes Gaspar által az kegyelem lewelet”. Idősebbek fiára hagyott ingóságok: aranyozott ezüst mosdó egy öreg medencével (40 gira, 16 nehezék), nyolc öreg tál és négy közép tál (58 gira), 12 tányér (15 gira és 45 nehezék), egy arany „zkofya tal tokostol”, három összejáró öreg kupa (23 gira, 12 nehezék), egy szerezsendió pohár, egy ezüst kanna, két gyertyatartó, két fedeles aranyozott pohár, két összejáró kupa (23 gira, 18 nehezék), egy öreg karika és hét bokor kapocs (24 gira, 22 nehezék), egy öreg nyakbavető, egy farmetring, egy szügyelő, egy fék, két ezüst kengyel vas, egy nyereg, egy ezüst veder, két homlokelő, 12 ezüst kanál, öt villa, egy csontos handzsár, egy merő ezüstös hegyestőr, egy zekerce, egy ezüst szablya, egy pallos, egy sótartó.

Kisebbik fiának: Gyulaffy Lászlónak az alábbi javakat hagyta: Felsorolt szerzett jószágainak harmadrészét, ősi jószágainak harmadát, 4000 arany Ft-ot, egy öreg arany láncot, hat öreg ezüst tálát, hat közép tálát és két kis tálát, 12 ezüst tányért, egy mosdót és egy medencét, hét összejáró kupát, egy ezüst kannát, három fedeles poharat és egy kis kupát, nyolc virágos kupát, egy féket, két nyakbavetőt, egy szügyelőt, farmentringet, fékemplőt, kötőféket, kilenc fedeletlen kupát, kilenc fedeles, virágos kupát, egy aranyos szkofját táltokostól, 14 ezüst kanalat, négy ezüst villát, egy ezüstös szablyát, egy hegyestört, egy veres bársony hüvelyű pallost, egy damaszkuszi szablyát „janczhyar modra” készültet, egy ezüst handzsárt, egy fedeles kupát, két „janczhyar tal tokot”, egy ezüst láncot, egy kötőféket, egy sarkantyút, három fedeles ezüst poharat, hét összejáró ezüst poharat és egyebeket.

Leányának: Erzsébetnek mindent elenged, amit korábban adott, továbbá reá hagy még 1000 Ft-ot, kisebbik leányának: Fruzsínának szintén 1000 magyar Ft-ot ad. A végrendelet tanúi: Pokos-i Paxi Job, Zekel Boldizsár Chyeh-i prédikátor és esperes, Horh-i Horhy András, Baxa-i Baxai Lőrinc, Orozy-i Orozy Lőrinc, Romaczhay István, „es en elottem Janos deak elot Zent Benedy elot, ky ezeket irtam ennen kezemmel”, Nagy Ayta-i Zekely másként Henter János, Lyppa-i Lyppay Máté. (VII. 44^r–46^v)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1579. március 25-i oklevelében (74. sz.). Közlés: Történelmi Tár 1911. 594–597. (19. századi ái alapján) – Erdélyi testamentumok II. Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei (vál., a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Tüdös S. Kinga). Marosvásárhely, 2006. 111–115. (a TTár alapján)

37. [1578. május 5. előtt]

Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda jóváhagyja ama bevallást, amely szerint néhai Deseo Ferenc (e) fia: Nema-i Deseo István (n) Szwchak (Colos vm) birtokbeli részét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 90 magyar Ft-ért örök jogon eladta Szwchak-i Bachy Mátyásnak (n), egyidejűleg hűséges szolgálataiért Bachy Mátyásnak adományozza a jószágban levő királyi jogát is. (VII. 79^r–79^v)

Említés Báthory Kristóf 1578. május 5-i oklevelében (38. sz.).

38. 1578. május 5. (in civitate Coloswar, V. Maii)

Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda utasítja a kolozsmonostori requisitorokat, hogy tekintettel jóváhagyó oklevelére (37. sz.) iktassák be örök jogon Bachy Mátyást a Szwchak-i

részbirtokba, annak haszonvételeivel, tartozékaival és a királyi joggal együtt. – *Kijelölt vajdai emberek*: Szwchak-i Thomori Miklós és János, Sandorhazy Gáspár, András vagy István, More Bálint és Orbán, Syroki Mátyás, Sard-i Feyerdy Miklós és Zakach István, Gyalw-i Menyhárt deák, Reod-i Cheh Mihály vagy Antal (egregii). (VII. 79^r–79^v)

Belefoglalva a kolozsmonostori requisitorok 1579. január 21-én kelt oklevelébe (70. sz.).

39. 1578. május 6. (f. III. a. Asc. dom.)

Kiseskeleo-i Sombori Márton (n) tiltást tesz ama egyezés ellen, amelyet az elmúlt években Dobokai Farkas (n) kötött előbb Swlyok Ferenc (e), majd Keoreossi Miklós özvegyével: Szentpali/Zentpali Annával (n), a Hydalmas-i (Doboca vm) részjószágra és tartozékaira vonatkozóan. (VII. 23^v)

40. 1578. május 6. (f. III. a. Asc. dom.)

Zent Egyed-i Gergely (e) deák, vajdai jogügyigazgató – Vas Dynnye-i Vas Boldizsárnak feleségétől, Gyorgyfalva-i Kabos Ferenc leányától: Ilonától született fia: György (n) nevében is – tiltakozik amiatt, hogy Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda a nevezett néhai Kabos Ferenc Zava-i (Doboca vm) részbirtokát csere útján, vagy más módon Almady Gáspárnak (e) idegenítette el. Egyúttal tiltja a vajdát a jószág elidegenítésétől, Almady Gáspárt és bárki mást annak megszerzésétől. (VII. 24^v)

41. 157[8]. május 7. (in vigilia Asc. dom.)

Egyfelől Kysfalwd-i Baczhy János (e), másfelől Kun Gáspár (e) utódok hiányában, magtalan haláluk esetére kölcsönösen örökösökké nyilvánítják egymást. Ezek alapján, ha előbb Kun Gáspár halna meg, akkor Algyogy az ott levő nemesi udvarházzal, továbbá Renged, Boszos, Mada, Esa [?], Erdo...lna, Vaya, Kys Almas, Poyan, Nadasd, Czhyeb, Nyrmeo [?], Boko..., és Homorod nevű birtokai, valamint Czhyyna, Porkwyn..., Rossa, Nagy Almas, Glad és Reitek Almas (in cottu Alb) birtokbeli részei, amelyek csak a fiágot illetik, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt Baczhy Jánosra és örökösire maradnak, ha viszont Baczhy halálozna el hamarabb, minden erdélyi java és birtokjoga, akár vásároltak legyenek, akár érdemekért szereztek, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt Kun Gáspárt illetik. (VII. 23^v–24^v)

42. 1578. május 30. (XXX. Maii)

Pokafalva-i Balatfy János és Miklós (nobiles), minthogy tudomásukra jutott, hogy néhai Balatfy Farkas (e) leánya: Balatfy Magdolna Pokafalva, Nagy Kerek, Kyskerek (in cottu Alb) és Chyapo (Kykello vm) birtokbeli részeit 800 magyar Ft-on férjénél: Zalanczhy Györgynél (n) kötötte le, tiltják a nevezett asszonyt a jószágok inskribálásától, férjét pedig azok megszerzésétől. (VII. ?)

43. 1578. augusztus 8. (f. VI. p. Transfig. dom.)

Inaktelke-i Gereoffy András (n) – leánya: Anna, valamint testvérei (fr. couterini): Mihály és Ferenc nevében is –, hogy a maga részére visszaválthassa elzálogosított birtokjogait, apjától örökölt Zamosfalwa-i (Colos vm) nemesi udvarházát és részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, 700 magyar Ft-on, szavatosságot vállalva, örök áron eladja az erdélyi vajda harmincadosának: Gywlay Jánosnak (e). (VII. 29^f)

44. 1578. szeptember 26. (f. VI. a. Michaelis)

Zamosfalva-i Mykola Farkas (n) 100 magyar Ft-ot kölcsönöz Zentmyhalytelke-i Tompa Istvántól (n), amelyet ha [1579] január 1-ig (ad Circumcis.) nem törleszt, Tompa István zálogul foglalhatja Topazentkyraly-i (Kolos vm) jószágát, s ezt az összeg törlesztéséig birtokolhatja, de mihelyt a kölcsönt visszakapja – 200 Ft kötés terhe alatt – vállalja, hogy a részbirtokot visszaadja. Végül amíg a részbirtok Tompa kezén van, a makkos erdőket, valamint az összes jövedelmet és haszonvételeket egyenlő részben használják de úgy, hogy Mykola csak a saját háza szükségleteire makkoltathatja saját majorságából való disznóit, és a másik fél is csak e célból vághatja. (VII. 32^r–32^v)

45. 1578. szeptember 29. (in Michaelis)

Zabo másként Czyberleng György (n) Koloswar városában, a Torda ucha-ban – kelet felől Zabo János, nyugatról pedig Zegedi (d) György deák házainak szomszédságában – levő házát 285 magyar Ft-on, szavatosság vállalása mellett, örök áron eladja Kathonay másként Eotwes Mihálynak (c). (VII. 29^v–30^f)

46. [1578. október 28. előtt]

[Báthori Kristóf erdélyi vajda] új adomány címén Lona-i Kendy Sándornak (m) adományozza Zemesnye, Keorthvelyes, Oroz Mezeo, Totffalw, Igrychy, Saygo, Fodorhaza és Dobrochyna (in cottu Zolnok Interiori) egészbirtokokat. (VII. 159^f)

Említés a kolozsmonostori requisitorok 1578. október 28-án kelt oklevelében (49. sz.).

47. 1578. október 28. (in Sim. et Judae)

Banffyhunyadi-i Losonczy Banffy Farkas (m) tiltja Nagy Lak-i néhai Czhyerény Ferenc (e) fiát: Pált (n), Vayda Zentyvan-i néhai Czhyerény János (n) leányát, Zamosfalva-i Mykola István (n) özvegyét: Hamvay Jánosné Annát, Czhyerény György leányát: Bodony Balászné Katalint, néhai Henke Antal leányát: Patha-i Bornemyzza Benedekné Ilonát, Koka György özvegyét, jelenleg Keoblos-i Teke Gáspár feleségét: Toldalagy Annát, – aki ugyanakkor néhai Koka György leányának, Katalinnak törvényes gyámja – továbbá Aknay János özvegyét, most Zentyvan-i István deák feleségét: Polyak Annát, néhai Aknay János fiának: Jánosnak törvényes gyámját attól, hogy a vajdától kieszközölt új adomány címén beiktassák magukat a Vaidazentyvan-i részjószágba. (VII. 30^r–30^v)

48. 1578. október 28. (in Sim. et Judae)

Banffy Hunyadi-i Losonczy Banffy Farkas (m) tiltakozik amiatt, hogy Lona-i Kendy Sándor (m) – az erdélyi vajda új adománya címén – magának akarja iktattatni Semesnye, Keortwelyes, Orozmezeo, Totfalu, Igriczky, Saygo, Fodorhaza, Dobraczhyna (Zolnok Interiori) egészbirtokokat, vagy azokba már be is iktatták. Ezért tiltja Kendy Sándort a nevezett jószágok iktatásától és megszerzésétől. (VII. 30^v)

49. 1578. október 28. (in Sim. et Judae ap.)

Banffyhunyadgya-i Banffylosonczy Farkas (m) tiltja Lona-i Kendy Sándort (m) attól, hogy – az erdélyi fejedelemtől kieszközölt új adomány (46. sz.) címén – bevezettesse magát Zemesnye, Keorthvelyes, Oroz Mezeo, Totffalw, Igrychy, Saygo, Fodorhaza és Dobrochyna (in cottu Zolnok Interiori) egészbirtokokba. Ugyanakkor tiltja Kendy Sándort a jószágok elfoglalásától és megszerzésétől. (VII. 159^f)

50. 1578. október 29. (altero d. Sim. et Judae)

Akna-i Joga György (n) tiltakozik amiatt, hogy miután az elmúlt napokban Akna-i Joga Mihály (n) Baxas Mihály (e) szolgáját: Juf [?] Györgyöt (n) megverte és vérént ontotta, ami miatt fő és jószágvesztésre ítélték, fogott bírák által egyezséget kötött úgy, hogy Juf [?] Györgynek adta Bados [?] János és Pap György Akna-i (Colos vm) jobbágyokat, és ugyanott egy puszta tóhelyet. Egyúttal tiltja a jobbágyok és tóhely elidegenítését. (VII. 33^v)

A bejegyzés alatt olvashatatlan családfa vázlata.

51. 1578. október 30. (f. V. p. Sim. et Judae)

Zentpali néhai Zentpali András (e) leánya, előbb Podwinnyay Lázár, majd Kemeny Ferenc (egregiorum) özvegye, jelenleg Balasfalwa-i Chereny Pál (e) felesége: Zentpali Erzsébet (g), hogy visszaválthassa Lona-i Kendy Sándornak (m) elzálogosított Aranykwth-i (Colos vm) jószágát és törlessze néhai férje: Kemeny Ferenc tartozásait, 200 Ft-ot kölcsönöz Zent Mihaltelke-i Tompa Istvántól úgy, hogy ha az elkövetkező június 29-ig (ad Petri et Pauli) nem adná meg a kölcsönt, Tompa zálogként magának foglalhatja Szent Mihalytelke, Borozlotelke és Topa (Colos vm) birtokbeli részeit, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. Ha Szent Mihalytelke és Borozlotelke határában, jelenleg Szentpali János kezén levő kaszálóit és legelőit a nevezett határidőre nem tudná visszaszerezni és Tompanak átadni, akkor az zálog címén magának foglalhatja Mera-i jószágát is. Az asszony végül a jószágok visszaváltásáig szavatosságot vállal. (VII. 37^f)

52. 1578. október 31. (f. VI. p. Sim. et Judae)

Ghyrothy Albert és Benedek (nobiles), bizonyos birtokjogaik visszaváltása érdekében 95 magyar Ft-ot kölcsönöznek Kendy Sándor (m) tanácsúrtól és Belső Szolnok (Zolnok Interioris) vármegye ispánjától, akit a hiteleshelyen Ghyrothy Bálint (n) képviselt. Ha a nevezett összeget december 25-ig (ad Nat. dom.) nem tudnák visszafizetni, akkor Kendy haszonvételeivel és tartozékaival együtt lefoglalhatja Ghyrothy Benedek Eor-i (Colos vm) részirtokát, és azt a kölcsön törlesztéséig kezénél tarthatja, de mihelyt a pénzét visszakapja a jószágot köteles átengedni birtokosának. (VII. 31^r–31^v)

Érvénytelenítve.

53. 1578. november 2. (dom. p. Omn. sanct.)

Az erdélyi Gyalu mezőváros polgára: Thorda Ferenc (n) testvérének (fr. c): néhai Thorda Zsigmondnak (e) a magyarországi Posen városában, a Fuks Raytt nevű szőlőhegyen levő, általa örökölt, művelt szőlőjét, termésével és a szükséges szerszámokkal együtt (legonibus quibusdam et aliis instrumentis) 316 Ft-ért – néhai testvére tartozásáért – örök áron eladja bécsi (Vienensis) Vas/Was Jakabnak (n). (VII. 31^v–32^r)

54. 1578. november 2. (dom. p. Omn. sanct.)

Gyalu mezőváros polgára: Thorda Ferenc (n) ügyvédül vallja rokonát: bécsi (Vienensis) Vas Jakabot (n) és a Koloswar-on lakó Baczhy Pétert (c). E felhatalmazás leginkább arra a perére vonatkozik, amelyet 1574-ben, testvére (fr. c): néhai Thorda Zsigmond (e) magyarországi – Nyitra és Saros vármegyei, továbbá Posen, Thrynczhyen és Eperyes városokban levő – birtokjogaiért és ingóságaiért néhai Spaczhay Márton (n) örökösei és mások ellen indított. (VII. 32^v–33^r)

55. 1578. november 3. (f. II. p. Omn. sanct.)

Eordeg János és Ferenc (nobiles) tiltja Zentpali Jánost, Keoreossy Miklósné Zentpali Erzsébetet, valamint Sombory János fiait [!]: Mártont és másokat Ugroch és Eoskeoleo birtokok telepítésétől (ab aedificatione), továbbá más jószágok elfoglalásától. (VII. 31^v)

56. 1578. november 5. (f. IV. p. Omn. sanct.)

Egyfelől Lona-i Kendi Farkas (e) és Teok-i Gyrothy Bálint (n) – Lona-i Kendy Sándor (m) tanácsúr és Belső szolnok vm ispánja nevében –, másfelől néhai Galaczi Tamásnak feleségétől, néhai Badoky Bertalan leányától: Mártától született leánya: Zsófia és néhai Almassy Benedek (n) leánya: Almassy Katalin (g) fia: Panczelchek-i Czompo Mátyás (n), valamint Nagy Meriggyo-i Wayda Bad (d) György – az erdélyi ítélőmester ügyvédvalló oklevelével felesége: Almassy Klára nevében, aki szintén a nevezett Almassy Benedeknek és Zsófiának leánya – vallják, hogy miután az elmúlt években néhai Badoky Gál leánya: néhai Orsolya (n) Badok-i (Doboca vm) birtokrészét néhai Kendy Gálnál (e) zálogosította el (1. sz), majd a jószágba – Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajdától kieszközölt új adomány címén – Kendy Sándor és Farkas be akarta magát iktatni a nevezett Czompa Mátyás és Almassy Klára tiltást tett, amiért a Kendyek a vajda udvarába idézték őket. A felek, hogy elkerüljék a pereskedést, fogott bírák útján egyezséget kötnek, amely értelmében a Kendyek a Bossy Fülöp (pr) szomszédságában a falu végén levő pusztá házat a nyolcéves [?] szántóföldekkel (terris arabilibus octenis scilicet singulis annis ad quascunque partis arari contigerit) a szántható holdak (iugerum arabilium) harmadrészével, és ama rét vagy kaszáló felerészével együtt, amelyek egykor néhai Badoky Bertalan majd fiai: Gál és unokája: Orsolya nemesi udvarházához tartoztak és amelyeket a nevezett Orsolya Kendi Gálnak zálogosított el, átengedik Czampo Mátyásnak és Almassy Klárának. Néhai Badoky Bertalan kúriájához tartozó szántóföldeket úgy osztják el, hogy azok Czampo Mátyás és Klára asszony földjeinek szomszédságában legyenek, ha ez nem lehetséges, akkor a földeket három részre osztva sorshúzással döntenek, a két részre osztott kaszálókat pedig szintúgy sorshúzással osztják fel. Czampo Mátyás és Almassy Klára cserében két lakott jobbágytelket, nevezetesen a Kelemen Gáspár, Kelemen János és gyermekei, illetve Kelemen László (providi) által lakottat adta örök jogon tartozékaival együtt, és vállalta, hogy azok birtokában a Kendyeket megvédi, ellenkező esetben pedig késedelem nélkül visszaszolgáltatják a pusztá házat. (VII. 39^r–40^r)

57. 1578. november 5. (f. IV. p. Omn. sanct.)

Keozeplak-i Saphar András (n) tiltakozik amiatt, hogy Dobokay Farkas (e) Hydalmas és Lossad (Doboca vm) birtokbeli részeit eladta Zentpali Jánosnak és Annának, egyúttal tiltja Dobokayt ezen jószágok elidegenítésétől, Zentpali Jánost és Annát valamint bárki mást megszerzésüktől. (VII. 33^r ?)

58. 1578. november 5. (f. IV. p. Omn. sanct.)

Kemery Kristóf (n) tiltja Kemeri (Kraszna vm) jószágainak elidegenítését, Danch Pált, Valkay Miklóst és Makry [?] Ágostont (egregios) pedig tiltja azok megvásárlásától és elfoglalásától (VII. 33^r ?)

Kivonatos bejegyzés

59. 1578. november 6. (f. V. p. Omn. sanct.)

Torda vm ispánja: Bykal-i Vytez Gábor (e) tiltja Gechy Jánost (m) az egykor Farnas-i Veres János (e) birtokában levő Keoszeptywed-i erdő negyedrésze, továbbá az Also Fywed-i (Colos vm) részjóság használatától és haszonélvezetétől. (VII. 38^r)

60. 1578. november 6. (f. V. Omn. sanct.)

Egyfelől Varadgya-i Isaac Márk (e) – felesége, Peterfalva-i néhai Nagy Menyhárt (e) feleségétől, Nagy Lak-i néhai Czhyoronk Márton (e) leányától: néhai Borbálától (n) született leánya: Anna, és fia: Zsigmond nevében –, másfelől Mogory Tamás – néhai Chyoronk Mártonnak második feleségétől: néhai Menyhárt Katalintól (n) született gyermeke: Anna (n) nevében – Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda ügyvédvalló oklevelével fogott bírák által kiegyeznek ama perükben, amely amiatt indult, hogy – a vajda parancslevele alapján – a nevezett Nagy Zsigmond és Issac Márkné Anna, Dobzay István (e) ítélmester által, a Papfalva-i (Colos vm) apai részekén meg akartak osztozni az említett gyermekkel: Czhyorong Annával, de annak nevében kivont karddal ellentmondtak, amiért a per felülvizsgálata az október 28-án (VIII. a. Lucae) kezdődő törvényszakra halasztódott. Ennek értelmében Mogory Tamás – mátkája (sponsus): a kiskorú Chyoronk Anna nevében – az alábbi módon osztja fel Nagy Zsigmonddal és Annával az apai jószágokat: november 6-án (f. V. p. Omn. sanct.) a felek által kijelölt két vagy három választott bíró (selectos amicos probos videlicet viros et honestas personas) sorshúzás által elkülöníti az apai jószágok negyedrésztét haszonvételeikkel és tartozékaikkal, továbbá néhai Czhyoronk Márton Papfalva-i puszta nemesi kúriájának, vagy telkének felerészével és annak haszonvételeivel együtt, majd Nagy Zsigmondnak és Annának adja. Az apai jószágok hátramaradó részét Mogory Tamás elfoglalhatja és megtarthatja mátkája részére. A felek végül vállalják, hogy a felosztott apai jószágokat egyenlő költséggel megvédelmelik az esetleges háborgatókkal szemben. (VII. 34^r–34^v)

Azonos szövegű bejegyzés: VII. 38^r–39^r

61. 1578. november 6. (f. V. p. Omn. sanct.)

Zamosfalva-i néhai Mykola László (e) erdélyi alvajda fia: Farkas vallja, hogy miután az elmúlt években nevezett apja Olahkara (Colos vm) egészbirtokát néhai I. János királytól adományba kapta, az apja halála után rá és osztályos atyafiaira maradt, majd ezt követően a jószág kezén levő felerészéért Colos mezőváros bírójára, esküdt polgárai és közössége perelni kezdték, amint az erről kelt oklevelek tanúsítják. Most a peres jószág ugyanazon felerésztét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 425 magyar Ft-ért örök áron eladja Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajdának, akit a hiteleshelyen a Colos-i sókamara kamarása: Zalay Gábor (e) képviselt. (VII. 43^r–43^v)

62. 1578. november 8. (sab. a. Martini ep.)

Sombor-i László (e) erdélyi arendator – Sombor-i Nagy (Magnus) Miklós fia: János fia: Miklós fia: János fia: Gergely: néhai Péter fia: egy másik néhai Péter fia: Péter, valamint a nevezett Gergely fia: néhai Péter fia: Kis Eskeoleo-i néhai Sombory János fia: Márton nevében is – vallja, hogy az elmúlt években az apjuk: Sombory Péter, továbbá az említett Gergely fia: Péter fiai: Sombory Benedek, Mihály és János, az Eormezeo-i jószágot és vámot, osztályos atyafiaiknak, a nevezett [Sombor-i] Nagy (Magnus) Miklós fia: Jakab fia: Péter fia: Zsigmond fia: egy másik Zsigmond fia: Márton fiainak: néhai Dragy Ferencnek és Zsigmondnak (egregiis) adták el (2. sz), amely eladás ellen 1548-ban az egyik eladó néhai Sombory Mihály fia: néhai Kristóf – testvére (fr. c): György nevében is – tiltakozott. Most az említettek nevében Sombory

László is tiltja István lengyel királyt, előbb erdélyi vajdát Eormezeo, Drag, Adalin, Fywzes, Zentpeter, Wykapus, Kendermezeo, Komlos másként Wyffalw, Kekes, Apaty és Myko (Doboca vm) birtokok eladományozásától, Gywlafy Lászlót (m), továbbá Kamuthi Balázst és Kornys Gáspárt (egregios) azok megszerzésétől. (VII. 35^r–35^v)

63. 1578. november 9. (dom. a. Martini ep.)

Gyroph-i Gyrothy Albert (n), valamint Zopor-i Gyrothy János (e) Colos vm-i szolgabíró fia: Benedek – apja ügyvédvalló oklevelével – másfelől István lengyel király szolgája (servitor): Hesdat-i Pan János (n) kiegyeznek ama perükben, amely – amint a peres oklevelekből kitetszik – az elmúlt években, az eddig Pan János kezén levő Hesdat (Doboca vm) birtok felerésze okán folyt úgy, hogy a nevezett Gyrothy János – testvére: Albert és fia: Benedek által – a jószág felerészéért 95 magyar Ft-ot fizetett Pan Jánosnak, aki örök jogon neki engedte át a jószágot, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. Ama két Hesdat-i jobbágy, akiket Pan János vagy elődei ifjú koruk óta neveltek (educarent), szabadon javaival együtt elmehet [Pan János birtokára] (ad territorium suum), de ha maradnának, Pan javaikkal együtt ott hagyja őket. (VII. 35^v–36^r)

Áthúzza, jegyzetekkel.

64. 1578. november 9. (dom. a. Martini)

Colos vm szolgabírója: Zopor-i Gyrothy János (e) vallja, hogy néhai Izabella királyné, vagy fia: néhai II. János király Bikeos, Landor és Gomboch (in cottu Alb) egészbirtokokat magszakadás címén nemeseknek adományozta [?], amelytől most tiltja a nevezett királynét és fiát, ugyanakkor bárki mást ezen jószágok megszerzésétől. (VII. 36^r)

65. 1578. november 12. (f. IV. p. Martini)

Kwssal-i Jakchy Boldizsár (m) tiltja néhai II. János királyt Varssolch (Karazna vm) felerészenek Banffy György (m) részére való adományozásától, a nevezett Banffyt pedig a jószág megszerzésétől. (VII. 36^v)

66. 1578. november 15. (sab. p. Martini)

Totheori Balázs – leánya: Borbála nevében – Olnok-i Possa Péter (egregii) – felesége, Menyhart Gáspár leánya: Menhart Dorottya (n) nevében – tiltják Kendi Sándort (m) attól, hogy Kechyety László (e) Dengeleg-i (Zolnok Interiori) részbirtokát – melyet peres úton a maga részére kieszközölt – elfoglalja, a maga részére iktassa és használja. (VII. 36^v)

67. 1578. december 2. (f. III. p. Andreae)

Ozthopan-i Pernyezy István (e) – feleségének: Bettlen Annának (n) Zamosfalwa-i néhai Gereofi Mihálytól (e) született leánya: a kiskorú Zsófia (n) nevében – tiltakozik amiatt, hogy néhai Gereofi Mihály (e) fiai: András, Mihály és Ferenc (nobiles) birtokjogaikat el akarják idegeníteni. Ezért tiltja őket jószágaik eladásától, bárki mást azok megvásárlásától és bármi módon való megszerzésétől. (VII. 40^r–40^v)

68. 1578. december 4. (f. V. in Barbarae)

Keozeplak-i Kemery Kristóf (n) – fiai: István és Lajos nevében is – miután Keozeplak-i birtokrészén lakó jobbágyát: Palbert Boldizsárt fővesztésre ítélték, az erdélyi tizedek arendatora: Sombori László (e) azon Keozeplak-i udvarházának megtámadása miatt, melyben jelenleg

Kemery János özvegye: Genczy Ilona (n) lakik, fogott bírák útján egyezséget köt a nevezett Sombori Lászlóval, minthogy annak segítségére számít (volens etiam ipse Christophorus Kemery ope et auxilio annotati Ladislai Sombori frui et gaudere). Ennek értelmében Sombory nem kéri a fővesztés végrehajtását, amiért Kemery Kristóf néhai Kemery János Thamasffalwa-i, Sombori gyümölcsöskertjének végében levő gyümölcsösét, továbbá ugyanazon kert végében, az Almas wize-n levő malomhelyét, Keozeplak-on pedig ama puszta jobbágytelket, amelyen egykor Perse Tamás lakott, Balogh György (pr) házának szomszédságában, haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon Somborynak adja, aki ezekért 15 arany Ft-ot fizet. Kemery kötelezi magát, hogy ha a törvényesen pereskedők kirekesztenék Somborit vagy utódait a nevezett jószágokból, akkor ő vagy utódai az elítélt Palbert Boldizsárt a kezére adja, annak halála esetén a vérdíjat, javaiból 40 Ft-ot, valamint az említett 15 arany Ft-ot visszafizetni tartoznak. (VII. 42^r–43^r)

69. 1578. december 17. (f. IV. p. Luciae)

Ghereoffy Mihály Zwthor-i Nagy Miklós valamint Kalota Zentkyraly-i Ispan Péter és Boldizsár (egregii) jelenlétében, hogy törleszthesse mostohaanyja (noverca) hitbérét, 150 magyar Ft-ot vesz kölcsön Ispan Gáspártól. Az összeget [1579.] március 3-ig (ad f. III. Carnisprivii) kell megfizesse, ennek elmulasztása esetén Ispan Gáspár zálogba foglalhatja Eztana (Colos vm) birtokbeli részét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, kivéve a birtok határában levő, Vincze Benedek (pr) puszta házához (ad aedes desertus) tartozó, Talpas nevű szőlőhegyen levő szőlőt. (VII. 52^v)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1579. április 26-i oklevelében (78. sz.), amely szerint eredetijét Gereoffy Mihály írta papírra és saját pecsétjével erősítette meg.

70. 1579. január 21. (XVI. d. introduc. et statut.)

A Colosmonostra-i requisitorok jelentik, hogy – Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda 1578. május 5-i parancslevelére (38. sz.) – [1579.] január 6-án (in Epiph.) Szwchak-i Syroky Mátyás (n) vajdai ember, Márton deák (n) hiteleshelyi tanúbizonyosság jelenlétében ellentmondás nélkül örökjogon beiktatta Szwchak-i Bachy Mátyást (n) a Szwchak-i részbirtokokba, haszonvételeivel, tartozékaival és a királyi joggal együtt. – *Megjelenet szomszédok*: Nemesek: Szwchak-i Bwdai János, Soma-i Somay Lukács és István, továbbá a vajda Gyalw-i várhoz tartozó birtokain lakó jobbágyai: Gyalw mezővárosból Kadar Boldizsár bíró és Zekely Imre. – Szazfenesről Ember Balázs bíró és Zabo Márton. – Lona-ról Hendrik Gergely és Warga Tamás. – Wista-ról Bartalis János bíró és Szentkyraly István. – a Colosmonostra-hoz tartozó Bach-ról Gaczo János bíró és Twros Péter vajdai jobbágyok. – Szwchak-ról Kabos Kristóf özvegyének, Ombozy Györgyné Bank Margitnak jobbágya: Hwyak Bálint, Thomory Pál jobbágya: Barla István. – Mera-ból a Coloswar-i ispotálymester (magister xenodochii): Lakatos János jobbágya: Keomyes Albert, és előbb Podwinyay Lázár, majd Kemeny Ferenc özvegyének, jelenleg Chereny Pál feleségének: Szentpaly Erzsébetnek jobbágya: Nagy Orbán. – Oklevelüket függőpecsétjükkel erősítik meg. (VII. 79^r–80^r)

71. 1579. február 4. (f. IV. p. Purif. Mariae)

Reche-i Reczhyey/Reczhey Tamás (e) – törvényes gyámként néhai Kabos Boldizsárnak (n) feleségétől, Bozassy Annától született gyermekei: Simon és Péter nevében – vallja, hogy az országgyűlés szökött jobbágyokra vonatkozó végzése értelmében, nevezett néhai Kabos Boldizsár jelenleg Coloswar/Colosvar városában lakó jobbágyát, Gereomonostor-i néhai

Koaczhy Gergely (pr) fiát: Nyerges másként Kovaczhy Mátét (c) apja lakóhelyére, az árvák részére vissza akarta vinni, de többek közbenjárására, továbbá 12 magyar Ft és egy nyolc Ft-ot érő új nyereg fejében nevezett Nyerges Mátét szavatosságot vállalva mentesíti a jobbági szolgálatok terhe alól és engedélyezi szabad költözését. (VII. 159^r–159^v)

72. 1579. február 26. (f. V. p. Matthiae)

Néhai Pestieny István Colosvar-on lakó fia: István (n) tiltakozik amiatt, hogy Huniad vármegye jegyzője: Pesteny Mihály deák és Margay István (nobiles) Pesten, Pestenica, Rekeche, Dumbravicha és Brazova (Huniad vm) birtokbeli részeket kieszközölték maguknak István lengyel királytól, vagy Somlyio-i Bathory Kristóf erdélyi vajdától és azokba be is akarják magukat iktatni, vagy iktatásuk már meg is történt. Ezért tiltja az említett királyt és vajdát ezen jószágok eladományozásától, Pesteny Mihály deákot és Margay Istvánt azok megszerzésétől. (VII. 43^v–44^r)

73. 1579. március 15. (Remin.)

Adamos-i néhai Balatfy Farkas leányának: Katalinnak (n) előbb néhai Capitan György (e), majd Zopor-i néhai Swlyok Imre (e) erdélyi kancellár özvegyének, utóbbi férjétől született gyermeke: Swlyok Ferenc (n) életkorát kilenc évben állapítják meg. A gyermeket az asszony servitora: Kendi László hozta a hiteleshely elé. (VII. 44^r)

74. 1579. március 25. (in Anunc. Mariae)

A kolozsmonostori requisitorok Ratoth-i Gyulaffy László (m) kérésére írásba foglalják végrendeletét (36. sz.). (VII. 44^r–47^v)

75. 1579. április 6. (f. II. p. Iudica)

[A kolozsmonostori] requisitorok előbb néhai Zakani Imre (n) özvegye, jelenleg Coloswar-i Nagy Gáspár (n) felesége: Zegedy Anna (n) részére átírnak egy 1577-ben kelt oklevelet (26. sz.), amely szerint férjétől elváltak. (VII. 47^v–48^r)

76. 1579. április 9. (f. V. a. Palmarum)

[A kolozsmonostori] requisitorok bizonyítják, hogy a Coloswar-on betegágyban levő Ratott-i Gywlaffy/Ghywlaffy László (n) kérésére, ketten közülük, úgymint Márton és Ambrus deákok (nobiles) április 9-én (f. V. a. Palmarum), kiszálltak Viczey János (c) Coloswar-i házához, és felvették a fekvő beteg Gywlaffy tiltakozását, amely szerint április 12-én (dom. Palmarum) betegsége miatt nem tudja letenni Közép Szolnok vm alispánjai és szolgabírói előtt Walkai Miklós (e) elleni esküjét, Akos (Közép Szolnok vm) mezővárosi Dragos Teodor (pr) ügyében. (VII. 48^r–48^v)

77. 1579. április 23. (in vigilia Georgii)

Néhai Gerendi Mártonnak (n) feleségétől, Dorottyától (n) – aki jelenleg Illyefalwa-i Chwka János (n) felesége – született leánya, előbb Colosmonostor-i Zeoch Jakab (c) özvegye, most Coloswar-i Lőrinc deák felesége: Gerendi Sára (h), valamint rokona (consobrinae): Illyefalwa-i Perecheni Katalin (h), aki Coloswar-i Pajzsgyártó (Clypearius) Mihály (c) felesége, tiltakoznak az apáik által Coloswar-i néhai Wrbeger Gergely (c) özvegyével: Zsófiával (h) bizonyos gyámság és egyéb ügyekben titkon megkötött egyezség ellen (VII. 51^v–52^r)

78. 1579. április 26. (dom. Conduc.)

Kalota Zentkyraly-i Ispan Gáspár (n) és Inaktelke-i néhai Ghereoffy Mihály (e) fia: Gereoffy Mihály (e) vallják, hogy miután Ghereoffy korábban bizonyos összeget kölcsönzött Ispan Gáspártól és erről levelet (69. sz.) is állított ki, a jószág visszaváltási határidejének lejártával Ispan az Eztane-i birtokrészt magának foglalta. Most, újból szükség által kényszerítve Ghereoffy 100 magyar Ft-ot kölcsönöz Ispan Gáspártól ugyanazon lekötött jószág terhére (ratione eiusdem portionis) úgy, hogy zálogba veti a Talpas nevű szőlőhegyen telepített (plantata) szőlőjét is. Ghereoffy a zálogosítás idejére szavatosságot vállal, de kiköti, hogy a jószágot 250 Ft-ért bármikor visszaválthatja, Ispan pedig, ha kezéből a birtokot nem akarná kiengedni, ezen összeg kétszeresén maradjon. (VII. 52^v–53^r)

79. 1579. május 2. (sab. p. Phil. et Jac.)

Zent Egyed-i Gergely deák (e) jogügyigazgató – Somlyo-i Bathori Kristóf erdélyi vajda nevében – Zava (Doboca vm) birtokának felerészét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon elcseréli Zava-i Almady Gáspárral és feleségével, néhai Zylvassy András (e) leánya: Zsófiával (g), Almady Zylkerek-i (Belső Szolnok vm), valamint felesége Bonczhnyres-i és Totfalu-i (Doboca vm) jószágaiért, azok tartozékaival és haszonvételeivel együtt. Zsófia asszony Bonczhnyres határában levő Molnosto nevű tavát is átengedte, ugyanazon a zálogjogon, amellyel ő eddig Szylvassy Ferenctől (e) bírta, kikötve, hogy a vajdának a tó karbantartására tett költségeit (in dicta piscine in posterum aedificaverit) a jószág kiváltói megtérítik. Végül mindkét fél szavatosságot vállal. (VII. 48^v–49^v)

80. 1579. május 2. (sab. p. Phil. et Jac.)

Zent Egyed-i Gergely deák (e) visszavonja ama tiltását, melyet néhai Vas Boldizsár (e) gyermekének: Was Györgynek (n) nevében is akkor tett, midőn Zava-i Almady Gáspár (e) be akarta magát iktatni Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajdától más jószágaiért cserébe kapott Zava (Doboca vm) birtok felerészébe. (VII. 49^v)

81. 1579. május 2. (sab. p. Phil. et Jac.)

Balog Barabás (e) Gyalw-i várnagy minthogy az erdélyi vajda utasítására a lengyel hadjáratban vesz részt (in expeditionem Polonicam) és István lengyel királyhoz indul, és jószágai, míg a hadban távol lesz, ne maradjanak gazdátlanul, Zaproch és Wyfalw (in cottu Zolnok Interiori) birtokbeli részeit és nemesi udvarházát azok tartozékaival, nevezetesen az allodiumokkal (allodiaturis universis), örökökkel, tehennel és nyájakkal, továbbá a haszonvételeikkel Thorda vármegye ispánja, Keczeleczi Szilwassi/Zilwassy Imre (e) védelmére és gondjaira bízta. Ugyanakkor, mivel Zilwassy többször is segítségére volt és bizonyos összegű arannyal segítette ki, a nevezett jószágokat, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 500 magyar arany Ft-on nála inskribálja úgy, hogy ha épségben visszatér részbirtokait ezen összeggel visszaveheti, de ha a harcokban elesne, akkor azok örökké Zilwassy kezén maradnak és azokból örökösei csak az 500 arany Ft-al rekeszthetik ki. (VII. 50^v–51^r)

82. 1579. május 3. (dom. Miseric.)

Coloswar-i néhai Bornemyza János (c) fia: János (n) Colosvar-on, a Magyar vchya-ban, öccse (fr. natu minor): Bornemyza Tamás (n) és Borbély (Barbitonsor) Márton (c) házainak szomszédságában levő kőházát 250 magyar Ft-on zálogba adja Zenthmihaltelke-i Tompa Istvánnak (e) azzal a megkötéssel, hogy azt a zálogösszegért bármikor visszaválthatja, de ha Tompa a házra még épít (aedibus illis supraaedificaret), költségeit megtéríti. (VII. 49^v–50^r)

83. 1579. május 3. (dom. p. Phil. et Jac.)

Szentpali/Zentpali János (e) 150 Ft-ot kölcsönöz Zentmihalytelke-i Tompa Istvántól (e), amit ha szeptember 29-ig (ad Michaelis) nem tudna megtéríteni, Tompa zálogul foglalhatja magának Hidalmas-i (Doboca vm) részbirtokát. Zentpali János a zálog idejére szavatosságot vállal. (VII. 50^r)

84. 1579. május 3. (dom. Miseric.)

Zent Mihalyfalwa-i néhai Zabo másként Deák (Litteratus) Antal (n) feleségétől: Cheh Borbálától (n) született fia: Reod-i Zabo Ferenc (n) a lengyel hadjáratra készülöben (in expeditionem polonicam) Reod-ön (Colos vm), Olahfelek-i Tamás (pr) és gyermekei által lakott jobbágytelkét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, továbbá ottani birtokrészét, úgymint a nemesi udvarházból a fűthető és boltozatos szobát (hypocausto et camera) 24 Ft-on zálogba veti néhai Bachy Pálnak (n) nevezett Cheh Borbálától (n) született fiánál: Szwchak-i Bachy Mátyásnál (n) úgy, hogy a jószágokat bármikor visszaválthatja. Zabo Ferenc és testvére: István megtérítik Bachy Mátyásnak az udvarház javítására tett költségeit és ha testvéreik: Somay Lukácsné Orsolya, Gereczy Jánosné Sára, Chuch-i Halaz Zacheus [?] felesége: Anna a nevezett udvarházbeli részüket pénzben kérnék, Bachy Mátyás megelégtíti őket, minthogy őt abból öt Ft-ot érő rész illeti. Ha pedig Zabo Ferenc a háborúban elesik, Bachy egyenlően osztozzon meg testvéreivel az udvarházon kívüli minden jószágon. Végül Zabo Ferenc minden említett ügyében valamint mostohaanyjánál, jelenleg Nagy György (n) feleségénél: Magyary Erzsébetnél (n) levő oklevelei visszaszerzése ügyében gondviselőjének Bachy Mátyást vallja (plenipotentem ac curatorem). (VII. 74^v–75^r)

85. 1579. május 3. (dom. p. Phil. et Jac.)

Zentmihalytelke-i Tompa István (e) Topa-i (Colos vm) Tompa rez nevű jószágából 15 népes jobbágytelkét, nevezetesen a Drynches Ladislau, Crecul Ioan, Sypos László, Lupsa Pestel, Forgachos Márk, Sypos György és Forgach János, Tatul Petru, Sypos János, Sypos Mihály, Zakalos Lukács, Kozma Tamás, Groza, Tatul Mihai valamint Drynches Ioan által lakottakat cserébe örök jogon átengedi Zentpal-i Zentpaly Jánosnak (e), annak Berend, Borozlotelke és Zentmihalytelke (Colos vm) birtokbeli részeiért, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. A Tompa rez nevű birtokrészen fekvő tartozékokat és mindent, ami a jobbágyoknak szükséges Tompa és Zentpaly jobbágyságai között két egyenlő részre osztják, azok szokása szerint, Zentpaly pedig jószágából nem engedi át Gwrszo nevű Zentmihalytelke-i jobbágyát házával és az ahhoz tartozókkal együtt, azt ui. előbb Podvynay Lázár, majd Kemeny Ferenc özvegye, Czyereny Pál (e) felesége: Zentpaly Erzsébet (n) bírta eddig, majd elzalogosította Tompa Istvánnál. Ha ezen jószágot peres úton meg tudja szerezni, akkor hasonló módon elcseréli Tompával. Borozlotelken szintén magának tart fenn 40 hold szántóföldet, amelyet mindenkor felszánthat és használhat. Végül mindkét fél szavatosságot vállal. (VII. 51^r–51^v)

86. 1579. május 13. (f. IV. p. Iubilate)

A Cracco-i vár főprefectusa (arhiprefectus): Maliczkhowczhky Polyak Mihály (e) és Zava-i Almady Gáspár (e) megerősítik ama egyezségüket, amelyet korábban Polyak Mihálynak a Zava (Doboca vm) birtokbeli részbe való iktatása elleni tiltakozás ügyében, fogott bírák előtt kötöttek, s amelyről a közbírák oklevelet is állítottak ki. Megismételve az abban foglaltakat az alábbi szerződést kötötték: Almady Gáspár a nevezett részbirtok iktatásakor tiltást tett ama ház, udvar és gyümölcsös iktatása ellen, amelyben jelenleg Polyak Mihály jobbágysága: Phylep Ferenc lakik,

minthogy az állítása szerint a Kabos rez-hez tartozik, de a nevezett házhoz tartozó szántóföldek és többi tartozékok iktatását nem tiltotta. Ugyanakkor tiltakozott a Hasas to és Molnos to nevű halastavak negyedrészeinek iktatása ellen, mivel Polyak Mihály Zava birtok negyedrészt birtokolta, valamint egészében eltiltotta a Keozepto nevű tó iktatását. Mindkét fél leteszi összes – akár egymás közötti, akár jobbágyaik közötti – perét, Almady Gáspár pedig visszavonja ama két felmentő levelet (absolutionium), amely az ő és a bíróság számára – neki a [fiskális] director által kiállítva kelt, s amelyek 408 [!] Ft-ba kerültek. Ugyanakkor visszavonja a Philep Ferenc (pr) házára és a nevezett halastavakra vonatkozó tiltásait, a Molnosto fölött levő Keozepto nevű halastavat Polyak Mihálynak engedi át. Polyak Mihály a nagy irtásföldből saját részét (ex terra magna extirpatitia), amely Almady háza fölött nyugatra húzódik, és amelyet a határigazításakor kapott, de mégis elcserélt Almadyval Elekes István és Nagy István irtványaiért, úgyszintén Nagy István irtásföldjéért, Almádnak adja. A nevezett Elekes István irtványát Almady Polyaknak engedte át. A többi irtvány, kert, ház és faluhely (ruri) pedig, – akár a sajátjuk, akár jobbágyaiké – maradjon jelenlegi állapotában. Polyak Mihály Almady jobbágyainak: Fabian Lőrincnek, Philep Balázsnak és Polgar Lukácsnak irtványait – amelyek a határigazításakor neki jutottak – de úgy, hogy azokért fizetnie kellene – átengedi Almádnak. Az összes vetés, amelyeket ebben az évben a jobbágyok a másik földjén végeztek, annak jut, akié a határigazítás után a föld, s azt szabadon begyűjtheti, Almady viszont ebben az évben begyűjtheti terményét ama földekről, amelyek Polyaknak jutottak. Polyak Mihály lemond, a negyedrésze okán remélt, Hasasto és Molnos to halastavakbéli jogairól Almady javára, aki átengedte neki a Keozepto nevű halastavat, hogy azt annyira töltsse fel amennyire akarja, Almady pedig megkapta Nagy István (pr) irtványát. Ha pedig a nevezett tó vize elöntene Almady körülötte fekvő kaszálóját és földjeit, akkor a halakat Polyak Mihály neki adja. Az ezutáni határvitákban a döntést négy olyan férfira bízzák, akik a határigazításakor az ítélmesterek előtt esküt tettek. Végül mindkét fél szavatosságot vállal úgy, hogy ha bármelyik nem tudná a másikat birtokában megvédelmezni, azonos értékűvel kárpótolja, a szerződés megszegője pedig 100 magyar Ft-on maradjon. (VII. 55^v–57^r)

87. 1579. június 6. (VI. Junii)

Colosvar-i néhai Szabó (Pannicida) István deák (n) gyermekének: Istvánnak (n) gondnoka (curator): Debrecen-i Zygyartha András (n) ellentmond annak az egyezségnek, amelyet a nevezett gyermek gyámjai (tutores): Colosvar-i Kalachsyteo Ferenc és néhai Geletych István deák (circumspecti) kötöttek a nevezett Istvánt illető anyai harmadról. Együttal érvénytelennek nyilvánítja a szerződést. (VII. 52^r)

88. 1579. június 15. (f. II. p. Trinit.)

Nagy Meregyo-i néhai Karand-i János (n) feleségétől, néhai Pap István leányától: Mártától (n) született fia: Karandi másként Mihul Mátyás (n) az apai javakból járó leánynegyed címén, Nagy Meregyo-n (Colos vm) lakó Sywket Teodor nevű jobbágyot, feleségével, gyermekeivel, házával annak haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon testvéreinek (s. couter., natu maiore), a nevezett Karandi János leányának: Margitnak vallja, akit a hiteleshelyen férje: Nagy Meregyo-i Bod Avram képviselt. Együttal vállalja, hogy ezen jószág birtokában anyjával: Mártával és testvéreivel (fr. couter.): Mihállyal szemben saját költségén megvédelmezi. (VII. 53^r–53^v)

89. 1579. június 22. (f. II. a. Nat. Ioan.)

Keozeplak-i Kemery Kristóf (e), hogy hitelezőivel szembeni tartozásait – akik szemében nem akar hálátlanok tűnni – törleszthesse, Keozeplak-i általa lakott nemesi udvarházát és

részbirtokát, továbbá Zuthor és Neerczhe birtokbeli részeit, valamint Bozonok teleke prédiomot (Colos vm) haszonvételeivel és tartozékaival együtt 1000 magyar Ft-on érdemeiért örök jogon sógorának (affini): Czhyeffey János (e) [gyula]fehérvári udvarbírónak és feleségének, néhai Zabo Lukács (n) leányának: Zuthor Annának inscribálja. Kemery Kristóf és felesége, néhai Eordog András (e) leánya: Ilona örökösök nélkül lévén (sine haeredum solatio destituti) életük végéig birtokolhatják a nevezett jószágokat és a Keozeplak-i udvarházat, haláluk után pedig az említett 1000 Ft-ért azok Czhyeffeyt és feleségét illetik örök jogon. (VII. 54^r–54^v)

90. 1579. július 4. (sab. p. Petri et Pauli)

Néhai Kemeny Ferenc (e) fiai: László és János (nobiles) vallják, hogy miután néhai Kemeny Imre (e) Berend-i (Colos vm) részjószágát 50 magyar Ft-on Tompa Istvánnál (e) kötötte le, azt most mostohaanyjuk (noverca), néhai Kemeny János (e) özvegye: Sarmasagy Anna (n) a maga részére akarja visszaváltani. Ezért tiltják Tompa Istvánt a jószág visszaadásától, mostohaanyjukat annak visszaváltásától és megszerzésétől. (VII. 53^v)

91. 1579. július 16. (f. V. p. Margarethae)

Zentmyhalytelke-i Thompa István (e) vallja, hogy az elmúlt években néhai Kemeny Imrétől (e) 58 magyar Ft-on zálogba vett Berend-i (Colos vm) részjószágát visszaengedte a zálogösszeget törlesztő Gyeromonostora-i néhai Kemeny János (e) fiának Boldizsárnak (n). (VII. 54^v–55^f)

92. 1579. augusztus 26. (f. IV. p. Bartholomei)

Koronka-i Myhalyfy János (e) minthogy már három éve hascsikarásban szenved (colico morbo oppressus) és pénze teljesen elfogyott Mehes és Velker (Colos vm), valamint Saly és Gherebenyes (Torda vm) birtokbeli részeit, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, de kivéve Saly-on lakó jobbágyait, Vonkat és Farkast valamint a házaikhoz tartozó szántóföldeket, kaszálókat és egyebeket 1000 magyar Ft-ért örök áron eladja Colos vm ispánjának: Czhege-i Was Györgynek (e). Myhalyfy János Saly birtok területén továbbra is legeltetheti ménesbeli lovait, lovai számára kaszálthat és gyűjthet elegendő füvet, amikor pedig ő vagy örökösei el akarnák idegeníteni nevezett két Saly-i jobbágyukat, azokat Was György bárki előtt megveheti [?], amelynek bizonyosságul kiváltságlevelüket adják. (VII. 57^v–58^f)

93. 1579. szeptember 1. (in Egidii)

Kyde-i Illyessy Lőrinc és Gáspár (egregii) tiltakoznak amiatt, hogy noha – március 15-e táján (circa ferias dom. Remin.) a fejedelem ítélőszéke által Kerekes [?] János, Czhyob József valamint Varga Tamás és Keresztély [?], továbbá Zabo András (circumspecti) ellenében kiállított ítéletvel értelmében – eskütársaikkal együtt készen álltak letenni esküjüket (csakmint perbeli ellenfeleik), Koloswar városának bírái [eskütételüket] mégis a következő napra, városuk szokása szerint a 12 esküdt polgár gyűlésére halasztották (ad conventionem videlicet duodecim iuratum civium suorum, iuxta consuetudinem civitatis eorum distulissent). (VII. 57^f)

94. 1579. szeptember 29. (in Michaelis)

Egyfelől Doboka-i Dobokay Imre és Jeneo-i Dobokay István (nobiles), másfelől Onok-i Possa Péter (n), életkormegállapító oklevél alapján – feleségétől, néhai Totheory Miklós (e) és néhai Dobokay Salatiel leánya, néhai Petronia (n) leányától: Totheory Annától született fia: Péter nevében – továbbá Tamasfalva-i Tamasfalvy Mihály, valamint néhai Zenassy Andrásnak (e) feleségétől, néhai Dobokay Katalintól született leánya, Derete-i Kabos Ferenc (e) felesége: Zenassy Erzsébet (n) és néhai Tamasfalvy Andrásnak (e) feleségétől, néhai Dobokay Salatiel

leányától: néhai Zsófiától született leánya, Varza-i Vayda Ștefan (e) felesége: Tamasfalvi Katalin (nobiles) vallják, hogy az elmúlt években Possa Péter, Tamasfalvy Mihály és Katalin, valamint Zenassy Erzsébet felperesekként leányági jogukat keresték (ius foemineum quesivissent) per útján Dobokay Imre és István alperesek Jeneo nevű birtokából, továbbá Doboka, Losard, Deersse, Kekes, Nyarlo és Romlott (Doboca vm) birtokbeli részeiből, illetőleg más ingóságokból és ingatlanokból, azok egyenlő felosztását kérve. Az erdélyi vajdai ítélőszék döntése értelmében Dobokay Imre ötvenedmagával letette az esküt arról, hogy a jószágok csak a fiágot illetik meg, a felpereseket pedig kizárólag a leánynegyed illeti, melyet Erdély ítélőmestere által maguknak a birtokokból, ingóságokból és ingatlanokból elkülöníthetnek. Most fogott bírák útján kiegyeznek perükben úgy, hogy a perre vonatkozó okleveleiket érvénytelennek nyilvánítják, Dobokay Imre és István pedig leánynegyed címén 300 magyar Ft-ot fizetett a felpereseknek. Végül Possa Péter, valamint Barczha-i néhai Barczhay Gáspár (e) özvegye: Totheory Katalin nevében is – Tamasfalvy Mihály és testvére (s. couterina): Vayda Istvánné Katalin – testvéreik: Tamasfalvi Dénes és Bálint, továbbá húguk (s. couterina, natu minoris), Sasa János (e) felesége: Tamasfalvi Anna nevében is – , Kabos Ferencné Zenassy Erzsébet – néhai Zenassy András (e) fia: Lajos és leánya, Akossy Mihály özvegye: Zenassy Dorottya nevében is – a leánynegyedre vonatkozóan szavatosságot vállaltak. (VII. 62^v–63^f)

95. 1579. október 7. (VII. Octobris)

Zentpal-i Zentpali János (e) visszavonja és érvényteleníti néhai Tompa Istvánnal (e) kötött cseréjét Topa, Berend, Borozlotelke és Zenthmihaltelke (Colos vm) birtokbeli jószágokra vonatkozóan. (VII. 78^f)

96. 1579. október 26. (f. II. a. Sim. et Judae)

Egyfelől Borswai István, Horwat Menyhárt, Dicheozentmarton-i Romani Zsigmond és Zagor-i Herencheni Mihály (egregii), másfelől Haranglab-i néhai Tarnoczi András (e) fiai: Zagor-i Tarnoczi Péter (e) fogott bírák közbenjárására a következő egyezséget kötötték: Tarnoczi Péter és György [!] visszavonták ama ellentmondást, amelyet néhai Tarnoczi András még akkor tett, amikor – néhai II. János választott király jóváhagyása és adománya folytán – Dicheo Zentmarton-i néhai Romani Ferencet és Borsway Imrét (nobiles), valamint atyafiaikat Zagor, DicheoZentMarton (Kikelleo vm), Peterlaka, Peselnek, Feltornya, Kanthafalwa (in cottu Alb) birtokbeli részekbe, továbbá Zentelek várának (castelli) birtokába és annak tartományába, úgymint Kiskaszon, Welencze és Salfalwa (Kezdi sz) birtokokba akarták iktatni, és amely ellentmondás okán II. János ítélőszékén per indult. Ugyanakkor érvénytelenítik a nevezett ellentmondásra vonatkozó okleveleket, az iktatást pedig érvényesnek tekintik (in vigore reliquerent), azzal a feltétellel, hogy Borsway István, Horwat Menyhárt, Herencheni Mihály és Romani Zsigmond, valamint atyafiaik minden olyan perükben, amely a Tarnocziak birtokjogainak védelmét illeti – akár a fejedelem előtt is – segítségükre lesznek. Tarnoczi Péter és György a nevezett jószágokra vonatkozóan szavatosságot vállal. Az egyezséget megszegő fél 1000 magyar arany Ft-on és a becstelenség (in amissione fidei et honoris) vétken maradjon és a vajda ítélőszéke elé idéztethessék. (VII. 59^f–59^v)

97. 1579. október 27. (in vigilia Sim. et Judae)

Kemer-i Kemery István (e) tiltakozik amiatt, hogy Keozeplak-i Kemery Kristóf (e) erdélyi, vagy máshol levő birtokjogait elidegeníteni szándékozik. Ezért tiltja a nevezett Kemery Kristóft jószágai elidegenítésétől másokat pedig azok megszerzésétől. (VII. 58^v)

98. 1579. október 27. (f. III. a. Sim. et Judae)

Gyalw-i Menyhárt (e) deák – az erdélyi tizedek arendatora: Sombori László (e) nevében – valamint Zeoleos-i néhai Lukács (e) deák özvegye: Anna (h) Coloswar-i lakos vallják, hogy a nevezett özvegy férje 100 Ft-al volt adósa Somborinak, mely tartozás annak halála után Anna asszonyra maradt. Most Sombori tekintettel az özvegy gyámoltalan voltára, a tartozás felerészét elengedi, a maradék 50 Ft-ot pedig úgy törleszti az özvegy, hogy 11 Ft-ért egy nyolcvanas hordó bort ad (vas vini integrum, octogenarium), 39 Ft-ot pedig 1580. szeptember 29-ig (ad Michaelis) fizet meg Somborinak. Ha ebben az időszakban jó lesz az asszony mustja, akkor Sombori a 39 Ft-ot abból veszi meg, ha viszont nem, akkor készpénzben kapja meg a tartozást. Ha az özvegy nem tudna fizetni, akkor Sombori az egész adósság fejében lefoglalhatja házáat és szőlőjét jövedelmeikkel együtt, miközben az asszony sem házáat sem szőlőit nem idegenítheti el Sombori tudta nélkül. (VII. 64^v–65^r között, keresztbe bekötött, számozatlan lapon)

99. 1579. október 28. (in Sim. et Judae)

Mikhaza-i Zichy János (e), hogy vissza tudja váltani a Zichiek régóta elzálogosított ősi birtokjogait, nevezetesen Also Jara, Felseo Jara, Kis Aklos, Nagy Aklos, Bykal és Kis Banya (Torda vm) birtokbeli részeit, 100 magyar Ft-ot kölcsönöz apósától (socer): Kowachi Péter deáktól (e), amiért nevezett részirtokait haszonvételeivel és tartozékaikkal együtt, visszaváltásuktól számított két évre leköti nevezett Péter deáknál úgy, hogy erre az időre szavatosságot vállal és két év lejártával a jószágait a zálogösszeggel szabadon kiválthatja. (VII. 58^r–58^v)

100. 1579. október 29. (f. V. p. Sim. et Judae)

Zamosfalwa-i Gywlai János (e) vallja, hogy [1578.] augusztus 8-án (f. VI. p. Transfig. dom.) Inaktelke-i Gereoffy András (n) Zamosfalwa-i (Kolos vm) örökölt részjószágát és nemesi udvarházát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 700 magyar Ft-ért neki adta el, amely összeget akkor ő kézhez is vette. Most testvéri szeretetből a nevezett házat és részirtokot visszaengedi, ugyanakkor a vételárból is elenged 50 Ft-ot úgy, hogy Gereoffy András 650 magyar Ft-ot kell visszafizessen az elkövetkező április 24-ig (ad Georgii), s akkor ő is visszaadja a jószágot. (VII. 62^r)

101. 1579. november 2. (f. II. p. Omn. sanct.)

Néhai Coloswar-i Balázs deák (c) fia: Basilius/Balásffi István (r) – leányai, Gywlai János (e) aranyműves (aurifaber) felesége: Erzsébet (h) és Zegedi Gergely (c) aranyműves (aurifaber) felesége: Katalin (h), valamint Anna és Judit hajadonok nevében is – szükség által kényszerítve és tekintettel arra, hogy atyafia: nevezett néhai Balázs deák fia: Balásffi László (c) fia: Balásffi János (n) nagyobb kancelláriai íródeák (notarius) örököse saját apai házának, valamint, hogy Balázs deák végrendelete és fiai joga alapján (ius filiorum eiusdem) ő vásárolhatja azt meg, vagy cserélheti el bárki előtt Balázs deák unokájaként, továbbá minthogy ugyanakkor Balásffi János apja: László testvéri szeretetből leányait kiházásításukig saját költségén nevelte és táplálta, Coloswar főterén, Bwdai Tamás, Nyreo Simon, Zentmiklossy Gergely, szemben pedig Hozzw Gergely örökösei házáinak szomszédságában levő sarokházát, a mellette levő sütőházzal, kertjével, udvarával és többi tartozékával együtt elcseréli Balásffi János és szülei – akik a cseréhez jóváhagyásukat adták – szintén Coloswar-i Zena wca-i sarokházáért, melynek szomszédságában egyfelől Balásffi Ambrus (n) requisitor, másfelől Thwry György özvegyének háza áll, továbbá a Balásffi János által saját költségén vásárolt és telepített Keomal-i (sub rupibus montis Keomal) szőlőért. Balásffi János [értékkülönbség címén] még 800 Ft-ot fizet,

melyből 400 Ft-ot a hiteleshelyen törlesztett, a maradék összeget pedig az elkövetkező április 24-én (ad Georgii) tartozik kifizetni. Végül a felek kölcsönösen szavatosságot vállaltak kikötve, hogy ha Basilius vagy örökösei nem tudnák megvédelmezni Balasffi Jánost és örököseit főtéri házukban, akkor késedelem nélkül visszaadják a Zena wcza-i házat és a 800 Ft-ot. (VII. 60^r–61^r)

102. 1579. november 3. (f. III. p. Omn. sanct.)

Koppány Orbán (n) Enyed-i pap (pastor) – néhai Gereoffi Jakabnak feleségétől, Magyar Gald-i néhai Bolta Ilona (n) leányától, néhai Katalintól született leánya, Chegez-i Chegezi Máté (n) felesége: Gereoffi Magdolna (n) nevében –, valamint Gald-i Ferenc deák (n) – Alsozentmihályfalwa-i Erdeo Miklós felesége: Warffalwy Anna (n) nevében – ügyvédvalló oklevelekkel felhatalmazva, fogott bírák útján, Magyar Gald-i néhai Bolta Lukács (e) Magyar Gald-i és Fahid-i (in cottuAlb) részjóságairól az alábbi módon egyeztek ki: Gereoffi Magdolna néhai Gald-i Benedek deák gyermekének: néhai Borbálának gyámként Warffalwy Annához került ingóságait, készpénzét, aranyát, ezüstjét és házi eszközeit, továbbá Magyar Gald-on Kornys [?] Dávid és Ábrahám özvegyei által lakott két jobbágytelket, valamint a nevezett Borbála ugyanott levő puszta nemestelkét Warffalwy Annának engedi át. Cserében Warffalwy Anna Fahid-on Kakas János jobbágytelkét és a közös telkek nevezett néhai Borbálát illető negyedrészt, továbbá Magyar Gald-on ama jobbágytelket, amelyen a románok papja (Valahorum sacerdos) és anyósa (socru) lakik, együtt azon nemestelek negyedrésszel, amelyen néhai Chabay Gergely (n) lakott, jelenleg pedig Bochari János és Tibay Pál (nobiles) lakják, Gereoffi Magdolnának adta. (VII. 61^r–61^v)

103. 1579. november 6. (f. VI. p. Omn. sanct.)

Egyfelől Walko-i Miklós (e) – végrendeleti gyámként életkormegállapító oklevéllel Thamasffalwa-i néhai Thamasffalwi János (e) fia: Zsigmond nevében –, továbbá Kemer-i Kemer István (e) – ügyvédvalló oklevéllel a nevezett Thamasffalwy János özvegye: Egyedffy Zsuzsanna (n) nevében –, másfelől Thamasffalwa-i Thamasffalwy Miklós (e), fogott bírák útján kiegyeztek ama perükben, amely amiatt folyt, hogy Thamasffalwy Miklósnak Thamasffalwa-n (Kolos vm) levő malma felfogja Thamasffalwy Zsigmond malmának a vizét (dictu molendini aqua cursum et motum molendini... interceptisset). Ennek értelmében Thamasffalwy Miklós a víz folyásán feljebb szállítja a nevezett Zsigmond és a többi árva malmát (de loco suo quem nunc teneret removeret et aliquando superius in aqua transportari facere deberet), és azt saját költségén úgy állítja fel, hogy az felszereltségben és értékben olyan legyen mint Thamasffalwy Zsigmond apjának életében, és jól működjön. Minthogy Zsigmond malma, a Miklósé által akadályozva, már régóta nem működött és így hasznat nem hozott, január 6-ig (ad Epiph.) Miklós kárpótlásként 25 Ft-ot fizet az árvák anyjának. Ugyanakkor Miklós – a malma vize által elárasztott és tönkretett kaszálókért és szántóföldekért – azonos értékűekkel kárpótolja az árvákat és megelégtíti azt a jobbágyot is, akinek kerítését a víz magával sodorta, hogy ezen kár miatt urát többé ne keresse. Miklós, hogy saját malma ne zavarja a Zsigmondét, gátja magasságát csökkenti (aggerem suum aliquanto humiliare debet), hogy a víz medrében szabadon lefolyhasson. Miklósról, miután átadta a malmot Zsigmondnak semmi egyéb nem tartozik, mint a meder melletti útnak két helyen való kijavítása, illetve egy tartós híd építése, melynek karbantartása reá és örököseire hárul. Ha pedig Miklós január 6-ig (usque Epiph.) nem készül el Zsigmond malmával átengedi a sajátját, haszonvételeivel együtt, addig amíg a javításokat el nem végzi. Az egyezséget megszegő fél 200 magyar Ft-on marad, melyet a szerződés betartója – az egyik szolgabíró és alispán által – a vajda parancslevelével megvehet úgy, hogy a büntetés fele őt, harmada pedig a végrehajtókat illeti. (VII. 75^v–76^v)

104. 1579. november 12. (f. V. p. Martini)

Kozarwar-i Kozarwary Gergely (e) tiltakozik amiatt, hogy Szebeni (Cibiniensis) Zaz/Zasz Ferenc (n), Szeben-i (de Cibinio) néhai Zasz Gáspár (e) Kozarwar (in cottu Zolnok Interiori) birtokbeli jószágait – melyek gyámság címén kezéhez kerültek – eladta Banfihwnyagy-i Lossonchi Banffi Farkasnak (m). Ezért tiltja a nevezett Zaz Ferencet az örökség jogán őt illető birtok eldegenítésétől, Bamfi Farkast és bárki mást pedig annak megszerzésétől. (VII. 63^v)

105. 1579. november 12. (f. V. p. dom. XXII. p. Trinit.)

Doboca vármegye szolgabírája: Hidalmas-i Kanthor Péter (e) Felegregy-i (Doboca vm) részbirtokát és tartozékait, szavatosság vállalása mellett, 100 magyar Ft-on zálogba veti Zent Mihaltelke-i néhai Tompa István (e) özvegyénél: Patochi Emerenciánál (g). Kanthor Péter a zálogösszeggel bármikor visszaválthatja jószágát, de ha nem tudja kiváltani és Patochi asszonynak átadni ama részecskét (particula), amely mások kezén van elzálogosítva, akkor az asszony magának foglalhat Zent Peterfalva-i (Doboca vm) jószágából azonos értékű részecskét. (VII. 63^v és 65^r)

106. 1579. november 18. (f. IV. p. Martini)

Torda vármegye ispánjának, Bykaly Vytez Gábornak (e) jobbágya: Indal-i Rod János Indal (Torda vm) Olahszentkiral felőli határában, a Hesdat pataka mellett levő saját keze munkájával írtott kaszálóját szavatosság vállalása mellett, 50 magyar Ft-ért örök áron eladja Torda vármegye ispánjának: Zilwas-i/Zylvassy Kezelyczhi Imrének (e). (VII. 77^r–77^v)

107. 1579. november 19. (f. V., in Elizab.)

Czapo-i Balatfi Ferenc (e) – fiai: Mihály és Zsigmond nevében is – tiltakozik amiatt, hogy noha ők és elődeik bizonyos részeket bírtak Gywla, Chepegeo Machkas, Kowachi és Babaczi birtokokban, azok jelenleg mások kezén vannak, amiért tiltanak mindenkit a nevezett jószágok megszerzésétől. (VII. 65^r–65^v)

108. 1579. november 21. (XXI. Novembris, seu sab. a. Cath.)

Koloswary Bálint és Brayber László (circumspecti) Koloswar városának esküdt polgárai – a bíró és az esküdtek nevében –, hogy előbb Tamás deák, majd Pechi Mátyás, utóbb György deák, végül pedig Imre deák, másként Gyarmathy Imre (circumspectorum) néhai Kolozswar-i lakosok özvegye: Bessan Anna (h) ne kényszerüljön arra, hogy a Torda utcában, a Torda kys aytho mellett levő kőházát – török fogságba került, első férjétől született nagykorú fia: János deák kiváltásáért – a város szabadságainak kárára idegen nemeseknél vesse zálogba, a város közös pénzéből (ex pecunia publica) 50 magyar Ft-al járulnak hozzá fia váltságdíjához, mely összegért az asszony nevezett házát a város polgárainál és hivatalbeli utódaiknál (?) köti le és másoknak nem idegeníti el. (VII. 81^v–82^r)

109. 1579. november 24. (f. III. a Cath.)

Waya-i Bozzassy Miklós (e) és Erked-i Bozzassy János (e) kiegyeznek ama perükben, amely Bozzassy Miklós Erked-i (Kolos vm) jobbágya: néhai Zekeres István, Weress Ádám és Gersten Ferenc (providi) szőlőinek szomszédságában levő szőlőjének elfoglalása miatt indult, és amely foglalás okán Bozzassy Jánost a vajdai ítélszék nagyobb hatalmaskodáson marasztalta el, de amikor az ítéletlevelet Bozzassy Miklós végre akarta hajtatni, azt Bozzassy János jogtalanul megakadályozta (actu repulsionis eidem obviasset). Bozzassy Miklós, tekintettel Bozzassy János ifjú korára és fogott bírák közbenjárására, az alábbi egyezséget köti: Bozzassy János Zekeres

István szőlőjét, továbbá még két, általa Bozassy Miklós jobbágyaitól elfoglalt szőlőt, úgymint a Gereb Kelemtől, valamint a Paszmar Mátyástól foglaltakat, úgyszintén Molnar Ádám ama gyümölcsöskertjét, melyet ő Koplár Antalnak adott, visszaengedi Bozassy Miklósnak. Bozassy Miklós perbeli költségeiért János [1580.] február 2-án (ad Purif. Mariae) 200 magyar Ft-ot fizet, november 30-án (ad Andreae ap) hat hordó bort, [1580.] szeptember 29-én (in Michaelis arch.) pedig még négy hordót ad Miklósnak, aki ha a hordókat (dolia) nem adja vissza, mindenik után egy Ft-ot tartozik fizetni. Mindkét fél, mind a magyarországi, mind az erdélyi vármegyei ítélszéki és a vajdai ítélszék előtt folytatott pereit leteszi, kivéve azt a pert, melyet Bozassy János indított az Erked-re vonatkozó oklevelek visszaszerzéséért melyek visszaadását Miklós megígérte, mihelyt a jószágaiból a leányági just követelő atyafiaival való pere lejárt. Az egyezséget megszegő fél 500 magyar Ft-on maradjon. (VII. 65^v–66^v)

110. 1579. november 25. (in Cath.)

Bozassy/Boszassy Balázs fia: György fia: Vaya-i Bozassy Miklós (e) – leányai: Ilona és Anna nevében is – valamint nevezett Bozassy Balázs fia: György fia: Péter fia: Erked-i Bozassy János (e) – testvére (fr. couter.): György nevében is – tiltják Kabos János özvegyét: Bozassy Ágotát, Vayda Imre özvegyét: Bozassy Dorottyát, Rechey Gáspár özvegyét: Bozassy Annát (egregiorum relictas), továbbá Bydeoskuthi Márton (e) özvegyét, most Totheory György feleségét: Bozassy Klárát, említett néhai Bozassy Péter leányait Varsoch (Crazna vm), Czyalanos és Szonok (in Szolnok Mediocri) birtokbeli részek megszerzésétől. (VII. 66^v–67^r)

111. 1579. december 2. (f. IV. p. Andreae)

Egyfelől Illye-i Perczhyeny Pál (n), néhai Gherendy Márton (n) özvegye, jelenleg Illye-i Czhyuka János (n) felesége: Dorottya, előbb Colosmonostor-i Zeoczhy Jakab (c) özvegye, most Lukács deák felesége, néhai Gherendy Márton leánya: Sára, Perczhyeny Pál leánya, Coloswar-i Paysos Mihály (c) felesége: Katalin (honestae), másfelől néhai Theremy János (c) fia: Teremy Miklós (c) és Coloswar-i néhai Vrbeger Gergely (c) özvegye: Theremy Zsófia (h) fogott bírák közbejárásával kiegyeznek ama perükben, mely előbb Lukács deák Coloswar-i jegyző, Sarlay Benedek, végül Panka Pál aranyműves (aurifaber) (circumspecti) Coloswar-i polgárok özvegyének: néhai Indaly Dorottyának (n) javai okán folyt. Először a perre vonatkozó összes oklevelüket érvénytelennek nyilvánítják, majd Perczhyeny Pál, Dorottya, Sára és Katalin Theremy Miklósnak és Zsófiának 200 magyar Ft-ot fizet, továbbá átengedik Coloswar Azzupatak nevű szőlőhegyén, három részben levő (in tribus existentem portionibus) szőlőjüket, illetve néhai Indaly Dorottya ama ötvösszerszámaikat (aurifabrilis quadam instrumenta), melyeket Theremy Miklós és Zsófia már kézhez vett. Végül a felek kölcsönösen szavatosságot vállalnak, Sára asszony pedig kötelezi magát, hogy fogvatartása miatt nem kezd pert Theremy Zsófia ellen. (VII. 67^v–69^r)

112. 1579. december 2. (f. IV. p. Andreae)

Perecheni Pál (n) és néhai Gerendi Márton (n) özvegye, jelenleg Illye-i Chwka János (n) felesége: Dorottya (h) vallották, hogy előbb Lukács deák Coloswar-i jegyző, majd Sarlai Benedek, végül pedig Pech-i (Pechiensis) Panka Pál özvegyének: néhai Indaly Dorottyának (h) ingóságaiából, arany és ezüst eszközeiből, készpénzéből valamint többi házi eszközeiből az őket illető részt kézhez vették Colosmonostor-i néhai Zeoch Jakab (c) özvegyétől, jelenleg Lőrinc (c) deák feleségétől: Sárától, valamint Perecheni Pál leányától, Coloswar-i Paysos Mihály (c) feleségétől: Katalintól (honestae). Az utóbbiaknál csupán néhai Indaly Dorottya Coloswar-i, Zena ucza-i házából maradt egy rész, illetve szőlőiből és boroshordóiból (doliis et tenis),

amelyekről ők készen állnak egyezséget kötni. Végül Perecheni Pál és Dorottya asszony, nyugtatják Sárát és Katalint saját részük kézhezvétele felől és mindkét fél kölcsönösen szavatosságot vállal. (VII. 68^v)

113. 1579. december 3. (f. V. p. Andreae ep.)

Czhodora-i Czhodoray András – ügyvédvalló oklevéllel fia: István, továbbá Menyeo-i Nagy másként Fodor Gergely nevében – valamint Lamperth-i Mayady Mátyás (egregii) vallják, hogy ama perükben, mely az elmúlt években Kovaczhy Pál Iloswa-i, illetve Moczok/Moczhok másként Gogis György Hozzumezo-i (Karazna vm) jobbágyok okán folyt, a nevezett Istvánt és Gergelyt 300 Ft-on marasztalták el, ezért fogott bírák közbenjárására kiegyeznek Mayady Mátyással úgy, hogy a nevezett jobbágyokat eszközeikkel és javaikkal együtt visszaadják. A szerződés megszegője 300 Ft-on marad. (VII. 67^r–67^v)

114. 1579. december 3. (in civitate Colosvar, f. V. p. Andreae ap.)

Somlyo-i Bathori Kristóf erdélyi vajda utasítja a Colosmonostra-i requisitorokat, hogy 16 márka büntetés terhe alatt tartsanak tanúvallatást Coloswar-on lakó Eotweos Orbán (c) felesége: Katalin (h) érdekében. (VII. 71^r–71^v)

Belefgalva a kolozsmonostori requisitorok 1579. december 5-én kelt oklevelébe (115. sz.).

115. 1579. december 5. (sab. p. Andreae ap.)

A Colosmonostra-i requisitorok jelentik, hogy Somlyo-i Bathori Kristóf erdélyi vajda Coloswar-on lakó Eotwes Orbán (c) felesége: Katalin (h) részére 1579. december 3-án kelt parancsára (114. sz.) vallatást tartottak az Eotwes Orbán által előállított tanúk körében:

Sipos Mihály (c) Colosmonostra-i erdőbíró (iudex silvanus) az ügyről nem tudott.

Bernald János (c) Colosmonostra birtok bírása vallotta, hogy ezelőtt három évvel, úgymint 1577-ben már bíró volt, akkor küldte őt Gywlaffy László (m), hogy több tizedszedővel együtt részt vegyen a bortized begyűjtésében (ut decimationi vindemiali eiusdem loci cum ceteris decimatoribus interesset). Akkor jött dézsmáltatni Eotwes Orbánné Katalin szekerével, két lovával és boroshordóival (doliola vini). Ekkor Gywlaffy tizedszedője: Coloswar-i Kossa Mihály (c) lefoglata az asszony szekerét, lovait és borát, azzal az indokkal, hogy a [dézsmaház]háza törkölyt [?] vitt (vinacea seu vinarum acinas inexpressas domum abduxisset), a mustnak egy részét pedig a bor mellett [magának] fenntartotta (musti partem apud vineam reservasset). Az asszony azzal védekezett, hogy nem tudta, hogy a törköly után is tizeddel tartozik [?]. A szekér és a bor hosszú ideig állt lefoglalva, az asszony hiába kérte Kossa Mihálytól, hogy ítékezzenek ügyében.

Kallyani Benedek (e) egykori Colosmonostor-i bíró midőn ítékezni ment a dézsmaházhoz (tabernaculum decimatorum), látta az asszony lefoglalt szekerét és borát és emlékezett, hogy az asszony megvádolta Kossat, hogy perük miatt foglalta le javait.

Georgifalwi Máté (c) esküdt polgár emlékezett, hogy Kosa mondta neki, hogy azért foglalta le az asszony javait, mert az zavaros bort/törkölyt [?] hozott, és csöbörben (in teno seu codo) mustot tartott vissza. Nem emlékezett, hogy az asszony kérte az ítéletet.

Varga (Sutor) Boldizsár (c) Colosmonostor-i lakos Jo Lukács (c) akkori esküdt polgártól hallotta, hogy miért foglalta le Kossa Mihály a kalmár (mercator) Illyés özvegyének dolgait.

Vallomást tettek még Colosmonostor-ról: Borsewteo Jakab, Lowas Pál, Dragi János akkori esküdt polgár (circumspecti). (VII. 71^r–72^v)

116. 1579. december 6. (in Nicolai ep.)

Inaktelke-i néhai idősebb Gheroffy Mihály (e) fia: András (e), hogy visszaváltsa Dereczhke (Byhor vm) mezővárosi birtokjogait továbbá, hogy fedezze apjától született testvére: Zsófia nevelésének évente szükséges költségeit (propter anniversariam pensionem ipsius in educationem ac sustentationem pudicissima virginis Sophiae Gheroffy sororis suae, a dicta parte sua progenita), Inaktelke-i részirtokát és nemesi udvarházát, valamint Gyerovasarhely (Colos vm) birtokbeli jószágait haszonvételeivel és tartozékaival együtt, szavatosságot vállalva, zálogba veti Zentelke-i Lossonczy/Losonczhy Banffy Kristófnál (m), aki az Inaktelke-i jószágért 250, a Gerovasarhel-éért pedig 245 magyar Ft-ot fizetett. Gheroffy és örökösei a zálogösszeggel bármikor visszaválthatják jószágait, Gheroffy az elkövetkező április 24-ig (usque Gheorgii) birtokolhatja és lakhat az Inaktelke-i udvarházban, mely idő leteltével, ha az Inaktele-i részét kiváltani nem tudja, Banffy lefoglalhatja és birtokolhatja udvarházát. Banffy Kristóf a maga részére szabadon kiválthatja Gheroffy elzálogosított jószágait, úgymint Zamosfalva, Eztana, Bedeczhy, Panyh, Magyararkyskapus, Olahkapus (Kolos vm) birtokbeli javait, de azokat Gheroffy és örökösei, vagy atyafiai a zálogösszegért szintén bármikor visszaválthatják. (VII. 69^v–70^f)

117. 1579. december 6. (in Nicolai ep.)

Néhai Wadaz Jakabnak néhai Timar Péter leányától: Borbálától (h) született fia: Wadaz Pál (c), úgyszintén néhai Derechkey András fia: András, valamint néhai Zakall Ambrus fiai: Benedek, János és Ambrus, akik mind a nevezett Wadaz Jakab leányától: Wadaz Annától (h) születtek; másfelől a nevezett Borbála fia: Wadaz Józsa Coloswar-i polgárfiak egyezséget kötnek a Coloswar-i Zena ucza-ban, Balogdi Farkas és Ferenc szabó (circumspecti) házainak szomszédságában levő apai házokról úgy, hogy – a közbírók (bonorum virorum arbitrato) által 350 magyar Ft-ra becsült házban levő apai kétharmadukat és anyai harmadrészükhöz (tam paternam dualitatis quam etiam maternae tertialitatis respectu) Wadaz Józsa egyenként még 87 Ft-ot és 50 dénárt fizetett testvéreinek, azok pedig – minthogy az összeg többi részét már kézhez kapták – a házat örök jogon neki engedték át. Egyúttal Wadaz Pál nyugtatta Józsat apai kétharmada és anyja Borbála harmadrésze, a többi testvér pedig szülőanyjuk: Wadaz Anna harmadrészeinek átvétele felől. A szerződést megszegő fél 200 magyar Ft-on marad. (VII. 81^r–81^v)

118. 1579. december 6. (in Nicolai ep.)

Egyfelől Coloswar-i néhai Vadaz Jakab (c) fia: Wadasz Pál (c), néhai Zakall Ambrus (c) fiai: Benedek, János és Ambrus, továbbá néhai Derechkey András szabó (c) fia: Derechkey András szabó Coloswar-i lakosok, másfelől testvérük (fr. c.) a nevezett Wadasz Jakab fia: Józsa (c) szabó egyezséget kötnek a Coloswar-on, a Zena ucza-ban, keletről Balogdi Farkas (n), nyugat felől Ferenc (c) szabó házainak szomszédságában levő apai ház Wadaz Pált illető apai kétharmadáról (paternae dualitatis) és anyai harmadáról (maternae tertialitatis), továbbá ugyanazon ház Zakall Benedeket, Jánost és Ambrust valamint András szabót, mint testvéreket (fr. couterini) anyjuk, néhai Wadaz Jakab leánya, néhai Anna (h) révén megillető kétharmadáról és harmadrészeről (dualitatis et tertialitatis matris suae), amely közbírák becslése szerint (bonorum virorum arbitrato) 350 magyar Ft-ot tesz ki. Vadaz Józsa mindenik testvér részéért 87 Ft-ot és 50 dénárt fizetett, azok pedig nyugtatták ezen összeg, és a korábban már átvett többi rész átvétele felől, egyúttal kikötötték, hogy ha bármelyikük, vagy örököseik Józsat e ház birtokában háborgatná 200 magyar Ft-on maradjon. (VII. 70^v–71^f)

Áthúzva.

119. 1579. december 9. (postridie Conc. Mariae)

Szwchak-i néhai Thomori Demeter (n) fiai: János és Miklós (nobiles), hogy vissza tudják váltani máshol levő birtokjogaikat, ama Czege-d-i (Thorda vm) részjóságukat, melyet apjuk 100 magyar Ft-on vett zálogba néhai Parnas Istvántól és Kochard-i néhai Feoldwary Imrétől (egregii), haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt ugyancsak 100 magyar Ft-on zálogba vetik Deche-i Dechey Mihály-nál (e). Thomori János és Miklós szavatosságot vállalnak testvéreikkel (fr. c), nevezetesen Pállal, Istvánnal és Mihállyal, továbbá Annával és Reod-i Cheh Gergely (e) özvegyével: Thomori Erzsébettel szemben, a jóságukat pedig a zálogösszeggel bármikor visszaválthatják. (VII. 73^v–74^r)

120. 1579. december 16. (f. IV. p. Luciae)

Toldalag-i Toldalagi Ferenc (e) tiltja Tardi Antalt (e) Pentek-i (in cottu Zolnok Interiori) részjósága, Kamuthi Balázst (e) pedig Rakos nevű (Doboca vm) egészbirtoka megszerzésétől, Somlyo-i Bathori Kristóf erdélyi vajdát a Zek (Doboca vm) mezőváros területén levő Kodori rez és Kodori tó nevű részbirtokok lefoglalásától és elidegenítésétől vagy eladományozásától. A Pentek-i jóságot jelenleg Zent Egied-i Tardi Antal (e) birtokolja, de azelőtt néhai Kendi Ferencé (m) volt, akinek hűtlenségbe esésével és halálával néhai II. János királyt illette, aki azt Dewa-i vára praefectusának: néhai Nowaki Györgynek (e) adományozta, majd annak megszakadásával István lengyel királyra háramlott, akinek adományából bírta most is Tardi. Rakos egészbirtokot Zent Lazlo-i Kamuthi Balázs (e) birtokolja, de azt előbb Drag-i néhai Karoli Ferenc (e) cserélte el Rakos-i néhai Lupsay János (e) Wajdahaza-i (Doboca vm) jóságáért és annak tartozékaiért, majd miután Lupsay Jánost saját Rakos-i jobbágysai megölték, Karoli Ferenc Wajdahaza-i jóságát megtartotta, Rakost pedig fia: Karoli László örökölte, de annak hűtlensége okán, a királyi joggal együtt Kamuthyhoz került. (VII. 72^v–73^v)

A bejegyzés címe alatt: Nondum haec prohibitoria est extradata.

121. 1579. december 17. (f. V. p. Luciae)

Hadrew-i Demeter fia: Antal fia: néhai András (e) fia: Mezkeo-i Hadrewy Lőrinc (e) tiltakozik amiatt, hogy a nevezett Hadrew-i Hadrewy Demeter fia: Bálint fia: néhai Pál (e) leánya, Kereztwr-i néhai Forro Boldizsár (e) felesége, Hadrewy Magdolna (n) az örökség jogán őt illető Hadrew-i (Torda vm) részjóságot eladta Ebesfalwa-i Apaffi Miklósnak (e). Ezért tiltja Apaffy Miklóst és bárki más birtoka megszerzésétől. (VII. 73^v)

122. 1579. december 23. (f. IV. a. Nat. Dom.)

Toldalagi Ferenc (e) Iklod-i nemesi udvarházának procuratora: Zabo Gáspár (pr) – Boncznyres-i Kodory János (e) nevében – tiltakozik amiatt, hogy a Kodory-t illető jóságokat, nevezetesen Kodor, Terpen, Felseo és Also Gyehenes, valamint Kemene birtokbeli jóságokat a Kendiek és a Banffiak bírják, Pentek Zent Egyed-i Tardi Antal és Zathmar-i Ötvös (Aurifaber) István deák kezén van, az Wywar várához tartozó Petrehaza-t (in cottu Zolnok Interiori) a vajda birtokolja, a részben Belső Szolnok (Zolnok Interiori), részben Doboca vármegyében levő Kechet pedig szintén a Kendiek és a Bánffiak birtokában van. Ezért tiltja a Kendieket, Banffiakat, Tardi Antalt és Zathmar-i István deákot jóságai elfoglalásától és bármi módon való megszerzésétől, Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajdát Peterhaza elfoglalásától és adományozásától. (VII. 75^r–75^v)

123. 1580. február 10. (f. IV. a. Valentini)

Zawa-i Almadi Gáspár (e) servitorának: Gywlay Tamásnak felesége: Swlyok Anna (n), aki Galacz-i néhai Swlyok Albertnek (n) feleségétől, Viczey Tamás és Dorottya leányától: néhai Erzsébettől (n) született leánya vallja, hogy Pwlyon és Zentegyed (Doboca vm) birtokokban levő, Walkay rez-nek nevezett birtokrészeit 50 magyar Ft-ért eladta Zentegyed-i Zabo Miklósnak (n) és feleségének: Bothos Katalinnak és az összegből 25 Ft-ot már kézhez vett. Most, tekintettel Meggyessy Máténak (n) feleségétől, Zent Egyed-i néhai Walkay János fia: néhai Péter leányától, előbb Viczey Tamás özvegyétől: Dorottyától született leányával: Meggyessy Margittal való atyafiságára, aki a maga során előbb Zent Iwan-i Nemes István, majd Zent Egyed-i Botos Menyhárt (nobilium) özvegye, és tekintettel arra, hogy az ő és Margit anyja testvérek (couterinae) voltak, a jószágok eladását visszavonja és érvényteleníti, ugyanakkor azokat 65 magyar Ft-ért örök jogon Meggyessy Margitnak vallja, akit a hiteleshelyen ügyvédvalló oklevél alapján férje: Pulyon-i Zente Miklós (n) képviselt. A szerződés megszegője 200 magyar Ft-on maradjon. — Oklevelüket függőpecsétjükkel erősítik meg. (VII. 77^v–78^f)

124. 1580. február 11. (f. V. p. dom. Sexages.)

Egyfelől Kabos Oszvald fia: néhai Simon fia: idősebb Kabos Gáspár és ugyanazon Kabos Oszvald fia: János fia: Kabos Tamás (nobiles) – gondviselőként (uti curator) atyafiai, néhai Kabos Boldizsár fiai: Simon és Péter (nobilium), és testvére (fr. couterinus): Kabos Pál (n) nevében is – másfelől Kabos Lőrinc fia: néhai Péter fia: ifjabb Kabos Gáspár (n), mindannyian gyermomonostoriak, fogott bírák útján kiegyeznek ama perükben, mely az elmúlt években Gereomonostor, Bedech és Derite (Colos vm) birtokbeli apai és ősi józágaik okán folyt úgy, hogy idősebb Kabos Gáspár és Tamás a kezükön levő jószágokból az alábbi részt különítették el és adták ifjabb Kabos Gáspárnak: Derite-n Dienes Máté nevű jobbágyukat házával, Bedech-en Negre Nicolae fiát puszta jobbágytelkével, haszonvételeivel és tartozékaival együtt; Gereomonostor határában a Bwzas Berek-ben egy szántóföldet, és még egyet Lenart Kwtyta mellett; Derite határában, a Bolygo oldal-on és Felseo Jaras-on egy hold szántóföldet. Kabos Boldizsár fiai: Simon és Péter a következő földeket adták: Gereomonostor határában a Bwzas Berek-ben egy holdat, az Agiag werem fölött még egy holdat, végül a harmadikat Erdeofalwa határában a Borospadoldalon, idősebb Kabos Gáspár földje alatt. Kabos Tamás és a nevezett testvére: Pál Gereomonosror határában, a Bwzas Berek-ben, Kis Jonos Máté (pr) földjének szomszédságában egy holdat, a Borso zer-ben, Nowak András (pr) özvegye: Anna földjének szomszédságában egy holdat, Kis Keowesd felett néhai Nowak Máté szántóföldjét, Boklanch kuttia mellett, az özvegy Anna földjének közelében még egy holdat, Derite határában pedig a falu végén hét, egy barázdában egyesített holdat, a Kemenyek és Radok szántóföldjei között. Végül közösen ifjabb Kabos Gáspárnak engedtek át Gereomonostor határában két kaszálót, az egyiket a Wasarmezeo Zamos felőli részén, a románok (Walachorum) Tosa-nak nevezett kaszálója mellett, amelyet eddig idősebb Kabos Gáspár és Tamás jobbágyai használtak, a másikat pedig a Wajdazeg-en, a folyó felé, Kabos Gábor kaszálója mellett. Minthogy ifjabb Kabos Gáspár nem rendelkezik nemesi kúriával megfoszthatja jobbágyát: Dienes Mátét házából, Kabos Boldizsár fiai és idősebb Gáspár, Tamás valamint Pál Derite közföldjein egy másik házat építenek számára, amelyben egy szoba és konyha [?] lesz, és amelyet akkor építenek fel, amikor Kabos Gáspár akarja, ha erről 15 nappal korábban értesíti őket, mely 15 nap leteltével elkezdik az építést és véghez is viszik. Az egyezés megszegője 200 magyar Ft büntetést fizet. (VII. 85^f–85^v)

125. 1580. február 18. (f. V. p. Valentini mart.)

Peterfalva-i Benczhe István (e) vallja, hogy Sarmasag-i Sarmassagy Miklós (e) titokban (privatim et secreto) testvérévé fogadta, ősi jószágai kivételével javainak örökösévé tette és az örökbefogadást esküvel is megerősítette. Ezért ő is eskütételre kötelezi magát, és egyúttal, hogy bizonyítsa testvére: Sarmassagy Miklós iránti őszinteségét és álhatatosságát ő is testvérének ismeri el (pro couterino fratre suo agnoscat) és édestestvéreként élete végéig segítségére siet. (VII. 83^r)

126. 1580. február 18. (f. V. p. Valentini mart.)

Sarmassag-i Sarmassagy Miklós (e) testvérévé fogadja (in locum fratris couterini sibi adoptandum et adsciscendum statuisset) Peterfalva-i Benczhe Istvánt, mely örökbefogadást eskütétellel is megerősítettek. Ezen szerződés nagyobb bizonyására kiköti, hogy mind ingóságait, mind ingatlanjait – akár vásároltak, akár hűséges szolgálataiért elnyertek legyenek – kivéve az ősi jószágokat, testvérével egyenlően megosztja, halála esetén pedig végrendeletében a következő javakat hagyja Istvánra: 1000 magyar arany Ft-ot, a legnemesebb lovát, ezüstözött pallosát (pugione seu spatha), aranyozott és ezüstözött féket (capistra), láncot (catenis), nyakbavetőket (collaribus, stapedibus, antilenis, postilenis ac ephipiis), a legjobb aranyozott és ezüstözött kardját és vértjét (cussidem et loricam), a legjobb ruházatát, pohárszékéből [?] (abaco) pedig a legsúlyosabb ezüst poharát. A fentiek mind szerzett javai, ezért azokról szabadon rendelkezhet, ősi jószágait birtokló utódai késedelem nélkül adják Benczhe István kezébe. Végül kéri a fejedelmet, hogy végrendelezését hajtassa végre. (VII. 83^r–83^v)

127. 1580. február 25. [f. IV.!, die videlicet Mathiae ap.]

Egyfelől Veres Péter (c) néhai Colosvar-i esküdt polgár özvegye: Katalin (h), másfelől Dobay György jobbágysai: Nagy Miklós és Besse Boldizsár, Nagy Jakab jobbágysai: Roch Márton, Nadassy János jobbágysai: Belenessy István, Nadas-i lakosok vallják, hogy az elmúlt években Olah Boldizsár (e) Magyar Nadas-i jobbágysai: a holdkóros és tébolyodott (homo lunaticus et insanae mentis): Boytar Jakab berontott Katalin házába, akit boltjában, a portékái között talált, szitkokkal illette és kezet emelt rá, meg is ölte volna, ha az asszony ott lévő fia meg nem védi (irruisset ad aedes annotatae dominae Catharinae eandemque in testitudine inter mercimonia sua repertam, diris affecisset verberibus, quam nisi filius suus... defendisset, vitaeque privasset), amiért Boytart a Colosvar-i bíróságra adták és fővesztésre ítélték, de az asszony megkegyelmezett életének, azzal a feltétellel, hogy Varad-on tartsák fogságban. Most fogott bírák és a nevezett kezesek közbenjárására Katalin asszony Boytar Jakabot a fogságtól is megszabadítja úgy, hogy ha ezentúl Colosvar városába teszi a lábát, és azt az asszony tanúkkal is bizonyítani tudja, a kezesek kötelesek őt neki, vagy halála esetén gyermekeinek, illetve rokonainak átadni, hogy a Colosvar-i bírák döntése értelmében fejét vegyék, a kezesek pedig ebben az esetben egyenként 20 Ft-on maradnak, mely összeget Katalin vagy utódai jószágaiból ellentmondás nélkül megvehetnek. (VII. 78^v)

128. 1580. március 16. (Albae Iuliae, f. IV. p. Laetare)

Somlyó-i Bathory Kristóf erdélyi vajda előtt Baladffi Ferenc hosszas pereskedés után egyezséget köt Horwat Mihállyal, utóbbi apjának, néhai Horwat Mihálynak javaira és birtokrészeire vonatkozóan. (VII. 103^v)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1580. november 13-i oklevelében (152. sz.)

129. 1580. május 4. (f. IV. p. Crucis)

Warsza-i Wajda Boldizsár (n) tiltakozik amiatt, hogy Warsza-i Wajda Farkas és András (nobiles) egyezséget kötöttek Wajda Istvánnak Warsza-n levő nemesi udvarházára, a Warsza Inchel és Nagy Merigyo (Colos vm) birtokbeli részekre, úgyszintén Panda Petru és két fia, valamint Weress Luca Warsza-n lakó jobbágyokra, illetve a nevezett Wajda Istvánnak ugyanott levő malmára vonatkozóan. (VII. 86^v–87^r)

Félig áthúzott szöveg. A lap alján: Dionosius Bogdán de Kovászna B. M. V. de Kolos Monostra scriba iuratus 1755.

130. 1580. május 6. (in possessione Walko, f. VI. p. Phil. et Jac.)

Walko-i András, Warsza-i Feyerdí János, Gereomonstra-i Kabos Gáspár és Pál, Nagy Meriggio-i Bad Mihály és Avram, továbbá Mahwly Fărcaș (egregii) fogott bírókként bizonyítják, hogy Warsza-i Wajda másként Kende András (n) miután kérte a jószágok felosztását, egyezséget kötött atyafiával (frater): Warsza-i Wajda Istvánnal (e) a Warsza, Inchel, Walko és Nagy Meriggio (Colos vm) birtokbeli osztatlan jobbágyokról, szántóföldekről, kaszálókról, malmokról és malomhelyekről, illetve Wajda István nemesi udvarházáról. (VII. 117^r)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1581. november 16-i oklevelében (189. sz.), amely szerint eredetijét a kiállítók pecsétjükkel erősítették meg.

131. 1580. május 10. (f. III. a. Asc. dom.)

Coloswar-on lakó Chehi Bálint (h) többszöri kérésre 100 magyar Ft alatt kezességet vállal fiáért, aki jobbágyul kötötte magát Kowachoczy Farkas (g, m) tanácsúrnál és kancellárnál, vállalva, hogy a mai naptól számított egy év alatt megházasodik és – amikor a kancellár kéri – Bwryanos Bwda (Colos vm) birtokra költözik. Ugyanakkor a Doboka vármegye szolgabírája: Dersse-i Komyathy Gáspár és Horwat Imre (nobiles) nagyobb kancelláriai íródeák által képviselt kancellár vállalta, hogy Chehi Gáspárt pereiben megvédelmezi, a birtokon levő házat pedig neki adományozza. (VII. 163^v–164^r)

132. 1580. május 11. (in vigilia Asc. dom.)

Egyfelől Zava-i Almady Gáspár (e), másfelől Doboka-i Dobokay Imre (e) – ügyvédvalló oklevél alapján Zylkerek-i néhai Almady András özvegye: Sombory Anna (g) nevében – Almady András javairól az alábbi egyezséget kötik: Sombory Anna ama Zylkerek határában levő ugarlo feoldeket, melyeket az idén szántanak és vetnek be (hoc scilicet anno sulcanda et serenda), úgyszintén egy irtvány kertet (horto extirpatitio) és a birtokon lakó jobbágyát: Teoreok Antalt, továbbá Zylkerek-i [?], Legen-i, Septer-i és Palothka-i jobbágyait – kivéve három Palothka-it, úgymint Bereczk Jánost, Vajda András és Zabo Tamást – átengedi Almady Gáspárnak. Cserében Almady Gáspár Sombory Annának engedte át Zylkerek-i részbirtokát és ottani nemesi udvarházát, úgyszintén Pentek-i és Vayda-i jobbágyait úgy, hogy azokat november 1-ig (usque Omn. sanct.) az asszony kezéhez adja. Sombory Anna a bortizedet erre az évre is beszedheti, a vetéseket pedig jobbágyai begyűjthetik és elvihetik, november 1. közeledtével pedig Almady 10 társzekeret (decem currus onerarias ad unam vehetem seu vicem) biztosít az asszony költözéséhez, és átengedi Sombory Annának a Zylkerek-i nemesi udvarházat és berendezését [?] (una cum mensis scamnis tabulae? affixis repagulis et id genus rectibus januarum integram), úgyszintén Zylkerek, Pentek és Vaida birtokbeli részeit, valamint az említett három jobbágyot,

három egész évre, mindkét Palothka határában sorshúzással kiosztandó 16 szántóföldet és ugyanannyi kaszálót, bármelyik fordulóban (una cum senis denis agris, senis denisque foenilibus in territorio utriusque Palathka sorte cessuris iis nimirum in locis ubi ipsi etiam coloni sibi ipsis seminaturi et falcaturi sint singulis his tribus annis, ad quamcunque plagam arari et falcari continget). A Zylkerek határában levő nagy irtványos kert (horti maioris extirpatitii) felől úgy egyeztek meg, hogy a három év alatt Sombory Anna szedi a nyáron érő gyümölcsöket, a télieket pedig Almady Gáspár, Sombory asszony az átengedett jobbágyokon censust [?] szedhet, Almady Gáspár halála esetén pedig az asszony feleségének: Sylvassy Zsófiának és fiának: Almady Bálintnak, illetve örököseiknek adja vissza a jószágokat. A szerződést megszegő fél 200 magyar Ft-on marad és rövid úton törvénybe idézhető. (VII. 83^v–84^r)

133. 1580. május 16. (f. II. p. Asc. dom.)

Thamasfalva-i másként Bykali Illyés fia: Gergely fia: György fia: András fia: egy másik György fia: András fia: Gábor fia: Magyar Bykal-i Vytész András (e) tiltakozik amiatt, hogy néhai Barchay Sándor (e) leánya: a kiskorú Druzsina (n), új adomány címén a királyi joggal együtt kieszközölte magának a fejedelemtől Zengeli, Zakaly, Kementelke (Thorda vm) birtokokat, valamint a Barc-i (Colos vm) részjószágot s azokba be is akarja magát iktatni. Ezért tiltja a fejedelmet az adományozástól, Druzsínát ezen jószágok megszerzésétől. (VII. 84^r és 86^r)

134. 1580. május 22. (in Pentec.)

Inaktelke-i Geroffy Mihály (e), hogy visszaválthassa a testvére (fr. couter.): Geroffy András (n) által 700 magyar Ft-ért Gyulay Jánosnál (e) elidegenített Zamosfalva-i (Colos vm) részjószágot és nemesi udvarházat, Inaktelke-i (Colos vm) részbirtokát és nemesi udvarházát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, valamint ezen udvarházához tartozó Gerovasarhely-i (Colos vm) szántóföldjeit, kaszálóit, erdeit és más javait, 404 magyar arany Ft-on és még 170 Ft-on szavatosságot vállalva zálogba veti Alsozentmihályfalva-i néhai Péter deák (e) özvegyénél: Geroffy Borbálánál (g). Geroffy Mihály és utódai a zálogösszeggel bármikor visszaválthatják jószágaikat, de előbb meg kell térítsék Geroffy Borbálának vagy utódainak a jószágok építésére fordított költségét. (VII. 86^r–86^v)

135. 1580. május 27. (f. VI. p. Pentec.)

Inaktelke-i Gereoffy Ferenc (n) vallja, hogy idősebb testvéreik (fr. c): Gereoffy András és Mihály (nobiles) Gereowasarhely, Eztana, Inaktelke, Magyar Kis Kapws, Olah Kis Kapus, Panik, Bedech birtokbeli ősi részeit és O Panik prédiúkat (Colos vm) részben Zentelke-i Banffilosonczy Kristófnak (m), részben pedig Kalota ZenetKirály-i Ispan Gáspárnak és Gereowasarhely-i Kabos Gábornak idegenítették el. Most a nevezett jószágok peres úton való visszaszerzését Gereowasarhely-i Gereoffy Jánosra (e) bízta, kikötve, hogy ha Gereoffy János saját költségén visszaszerezné azokat, Gereoffy András Panik-i és Eztana-i valamint Opanik prédiúmbeli részei tartozékaikkal együtt őt illessék, a többi jószágot viszont Gereoffy János bírhatja zálog címén, amíg ő azokat vissza nem váltja úgy, hogy ezen perbeli mindenik nyolcados törvényszakért (pro singulis terminis octavalibus, ad quas bonorum istorum recuperandarum gratia lis per Joannem Gereoffy deportanda foret) 20 Ft-ot ad a zálogösszeghez. Ha bevallását visszavonná 1000 arany magyar Ft-on maradjon. (VII 89^v–90^r)

136. 1580. június 9. (f. V. p. dom. prima Trinit.)

Colos vármegye ispánja: Czhege-i Vas György (e) – fiai: Ferenc és János nevében is – vallja, hogy barátjával (amico suo): Colosvar-i Szabó (Pannicido) János deákkal (c) együtt 1000

magyar Ft-ot vettek kölcsön Erdély ítélmesterétől: Vesselény Miklóstól (e), mely összeget [1581.] május 14-ig (ad Pentec.) neki vagy örököseinek egy összegben és egyszerre, készpénzzel kötelesek törleszteni, ellenkező esetben Vesselény, vagy örökösei – ezen oklevéllel, vagy iktatóparanccsal vajdai ember által, akár a vármegye ispánjainak, alispánjainak és szolgabíráinak hiányában – zálogba foglalhatják Vas György Zent Gotthart-i (Doboca vm) részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. Szabó János deák Vesselény Miklós jótéményeiért vállalja, hogy midőn útjáról visszatér, a magával hozott portékájából Vesselény vagy utódai 100 Ft értékben maguknak választhatnak. Végül Vas György a zálogosítás idejére szavatosságot vállal. (VII. 87^f–87^v)

137. 1580. július 3. (dom. V. p. Trinit.)

Zent Imreh-i Zentgeorgy Tamás (n) nyugtatja legidősebb nővérét, Kamwtt-i Kamwthi Balázs (e) feleségét: Zengeorgy Erzsébetet (g) Zent Imre/Imreh birtok felerészének és Zent Georgy prédiurnak (Heves vm) kézhezvétele felől. Ezen jószágokat apja: néhai Zengeorgy Gáspár (n) bízta vele együtt nővérére, de gyermekora elteltével ezen apai jószágok őt illetik meg, s azokat haszonvételeivel és tartozékaival együtt teljességükben megkapta. (VII. 87^v–88^f)

138. 1580. augusztus 10. körül (circa festum Laurentii)

Előbb Coloswar-i Zakany Imre (c) özvegye, jelenleg Beche-i Nagy Gáspár (c) felesége: Zegedy Anna (h) a Coloswar-i Thorda wcza-ban levő házát, ingóságait, valamint Coloswar-i és Debreczen-i javait örökösen férjének vallja. (VII. 164^v)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1583. november 4-én kelt oklevelében (276. sz.)

139. 1580. augusztus 11. (postridie Laurentii)

Egyfelől Beche-i Nagy Gáspár (c), másfelől felesége, előbb Zakany Imre (e) özvegye: Zegedy Anna (h) Koloswar-i lakosok az alábbi egyezséget kötötték: Anna asszony tekintettel öreg korára és arra, hogy férje házasságuk idején illendően bánt vele, halála esetére a nevezett Nagy Gáspárra hagyja végrendeletileg Debreczen városában a Czhegled vczha-ban – Megyery Ferenc és Hugyay Mátyás (circumspecti) házainak szomszédságában – levő ház és tartozékai őt illető harmadrészét, úgyszintén ama 500 magyar Ft-ot, melyet a kezén levő ítéletlevél értelmében Debreczenben lakó Ember Mihálytól (c) nyert el per útján. Felhatalmazza férjét, hogy a jószágokat kezéhez vegye és azokból, valamint a nevezett pénzüsszegekből elégtételt adjon hitelezőinek és fedezze azon pereinek költségeit, melyeket a Varad-on lakó Bolday Farkas deák és Ember János (circumspecti), illetve Coloswar-i néhai Kakas András (c) özvegye: Anna (h) ellen – ez utóbbit a nevezett Kakas András első feleségének, saját testvérének (s. couterina): néhai Zeczhy Dorottyának (h) az említett Anna asszonynál maradt javai okán – folytatott. Úgyszintén férjénél köti le a Coloswar-i Farkas vczha-ban levő házát és összes Koloswar városában levő ingó es ingatlan jószágait, hogy azokból kifizesse tartozásait. (VII. 107^f–107^v)

140. 1580. augusztus 15. (Assum. Mariae virg.)

Koronka-i néhai Mihályfy János (n) özvegye: Geges-i néhai Glesan Miklós (e) leánya: Katalin (g) vallja, hogy az elmúlt években néhai férje apai részjószágait, nevezetesen Filetelke-i (Kikelleo vm) részbirtokát Lazar Jánosnál (e) valamint Gialakwth-i néhai Lazar Imre (e) özvegyének: Safarith Krisztinának (g), Mikes, Welker (Colos vm), Saly és Gerebenyes (Thorda vm) birtokbeli részeit pedig Colos vármegye ispánjának: Czege-i Was György-nek (e) adta el bizonyos összegért, mely összegből egy bizonyos rész Koronka-i néhai Mihályfy Tamás (e)

özvegye: Melith Mártát (g) illeti. Melith Márta anyósaként nyugtatja Glesan Katalint és születendő gyermekét (infantem uteri sui) a pénzösszeg kézhezvétele felől. (VII. 88^r–88^v)

141. 1580. szeptember 4. (dom. a. Nat. Mariae virg.)

Saard-i Feyerdy Miklós (n) – Nyressy Annától (n) született fiai: István és Albert valamint leánya: Erzsébet nevében is – hogy mások kezén levő, jövedelmezőbb javait visszaválthassa Bonczhnyres (Doboka vm) birtokának negyedrészt, annak végében, a Zekely Ay felé levő pusztá nemesi kúriával, továbbá haszonvételeivel és tartozékaival együtt 242 magyar Ft-ért – mely összegből 160-at most, 82-t pedig már korábban átvett – zálogba veti Bonczhnyres-i Dobay Simonnál (n). A negyedrészt nyolc jobbágyot és egy nemestelket foglal magába, de nem tartalmazza néhai David Antal (pr) ama pusztatelkét (fundo seu prediali deserta), melyet ő Zylvassy Mátyásnak (n) adott, továbbá a negyedrészen lakó Mátyás Kelement (pr), aki Dobay Simon kezén van, valamint a következő szántóföldeket: a lapályon, a Keohatar-ban három nemes holdat (tribus iugeribus nobiletibus); a Gyepws far nevű oldalon öt holdat, és még két Pap five-nek nevezett kaszálót. A zálog feltételeként kikötik, hogy ha Dobay Simon a pusztatelkeket megtelepítené (coloniam... collocaturus esset) [a zálog leteltével jobbágyait] szabadon elviheti, a pusztá nemestelkek építésére tett igazbecsű útján felmért költségeit pedig Feyerdy Miklós és örökösei megtérítik. Ha Feyerdy Miklós és örökösei a zálogösszeget nem törlesztik, de Dobayt és örököseit mégis kirekesztenék ezen jószágból, 242 Ft értékig lefoglalhatnak Feyerdy és örökösei máshol levő birtokjogaiból. Végül Feyerdy a zálogosítás idejére szavatosságot vállalt, Dobay pedig kötelezte magát, hogy a zálogösszeg megtérítésekor a jószágot visszaszolgáltatja. (VII. 88^v–89^v)

142. 1580. szeptember 21. (in Matthaeci)

Boncznyres-i Kodory [?] János (n) Ikold-i Zent Iwan-i (in Zolnok Interiori) részirtokát, szavatosság vállalása mellett 100 Ft-ért eladja Toldalagi Ferencnek. (VII. 58^v–59^r közötti lapon)

Kivonatos bejegyzés.

143. 1580. szeptember 21. (in vigilia Asc. dom.)

Saard-i Feyerdy Miklós (e) Nema és Beke (in cottu Zolnok Interiori) birtokbeli részeit, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 100 magyar Ft-on, szavatosság vállalása mellett leköti Gereomonostra-i Kabos Gábornál (e). (VII. 82^v)

144. 1580. szeptember 25. (dom. a. Michaelis)

A Colosmonostra-i requisitorok bizonyítják, hogy Coloswar városának bírja és némely esküdt polgárai kérésére szeptember 25-én (dom. a. Michaelis) Balasfy Ambrus és Coloswar-i György deák (nobiles) requisitorok kiszálltak Korogy-ra (Kolos vm), előbb Bank Pál, majd ZentMihaltelke-i néhai Tompa István (egregii) özvegye: Eperyes-i Patochy Emerenciána (g, n) nemesi udvarházához, ahol az asszony az alábbi bevallást tette: Minthogy ama Coloswar-i, Thorda ucza-i – a városfal és Kadar Mihály (c) háza szomszédságában levő – házat, melyet 300 magyar Ft-ért vásárolt előbb Tamás deák, majd Pechy Mátyás, György deák, végül Gyarmaty Imre deák Coloswar-i polgárok özvegyétől, jelenleg Zilagi Boldizsár (c) feleségétől: Besan Annától (h), a város kiváltságait megszegve nem birtokolhatja és nem lakhatja, azt örökjogon a nevezett összegért a városnak adja el. (VII. 91^v és 94^r közötti számozatlan oldalon)

145. 1580 október 15. (sab. a. Galli)

Zamosfalva-i Gereoffy Miklós (n) ama Eztana (Kolos vm) birtokon levő, épületekkel rendelkező de lakatlan (desertam sed eadificata habentem) jobbágytelkét, amely Kalota Zentkiraly-i Ispan Gáspár (e) jobbágya: Varga Simon, illetve Wasarhely-i Gereoffy János (e) jobbágya: Farnassy János házainak szomszédságában áll, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 13 magyar Ft-on zálogba veti Jazbereny/Jazberini Galos Orbánnál (e). Egyúttal vállalja, hogy a jószág birtokában Galos Orbánt megvédelmezi, ellenkező esetben az Eztana-n zálogba foglalhat egy azonos értékű pusztai jobbágytelket. (VII. 94^r–94^v)

146. [1580 október 15 ?]

Zamosfalwa-i Gereoffy Mihály (n) Zamosfalwa (Colos vm) birtokon – Vasarhely-i Gereoffy János (e) jobbágya: Hegedeos Gáspár, illetve Kis Kapus-i Gereoffy Mihály (n) jobbágya: Theoreok Antal házainak szomszédságában – levő lakatlan és épületek nélküli jobbágytelkét, *adiunctis saltem quindanorum cubulorum capacibus*, eladja [?] Jazberini Galos Orbánnak (e). (VII. 94^v)

A bejegyzés vége hiányzik.

147. 1580. október 24. (f. II. p. Lucae)

Egyfelől Nadas-i Mogory Tamás (e), másfelől felesége: Nagylak-i néhai Chorong Mártonnak (e) feleségétől: néhai Menyhart Katalintól (n) született leánya: Chorong Anna (n) az alábbi szerződést kötik: Chorong Anna, minthogy férje Nagylak (in cottu Alb) birtokban lévő, Chorong rez-nek nevezett apai részjószágát – melyet elődei zálogba vetettek – bizonyos pénzösszegért visszaváltotta Barlabassy Lénárdtól és Balog Jánostól (egregii), továbbá Pappfalwa (Colos vm) birtokbeli apai részbirtokát – 186 magyar Ft-ot és 28 dénárt elköltsve – visszaperelte, gyermektelen halála esetén a nevezett jószágokat és hitbérét (dos) férjénél köti le (inscripsit et obligavit), hogy azokat addig bírhatta, amíg az elköltött pénzét vissza nem kapja. Mogory Tamás pedig, ha feleségét özvegyként hátra hagyva örökösök nélkül halna el, javaiból servitorait és hitelezőit fizessék ki, a többi ingósága és ingatlanjai feleségét illessék. (VII. 96^r–96^v)

148. 1580. október 28. (in Sim. et Judae)

Nagylak-i néhai Chorong Márton (e) leánya: Anna (g) és férje: Nadas-i (in cottu de Zador ?) Mogory Tamás (e) tekintettel atyafiságukra, továbbá mivel vissza akarják váltani zálogosított birtokjogaikat, Pappfalwa (Kolos vm) birtokbeli Chorong rez nevű ősi részjószágukat, az ott levő nemesi udvarházzal valamint haszonvételeivel és tartozékaival együtt 250 magyar Ft-on örök áron eladják Hederfaya-i Barlabassy Lénárd-nak (e) és feleségének, Nagylak-i néhai Chorong Gergely (e) Swlyok Borbálától (g) született leányának: Chorong Ilonának (g). A vásár feltételeként kikötik, hogy Barlabassy Lénárd és Chorong Ilona magszakadása esetén a jószág, vagy annak megfelelő értékű más birtok Chorong Annára és örökösire háramlik. (VII. 91^v és 94^r)

149. 1580. október 31. (f. II. seu vig. Omn. sanct.)

Egyfelől néhai Mosdossy Ambrus (e) özvegye, Nagylak-i néhai Chereny (!) Gergelynek (e) feleségétől, néhai Swlyok Borbálától (g) született leánya: Chorong Ilona (g, n) és mostani férje: Hederfaya-i Barlabassy Lénárd (e), másfelől előbb néhai Bank Pál, most Zent Mihaltelke-i Tompa István özvegye: Eperyes-i Pathochy Emerenciána (g) az alábbi örökös cseréről kötnek egyezséget. A nevezett Chorong Ilona – első férjétől született fia: Mosdossy János, valamint

jelenlegi urától született gyermekei: István, Margit, és Druzsina nevében is – Papfalwa (Kolos vm) birtokbeli Chorong Rez nevű részbirtokát, az ottani apjától örökölt nemesi udvarházzal (domo seu curia nobilitari aedificata) és egy puszta nemesi kúriával, melyet jelenlegi férjével együtt pénzen vásárolt, valamint haszonvételeivel és tartozékaival együtt, úgyszintén Panczelchek-i (Doboca vm) négy lakott jobbágytelkét, melyeken Zabo Gervasius (?) özvegye, Georgy Lőrinc és Antal, Bereczk András és fiaik laknak, a sorshúzás szerint nekik járó erdőkkal, szántóföldekkel és kaszálókkal együtt férjével együtt örökjogon Patochy Emerenciánának és fiának: Tompa Miklósnak adja. Ha Chorong Ilona és férje, valamint örököseik birtokában nem tudnák megvédelmezni, akkor Emerenciána asszony és örökösei lefoglalhatják Kaptalan (in cotta Alb) birtok felerészét, melyet most – Tompa Miklós nevű fia nevében is – tartozékaival együtt örökösen elcserélt a Papfalwa-i és Panczelchek-i részjóságokért. (VII. 90^v–91^v)

Vö. ErdKirKv VII/2. 27. sz.

150. 1580. november 1. (prima die Novembris)

Kamwthi Balázsnak, Somlyay Bathory Kristóf erdélyi vajda udvarhadnagyának végrendelete. Feleségét, gyermekeit és jószágait Bathory Kristóf erdélyi vajda védelmére bízza, annak halála esetére pedig fiára: Bathory Zsigmondra, továbbá vitézlő Szeomeore Sebestyénre, nagyságos Galffi János komornikra és tanácsúrra, nagyságos Kendi Ferenc, Apaffi István és Sombory László tanácsurakra, valamint vitézlő Oztopani Pernyezy Pál Gyalw-i tiszttartóra. Atyjától semmi sem maradt, mindenét feleségével együtt szerezte, ezért jószágait, pénzét, ezüstjét és aranyát feleségére hagyja, valameddig az a nevét viseli, javai birtokában pedig – gyermekei ellenében is – a tutorok őt megvédeni tartoznak. Ha a felesége újból férjhez megy, a tutorok az ország törvényei szerint járjanak el, ha pedig meghalna, a tutorok a jószágot ne adják gyermekei kezébe, hanem „wgian ezen jambor regy zolgamat az jozagban tarchak”, akitől évente számot vegyenek, mindaddig amíg gyermekei elérik az „emberkort”. Ingóságait, gyermekei nagykorúságáig szintén a tutorok őrizetére bízza. Hajadon leánykájára felesége gondot visel, de a tutorok is gondviseléssel tartoznak, ha pedig ki kell házasítani, mindenből adjanak neki egy részt, „Orsik pedig elegeggyek azwal, az mit en neky rendeltem”, de az anyja is akarata szerint adhat neki. — *A pecsét mellett:* Anno 1580 prima die mensis Novembris. Coram me Paulo Pernezy de Oztopan, prefecto arcis Gyalw factum est, manu propria. (VII. 153^r–154^v)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1583. április 12-i oklevelében (261. sz.), amely szerint magyar nyelvű, papírra írt pátens eredetijét Oztopan-i Pernyezy Pál (e) látta el kézjegyével és pecsétjével.

151. 1580. november 7. (f. II. a Martini)

Dechey Mihály azon Kis Remete-nek (Thorda vm) nevezett jószágait, melyeket néhai II. János király oklevele értelmében apja: Deche-i néhai Dechey Pál (e) vásárolt meg Naznazffalwa-i néhai Chani Balázs fiától: Miklóstól (e et a), minthogy távol vannak és hasznavehetetlenek, 150 Ft-ért és 50 dénárért örök áron eladja Bagameri Györgynek. A részt saját birtokrészeiből leválasztott jószágokkal együtt Bagamerinek átadja II. János király nevezett oklevelét is és véget vet annak a pernek, melyet Bagameri indított apja ellen, az említett király ítélszéke előtt a birtokért. Végül a jószágért testvére: Dechey Péter ellenében – 150 Ft és 50 dénár értékig – szavatosságot vállal. (VII. 95^v–96^r)

152. 1580. november 13. (dom. p. Martini)

Zentkiraly-i néhai Horwat Mihály fia: Mihály (e) és Chapo-i néhai Baladffi Ferenc (e) özvegye: Thomory Margit (g) vallják, hogy az 1580. március 16-án (f. IV. p. Laetare) kelt egyezséglevélben (128. sz.) foglaltak végrehajtása és az eskütétel Baladffi Ferenc halálával özvegyére hárult, aki az egyezséglevélbe foglat 400 magyar Ft felerészének törlesztéséről [1580.] június 26-án (dom. p. Nat. Joan.) esküt tett, és ugyanakkor átadta Galteo-i Horwat Mihálynak a néhai apja javaiból hátramardt nyolc Ft-ot, illetve a jószágairól készült három leltárt (tria regesta seu inventario bonorum), november 13-án (dom. p. Martini) pedig Coloswar városában, [a requisitorok előtt] letette az összeg másik részét, vagyis 200 magyar Ft-ot. Ugyanakkor Horwat Mihály nyugtatta az özvegyet eskütétele, a leltárak és a pénzösszeg, a 400 Ft valamint az igásbarmok, ménesbéli lovak és fejősállatok hiánytalan átvétele felől, és örökösei nevében is kötelezte magát, hogy azok okán az asszonyt nem fogják háborgatni. (VII. 103^v–104^f)

153. 1580. december 22. (postridie Thomae ap.)

Nagylak-i néhai Thallyai István (e) leánya: Borbála (g) és férje: Zentmik[los]-i Pokay István (e) a nevezett Borbála asszony ama Nagylak-i (in cottu Alb) épületekkel bíró nemestelkét, vagy nemesi udvarházát (sessionis suae nobilitaris aedificiosae) – melyet apja saját pénzén vásárolt és épített újra és amelyet apja halála után három részre osztottak, de ő nővérei, Irsey Imréné Katalin, valamint Somogy Jánosné Anna részeit megváltotta – 135 magyar Ft-ért örök áron eladja Nadas-i Mogory Tamásnak (e). Ha Borbála asszony Mogory Tamást birtokában nem tudná megvédelmezni, akkor az magának zálogba foglalhat azonos értékű jószágot férje: Pokay István Erdélyben bárhol levő birtokaiból, a nemestelek építésére fordított költségeit pedig megtérítik. (VII. 96^v–97^v)

154. 1580. december 22. (postridie Thomae ap.)

Egyfelől Zwchak-i néhai Dombi Jakab (n) leánya, Reod-i néhai Bachi Mátyás (n) özvegye: Anna (n), másfelől Bwryanos Bwda-i néhai Bwday Ferenc (n) leánya, Zwchak-i Thomory János (n) felesége: Borbála (n) az alábbi egyezséget kötik, vagyis véghezviszik ama szerződést, melyet még Dombi Anna férje: a nevezett Bachi Mátyás fogott bírák útján kötött az említett Borbála asszonnyal, ez utóbbinak a Zwchak-i Deseo rez-re tett tiltására vonatkozóan. Ennek értelmében Dombi Anna Zwchak határában, a Mocharkwt-nál levő földekből két holdat, a Mespest nevű részen két hold szántóföldet, a Hordos kwtfuo nevű kaszálóban egy rész kaszálót, valamint a Nagyerdőben (in sylva maiori), az Ombozy Györgynél (e) lekötött erdő felerészét Borbála asszonynak engedi át úgy, hogy a nevezett erdőt közösen váltsák vissza, majd egyenlően osszák el, az egyezség megszegője pedig 500 magyar Ft-on maradjon. (VII. 116^v)

155. 1580. december 28. (in Innocentum)

Néhai Vytez Gábor (e) fia: Magyar Bykal-i Vytez András (e) semmisnek nyivánítja és érvényteleníti azt az egyezséget, melyet apja az elmúlt években kötött Dobokay Istvánnal (e) hat Panchel Czeh (Doboca vm) birtokon lakó jobbágy ügyében, továbbá apjának Vayda Imrével és fiával Istvánnal, illetve Kabos Gáspárral (egregii) kötött cseréjét bizonyos Panchel Czeh (Doboca vm), Valko, Kelechel és Wyffalw (Colos vm) birtokbeli jószágokról. (VII. 99^f)

Vö. az azonos keltezésűekkel.

156. 1580. december 28. (Innocentum)

Magiarbykal-i néhai Vytez Gábor (e) fia: András visszavonja és semmisnek nyilvánítja azt az egyezséget, melyet az elmúlt években apja kötött Dobokay Istvánnal (e) hat Panchel Czeh-en (Doboka vm) lakó jobbágy felől. (VII. 97^v)

Áthúzva.

157. [1580. december 28.]

[Magiarbykal-i néhai Vytez Gábor fia: András] tiltakozik ama csere okán, melyet Varsza-i néhai Vayda Imre és fia: István, illetve Kabos Gáspár kötött [apjával], bizonyos Panchel Czeh (Doboca vm), Valko, Kelechel és Wyfalw (Colos vm) birtokbeli jószágokról. (VII. 97^v)

Áthúzva. Vö. az előbbivel.

158. 1581. január 5. (f. V. a Epiph.)

A fejedelem Gyalw várbeli zsoldoskatonája (stipendiarius miles): Horwath-i Peres Gergely (e) tekintettel arra, hogy a Gyalw-i vár számtartója (rationista): Zynye-i Was Ambrus (e) ifjú kora óta támogatta, barátsága jeléül örök jogon, haszonvételeivel és tartozékaival együtt neki adományozza Gald-on (in cottu Alb) levő ősi puszta nemestelkét. Egyúttal kötelezi magát, hogy a jószágban Was Ambrust megvédi, ellenkező esetben az máshol levő birtokjogaiból vehet magának a fentivel azonos értékűt. (VII. 98^r–98^v)

159. 1581. január 6. (in Epiph.)

Zakmary másként Balwanias warallya-i Eotwes István (n) Penthek (in cottu Zolnok Interiori) birtokban levő nemesi udvarházát, minthogy lakóhelyétől távol esik és emiatt hasznavehetetlen, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 65 magyar Ft-on zálogba veti Toteor-i Toteory Balázsnál (e). Eotwes István és örökösei bármikor visszaválthatják jószágukat, amelyért a zálog idejére szavatosságot vállalnak úgy, hogy ha mégis háborgatnák Toteory Balázst birtokában az a zálogösszeget rajtuk behajthatja. (VII. 103^t)

160. 1581. január 13. (in oct. Epiph.)

Inaktelke-i ifjabb Gereoffi Mihály (n) azon Fewzes Berek-nek nevezett füzése (salicium suum interamne) negyedrésztét, amely Szamosfalwa (Colos vm) határában, Zamosfalwa-i Gereoffi Gáspár (e) kúriájának közelében található, az azon átfolyó vizekkel együtt cserébe adja Gereoffi Gáspárnak, annak Zamosfalwa-n levő ama puszta vagy predialis (fundum videlicet predialem) jobbágytelkéért, melyen egykor néhai Nowak László lakott, s amelynek szomszédjai egyfelől néhai Bartakwyt János (e) özvegye: Kabos Ilona (n) épülete, illetve, a templom felől néhai Bak Gergely (pr) pusztatelke, továbbá [értékkülönbség címén] 25 magyar Ft-ért. Mindkét fél 50 Ft kötés terhe alatt szavatosságot vállalt, s kikötötték, hogy ha Gereoffi Mihály, vagy örökösei nem tudnák megvédeni Gereoffi Gáspárt birtokában, akkor az 50 Ft mellett Gáspár az egyik alszolgabíró vagy alispán által a 25 Ft-ot is megveheti Mihályon és örökösein. (VII. 106^r–106^v)

161. 1581. február 2. (f. V., in Purif. Mariae)

Apanagyfalwa-i Apaffi István (m) és Zent Mihaltelke-i néhai Tompa Istvánnak (e) feleségétől, előbb Bank Pál (e) özvegyétől: Eperyes-i néhai Patochy Emerenciánától (g) született fia: Miklós vallják, hogy [1580.] december 31-én (prof. Circumcis.) a nevezett Emerenciána asszony összes javára vonatkozóan úgy egyezett meg Apaffi Istvánnal, hogy halála után összes birtokjogának,

ingóságának, arany és ezüst marháinak és készpénzének gondviselését Apaffi – az ítélmester és Emerenciána asszony fia: Tompa Miklós jelenlétében – átvállalja az említett fiú teljeskorúságáig. Utóbb Apaffi azon kérdésére, hogy mi történik akkor, ha Tompa Miklós örökösök nélkül halna meg, az asszony válasza az volt, hogy mivel nem akarja, hogy az általa és a férje által szerzett javai idegenekre maradjanak, az ítélmester előtt összes első férjétől: Bank Páltól maradt jószágát örök jogon atyafiára (sorori sui): Apaffi Istvánné Kenderessy Borbálára (g) hagyja, szintén Bank Páltól maradt Eor (Doboca vm) nevű birtokát Apaffi leánykájára: Borbálára hagyja, a Tompa Istvánnal közösen szerzett javaiból 1000 magyar arany [forintot] a fejedelemnek, 1000 tallért pedig készpénzben Chemetei Istvánnak hagy végrendeletében. A maradékot osszák el egyenlően Bebek György (m) özvegye: Eperies-i Patochy Zsófia, illetve a nevezett Kenderessy Borbála (generosae) között. Ugyanakkor Apaffi István kötelezte magát, hogy a fejedelemtől való visszatérése után egyezségüket az ítélmester jelenlétében újból megerősítik. Amíg azonban Apaffi a fejedelemtől tartózkodott, Emerenciána asszony érezvén a halál közeledtét Kenderessy Borbála és hűséges familiárisai: Nagy Jakab Zent Mihaltelke-i officiális, Galaczy István és javasasszonya (anum suum): Borbála (h) jelenlétében megesküdött, hogy halála után Tompa Miklóst és javait Apaffi Istvánra bízta.

Ezekre való tekintettel Apaffi István az alábbi egyezséget köti Tompa Miklóssal: őt és minden jószágát gondjaiba veszi teljes korúságáig és vállalja, hogy ha jószágain bármilyen kár esne, akkor azokat ősi józágaiból megtéríti úgy, hogy Tompa Miklós lefoglalhat magának azokból, amíg a károkat vissza nem térítik. Ha viszont a jószágokon hatalmaskodás (per potentum violentiam) miatt keletkezne kár, vagy azokból per útján nyernének el részeket, ezekért Apaffi nem fizet kárpótlást. Tompa Miklós gyámjának elfogadja Apaffi Istvánt és teljes korúságáig rábízta javainak igazgatását úgy, hogy elfogadja anyja említett rendelkezését magtalan halála esetére. Végül kiköti, hogy Zak (Thorda vm) birtok arra marad, akít jog szerint megillet. (VII. 100^r–103^r)

162. 1581. február 26. (f. V. p. Conv. Pauli)

Egyfelől Zamosfalwa-i néhai Gereofy György-nek (e) feleségétől, előbb Vayna Tyna-i [!] Tybay Gergely (e) utóbb pedig Jazbereny Orbán (e) özvegyétől, néhai Melytt Erzsébettől (n) született gyermekének: Pálnak (n) törvényes gyámja: Kyskapws-i Gereofy János (e) – a nevezett Gereofy Pál és Zalasdy János (egregii) nevében is – másfelől Jazbereny Orbán (e) közbírák által kiegyeznek ama perükben, melyet a teljesen árva Pál javai okán folytattak úgy, hogy Jazbereny Orbán Zamosfalva, Kys Kapws, Olahkapws, Eztana, Panyk, Bedauch, Inaktelke és Vassarhely (Colos vm) birtokbeli részeket, továbbá az összes házi ékességet, arany és ezüst marhákat, értékes ruhákat, drágaköveket és készpénzt átengedte Gereofy Jánosnak, aki nyugtatja ezen javak átvétele felől. (VII. 99^v–100^r)

163. 1581. február 27. (f. II. p. Oculi)

Czhyorong/Czhyoronk János (e) Papfalva-i (Colos vm) részbirtokát haszonvételeivel és tartozékaival együtt 230 magyar Ft-ért, a Nagy Lak-on (in cottu AlbTr) lakó Fodor Fülöp nevű jobbágyért és annak javaiért – melynek okán pereskedtek – úgyszintén a zálog címén Hederfaya-i Barlabassy Lénárd (e) kezén levő Nagy Lak-i szántóföldek és kaszálók visszaadásáért a nevezett Barlabassy Lénártnak és feleségének, saját leánytestvérének: Czhyoronk Ilonának vallja, feje megváltása érdekében. Feltételként kiköti, hogy Barlabassy Lénárd és felesége magtalan halála esetén a nevezett Papfalva-i jószágot, vagy azt, amelyért elidegenítették Czhyoronk János és utódai örököljék. (VII. 108^r–108^v)

164. 1581. február 27. (f. II. p. Oculi)

Néhai Mosdossy Ambrusnak (e) feleségétől, jelenleg Barlabassy Lénárdnétől Czhyoronk Ilonától (g) született fia: ifjú Mosdossy János (n) tekintettel arra, hogy gondját viselték és nevelték, elengedi azt az összeget, amellyel apai ingóságaiából és ingatlanjaiból tartozik neki mostohaapja és anyja, arra az esetre, ha az összeg elszámolása előtt (ante exactam rationem) elhalálozna. (VII. 108^v–109^r)

165. 1581. február 27. (f. II. p. Oculi)

Néhai Mosdossy Ambrus (e) fia: ifjú János (n) az apja által korábban zálogba vett (5. sz.) Hozzutelke-i (in cotta AlbTr) részbirtokot és nemesi telket 200 magyar Ft-ért leköti Oztopan-i Perzey Istvánnál (e). (VII. 109^r–109^v)

166. 1581. március 4. (sab. p. Oculi)

Néhai Thimar/Tymar Gáspár (c) leánya: Zabo Jánosné Zsófia és néhai Ramp Benedeknek (c) feleségétől, a nevezett néhai Tymar Gáspár leányától: néhai Katalintól (h) született leánya: Seorol Péterné Katalin (honestae) ama Tymar Gáspártól örökölt halastavukat (piscina), amely Colos mezőváros (Colos vm) területén, a Sos wolgy nevű völgyben, a Coloswar-i királybíró: Ferenczhy Antal (c) halastava alatt, Apahida birtok felől található, szavatosság vállalása mellett, 100 magyar Ft-ért örök áron eladják Baczhy Péternek (c). (VII. 107^v–108^r)

167. 1581. április 2. (dom. Cond. Pascae)

A lengyel király udvari familiárisa: Kend-i Kendi Péter (e), minthogy királya moszkvaiak elleni (contra Moschum) hadjáratára készül Twlka, Pata, Andoch és Pataeossy birtokok felerészét, továbbá Janosd (Bihar vm) negyedrészt 2000 magyar Ft-on zálogba veti, szavatosság vállalása mellett az erdélyi fejedelem tanácsuránál és arendatoránál: Sombor-i Sombori Lászlónál (e). Sombori László a jószágok közönséges és szokásos jövedelmeiből évente 200 Ft kamatot számíthat fel (pro lucro seu interesse pecuniae suae accipere debeat), ha viszont a jövedelmek meghaladják a 200 ft-ot, az azon felüli rész a zálogösszeghez adódjon (in supplementum duorum millium florenorum deputari debeat). Ha a jószágokat Szent György napja (április 24.) után váltanák vissza, a nevezett 200 Ft-ot Sombory és örökösei beszedhetik, valamint elvihetik a jószágokon levő dolgaikat. (VII. 117^v–118^r)

168. 1581. április 3. (f. II. p. Cond. Paschae)

Band-i néhai Saffarit Péternek (e) feleségétől: Biay Dorottyától (g) született fia: ifjú György (e), minthogy egyedüli fiági örökös és az apai jószágok csak a fiágot illetik, anyja és leánytestvérei iránti szeretetből, Saffarit Sára, Krisztina és Anna nevű testvéreit (s. couterinae) fiági örökösökké nyilvánítja Band birtokbeli jószágában és az ottani nemesi udvarházban, a Gerebenes-i részjószágban (Maros sz.) valamint azok tartozékaiban, illetve az apjától reá háramlott ingóságokban és ingatlanokban. Leánytestvérei és anyja, utóbbi haláláig békében birtokolhatják a jószágokat, melyeket halála után saját örökösei és leánytestvéreinek örökösei egyformán örökölhetnek. (VII. 109^v–110^r)

169. 1581. április 17. (f. II. p. Jubilate)

Hadad Nadasd-on (in cotta Zolnok Interiori) lakó Erdeo Miklós és Nagy Mihály (providi) – rokonaik (fratres): Erdeo Péter és György (providi), továbbá a nevezett Nagy Mihály felesége: Katalin, Kaza Balázs (pr) felesége: Ilona és Hwzar Ferenc (pr) felesége: Erdeo Erzsébet nevében is – nyugtatják Coloswar senatusát a városban elhunyt atyafiuk (frater): Erdeo másként Sowany

Tamás javainak átvétele felől. Erdeo Tamás jószágait halála után a város procuratorai: Igiarto György és Maglas Tamás (circumspecti) foglalták le megszakadás címén a város számára (in rationem eiusdem civitatis ac senatus), de ők oklevelekkel tudták bizonyítani, hogy az elhunyt rokonai és jogos örökösei. Egyúttal a nevezett Erdeo Péter, György, Katalin, Ilona és Erzsébet nevében is a visszatott ingóságokért szavatosságot vállalnak. (VII. 105^r)

170. 1581. április 26. (f. IV. p. Georgii)

Néhai Beoshaza-i Ferenc deák fia: Beoshazi Menyhárt (n) iránta és anyja iránt tanúsított szolgálataiért, továbbá tekintettel betegségére és arra a szándékára, hogy a sok fáradsággal szerzett apai jószágok ne kerüljenek idegen kézre, Beoshaza-n (in cottu Zolnok Mediocri) levő három jobbágytelkét, melyeken Daroczi András, Simon Gergely és Zakallos György laknak, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 400 tiszta arany Ft-ért atyafiának (fr. generationalis): Zylagi Wdwarhely-i Horwat Jánosnak (n) vallja örök jogon úgy, hogy a jószágokat csak halála után veheti birtokba. Atyafiai csak 400 arany Ft lefizetésével rekeszthetik ki Horwat Jánost és örököseit birtokukból. (VII. 111^v–112^r)

171. 1581. április 26. (f. IV. p. Georgii)

Néhai Beoshaza-i Ferenc (e) deák fia: Beoshazi Menyhárt (n) testvérétől (fr. c): néhai Beoshazi Mihálytól (n) örökölt ama Beoshaza-i (in cottu. Zolnok ?) nemesi udvarházát, amely az általa lakott alatt található, a Sebestien István, Was Péter, Agoston Máté, Janossy Gáspár özvegye és gyermekei, Kato Mihály, Barta János, Was János, Kechkes Ambrus, Was Mihály és Kowach János által lakott tíz jobbágytelekkel, azok haszonvételeivel és tartozékaival, illetve a Cheh-i szőlőhegyen levő szőlő azon felerészével és a Beoshaza-i szőlőhegyen fekvő szőlő ama harmadrészével, amelyek a nevezett udvarházhoz tartoznak, ugyanazon a jogon, mely alapján a jószágokat Belteok-i néhai Dragffi Gáspár (m) apjának adományozta 1000 arany Ft-ért, valamint az általa és anyja által jószágai védelmére fordított költségért örök áron eladja rokonának (consanguineus): Beoshaza-i néhai Horwat Pál fia: Andrásnak (n). Horwat András ezen levél által magának foglalhatja a jószágokat, amelyekért Beoshazi Menyhárt szavatosságot vállalt, kikötve, hogy abból a vásárló csak 1000 arany Ft-al rekeszthető ki. (VII. 110^v–111^r)

172. [1581. május 4. előtt]

Nagy Almas-i Eoz János (n) fogott bírák jelenlétében egyezséget köt mostohaapjával, a Zek-i [só]kamara praefectusával: Halmadi Mihállyal (e) bárhol levő apai jószágairól és más javairól. (VII. 112^r)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1581. május 4-én kelt oklevelében (173. sz.).

173. 1581. május 4. (f. V. Phil. et Jac.)

Nagy Almas-i Eoz János (n) visszavonja és semmisnek nyilvánítja azt az egyezséglevelet (172. sz.), melyet fogott bírák előtt mostohaapjával (vitricus), a Zek-i [só]kamara praefectusával: Halmadi Mihállyal (e) kötött, bárhol levő apai javairól, minthogy a szerződéskötéskor a törvényes kort még nem érte el. (VII. 112^r)

174. 1581. május 4. (in Asc. dom.)

Doba-i Dobay János (e) – néhai Jakchi Boldizsár (m) leánya: Zsuzsanna, néhai idősebb Jakchy Mihály leánya, Perechyen-i Bathory Elek (e) felesége: Anna (nobiles), továbbá néhai Parlagy Györgynek (e) feleségétől: Jakchy Katalintól született gyermekei: Miklós és Fruzsina nevében –

tiltakozik amiatt, hogy Beoshazy Menyhárt (e) – aki Jakchi Boldizsár életében perelt a Beoshaza-i (in cottu. Zolnok mediocri) jószágért, a nevezett birtokrészt el akarja idegeníteni, vagy már el is idegenítette. Ezért tiltja a nevezett Beoshazy Menyhártot a jószág elidegenítésétől, másokat pedig annak megszerzésétől. (VII. 112^v)

175. 1581. május 10. (loco qua supra?, X. Maii)

Harynnya-i néhai Farkas Farkas (e) fia: Miklós – testvéröccse (fr. couter. natu minoris): Farkas János nevében is – tiltakozik amiatt, hogy István lengyel király és Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda apai jószágait, úgymint Zezerma (in Zolnok Interiori) egészbirtokot az ottani nemesi udvarházzal, valamint annak tartozékait, továbbá Bylak (Doboka vm), Katona, Bony, Ludweg (Colos vm) egészbirtokokat és Ida (Colos vm) mezővárost, illetve Zentmyhalytelke (Colos vm), Magyar- és Nagy Regen (Torda vm) birtokbeli részeit többeknek eladományozták, amiért tiltják a lengyel királyt és az erdélyi vajdát a jószágok eladományozásától, másokat pedig azok megszerzésétől. (VII. 113^v–114^f)

176. 1581. május 18. (f. V. p. Pentec.)

Egyfelől Henczel Balázs (e) nagybányai (Rivuliensis) polgár, másfelől néhai Szücs (Pellio) Flórián leánya, Coloswar-on lakó néhai Szücs (Pellio) Kozma (e) özvegye: Margit (h) és fia: a szintén szücs Kozma Bálint, valamint néhai Fewzeo György Bonifác testvére (fr. c.): Kis Imre, aki a nevezett Bonifác anyjával egy anyától született (cum matre eiusdem Bonifacii couterinus fuisset) a nevezett Bonifác javairól, fogott bírák közbenjárására kiegyeztek. Margit asszony – unokája (neptis), ti. a nevezett Bonifácnak leányától: Kozma Katalintól (h) hátramaradt árvája: Katalin nevében is – úgyszintén Kozma Bálint és Kys Imre vallották, hogy Kozma Katalinnak és leányának első férjétől a nevezett Bonifáctól örökölt jószágait – minthogy Kozma Katalin Henczel Balázssal való házassága az asszony halálával mag nélkül maradt – a nevezett Henczel Balázs a Margit asszony kezébe, az árva Katalin részére átadta, mely javak átvétele felől nyugtatják Henczel Balázst. A felek egyúttal kölcsönösen szavatosságot vállalnak. (VII. 113^r–113^v)

177. 1581. május 22. (f. II. p. Trinit.)

Gereomonstra-i néhai Kemeny János (e) fia: Boldizsár (n), hogy vissza tudja váltani több hasznot hozó jószágát, Berend-i (Colos vm) részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 125 magyar Ft-on zálogba veti Zamosfalwa-i néhai Miklola Ferenc (e) özvegyénél: Melith Annánál (g) úgy, hogy a zálog idejére szavatosságot vállal, mely megszegése esetén Melith Anna és örökösei a zálogösszeget birtokain megvehetik. Melith Anna a 125 Ft-ot Kara (Colos vm) nevű birtoka felerészének eladásából különítette el, és eme zálogösszeg visszafizetésével Kemeny Boldizsár vagy anyja, Kemeny János özvegye: Sarmasagi Anna, illetve atyafiaik és örököseik bármikor kiválthatják jószágukat. (VII. 105^r–105^v)

178. [1581. május 27. előtt]

Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda bizonyítja, hogy egyfelől Szent Gothard-i néhai Was János (e) leánya, Somlyay Gergely (e) deák felesége: Was Ágota (g), másfelől Thomory Pál, Miklós és János (nobiles) egyezséget kötöttek a Georgyffalwa-i (Colos vm) Henke rez-nek nevezett részjószágról. (VII. 142^f)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1582. június 13-án kelt oklevelében (230. sz.).

179. 1581. június 7. (f. IV. a. Barnabae)

Koronka-i néhai Mihalyffi János (e) özvegye, Geges-i néhai Glesan Miklós (e) leánya: Katalin (g) nyugtatja sógorasszonyát (socra sua): Koronka-i néhai Mihalyffi Tamás (e) özvegyét, néhai Melith Péter (e) leányát: Mártát (g) afelől, hogy sem őt sem örököseit nem fogja háborgatni amiatt, hogy apjától reá maradt, illetve saját javaiból és pénzéből, melyek eddig Márta asszonynál voltak az egy részt elköltött, minthogy anyjaként táplálta és gondját viselte. (VII. 106^f)

180. 1581. augusztus 10. (in Laurentii mart.)

Gadna-i Sary Benedek (e) és Czhyapo-i néhai Balatfy Ferenc (e) fiai: Mihály és Zsigmond az alábbi egyezséget kötik: Gadna-i Sary Benedek Czhyuezhly, Also és Felso Gherse, Ozd (in cottu Alb), továbbá Czhyapo, Adamos és Saly (Kykello vm) birtokbeli részeit haszonvételeivel és tartozékaival együtt, szavatosság vállalása mellett 400 magyar Ft-ért örökjogon eladja Balatfy Mihálynak és Zsigmondnak. A jószágokat azelőtt a nevezett Balatfy Mihály és Zsigmond testvére (fr. cout.): néhai Gábor (e) birtokolta, de mivel ő a német seregekkel Erdélyre törő néhai Bekes Gáspárhoz csatlakozott, a hűtlenség vétkébe esett, jószágai pedig előbb a kincstárra háramlottak, majd azokat István lengyel király erdélyi vajdaként, illetve utóbb Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda hűséges szolgálataiért Sary Benedeknek adományozta és azokba be is iktatták. (VII. 114^v–115^v)

181. 1581. augusztus 10. (Laurentii mart.)

Czhyapo-i Balatfy Mihály és Zsigmond (egregii) bizonyos jogok visszaváltására 400 magyar Ft-ot kölcsönöznek Abosfalwa-i Radvanczhy Mártontól (e) azzal a feltétellel, hogy ha december 25-ig (ad Nat. Dom.) tartozásukat nem törlesztik, akkor Radvanczhy zálogba foglalhatja Domald-i (Kykello vm) részbirtokukat, s azt kezénél tarthatja az adósság törlesztéséig. Balatfy Mihály és Zsigmond a zálogosított jószágért szavatosságot vállalnak. (VII. 116^f)

182. 1581. augusztus 27. (dom. p. Bartholomei ap.)

Sandorhaza-i Kemyes/Keomyes János (n) Lele-i (in cottu Zolnok Mediocri) puszta jobbágytelkét – Kakas Ambrus és Boda István (providi) házainak szomszédságában – haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 32 magyar arany Ft-ért, szavatosságot vállalva örök áron eladja Zylagzeg-i Zylagzegy Pálnak (e) azzal a megkötéssel, hogy ha a jobbágytelek tartozékai közül, a szántóföldekből vagy kaszálókból valamit elidegenített, azt visszaváltja és Zylagzegy kezébe adja. (VII. 126^f–126^v)

183. 1581. szeptember 3. (dom. XVI. p. Trinit.)

Kasnarith vagy Kasnar másként Saffarith István fiának: Péter fiának: néhai Saffarith Péternek (e) feleségétől: Byay Dorottyától (g) született fia: Saffarith más néven Kasnarith vagy Kasnar György (n), minthogy többi jószágától távol van és ezért igazgatni azokat nem tudja a szlovéniai részeken (in partibus Sclavoniae) levő Felseo Stwbicha (Zagrab vm) és Dwlepszka (Körös vm) birtokbeli részeit, haszonvételeivel és tartozékaival együtt Saffarith László és György (egregii), valamint néhai Saffarith Gáspár leánya, Harsichi Jánosné Saffarith Katalin (g) védelmére bízva úgy, hogy örökösei vagy leánytestvérei (s. couter.): néhai Wykwthiowith György (e) özvegye: Sára, valamint Krisztina és Anna hajadonok, illetve azok örökösei a jószágokat bármikor kezükhöz vehetik, és azokat Saffarith László, György és Katalin késelem nélkül átadni tartozik. Ez utóbbiak máshol levő birtokjogait is visszaszerezhetik a maguk részére. (VII. 114^f–114^v)

184. 1581. szeptember 6. (f. IV. a. Nat. Mariae)

Czegeo-i Kechety/Kecheti István (e) részben szükség által kényszerítve, részben Paross-i Zabo Istvánnak (n) irányában és családja iránt tanúsított hűséges szolgálataiért, Haczó-i (Maros zek) ama puszta lófői házát – keletről Varallyay Miklós (n), nyugat felől Mogioro-i Banffilosonczy Boldizsár (m) jobbágya: Sebestyen Pál szomszédságában – mely egykor néhai Horvat Máté szállása volt, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 40 magyar Ft-ért örök áron eladja nevezett Zabo Istvánnak úgy, hogy szavatosságot vállal, és ha nem tudná megvédeni a vásárlót eme jószág birtokában a vételárat, továbbá az örökbecsű útján megállapított építési költségeket visszatéríti, ellenkező esetben Zabo István kárpótlásként jószágaiából lefoglalhat. (VII. 131^r–131^v)

185. 1581. október 17. (f. III. a. Lucae ev.)

Midőn az erdélyi fejedelem parancslevele értelmében a jezsuita barátok be akarták magukat iktattatni Colosvar városában a Farkas ucza-ban levő puszta kolostor és a mellette levő templom, kert, udvar, tornyok és szerzetesi házak (domusque nonialium), továbbá a Colosmonostra-i apátság Bach, Kayanto, Tiburcz, Jegenye és Bogartelke (Colos vm) nevű birtokaiba, Colosvar városának közössége nevében tiltást tettek Boncziday Gergely és Ember János (circumspecti) esküdt polgárok. István lengyel király és Erdély fejedelme ugyanis ugyanazon a jogon adományozta a nevezett kolostort és tartozékait a jezsuitáknak, amely szerint egykoron a ferences barátok bírták, ezért a város – ha a jezsuiták kiváltságaikat megsértve bírnák kolostorukat és az azokkal járó jogokat – kiváltságait törvényes úton is megvédelmezi. Ugyanakkor kijelentik, hogy mivel Colosmonostra és Kayanto birtokok korábbi patrónusaival bizonyos határmegállapítás okán pert folytattak, azt a jezsuitákkal szemben is folytatni kívánják. (VII. 104^v)

186. 1581. október 26. (f. V. a. Sim. et Judae)

Coloswar-on lakó Thasnadi Gáspár (n) deák, Belső-Szolnok (Zolnok Interiori) vármegye tizedszedője (decimator) tiltakozik amiatt, hogy az erdélyi tizedek bérlője: Sombory/Sombor-i László (e) tanácsúr, valamint Wajda másként Cheogy-i Racz Péter és atyafiai ama Thasnad mezőváros (in cottu Zolnok Mediocri) Szent Janos vczaya-ban levő házat, mely saját mellette található telkéhez tartozott (ad fundum domus ipsius protestantis ibidem contigue adiacentem pertinentem), majd néhai Bakos Simon (n) utóbb pedig fia: Mihály kezébe került, aki újból neki idegenítette el, a fejedelem Thasnad-i udvara praefectusának: Farnas-i Zagyway Mihálynak (e) akarják elidegeníteni. Ezért tiltja Sombory Lászlót, Cheogy Wajda Pétert és atyafiait a ház elidegenítésétől, Zagyway Mihályt és bárki mást annak megszerzésétől, a fejedelmet a jóváhagyástól, a hiteleshelyeket pedig a jószág és tartozékai beiktatásától. (VII. 124^r–124^v)

187. 1581. november 3. (f. VI. p. Omn. sanct.)

Zamosfalwa-i néhai Mykola Ferenc (e) özvegye: Mylytt Anna (g) Olahkara (Colos vm) férjétől örökölt felerészét, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, szavatosság vállalása mellett 700 magyar Ft-ért örök áron eladja a Colos-i sókamarás: Zalay Gábor (e) által képviselt erdélyi vajdának: Somlyó-i Bathory Zsigmondnak. (VII. 127^r)

A lap alján: Lecta et correcta in ditione [?...] per nos requisitores.

188. 1581. november 5. (dom. p. Omn. sanct.)

Néhai Viczey Antal (c) fiai: Gáspár és Máté, valamint leányai, néhai Themeswary István (c) deák özvegye: Magdolna illetve a hajadon Anna, továbbá elhunyt leányának: néhai Viczey Katalinnak férje: Igyarto másként Eotwes Mihály Coloswar-i lakosok kiegyeztek apjuktól és annak nagybátyjától (patruo suo) reájuk háramlott ingóságairól és imgatlanjairól úgy, hogy mindenkinek egyenlő rész jutott a nevezett város főterén, a tanácsház (consistorium), illetve Cementes másként Eotwes János (c) házának szomszédságában levő apai házból, továbbá a prédiumból, kertből, szőlőkből, szántóföldekből, készpénzből arany és ezüst marhákból valamint házi eszközökből. Ugyanakkor a nevezett Viczey Máté, Magdolna, Anna és Igyarto Mihály az említett házat 1500 Ft fejében örök jogon átengedik Viczey Gáspárnak. (VII. 117^r–117^v)

189. 1581. november 16. (f. V. p. Martini ep.)

Warsza-i Wajda másként Kende László fia: néhai Imre fia: Warsza-i Wajda másként Kende András (n) érvényteleníti ama egyezségét melyet rokonával (frater): Warsza-i Wajda Istvánnal (e) kötött 1580. május 6-án (130. sz.), Warsza, Inchel, Walko és Nagy Meriggio (Colos vm) birtokbeli részekre vonatkozóan. (VII. 117^r)

190. 1581. december 7. (f. V. a. Conc. Mariae)

Gywlay Tamás (c) deák Coloswar-i lakos, hogy kőházat tudjon vásárolni Wywar vára praefectusától: Ebeny Gábortól (e), attól 200 magyar Ft-ot kölcsönöz úgy, hogy ha [1582.] szeptember 29-ig (ad Michaelis) nem fizeti vissza a kölcsönt, Ebeny Gábor ugyanazt a Coloswar-i Hyd wcza-ban, előbb néhai Mátyás másként Zabo deák özvegye, jelenleg Neb másként Nagy István (c) felesége: Julianna (h) házának, illetve a Zappan ucza felé vezető sikátornak (angiportus) a szomszédságában levő, egykor néhai Bornemizza János (c) által birtokolt házat magának foglalhatja zálogul, és a kölcsön törlesztéséig birtokolhatja. (VII. 126^v)

191. 1581. december 14. (f. V. p. Luciae virg.)

Coloswar-i néhai Eottwes István (c) fia: András (c) – néhai idősebb Bornemizza János (c) fia: az ifjú Bornemizza Tamás (h) gyámjaként – Bornemizza Tamásnak apjától örökölt Coloswar-on levő, Hydwcza-i – egyfelől néhai Zabo Mátyás (c) özvegye: Julianna (h), másfelől a Szappan wcza felé tartó sikátor (angiportus) szomszédságában – álló kőházának felerészét 310 magyar Ft-ért eladja Gyulai (Julensis) Tamás (c) deák Coloswar-i lakosnak. Tamás deák a vételárból a helyszínen 50 Ft-ot törlesztett, a maradékot pedig két részletben – 160 Ft-ot 1582. június 24-én (ad Nat. Joan. bapt.), 100-at pedig ugyanazon év december 15-én (XV. Decembris) – kell lefizesse. Ha Tamás deák késik az összegek kifizetésével Eottwes András lefoglalhatja a házrészt, anélkül, hogy az addig törlesztett összegekből bármit is visszaadna. Végül Eottwes András Bornemizza Tamás hazatértéig bárkivel szemben szavatosságot vállalt, visszatérése után pedig vele szemben is. (VII. 129^v)

192. 1581. december 18. (in possessione Gyeke, f. II. p. Luciae virg.)

Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda utasítja a kolozsmonostori requisitorokat, hogy 16 márka büntetés terhe alatt tartsanak tanúvallatást Wisselen-i Miklós (e) ítélmester ügyében. (VII. 118^v)

Belefoglalva a kolozsmonostori requisitorok 1581. december 20-án kelt oklevelébe. (193. sz.).

193. 1581. december 20. (in vig. Thomae ap.)

A kolozsmonostori requisitorok jelentik Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajdának, hogy 1581. december 18-i parancsára (192. sz.) Wesselen-i Miklós (e) ítélmester ügyében felvették Bwdamer-i Wisseleni Mihály (e) vallomását, aki azt állította, hogy Dobo István egri kapitánysága idején, egy évvel Eger vára ostroma előtt, amikor látták „hogy az pogan teoreok miatt megh nem maradhatunk”, atyafiaival Visseleni Miklóssal „most Erdely iteleo mester”-el és Visseleny Farkas nevű öccsével együtt megosztottak és három felé váltak. (VII. 118^v–119^f)
Magyar nyelvű tanúvallomás.

194. 1581. december 27. (f. IV. p. Nat. dom.)

Coloswar-i néhai Kowach Bálint (c) leánya, Coloswar-i néhai Thwry György (c) özvegye: Erzsébet (h) és fia: Thwry György ez utóbbinak német fogságból való kiváltásáért (pro redemptione capitis eiusdem Georgii Thwry ex captivitate Germanico) Coloswar-on, a Szena vcza-ban, Farkas Mihály özvegye illetve a Kis fazakas ucza felé tartó sikátor (angiportus) szomszédságában levő házukat, továbbá Coloswar Kayantho ut nevű szőlőhegyén, Katang Simon özvegyének és Orgowan Mihály szőlőinek szomszédságában található szőlőjüket – mely jóságokat senkinek sem kötötték le – egy évre 150 Ft-on lekötik Coloswar város bíránál és esküdt polgárainál úgy, hogy ha a terminus lejártával az asszony az összeget nem fizeti meg, a nevezett jóságokat a város részére foglalhatják. Az asszony a bírák tudta nélkül időközben senkinek sem zálogosíthatja vagy idegenítheti el a nevezett házat és szőlőt. (VII. 119^f–119^v)

195. 1581.

Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda bizonyítja, hogy Thomory Miklós, Pál és János egyezséget kötöttek Somlay Gergely deák jogügyigazgató feleségével, Zent Gotthard-i Vas János (e) leányával: Vas Ágotával (g), Georgfalwa-i (Colos vm) Henke resz-nek nevezett birtokrészükről. (VII. 171^f)

Említés a kolozsmonostori requisitorok 1583. augusztus 12-én kelt oklevelében (270. sz.).

196. [1581–1582]

[A kolozsmonostori] requisitorok előtt az erdélyi fejedelem aranyváltója: Igiarto Mihály, Wiczey Máté aranyműves (aurifaber) és Rosa János sebész (chirurgus) Coloswar-i lakosok (circumspecti) az alábbi szerződést kötik: Igiarto Mihály Coloswar főterén, néhai Wiczey János és Tothazy Mihály szücs (circumspecti) házainak szomszédságában levő házát 1053 Ft-ért és 33 magyar dénárért eladta Wiczey Máténak. (VII. 124^v)

197. 1582. január 10. (f. IV. p. Epiph.)

Egyfelől Keozeplak-i néhai Kemery Tamás fia: Kristóf (e), másfelől Keozeplak-i néhai Saffar Istvánnak (e) feleségétől, nevezett Kemery Tamás leányától Annától (n) született fia: Saffar András (e) fogott bírák által kiegyeznek ama birtokperükben, amely köztük Kemery Tamástól örökölt Crazna vármegyei Zilagi districtus-i ősi jóságok okán folyt, és amely részbirtokok részben Kemery Kristóf kezén, részben pedig zálogban vannak. Ennek értelmében Kemery Kristóf Kemer és Somos birtokbeli részeit valamint Doh és Geztes prediumokat, úgyszintén Domezlo (Crazna vm., districtus Zilagi) birtokban remélt jogát, továbbá ama részjóságait, melyeket Kemer-en Walko-i Miklósnál és Danch Pálnál (egregii), Somos-on pedig utóbbinál kötött le, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, ő és felesége: Eordeog Ilona halála esetére 1000 magyar Ft-on örök jogon Saffar Andrásnak inscribálja. A nevezett jóságok Kemery

Kristóf halálával feleségére háramlanak, annak halála után pedig Saffar Andrásra és örökösire, akit birtokaiból csak a nevezett 1000 arany Ft lefizetésével rekeszthetnek ki. Kemery Kristóf és felesége életükben semmit sem zálogosíthatnak el a nevezett jószágokból, Saffar András pedig szavatosságot vállalt leánytestvéreivel, Czege-i Palotay Márton (n) feleségével: Zsófiával, valamint Kide-i Frank Antal (n) feleségével Katalinnal szemben és vállalta, hogy ha néhai László deák örökösei, úgymint Badok-i Wajda Márton (n) felesége: Zsófia és Fodorhaza-i Balassy Gáspár (n) felesége: Anna perelnék a jószágokat, a perköltségeket Kemery Kristóffal és feleségével egyenlő mértékben vállalja. Az egyezség megszegője 600 magyar Ft-on maradjon, melyet a másik fél parancslevéllel, az egyik szolgabíró és alispán útján jószágaiból megvehet. Végül, ha Eordeog Ilona bármit a fenti jószágokból zálogba vet, Doboca vármegyei ősi jószágaiból Saffar András sorshúzás útján (sortis fiat) lefoglalhat. (VII. 119^v–120^v)

198. 1582. január 18. (in Prisca virg.)

Szathmar-i néhai Eotwes Balázs fiai: István, Gáspár és Boldizsár (nobiles), hogy máshol levő birtokjogaikat meg tudják védelmezni ama Penthek-i (in cottu Zolnok Interiori) nemesi udvarházukat, mely egykor Penthek-i néhai Fwdi Balázs (n) birtokában volt, őket pedig Somlyo-i Bathory Kristóf erdélyi vajda adományából illeti, haszonvételeivel és tartozékaival együtt, szavatosságot vállalva 200 magyar Ft-ért örök áron eladják Toteor-i Toteory Balázsnak (e), aki zálog címén jelenleg is birtokolja. Ha Eotwes Gáspár, Boldizsár és István teljes korúságuk előtt ellentmondának e jószág eladásának, az ellentmondó 100 magyar Ft-on maradjon, melyet tegyen le Toteory Baláznál vagy örökösseinél, majd perbe kezdhet. (VII. 120^v–121^r)

199. 1582. január 18. (f. V. a. Fab. et Seb.)

Zylwas-i néhai Zylwassy Sebestyén (n) leánya, Zylwas-i néhai Zabo Pál (n) özvegye: Szylwassy Katalin (n) Szylvas/Zylwas és Szeleste (Thorda vm) birtokbeli részeit, valamint Zylwas-on általa és férje által épített nemesi udvarházat, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 60 magyar Ft-on – melyből 5 Ft-ot már előzőleg kézhez vett – szavatosságot vállalva zálogba veti Thorda vármegye ispánjánál: Zylwas-i Keczeleczy Imrénél (e). (VII. 137^v)

200. 1582. január 21. (dom. a. Vincentii mart.)

Thorda-i néhai Soklyossy István fia: az ifjú (adolescens) János (h) Coloswar-i Kis Imre (c) jelenlétében nyugtatja unokabátyját (fr. sobrinus), a Coloswar-on lakó Thorday Ádám deákot és feleségét, valamint gyermekeit atyai javai, úgymint készpénze, ezüstneműje és egyéb házi ékessége leltár szerinti átvétele felől. (VII. 121^v)

201. 1582. január 31. (f. IV. a. Purif. Mariae.)

Somkerek-i néhai Erdely Miklós (e) özvegye: Gerendi Márta (g) és fia: ifjabb Erdelyi Miklós 200 magyar Ft-ot kölcsönöz Toteor-i Toteory Baláztól (e) úgy, hogy az összeget szeptember 29-ig (ad Mich. arch.) megtérítik, ellenkező esetben Toteory Balázs vagy örökösei Nagysarmas-i (Colos vm.) részjószágukat zálogba foglalhatják és a tartozás törlesztéséig maguknál tarthatják. (VII. 121^v–122^r)

202. 1582. február 15. (f. V. p. Valentini mart.)

[A kolozsmonostori] requisitorok bizonyítják, hogy február 15-én (f. V. p. Valentini mart.) kiszállt közülük Coloswar-i György deák és Balasffi Ambrus (nobiles) Gergely szücs (pellio) (c) Monostor wcza-i házához, hogy az ott szállásán levő, eljűk nyomorék volta miatt (propter pedem debilitatem) képtelen Caransebes-i Martyth János (n) végrendeletét felvegyék. Martyth

János összes jószágát feleségének, a Lippa-i protopap-nak nevezett főpap (primarii sacerdotis Lippensis protopap nuncupati) leányának: Martyth Iónának hagyja. A jószágai pedig a következők: a magyarországi részeken, Karansebes városában (Zeoreni vm) egy nemesi udvarház, Erdélyben pedig Also Eor (in cottu Zolnok Interiori) felerésze. (122^r–124^r)

203. 1582. február 15. (f. V. p. Valentini)

Iklodzentiwan-i Draway János (e) [a kolozsmonostori requisitorok] ügyvédvalló oklevelével Zent Egyed-i néhai Haczaky Ferenc (e) fia: ifjú György (n) nevében vallja, hogy az elmúlt években nevezett néhai Haczaky Ferenc egyezséget kötött a jelenleg Coloswar-on lakó ősi jobbágyával: Galacz-i Wasar Mihállyal (pr) arról, hogy 35 magyar Ft, egy szőnyeg (tapetum), valamint – minthogy Wasar Mihály kerékgyártó (carpentarius) – egy kocsi (carruca) ellenében felszabadítja. A nevezett összeget és a szőnyeget a jobbágy még Haczaky Ferenc életében átadta, most pedig a kocsit is átvette Draway János, aki – Haczaky György nevében – Wasar Mihályt, feleségét és gyermekeit a jobbágyi terhek alól szavatosságot vállalva felmenti. (VII. 128^r–128^v)

204. 1582. február 15. (f. V. p. Valentini)

Karansebes-i Martyth János (n) végrendeletében felesége: Márta, leánya: Ilona (nobilae) és annak fiacskája: Herczeg Mihály gyámjának Monostorzeg-i Kwn Gáspárt (e) jelöli ki. (VII. 164^r)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1583. november 8-án kelt oklevelében (278. sz.).

205. 1582. március 3. (sab. a. Invoc.)

Kysdoba-i Egyed Gáspár (n) ama Nagidoba határában levő, 28 rúd hosszú és hatodfél (sex cum media) széles ültetett szőlőjét, amelynek szomszédságában Deche Tamás (n), illetve Rwth János szőlői található, s melyet ez utóbbival osztatlanul bírt, 17 magyar Ft-ért örök áron eladja Sibó-i Márton deáknak (n) és feleségének, Nagidoba-i Rwth János (n) leányának: Rwth Erzsébetnek (n). Egyed Gáspár szavatosságot vállalt, de ha atyafiai mégis ki akarnák rekeszteni Márton deákot és feleségét a nevezett szőlő birtokából azt csak a vételár törlesztésével tehetik, továbbá minden egyes Márton deák által telepített szőlőtőért – a település szokása szerint – 33 dénárt tartoznak fizetni (pro singulis vitibus eidem Martino literato consorti eiusdem vel haeredibus et posteritatibus eorundem trigenti trini denarii prout consuetudo dicti possessionis ferret ab eisdem eictoribus enumerentur). — Oklevelüket függőpecsétjükkel erősítik meg. (VII. 125^v–126^r)

206. 1582. március 4. (in Quadrages.)

Thasnad-i néhai Barbely Máténak (n) feleségétől: Dobay Erzsébettől (n) született fia: Mihály (n) apai jószágait, nevezetesen ama Thasnad mezővárosi (in cottu Zolnok Mediocri), Candia utcai nemesi udvarházát a mellette levő kerttel és szőlővel (una cum vinea hortensis), amelynek szomszédságában egyfelől Barbely János (c), másfelől néhai Kalmar Balázs özvegye, most Kalmar Ferenc felesége: Zsófia (h) háza áll, továbbá a mezőváros Mayor ret, Haytas zeoleo, File hegye, Wyhegy és Wagios nevű szőlőhegyein levő szőlőit, valamint házi ékességeit, 45 Ft készpénzét, arany- és ezüst marháit bizonyos összegért eladta rokonának (affini): Zabo György (c) Thasnad-i lakosnak. (VII. 133^r)

Tartalmi ái a kolozsmonostori requisitorok 1582. május 30-i oklevelében (219. sz.).

207. 1582. március 8. (f. V. p. dom. Quadrages.)

Gereomono[stor]-i Kabos Gábor (e) fia: Sándor (n) – öccse: Kabos István nevében is – tiltakozik amiatt, hogy néhai II. János választott magyar király vagy elődei elidegenítették az ő jószágait, nevezetesen Wdwarhely, Haranglab, Galffalwa, Desffalwa, Kis Borzas, Kornitelke, Erdeoallya, Somostelke, Laczkod, Babafalwa, Gywlas (Kikelleo vm), Kis Sarmas, Keotel[end], Warsza, Inchel, Reod, Berend, Gereomonostor, Derete, Bedech, Erdeofalwa (Colos vm), Also Machkas, SzentEgyed, Kayla, Szent Andras (Doboca vm), továbbá Nema, Bebe és Girot (in cottu Zolnok Interiori) birtokbeli részeit. Ezért tiltja az erdélyi fejedelmeket a nevezett birtokjogok elidegenítésétől, másokat pedig azok megszerzésétől. (VII. 128^v)

208. 1582. március 14. (f. IV. p. Remin.)

Valko-i/Valkay András ítélszéki ülnök és Valko-i István (egregii) Zenthmihaltelke-i (Colos vm) részirtokukat, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 40 magyar Ft-ért örök áron eladják Zenthmihaltelke-i Tompa Miklósnak (e) és egyúttal szavatosságot is vállalnak. (VII. 127^v)

209. 1582. április 11. (XI. Aprilis)

Vytez András (e) – egy korábban kelt egyezség értelmében – 58 Ft-ot fizetett Tarkany Albertnek (n) és feleségének: Egressy Orsolyának, mivel jobbágyai lerohanták Tarkany Albert házat. Még 58 Ft törlesztését szeptember 8-ra (in Nat. Mariae) ígérte, de egyúttal tiltakozott amiatt, hogy Tarkany Albert egyezségüket megsértette. (VII. 130^f)

Kivonatos bejegyzés.

210. 1582. április 27. (f. VI. p. Georgii)

Geoch-i Zekely Barabás (n) – Geoch-i Geochy János (e) nevében is – tiltakozik amiatt, hogy István lengyel király és Somlyo-i néhai Bathory Kristóf erdélyi vajda Geocz/Geoch (Doboka vm) birtok bizonyos részét Kendy Sándor és Bamfylossonchy/Bamfy Farkas (magnifici) tanácsúraknak adományozták. Ezért tiltja a nevezett fejedelmeket a jószág adományozásától, a tanácsúrat pedig annak birtoklásától és haszonvételétől, fenntartva a maguk és örököseik részére a törvény útján való jogvédelmet. (VII. 130^f)

211. 1582. április 30. (in prof. Phil. et Jac.)

Eztana-i ifjabb Gereoffy Mihály (e), hogy visszaváltsa Kalotazentkyraly-i Ispan Gáspárnál (e) lekötött Eztana-i (Colos vm) jószágát, Zamosfalwa-n (Colos vm) levő, Gywlai Jánostól (e) korábban kiváltott birtokrészét és nemesi udvarházát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 450 magyar Ft-ért örök áron eladja a Gyalw-i vár számtartójának (rationista): Szynye-i Was Ambrusnak és általa testvéreinek (fr. c): Gergelynek (egregii), valamint hajadon leánytestvérüknek: Was Katalinnak. Ha Gereoffy Mihály Ispan Gáspár kezén levő Eztana-i jószágát [1582.] július 26-ig (usque Annae vid.), a nevezett 450 Ft-ból nem váltja vissza, akkor az ugyanott általa birtokolt részjószágot Was Ambrus magának foglalhatja, ha pedig a vevőket nem tudná megvédeni birtokukban, akkor Was Ambrus és testvérei az Ispan Gáspártól kiváltott jószágát is lefoglalhatják. (VII. 137^v–138^v)

212. 1582. április 30. (in prof. Phil. et Jac.)

Eztana-i ifjabb Gereoffy Mihály (e) hűséges szolgálatai jutalmául Kalmandi István (e) Gyalw-i zsoldosnak (stipendiarius) adományozza örök jogon Zamosfalwa-n (Colos vm) – Hegedeos

Gáspár és Teoreok Antal (providi) szomszédságában – levő pusztája jobbágytelkét, néhai Teokes János (pr) pusztatelkének tartozékaival együtt. (VII. 139^r)

213. 1582. május 1. körül (Albae Iuliae, circa Phil. et Jac.)

Rewa-i Reway Mihály (m) leánya, Kwsaly-i néhai Jakchy Boldizsár (m) özvegye: Reway Anna (g et m) szerződést köt Radwanczy Márton ítélmesterrel és Zent Egyed-i Gergely deák (egregii) jogügyigazgatóval (directore caussarum) néhai Jakchy Boldizsár jószágaira vonatkozó oklevelek előállításáról. (VII. 133^r–133^v)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1582. május 31-én kelt oklevelében (220. sz.).

214. 1582. május 2. (f. IV. p. Phil. et Jac.)

Pesth-i néhai Kalachsewteo János (c) fia: Coloswar-i Kalachsewteo Ferenc (c) egyezséget köt feleségével, Mako-i néhai Chapo másként Warga Péter (c) leányával: Katalinnal (h) nem örökség útján, hanem közös munkájukkal szerzett javaikról. Ennek értelmében – a városiak szokása szerint – a vagyon kétharmada (bessis seu dualitas bonorum) Kalachsewteo Ferenc halálával feleségét illeti, annak birtokában sem leánya, Coloswar-i Gellyen Imre (c) felesége: Katalin, sem atyafiai nem háborgathatják, hanem azt élete végéig békében birtokolhatja. Hasonlóképpen Katalin halála után javainak harmadrésze (tertialitas) szokás szerint férjét illesse úgy, hogy azok birtokában Katalin nevű leányuk vagy rokonaik nem háborgathatják. Bármelyik fél halála után mindketten szabadon rendelkezhetnek javaikról, a vagyon többi része pedig nevezett leányukra háramoljon. (VII. 130^v–131^r)

215. [1582. május 3. előtt]

Somlyó-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda Zek mezővárost (Doboca vm) bizonyos összegben Lona-i Kendi Sándornál (m) köti le. (VII. 131^v–132^r)

Említés a kolozsmonostori requisitorok 1582. május 3-i oklevelében (216. sz.).

216. 1582. május 3. (f. V. p. Phil. et Jac.)

Nagy Mihály deák özvegye, jelenleg Zek-i Chamay Kristóf (e) felesége: Swlyok Margit (n) – férje nevében is – tiltakozik amiatt, hogy Somlyó-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda Zek mezővárost (Doboca vm) elzalogosította (215. sz.) Lona-i Kendi Sándornál (m), majd a jószág birtokába – a fejedelem iktatóparancsával – Kendi magát be is iktatatta. Ugyanakkor tiltja a vajdát a nevezett mezővárosban levő nemesi udvarháza és tartozékai elzalogosításától, Kendi Sándort pedig annak elfoglalásától és iktatásától. (VII. 131^v–132^r)

217. 1582. május 3. (f. V. p. Phil. et Jac.)

Előbb Warga Gáspár, majd Ciriak Ferenc (providi) özvegye: Nagy Zent Mihályfalwa-i Szaloos/Zaloos Márta (h), továbbá első férjétől született fia: Warga András és leánya, Ciriak Máté özvegye: Warga Márta – Szaloos Márta leányai, Geoch Boldizsár özvegye: Warga Orsolya és Ciriak János (pr) felesége: Warga Erzsébet nevében is – egyezséget kötnek Szaloos Márta első férjétől született fia, néhai Nagy Zent Mihályfalwa-i Menyhárt (c) deák özvegyével: Hefft Katalinnal (h), Menyhárt deák hátramaradt javainak felosztásáról. Ennek értelmében Hefft Katalin anyósa és annak árvái részére 400 magyar Ft-ot enged át elhunyt férje szerzett javaiból, melyből 103 Ft-ot a helyszínen törlesztett, a maradékot pedig a nagybányai (Rivuliensis), stompnak nevezett zúzda (machina tusoria Rivuliensis, vulgo stomp appellata), illetve az ugyanott

levő borok árából fizeti meg. A nevezett összeghez számít ama 47 Ft is, melyet haldokló fiától kapott Szaloos Márta. Szaloos Márta és gyermekei szavatosságot vállaltak, melynek megszegése esetén, a nevezett 400 Ft-ot – egy alszolgabíró és alispán által, továbbá a fejedelem parancslevelével – Hefft Katalin jószágaikon megveheti, ez utóbbi pedig, a maradék összeg törlesztésének elmulasztása esetén 400 Ft-on maradjon, de ugyanezzel az összeggel büntessék Szaloos Mártát és gyermekeit, ha bármit magukhoz vennének Menyhárt deák javaiból, vagy adósaitól, míg annak kiskorú fia (infante filio) életben van. Végül Szaloos Márta vállalta, hogy Menyhárt deák gyermekének apja javaiból járó részét levásztja és visszaadja Hefft Katalinnak. (VII. 132^r–132^v)

218. 1582. május 12. (sab. p. Stanislai ep.)

Néhai Kereztzegy János (c) aranyműves (aurifaber) fia: a Coloswar-on lakó János (h) nyugtatja sógorát (affini suo): Tamás (c) lakatost (serarius) és feleségét, saját nővérét (s. natu maiore): Katalint afelől, hogy – néhai Kereztzegy János javainak felosztásáról fogott bírák előtt kötött egyezségük, és az erről kiállított oklevél értelmében – a Coloswar-i Zena wca-ban, Nyreo István és Gywlay János (circumspecti) házáinak szomszédságában levő atyai házból, valamint a többi javakból járó részét készpénzben átvette. Ugyanakkor kiköti, hogy a házat csak neki adhatják el. (VII. 161^r–161^v)

219. 1582. május 30. (f. IV. p. Exaudi)

Thasnad-i néhai Barbely Máténak (n) feleségétől: Dobay Erzsébettől (n) született fia: Mihály (n) visszavonja és érvénytelennek nyilvánítja azon [1582.] március 4-én kelt egyezségét (206. sz.), melyet a saját kárára és mások tanácsára, törvényes kora elérése előtt rokonával (affini), Thasnad mezővárosban lakó Zabo Györggyel (c) kötött, Thasnad mezővárosi (in cottu Zolnok Mediocri) apai javairól. (VII. 133^r)

220. 1582. május 31. (f. V. a. Pentec.)

Rewa-i Reway Mihály (m) leánya, Kwsaly-i néhai Jakchy Boldizsár (m) özvegye: Reway Anna (g et m) visszavonja és érvényteleníti ama egyezségét (213. sz.), melyet – Jakchy Boldizsár jószágaira vonatkozó oklevelek előállításáról – 1582. május 1-e körül, a saját és gyermeke: Jakchy Zsuzsanna (g) kárára figyelmetlenségből (ex inanimadvertentia) kötött. (VII. 133^r–133^v)

221. 1582. június 1. (f. VI. a. Pentec.)

Kwsaly-i néhai Jakabffy László (e) fia: Nagymon-i néhai Kwsaly Jakabffy Ferenc (e) fia: Nagymon-i Kwsaly Jakabffy/Jakabffi Móric (e) – testvére (fr. cout), Kwsaly Jakabffi Ferenc fia: Ambrus nevében is – tiltakozik amiatt, hogy István lengyel király Kwsaly-i néhai Jakchy Boldizsár (m) jószágait bizonyos személyeknek akarja eladományozni, Jakchy Boldizsár özvegye: Reway Anna (m) és leánya: Jakchy Zsuzsanna (g) pedig a volt férje birtokjogaira vonatkozó okleveleket Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajdának akarja átadni. Egyúttal tiltja a lengyel királyt ezen jószágok eladományozásától, Reway Annát és leányát az oklevelek bemutatásától, a vajdát azok kézhezvételétől és a birtokjogok elidegenítésétől, a tanácsúrat és bárki mást a birtokok megszerzésétől. — *A szöveg fölött kancelláriai jegyzet:* Haecque sunt extradatae ergo non oblitteratae. (VII. 133^v–134^r)

Egyidejűleg áthúzva.

222. 1582. június 6. (f. IV. p. Pentec.)

Zentmihalyfalwa-i néhai Péter deák (e) fia: Zent Mihalyfalwy Gáspár (n) nyugtatja az erdélyi vajda belső tanácsosát (consiliarius intimus): Kochard-i Galffy Jánost (g et m) az apja javai és jószágaira vonatkozó oklevelek visszaadása felől. A nevezett javak apja halála után gyámként kerültek Galffi János kezébe, aki – miután Parlagi György (e) eljegyezte Gáspár testvérét: Zent Mihalyfalwy Annát (generosa virgo) – Parlaginak adta át azokat, most pedig, Gáspár jóváhagyásával az okleveleket is ugyanannak adta. (VII. 134^r)

223. [1582. június 11. előtt]

Néhai Zabo Miklós (n) özvegye: Teoreok Katalin (n) Colosvar-on tett végrendeletében Coloswar-on, a Farkas uchya-ban – Kadas János özvegye és Barat Ferenc házainak szomszédságában – levő házát, házi eszközeivel együtt a Colosvar-i jezsuitákra hagyta. (VII. 135^r)

Említés a kolozsmonostori requisitorok 1582. június 11-én kelt oklevelében (225. sz).

224. 1582. június 11. (f. II. p. Trinit.)

Lyppa-i néhai Teoreok Lukács (n) leánya, Lyppa-i néhai Zabo Miklós (n) özvegye: Teoreok Katalin (n) azokat az ingóságokat, melyek testvére (s. cout), néhai Patroway Lőrinc (e) özvegye: néhai Teoreok Anna Hwzt várában történt magtalan halála után őt és másik testvérét (s. cout), néhai Bessan János (n) feleségét: Teoreok Margitot illették, de testamentumosként előbb a vár akkori kapitányának: Berekzo-i néhai Hagymassy Kristófnak (m), majd tudtuk nélkül rokonuknak (frater): néhai Baky Pálnak (e) kezébe kerültek, majd ez utóbbinak elmúlt napokban történt halálával annak özvegyénél: Moga Juditnál maradtak, továbbá vejétől (genero): néhai Boros Tamástól örökölt ama ingóságait, melyeket többszöri kérésre Koloswar-on szerzett Baky Pálnak, nevezetesen egy mosdót korsóval (malluvium simul cum amphora), egy kardot (gladium), egy dárdát (frameam), egy bárdot (securim), egy botot (baculum), valamint egy ezüstözött nyakbavetőt bonchok-al, illetve az általa Baky Pálnak adott 70 [!] aranygyűrűt és készpénzt, összesen 1300 Ft értékben – fenntartva mindennapi szükségére 400 Ft-ot – legközelebbi rokonainak (propinquieribus sororibus), Nemes András (n) feleségének: Bessan Dorottyának, Lugassy Mózes (n) feleségének: Bessan Krisztinának, Haczaky János (n) feleségének: Bessan Fruzsínának, Ribyczey Simon (n) feleségének: Bessan Clesulának, Balassy Gergely (n) feleségének: Bessan Borbálának és Somogy Boldizsár (n) feleségének: Bessan Annának rendeli, hogy azokat Moga Judittól visszaszerezzék és egymás között felosszák. (VII. 134^v)

225. 1582. június 11. (f. II. p. Trinit.)

Zazwaros-i Lugassy Mózes és Rybyche-i Rebyczey Simon (nobiles) – a Besan leányok, Nemethi-i Nemes Andrásné Dorotya, Lugassy Mózesné Krisztina, Klopotiva-i Haczaky János felesége: Fruzsina, Rybychey Simonné Clesula, Koloswar-i Balassy Gergely felesége: Borbála és Somogy Boldizsárné Anna nevében – tiltakoznak amiatt, hogy néhai Zabo Miklós (n) özvegye: Teoreok Katalin (n) Coloswar-on levő házát végrendeletében (223. sz.) a jezsuitákra hagyta, s ily módon tett végrendeletét a fejedelemmel meg is erősítette. (VII. 135^r)

226. 1582. június 13. (f. IV. p. Trinit.)

Kovaczhy/Koaczhy Mihály és testvére (fr. cout): Márton (nobiles), Ezten-i néhai Kovaczhy Márton (n) fiai – nővérük (s. cout): Dwly Tamásné Koaczhy Dorotya (n) nevében is – Felseo

Teok-i (Doboka vm) részbirtokukat és More Tamás nevű jobbágyukat, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 32 magyar Ft-ért, szavatosságot vállalva örök áron eladják Totheor-i Totheory Balázsnak (e). (VII. 140^v–141^r)

227. 1582. június 13. (in vigilia Corp. Chr.)

Bothaza-i Hozutelky István (e) – atyafiai (fratres), nevezetesen Erchye-i Toldalagy Balázs (e) fiai: János és György, leánya: Erzsébet, Fratha-i Hozutelky Boldizsár fia: Péter, valamint Fratha-i néhai Hozutelky Ferenc leánya: Borbála nevében is – tiltja a Des-i sókamara kamarását: Gábor deákot (e) egy Bothaza-i (Colos vm) jobbágytelek megvásárlásától és elfoglalásától, Toldalagy Balázst (e) pedig annak eladásától. (VII. 135^v)

228. 1582. június 13. (in vigilia Corp. Chr.)

Bothaza-i Hozutelky István (e) – Hoszwtelky Péter, Hozutelky Ferenc leánya: Borbála, néhai Komyatzegy János (e) özvegye: Bothazy Borbála, Dechey Albert (n) gyermekei: Bálint, István, Imre és Ágota, továbbá Somogy János, Vyd János leánya: Borbála, Zabo Máté felesége: Bothazy Orsolya és fiai: Zabo György, Bertalan és János nevében is – tiltja a Des-i sókamara kamarását: Gábor deákot (e) Bodony György (e) Bothaza-i (Colos vm) birtokrészének megvásárlásától, Bodony Györgyöt pedig annak elidegenítésétől. (VII. 135^v–136^r)

229. 1582. június 13. (in vigilia Corp. Chr.)

Hozutelky István (e) – Dechay Albert fiai: Bálint, István, Imre és leánya: Ágota, továbbá Zabo Máté felesége: Bothazy Orsolya (n) fiai: György, Bertalan és János, valamint Hozutelky Péter (nobiles) nevében is – tiltakozik amiatt, hogy a Des-i sókamara kamarása: Coloswary Gábor (e) deák néhai Bothazy Péternek (e) néhai Komyatzegy János (e) özvegye: Botthazy Margit (n) kezén levő részbirtokát adománylevéllel elfoglalta és most is kezén tartja. Ugyanakkor kijelenti, hogy jogigényüket továbbra is fenntartják. (VII. 136^r)

230. 1582. június 13. (f. IV. a. Corp. Chr.)

Lona-i Kendy Sándor (m) servitora, Szwchak-i néhai Thomory Demeter (e) fia: István (n) tiltakozik amiatt, hogy a Somlyo-i néhai Bathory Kristóf erdélyi vajda által kiállított egyezséglevél (178. sz.) szerint egyfelől Szent Gothard-i néhai Was János (e) leánya, Somlyay Gergely (e) deák jogügyszagató felesége: Was Ágota (g), másfelől az ő testvérei (fr. c): Thomory Pál, Miklós és János (nobiles) egyezséget kötöttek a Georgyffalwa-i (Colos vm) Henke rez-nek nevezett ősi részjóságukról, s ennek értelmében jelenleg Gergely deák birtokolja e jóságot. Egyúttal tiltja testvéreit ősi birtokuk elidegenítésétől, Ágota asszonyt és férjét pedig annak megszerzésétől. (VII. 142^r)

231. 1582. június 15. (f. VI. p. Corp. Chr.)

Horwat Miklós (e) – urai, Ratott-i néhai idősebb Gywlaffy László (m) fiai: István és László (magnificorum) nevében – tiltakozik amiatt, hogy többen maguknak akarják kieszközölni Beoshazy Menyhért (n) Beoshaza (in cottu Zolnok Mediocri) birtokbeli részét. Ezért tiltja István lengyel királyt és Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajdát eme jóság eladományozásától, Beoshazy Menyhértet annak elidegenítésétől, bárki mást pedig a birtok megszerzésétől. (VII. 136^v)

232. 1582. június 20. (f. IV. a. Nat. Joan.)

Wizzentgeorgy-i Makray Bertalan (e) és felesége, néhai Betlen Mihály (e) leánya: Betlen Erzsébet (g) egyezséget kötnek jószágaikra vonatkozóan, minthogy azok hasznát, a távolság miatt nem vehetik. Ennek értelmében Makray Bertalan Nemethi, Nagy Kayan és Hozzwliget (Hunyad vm) birtokbeli részeit, haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon cserébe adta felesége Ipp, Zek és Markosfalwa (Krazna vm) birtokbeli, Ipi rez-nek nevezett ama jószágaiért, valamint azok haszonvételeiért és tartozékaiért, melyeket az anyjától, néhai Sarmasagy Miklósnak (e) feleségétől, néhai Bewdeoskwthy Erzsébettől (g) született leányától: néhai Sarmasagy Ilonától (g) örökölt. — Oklevelüket függőpecsétjükkel erősítették meg. (VII. 136^v–137^r)

233. 1582. június 28. (in vig. Petri et Pauli)

Inaktelke-i néhai idősebb Gereoffi Mihály (e) fia: Ferenc egyezséget köt Sára nevű jegyese apjával: Gereomonastra-i Kabos Gáborral (e) arról, hogy a nevezett Sára házasság előtti vagy utáni magtalan halála esetén a jegyajándékokat természetben, illetve a Kabos Gábor által saját birtokjogai visszaváltására eddig költött 50 Ft-ot készpénzben Kabos Gábornak vagy örökösének visszaszolgáltatja, Gereoffi Ferenc halálával pedig rokonai (fratres) Sára atyafiait összes költségük felől megelégtetik, ellenkező esetben az özvegy ellentmondás nélkül lefoglalhatja elhunyt férje jószágait és azok hasznát veheti. A szerződés megszegője 1000 magyar Ft-on marad, mely a per megkezdése előtt fizetendő. (VII. 129^r)

234. 1582. július 20. (festo die Eliae proph.)

Bykeos-i néhai Zalanchy János (e) özvegye: Banfy Dorottya (g) Gawasdia-i (Karansebes vm) részirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 400 magyar Ft-on elzálogosítja Lugos-i Modlyna Ferencnél (e). Az asszony a zálog idejére szavatosságot vállalt és átadta a jószág felkínálásáról kelt jelentőlevelet is (litteras suas relatorias super ammonitione dictae porcionis possessionarias). (VII. 140^r)

235. 1582. július 23. (f. II. p. Mariae Magd.)

Somlyo-i néhai Feyerwary Tamás (e) deáknak feleségétől, Peres Zsófiától (g) született fia: Feyerwary András (n) apjától örökölt magyarországi és erdélyi javainak gondnokává (curator) anyját nevezi ki, hogy azokat – perekben, vagy azokon kívül – megvédelmezze. (VII. 140^v)

236. 1582. július 25. (in Jacobi ap.)

A kolozsmonostori requisitorok Kendi János (e) kérésére átírják néhai Zent Georgy Péternek néhai Kendy Ferenc (m) erdélyi vajda részére 1558. január 20-án írott kötelezvényét (4. sz.). (VII. 160^r)

A szöveg felett: In nomine Domini amen. Incipit protocolum anni 1582, in festo beati Jacobi apostoli per requisitores Martinum litteratum, Georgium litteratum a S. Joanne et Ambrosium Balasffy de Coloswar conscriptum.

237. 1582. július 25. (in Jacobi ap.)

A kolozsmonostori requisitorok Kendi János (e) kérésére átírják Possay Bertalannak néhai Kendy Ferenc (m) erdélyi vajda részére 1554. március 18-án kiállított kötelezvényét (3. sz.). (VII. 160^r–160^v)

238. 1582. szeptember 9. (ex Doba Minori, apud aedes Gabrielis Dobay, IX. Septembris)
Iloswa-i (Krazna vm) Ilosway Miklós, továbbá a Keozep Szolnok vármegyéből való Nagymon-i Kwssaly Ambrus, Kisdoba-i Zabo György, Adoryan Péter Keozep Szolnok vármegye szolgabírója, Nagydoba-i Nagy Máté és Rwth János bizonyítják, hogy szeptember 9-én (Kis azzonynap wtan walo Wasarnap) kiszálltak Dobay Gábor Kisdoba-i (Keozep Zolnok vm) házához, ahol egyfelől Nagydoba-i (Keozep Zolnok vm) Rwt/Rwth Andrásné Kechkes Anna, másfelől Kis Doba-n lakó Dobay Gáborné Bachmegyey Anna egyezséget kötöttek Kereztwry néhai Nagy Gáspár ama Iloswa, Lompert (Krazna vm), Zakachy/Zakachi és Dershida (Keozep Zolnok vm) birtokbeli részeiről, melyeket halála után fia: András örökölt, aki felett édesanyja, most Dobay Gábor felesége: Bachmegyey Anna gyámkodik. Minthogy „Kechkes Anna azzony... Nagy Gasparral anyawal egy volt”, tehát mindketten Mayadi István leányától: Erzsébettől születtek, az osztatlan anyai jószágból rész illeti meg. Ezért a nevezett jószágokat felosztották, de az osztály alá nem bocsátották ama Iloswa-i, Istwan Lazlo szőlőjének nevezett szőlőt, melyet Bachmegyey Anna gyámként fia részére tartott meg azzal a feltétellel, hogy „mikor az gyermek emberre lezen” felosztják egymás között. A gyermek felnőttéig Kechkes Anna is kapott egy szőlőt a Mocholay határon. Ha bárki a Mayadi nemzetségből, vagy Sombori László, illetve felnőttként Nagy András háborgatja Bachmegyey Annát és férjét birtokukban – 300 Ft kötés terhe alatt – Kechkes Anna a jószágokat újra felosztani köteles, ugyanakkor ez utóbbi idegennek csak akkor adhatja a birtokot, ha előbb azzal Nagy Andrást megkínálta. Kechkes Anna a nevezett kötés alatt ígérte „hogy kaptalanban, wagy iteleo mester eleott lewelet ad erreol az wegezesreol” december 6-ig (Zent Miklos napig), ellenkező esetben Bachmegyey Anna – egy ispánnal és egy szolgabíróval – „mynden perpatwar nelkewl” lefoglalhatja a jószágokat, az egyezés „semmye legyen”, a birtokot pedig, módja szerint atyafián: Nagy Andrásón keresheti. (VII. 142^v–143^v)

Ái a kolozsmonostori requisitorok 1582. december 1-i oklevelében (244. sz.), amely szerint papírra írt, magyar nyelvű eredetijét hat pecséttel erősítették meg.

239. 1582. október 2. (f. III. a. Francisci)

Kwsaly-i Jakabffy Móric (e), Menyeo-i Menyey másként Barbely György (n) által tiltakozik amiatt, hogy öccse (fr. c, natu minor): Kwsaly-i Jakabffy Ambrus (e) saját kezén levő osztatlan részirtokukat, nevezetesen Korpad-on (Colos vm), Bongart-i Pistaky Lukács (e) része mellett, a Geodeor nevű árkon túl, a birtok kápolnája felé (versus capellam) eső hat lakott jobbágytelküket tudta nélkül a nevezett Pistaky Lukácsnak idegenítette el. Ezért tiltja testvérét e jószág elidegenítésétől, Pistaky Lukácsot pedig annak megszerzésétől. (VII. 141^v)

240. 1582. november 2. (f. VI. p. Sim. et Judae)

A kolozsmonostori requisitorok jelentik, hogy a betegsége miatt eléjük járulni képtelen Zabad-i Kornar Mihály (e) kérésére Coloswar-i György deák és Balasffy Ambrus (nobiles) hiteleshelyi kiküldöttek 1582. november 2-án (f. VI. p. Sim. et Judae) kiszálltak a nevezett Kornar Mihály Coloswar-i házához, ahol Kornar és néhai Mindzenty Ferenc (e) özvegye: Horwat Anna (g) bemutatották a nevezett Kornar Mihály előző felesége, az említett Horwat Anna leánya: néhai Mindzenty Katalin (g) javairól felvett magyar nyelvű inventariumot, melyet a requisitorok oklevelükbe foglalnak: „elseobe wacion egy zeold kamoka zoknya torkos, arany keotessel premzett az allya es fely, egy arany zinew dupla taffota haczoka, fekete barsonnyal premzett franczewal, egy kis weress kamoka suba, nestel bellett arany partak wadnak rayta, egy wiselt weress atlacz kis suba, nestel bellett, fekete barsonnyal premzett, egy zeold aranyas atlacz

zoknya wiselt franczewal premzett, egy wiselt feyer kamoka szoknya, egy ezewst lancz eo, egy girasnal teobb, egy ezewst aranyozott pohar egy giranal teobb benne, egy fel kwpackka egy giras, egy giengyeos torok him, egy fatyolka, egy homlokeleo gieongyeos fedelre walo, egy nyakruha arany keotesses, egy eleokeoteo, zederyes hymmel warrott arany keotes benne, egy fatyol ingwall islogos, egy patyolat eleo keoteo, arany zel az allyan, egy patyolat ingwall islogos, egy giolcz ing wall warrott, egy wiselt weress selyemmel warrott ingwall, egy reczes, aranyas eleokeoteo, egy wiselt keoteses ingwall, egy patyolat ingwall, három giolcz lepedeo gallos giolch, hat wazon abrozz, három krakkay abrozz, egy feyer derekaly hay negy nyewsteos, negy wazon kendeo kezkeno es egy giolch, ket fewaly hay weres hymes, egyk keoteses feyer czernawal, ket wankos hay kichin, egy darab sarga wont arany, egy fewaly hay kekes, egy arany fonalbol keoteott nyak rwaha, tizenket on talnyer, tizenket on tal, nyolcz arany gyewrew ky 10 aranyat nyom mind keoweywel eozwe, egykbe rubint wagon, egykbe smaragd, egykbe teobeoly wagon, egykbe ket kys tewrkes, egyk kezfogasos, az teobbibe ninch keo.” A nevezett néhai Mindzenty Katalin és Kornar Mihály leánya: a kiskorú Katalin (n) részére megörzendő ingóságokkal a kislány nagyanyja: Horwat Anna megelégedett. (VII. 152^f–153^f)

241. 1582. november 17. (sab. p. Martini ep.)

Egyfelől néhai Sombor-i Gergelynek feleségétől, Gerend-i néhai idősebb Miklós (e) leányától: néhai Gerendi Zsófiától (g) született fia: néhai Péter fia: egy másik néhai Péter fia: Sombor-i László (e), másfelől nevezett Gerend-i néhai idősebb Miklós fia: néhai Miklós fia: néhai Jakab fia: néhai Péter (e) fia: Gerend-i János, valamint idősebb Gerend-i Miklós fia: Miklós fia: Jakab fia: Péter fia: néhai György fia: Gerend-i Pál (egregii) egyezséget kötnek ama Egerbegy (Thorda vm) határában, az Aranyas folyón épült háromkerékű malmukról, melynek felerésze Sombor-i Lászlót, másik fele pedig Gerendi Jánost és Pált illeti meg. Ennek értelmében a malomkő gerendel-nek nevezett tengelyeinek (lapidum molarium axium trabalium vulgo gerendel appellationum) saját költségén való elkészíttetése mindig Sombor-i Lászlóra hárul, kinek az esküdt molnármesterek (iurati molae magistri) idejében szólnak, hogy a megfelelő időben a helyszínre vitethesse azokat. A gát és a töltés (aggerum, struem, aquarumque retinacula ac id genus aquaticas machinas attineret) karbantartása Gerendi Jánost és Pált illeti, akik – szintén a molnármesterek kérésére – jobbagyaikkal kijavíttatják azokat. A karbantartást elmulasztó fél 100 magyar Ft-on marad, a másik fél pedig, a molnármesterek által megállapított veszteségeit levonhatja az egyezséget megszegő jövedelmeiből. Ugyanakkor kikötik, hogy ha árvíz, más váratlan esemény, vagy a molnármesterek gondatlansága miatt a munkálatokat valamelyik fél elvégezni nem tudja, akkor nem illetik büntetéssel, egyébiránt a javítások elvégzője költségeit a mulasztó fél molnármesterek által megállapított részéből levonhatja. Ha pedig valamelyik fél birtoka több részre oszlana, akkor azok közül mindenik viseli a terheket. A malom egyéb szükségeire a molnármesterek a közös haszonból fordíthatnak, a malomházat pedig – az említett kötés terhe alatt – közös költségen javítják. A malom jövedelmét csak a zeozek-nek nevezett magtár feltöltése után, a felek esküdt embereinek jelenlétében osztják el. (VII. 143^v–144^v)

242. 1582. november 17. (sab. p. Martini ep.)

Gerend-i néhai idősebb Miklós fia: néhai Miklós fia: néhai Jakab fia: néhai Péter (e) fia: Gerend-i János (e) – leánya: Anna nevében is –, továbbá ugyanazon Gerend-i idősebb Miklós fia: Miklós fia: Jakab fia: Péter fia: néhai György fia: Gerend-i Pál (e) – fiai: György és Márton, leánya: Zsuzsanna nevében is – magukra vállalva testvéreik (fr. c): Gerendi István és Péter terheit is, tekintettel arra, hogy atyafiuk (frater): néhai Sombor-i Gergelynek feleségétől, Gerend-i néhai idősebb Miklós (e) leányától: néhai Gerendi Zsófiától (g) született fia: néhai

Péter fia: egy másik néhai Péter fia: Sombor-i/Sombory László (e) a Gerendi jószágok visszaszerzéséért saját költségén pereket folytatott, továbbá elengedte ama 28 Ft-ot, melyet Gerendi Pál a saját szükségére használt, illetve a Gerendi javakból Sombory Lászlónak járó leánynegyedét, úgymint 200 arany Ft-ot, Egerbegy (Thorda vm) határában levő, ama Keozeptho nevű előzőleg lepusztult, de most Sombory László költségén kijavított tó felerészét, melynek másik felét Sombory már előzőleg megkapta, továbbá Gerendi János azon Egerbegy-i jobbágytelkét, melyen Bálint nevű jobbágya lakik, Gerendi Pál pedig az ugyanott levő, Máté molnármester által lakott jobbágytelkét, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt örök jogon Sombory Lászlónak adományozzák, és a nevezett jószágokért szavatosságot vállalnak. (VII. 145^f–145^v)

243. 1582. november 17. (sab. p. Martini ep.)

Szaz Sombor-i Zekel/Zekely Illyés (e) tekintettel arra, hogy felesége, Szentmartonmachkassa-i néhai Lepseny Miklós (e) leánya: Lepseny Anna (g) hosszas betegsége idején türelmesen gondját viselte, Lompert, Septer (Colos vm), Szeokefalwa (Kikelleo vm) és Szaz Sombor (Doboca vm) birtokbeli részeit, továbbá az általa szerzett és épített Szazsombor-i nemesi udvarházát, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt nevezett feleségénél inscribálja, az említett udvarházat 800 magyar Ft-on, felsorolt ősi jószágait 1000 magyar Ft-on, szerzett birtokjogait és javait pedig egyszerű adományként adja. Cserében felesége összes részbirtokát élete végéig 1000 magyar Ft-on nála inscribálja kikötve, hogy a felek halála után jószágaik atyafiaikat illetik. (VII. 158^v és 161^f)

Tévesen bekötve.

244. 1582. december 1. (sab. p. Andreae ap.)

A kolozsmonostori requisitorok bizonyítják, hogy egyfelől Kis Doba-i Dobay Gábor (e) – Kereztwr-i néhai Nagy Gáspár (e) fia: a kiskorú Nagy András (n) nevében –, másfelől Nagydoba-i Rwth András (e) felesége: Kechkes Anna (n) bemutatták az 1582. szeptember 9-én kelt egyezséglevelüket (238. sz.), melyet a requisitorok saját oklevelükbe foglaltak, Anna asszony pedig az abban foglaltakat – 300 Ft kötés terhe alatt – újból megerősítette. (VII. 142^f–143^v)

245. 1582. december 3. (f. II. p. dom. primam Advent.)

Gereomonostra-i néhai Kemeny Ferenc (e) fia: János (e) minthogy hadi szolgálatra Magyarországra indul, és épségben való hazatérte bizonytalan, az alábbi módon rendelkezik jószágairól: Magtalan halála esetére apai javait, úgymint Omboz birtok (Doboka vm) felerészét és az ottani nemesi udvarházat, illetve Bare, Bedech, Jakotelke, Erdeofalwa, Derete, Olah Bikal, Walko és Keleczel (Colos vm) birtokbeli jószágait, valamint bárhol levő nemesi udvarházait 347 magyar Ft értékig édesanyjának, előbb Kemeny Ferenc, majd Balasffalwa-i néhai ifjabb Chereny Pál (e) özvegyének: Zentpali Erzsébetnek (g) vallja, mivel az apja halála után apai jószágai visszaszerzésére saját pénzből 347 Ft-ot költött, és az ő illő felkészítésében is bőkezűen segített. Osztályos atyafiai (fr. generationales) anyját csak a nevezett összeggel rekeszthetik ki birtokából, annak halála után pedig a jószágok – 347 Ft erejéig – Kemeny János rokonait (fratres): Chereny Farkast és Borbálát illessék. (VII. 145^v–146^f)

246. 1582. december 9. (dom. II. Advent.)

A kolozsmonostori requisitorok bizonyítják, hogy a személyesen eléjük járulni képtelen Zabad-i Kornar Mihály (n) kérésére, december 7-én (f. VI. p. Nicolai ep.) kiszállt közülük Coloswar-i György deák és Balasffy Ambrus (nobiles) Kornar Mihály Coloswar főterén levő házához, ahol a városban lakó Rosas János (n) sebész (chyrurgo) és Zakal Benedek (c) jelenlétében felvették végrendeletét. Halála után Zabad (Maros szek) nevű birtokát adják el, annak árából törlesszék adósságait és fizessék ki familiárisait, de a befolyt összegből 400 magyar Ft-ot feleségének: Zan Margitnak rendel, minthogy annak örökségeiből ennyit idegenített el és saját szükségére használt. A jószág árából megmaradt pénzt osszák fel egyenlően Margittól született leánykája: Zsuzsanna, és az előbbi házasságából származó Katalin között, de mivel a birtok mindkét ágat illeti – melyről az oklevelei között levő jelentés is tanúskodik – Zsuzsanna nevű leánya halála esetén annak része anyjára háramlik. Tekintettel arra, hogy felesége hosszas betegsége idején hűen gondozta, jószágán levő allodiumait, úgymint igásmarháit, ménesbéli lovait, ökreit, teheneit és más állatait, továbbá ruházatát, harci és lovasszerszámain, valamint ama kétharmadot (bessem), mely a városi jog és szokás értelmében felesége Coloswar-i javaiból és házából őt megilleti, nevezett feleségének vallja, hogy abból Zsuzsanna nevű leányát is fenntartsa. Rokonának (frater): János deáknak ama magyarországi részét engedi át, amely Suftay (?) Péter Eperyes városában levő házából őt illeti meg, továbbá egy nyergelt és kantárral felszerelt fiatal lovat ad. Végül a végrendelező felsorolta adósságait: Zelemery Péternek (e) 150 magyar Ft-al tartozott, Bornemizza Gergely Coloswar-i polgárnak egy gyűrű árával, 23 Ft-al volt adósa, amiért – mintegy 50 Ft értékben – egy 33 Ft-ot érő gyémántos gyűrűt, egy kis poharat, női ruhacsattokat (fibulas tunicarum muliebrem), kanalakat és kis értékű gyűrűket hagyott, nagybányai (Rivuliensi) Teoreok Ferencnek 12 Ft-al maradt adósa, amiért egy kelyhek-nek nevezett serleget, valamint egy ezüstözött fonalakkból font (ex filis argenteis contextum), mayczos-nak nevezett övet kötött le nála, Wasarhel-i Zekerczes Tamás özvegyének nyolc vagy kilenc Ft-al maradt adósa, Vasarhel-i Keopeczy Lukács özvegyének három Ft-al és néhány dénárral, Chawas-i Balog Ferencnek pedig öt Ft-al tartozott. Emlékezete szerint egyéb adóssága nem maradt. (VII. 146^r–147^r)

247. 1582. december 20. (in vig. Thomae ap.)

Előbb Coloswar-i Iffiu Salatiel, majd Zabad-i Kornar Mihály (n) özvegye: Zan Margit (h) vallja, hogy férje: Kornar Mihály halála után egyetlen kislányát: Zsuzsannát és több adósságát hagyta hátra, Zabad (Maros sz) nevű birtokát pedig 150 Ft-on Naznanffalwa-i Zelemery Péternél (e) kötötte le, aki férje halála után, adóssága fejében a jószágot tartozékaival együtt lefoglalta. A nevezett birtok visszaváltása és férje tartozásainak törlesztése érdekében, három hónapra 200 magyar Ft-ot kölcsönöz a Des-i sókamarástól: Gábor deáktól (e) úgy, hogy az összeget három hónap elteltével forintban vagy tallérokban számolva törleszti, ellenkező esetben Gábor deák lefoglalhatja Zabad birtokát, addig bírhatja azt, amíg a tartozást meg nem fizeti, mely idő alatt az asszony birtokában a háborgatókkal szemben megvédi. Végül Zan Margit kötelezte magát, hogy [1583.] január 1-re (ad oct. Nat. Christi) kötelezvényt hoz Zelemery Pétertől a nevezett 150 Ft átvételéről, és három hónap alatt megegyezik Gábor deákkal a birtok eladásáról, aki eme egyezség által okozott bármilyen kárát az asszonyon keresheti. (VII. 147^v–148^r)

248. [1582]

Bothaza-i Hozzwetlky István (e) tekintettel gyermektelenségére, az erdélyi fejedelem és Colos vármegye ítélőszéke előtti pereiben tanúsított hűséges szolgálataiért Kalotazentkyraly-i Espan

Gáspárnak (e) adományozza örök jogon Bothaza-n (Colos vm) levő, általa saját költségén szerzett lakott és lakatlan jobbágytelkeit, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt. — *Kancelláriai jegyzet: Extradatae.* (VII. 144^v)

A bejegyzés vége hiányzik. A cím szerint az adomány a berendi részjószágra is vonatkozott.

249. 1583. január 9. (IX. Ianuarii)

Zamosfalwa-i néhai Mykola Ferenc (e) fia: Mykola János (n) tiltakozik amiatt, hogy Zamosfalwa-i néhai Mykola Farkas (e) egyezséget kötött feleségével, s azt végrendeletében is megerősítette. (VII. 151^r)

250. 1583. január 17. (f. V. a. Priscaë virg.)

Deche-i Dechey Mihály (e), hogy törleszthesse ama 300 Ft-ot, melyet hosszas pereskedés után, közbírák előtt kötött egyezségük értelmében néhai idősebb Hozzwazay Ferenc fiának: ifjabb Hozzwazay Ferencnek (n) kell fizessen mivel annak ingóságait gyámnak rendelt testvérei (fr. c): néhai Dechey János és Imre (egregii) eltulajdonították, birtokaiban kárt okoztak, s e kár megtérítése nevezett testvérei jószágaival együtt reá háramlott, 300 magyar Ft-ot kölcsönöz Toteor-i Toteory Balázstól (e) azzal a feltétellel, hogy a kölcsönt [1583.] június 24-ig (ad Nat. Joan.) törleszti, ellenkező esetben Toteory vagy örökösei ellentmondás nélkül zálogba foglalhatják Magyar Kara-n (Colos vm) levő részbirtokát annak tartozékaival együtt. Ha a jószágot Toteory lefoglalja, Dechey Mihály megvédelmezi annak birtokában. (VII. 148^r–148^v)

251. 1583. január 17. (in Antonii conf.)

Crazna vármegye alispánja: Iloswa-i Zemleny János (e) – feleségétől, Sarmasag-i néhai Walkay Bálint (e) leánya: néhai Ágota (g) leányától: Mechkiny [?] Katalintól (g) született fia: András és hajadon leányai: Zsuzsanna és Zsófia nevében is – a nevezett Walkay Bálint ama Sarmasag-i (in cotta Zolnok Mediocri) nemesi telkét, melynek hasznát sem ő, sem elődei nem vették, haszonvételeivel és tartozékaival együtt örök jogon cserébe adja Sarmasag-i Sarmasagy Mihálynak (e), aki ezért – testvérei (fr. cout): János, Gábor, Gáspár, György és Elek nevében is – azon Sarmasag-i, Sarmasagy Miklós (e) jobbágya: Zabo Antal háza, illetve Sarmasagy Gábor (e) jobbágya: néhai Kalazteleky Bálint puszta telke mellett levő, Berkes Tamás és gyermekei által lakott jobbágytelkét adja, amely a nevezett testvéreivel való osztály során neki jutott, haszonvételeivel és tartozékaival együtt. A felek kölcsönösen szavatosságot vállaltak. (VII. 157^v–158^r)

252. 1583. január 17. (in Antonii conf.)

Czegeo-i Kechety István (e) visszavonja és érvénytelennek nyilvánítja ama egyezségét, melyet az elmúlt években testvéreivel: Kechety Lászlóval (e) és nővéreivel (s. natu maioris), Walko-i Walkay András (e) feleségével: Kechety Zsófiával (g) együtt mostohaapjával (vitricum): Czegeo-i Balog Imrével (e) kötött arról, hogy bizonyos erdélyi jószágait életé végéig anyjuknak, a nevezett Balog Imre feleségének: Kanthor Magdolnának (g) vallották. (VII. 158^r)

253. 1583. január 18. (f. VI. p. Anthonii ab.)

Zylwas-i néhai Zylwassyy Sebestyén (n) leánya, Zylwas-i néhai Zabo Pál (n) özvegye: Zylwassyy Katalin (n) Zylwas és Zeleste (Thorda vm) birtokbeli részeit, valamint Zylwas-on általa és férje által épített nemesi udvarházat, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 210 magyar Ft-on –

melyből 150 Ft-ot már előzőleg kézhez vett – szavatosságot vállalva zálogba veti Torda vármegye ispánjánál: Zylwas-i Kezelechky/Kezelychky Imrénél (e). (VII. 139^r–139^v)

254. 1583. február 28. (XXVIII. Februarii)

Kolos mezőváros esküdt polgárai: Imre deák és Czyako Máté (prudenti circumspecti) – a mezővárosi közösség nevében – tiltakoznak amiatt, hogy Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajdát beiktatták Olah Kara (Colos vm) egészbirtokba, noha annak nincsenek pontosan kijelölt határai, hanem azt Kolos mezőváros határában telepítették (possessio illam nullum limitatum, precisum et sequestratum habeat territorium, sed omnino intra veras metas et territorio dicti oppidi Kolos situm et aedificatum, incolaeque illius ex territorioque ipsorum vixerint). Ezért a területet csak azon a jogon engedik át a Karaiaknak, amely szerint azt eddig – fizetség ellenében – használták. (VII. 151^r)

255. 1583. március 5. (f. III. p. Oculi)

Mako-i Nagy Márton fia: Márton (n) nyugtatja Coloswar-i néhai Kalmar László fiát: Pétert (n) és feleségét: Katalint arról, hogy atyafia (fr. generationalis), Bihar vármegye egykori adószedője (exactor): Chanad-i néhai Gergely (e) deák által végrendeletileg reá hagyott javakból, úgymint a Warad-i Hegy wta nevű szőlőhegyen levő ültetett szőlőből, 160 Ft-ból, egy körte alakú, virágokkal díszített (instar pyri fabrefacto ac floribus ornato) aranyozott ezüst pohárból Gergely deák örököse, a nevezett Kalmar Péter átadta az említett poharat és 100 Ft-ot. (VII. 148^v–149^r)

256. 1583. március 9. (sab. a. Laetare)

A kolozsmonostori requisitorok bizonyítják, hogy Twson-i Teoreos Márton (e) kérésére március 9-én (sab. a. Laetare) kiszállt közülük Coloswar-i György deák és Balasffy Ambrus (nobiles) Welcer Lőrinc (c) varga (sutor) Coloswar-i házához, ahol írásba foglalták a nevezett Teoreos Márton végrendeletét, aki az alábbi javairól rendelkezett: Coloswar városában, Segeswary Antal (c) szücs kezénél volt négy nagy, serleg-nek nevezett pohara, két közepes [nagyságú] pohara, egy aranyozott kancsója (semicantharum), egy aranyozott kardja, egy ezüstözött bárdja, 500 magyar Ft készpénze letétben (in arca), egy farkasbőrből készült subája, négy közepes óntálja, hat ónpalackja, öt ezüstkanala, egy kozoro-nak nevezett koronája, egy pár páncélkesztyűje; Halmagy Mihály (e) deáknál szintén 500 magyar Ft-ja, egy farkasbőrös gránát köpönyege, egy gránát dolmány-a, egy gránát felsőruhája, farkasbőrei, egy farkasbőr felsőruhája, egy gránát mentéje, egy bagazya-s török vászna, egy bonchok-nak nevezett szügyelője, egy négy Ft-ot érő aranyozott pajzsa, egy babos zeonyeg-e és két ládája a felsorolt ingóságokkal. Ménesbeli lovai Argios birtokon, Halmagy Mihály gondviselése alatt vannak, Twson-i (Colos vm) házánál pedig 10 ökre, 14 tehene és borjúja, 16 disznója, továbbá több mint száz juha, illetve egy rókabőrös skarlát ruhája, egy rókabőr felsőruhája, egy vas mellvértje, egy vértje, egy pár páncélkesztyűje (manicarum loricalium), öt harci sisakja és szintén annyi puskája, továbbá házi eszközei vannak. Ezekon kívül Kolozsváron (Claudiopoli) van még három kocsilova és két poroszka lova (tres equos essedarios, duos equos gradarios). A nevezett Antal szücs 74 Ft-al adósa, melyből 8 Ft-ot és 30 dénárt törlesztett, a maradékból pedig Teoreos Márton – tekintettel vendégszeretetére – annyit engedett el, hogy csak 50 Ft-ot kell visszafizessen. Coloswar-i Rosas János borbély (barbitonsor) nála kötötte le 25 Ft-on három gyűrűjét, ezen összeg felerészét elengedi, minthogy betegsége idején gondját viselte. Ezekon kívül a nála levő 84 arany Ft-ból 32 Ft-ot Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajdának rendel, az említett aranyozott kardját és ezüstözött bárdját Fogaras vára praefectusának: Horwat Kozmának (e) hagyja, bagazia-s gránát köntösét Halmagy Mihálynak rendeli, Twson-i nemesi udvarházát és házi eszközeit pedig egyedül rokona (frater):

Balashazy Pál örökl. Összes többi ingóságát atyafiai (fratres suos): a nevezett Balashazy Pál és Szilag-i Balog András osszák két egyenlő részre. (VII. 149^r–150^r)

257. 1583. március 13. (f. IV. a. Judica)

Egyfelől a Des-i sókamara praefectura: Coloswar-i Gábor (e) deák, másfelől előbb Coloswar-i Iffiw Salatiel (c), majd Zabad-i néhai Kornar Mihály (e) özvegye: Zan Margit (h) egyezséget kötnek ama 200 magyar Ft felől, mellyel az özvegy Gábor deáknak tartózott, s melyet Margit asszony három hónappal ezelőtt kölcsönzött azért, hogy a Kornar Mihály által elzálogosított Zabad (Maros sz) nevű birtokot visszaváltsa. Minthogy a nevezett jószágot a három hónap letelte előtt tőle újból törvénytelenül elvették, a kitűzött határidőre a kölcsönt nem tudta visszaadni, s ezért újabb határidőt kért Gábor deáktól, vállalva, hogy a nevezett összeget április 24-ig (Georgii militis) törleszti, ellenkező esetben a kölcsön kétszeresével, úgymint 400 magyar Ft-al marad adósa Gábor deáknak, aki tartózása fejében lefoglalhatja Margit asszony első férjétől örökölt, Coloswar főterén levő házának ama alsó részét (inferiorem ordinem), amely Bwday Tamás (c) épületeitől jobbra található és a ház udvaráig tart (contiguae aedibus circumspecti Thomae Bwday et ingredientibus ad dextram sita esset, porrigeretque se usque ad aream domus subdialem), s amelyben jelenleg Zakall Benedek (c) aranyműves (aurifaber) lakik. A házrészt Gábor deák ellentmondás nélkül egy évig birtokolhatja és hasznát veheti, a foglalástól számított egy év elteltével az asszony az említett 400 Ft-al jószágát bármikor visszaválthatja. (VII. 150^r–150^v)

258. 1583. március 17. (Judica)

[A kolozsmonostori] requisitorok előbb Coloswar-i néhai Iffiu Salatiel (n), utóbb Zabad-i néhai Kornar Mihály (e) özvegye: Zan Margit (h) kérésére második férjétől született leánya: Zsuzsanna életkorát öt hónapra becsülik. (VII. 152^r)

259. 1583. március 21. (f. V. a. Palmarum)

Balashazy Pál (n) szavatosságot vállalva nyugtatja a Coloswar városában lakó Segeswary Antal (c) szücsöt afelől, hogy a rokona (frater): Thwson-i néhai Teoreos Márton (e) által a nevezett Segeswary Antalnál letétbe helyezett ingóságokból átvette a Teoreos Márton végrendelete értelmében őt megillető részt. (VII. 161^r)

260. 1583. április 9. (f. III. p. Quasimodo)

Koloswar királybírója: Volphard István (prudens, c) – Koloswar város közössége nevében is – tiltakozik amiatt, hogy Dessy/Desy Máté (n) által bemutatott, néhai Sos Máté ellenében kiállított fejedelmi ítéletlel értelmében, melynek részbeni végrehajtását – a nevezett néhai Sos Máté vagy özvegye javaiból való elégtételt – Dessy Máté kérte, de minthogy az sem Sos Máté, sem özvegye ingóságait nem lelte, a bírák és az esküdt polgárok az ítéletlevelet nem hajthatták végre. Dessy Máté a hiteleshelyen feleségét: Rado Katalint képviselte. (VII. 151^v)

261. 1583. április 12. (f. VI. a. Miseric.)

A kolozsmonostori requisitorok Zentlazlo-i néhai Kamwthi/Kamwthy Balázs (e) özvegye: Szent Georgy Erzsébet (g) nevében megjelent officialis: Domony/Domoni Jakab (n) kérésére, az oklevél védelme érdekében átírják a nevezett Kamwthy Balázs 1580. november 1-én kelt végrendeletét (150. sz.). (VII. 153^r–154^v)

262. 1583. április 24. (in arce Wech, f. IV., seu in Georgii)

Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda ítéletlevele, amelyben a megbízott bírák által hozott ítélet értelmében (iuxta arbitrativam judiciariamque deliberationem commissariorumque suae celsitudinis), az ítélettel kiállításától számított negyvenedik napon, Coloswar városában a requisitorok előtt való eskütételre kötelezik Bogath-i Bogathy András (e). Bogathy András Wech vári praefectussága idején elkövetett vétkei ügyében, ura: Dobo Ferenc és felesége: Kerecheny Judit által felhozott vádakra kell esküvel megfeleljen, az első vád esetében harmadmagával, a második esetében pedig tizenkettedmagával. (VII. 155^v)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1583. június 3-án kelt oklevelében (265. sz.), amely szerint eredetije papírra írt, vörös színű bírósági pecséttel megerősített pátenens.

263. 1583. május 23. (f. V. p. Pentec.)

Horvat-i néhai Peres Gáspár (e) fia: Márton tekintettel sebészként tanúsított szolgálataira (chirurgica eiusdem curatione qua ipsum Martinum... plurimis et lethalibus sauciatum vulneribus diligentissime curasset), 200 magyar Ft-on örök jogon Pax-i Borbély (Barbitonsor) Jánosnak (h) inscribálja Krazna mezővárosban (Crazna vm) levő, az oltárigazgatóságának nevezett (vulgo magistri altaris appellatam) ama nemesi telkét, amely a mezőváros Derek wczának (áthúzva!) nevezett fő utcáján, Pandy Miklós (n) és Somlyo-i Bathory István (s, m) jobbágya: Kalmar János házainak szomszédságában található, az ahhoz tartozó – Bathory István pusztája mellett levő – szántófölddel, továbbá a mezőváros határában, a Zewle mala nevű szőlőhegyen ültetett szőlővel együtt úgy, hogy őt és mindkét nemű örökösait a nevezett nemesi telekben felszabadítja (in dicta sessione nobilitari libertasset). Az adomány feltételeként kiköti, hogy Borbély János élete végéig szolgálja, atyafiai pedig csak az említett összeggel rekeszthetik ki őt és örökösait birtokából. — Kiváltságlevelüket függőpecsétjükkel erősítik meg. (VII. 154^v–155^r)

264. 1583. május 29. (f. IV. a. Corp. Chr.)

Lona-i Kendy Sándor (m) tanácsúrnak és Belső Szolnok (Zolnok Interioris) vármegye ispánjának servitora, Zwchak-i néhai Thomory Demeter (e) fia: István (n) visszavonja és érvényteleníti testvéreinek (fr. c): Thomory Miklósnak, Pálnak és Jánosnak (nobiles) ama egyezségét, melyek azok az elmúlt években meggondolatlanul kötöttek Somlay Gergely (e) deák jogügyigazgató feleségével, Zent Gotthart-i néhai Vas János (e) leányával: Vas Ágnessel (g), Georgfalwa-i (Colos vm) Henke resz-nek nevezett ősi birtokrészükről, és amely értelmében Ágnes asszony a jószágot jelenleg is birtokolja. Ugyanakkor tiltja nevezett testvéreit a jószág elidegenítésétől, Ágnes asszonyt és férjét annak megszerzésétől. (VII. 171^v)

265. 1583. június 3. (II. die depositionis juramentalis)

A kolozsmonostori requisitorok bizonyítják, hogy Ruzka-i Dobo Ferenc (m) és felesége: Kerecheny Judit (g, m) ügyvédje: Mikhaza-i Zychy János (e) június 2-án (dom. prima Trinit.) felmutatta Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda 1583. április 24-én kelt ítéletlevelét (262. sz), amely értelmében Bogathy András ugyanazon a napon harmadmagával, úgymint Szwchak-i Sandorhazy Andrással és Nagy Gergellyel (nobiles) letette az előírt esküt arról, hogy Dobo Ferenc és felesége Wech várához tartozó jobbágysai szabad akaratukból, Bogathy András kérésére szállítottak fát annak ítéletlevelben megnevezett házaihoz, nem pedig erőszak által kényszerítve. Ugyanakkor az ellene felhozott második vádpontra tizenkettedmagával, azaz Mera-i Erdeos György és Somay Mihály, Szwchak-i Sandorhazy István, Waryw Jakab és Gebart

János, továbbá Kyde-i Demyen Benedek, Sos Gergely, Egyed Gáspár, Illyes János, Demyen Péter és Hwzar András (nobiles) társaságában esküt tett arról, hogy amíg Wech vára praefectura volt, Dobo Ferenc és felesége állítása ellenére, nem talált semmilyen kincsekkel vagy drágakövekkel teli ládát, s nem vitte azt el a maga számára. A pecsétfülvel (capite sigilli) megerősített ítéletlevelet visszaadták Zychy Jánosnak. (VII. 155^v–156^f)

266. 1583. június 3. (f. II. p. dom. primam Trinit.)

Rwzka-i Dobo Ferenc (m) és felesége: Kerecheny Judit (m) servitorai: Mikhaza-i Zychy János és Wech-i Georeog Tamás (egregii) – uruk és felesége nevében – tiltakoznak amiatt, hogy a kitűzött napon, azaz június 2-án (dom. prima Trinit.) – [a kolozsmonostori requisitorok] által kiállított oklevél (265. sz.) értelmében – Bogathy András eskütársaival együtt esküt tett az ellene Dobo Ferenc és felesége által felhozott vádakról, vagyis arról, hogy Wech-i praefectussága idején a várhoz tartozó jobbágyokkal fát szállítatott, továbbá egy bizonyos kincsesládát eltulajdonított. (VII. 156^f–156^v)

267. 1583. június 4. (f. III. p. dom. primam Trinit.)

Ratoth/Ratott-i néhai Gywlafy László (m) fiai: István és László (magnifici) familiárisuk: Wynemethy István (e) által tiltják a lengyel királyt és Erdély fejedelmét néhai Beoshazy Menyhért (e) Beoshaza-i (in cottu Zolnok Mediocri) jószágának eladományozásától, Horwat Jánost és Andrást (nobiles), továbbá Beoshazy Menyhért özvegyét: Sombory Katalint (n) annak megszerzésétől. (VII. 156^v–157^f)

268. 1583. június 12. (f. IV. p. Medardi ep.)

Néhai Puskas Gergelynek feleségétől, Bothaza-i néhai Bothazy Pál leányától: Bothazy Zsófiától (n) született leánya, Bothaza-i néhai Zabo Máté (n) özvegye: Bothazy Orsolya (n) Bothaza (Colos vm) birtok végében, néhai Gal Imre (pr) háza közelében levő ama puszta nemesi telkének felerészét, amely a Chorong rez-hez tartozik, szavatosságot vállalva két és fél Ft-ért örök áron eladja Gábor deáknak (e), a Des-i [só]kamara praefectusának. (VII. 161^v–162^f)

269. 1583. július 4. (f. V. p. Visit. Mariae)

Felseo Balasffalwa-i Chereny Márton (e) – néhai Chereny Györgynek (e) feleségétől, Gywla-i néhai Walkay Márton (e) leányától: Walkay Klárától (g) született leányai: Katalin és Luca (generosae), továbbá Bykal-i néhai Vitez Gábornak (e) feleségétől, néhai Walkay Márton leányától: Walkay Ágotától (g) született fiai: Bikal-i Witez András, Miklós és Ferenc (egregii) nevében is – tiltakozik amiatt, hogy Keczeleczy Szylwassy Imre (e) Boldocz (Thorda vm) birtok végében levő, eddig lepusztult tavukat feltölteni és javítani kezdte (aggerare, reparare et restaurare cepisset). Ugyanakkor tiltja a nevezett Szylwassy Imrét a tó elfoglalásától, kijavításától és használatától. (VII. 162^v)

270. 1583. augusztus 12. (XII. Augusti)

Lona-i Kendy Sándor (m) erdélyi praeses servitora, Zwchyak-i néhai Thomory Demeter (e) fia: István (n) visszavonja és érvényteleníti, azon 1581-ben kelt egyezséget (195. sz.), melyet – amikor ő még nem érte el teljeskorúságát – testvérei (fr. c): Thomory Miklós, Pál és János meg gondolatlanul kötöttek Somlay Gergely deák jogügyigazgató feleségével, Zent Gotthard-i Vas János (e) leányával: Vas Ágnessel (g), Georgfalwa-i (Colos vm) Henke resz-nek nevezett

birtokrészükről, és amely értelmében Ágnes asszony a jószágot jelenleg is birtokolja. (VII. 171^r–171^v)

271. 1583. szeptember 16. (f. II. p. Exalt. cr.)

Egyfelől Valko-i Miklós (e), másfelől Gereomonosra-i néhai Kabos Ferenc (e) özvegye: Kemeny Anna (g) kiegyeznek ama perükben, amely néhány évvel ezelőtt indult, mivel Anna asszony férje Valko és Gereomonosra közötti határ megállapításakor többedmagával lerohanta a nevezett Valko-i Miklóst és pertársait, amiért férjét fő- és jószágvesztésre ítélték. Utóbb, mielőtt a per a végéhez ért volna, Kabos Ferenc meghalt, az ügy pedig – jószágaival együtt – fiára: Kabos Istvánra maradt, aki viszont Valko-i Miklóssal pereskedni nem tud. Ezért a felek – fogott bírák közbenjárására – egyezséget kötöttek, amely szerint a nevezett István Valko-i Miklós perköltségeiért 50 magyar Ft-ot fizetett, amiért Miklós lemondott a per folytatásáról, az ügyre vonatkozó okleveleket pedig érvénytelennek nyilvánította. (VII. 178v)

Megcsonkult papíron.

272. 1583. szeptember 25. v. október 2. (f. IV. a. vagy p. Michaelis)

Egyfelől Maroth-i Nagy Mihály (e), másfelől felesége, néhai Zele Márk (e) leánya, előbb Pap László, majd Haroklyany István (egregiorum) özvegye: Zele Orsolya (g) gyermektelenségükben végrendeletileg kölcsönösen örökösüknek vallják egymást. Ennek értelmében Nagy Mihály halála esetén az ő Waydahaza (Doboca vm) és Berend (Colos vm) birtokbeli részei, valamint Karazna mezővárosi (Karazna vm) nemesi udvarháza, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt feleségére háramlanak, annak halála után pedig Maroth-i néhai Nagy Gáspár fiát: Mihályt (n), annak halálával Mogioros-i néhai Fichor Mátyás fiait: Pétert, Gábort és Boldizsárt, valamint örököseiket illetik. Az említett nemesi udvarházat felesége ugyanazon a jogon birtokolhatja, ahogyan azt neki István lengyel király és erdélyi fejedelem, valamint Somlyo-i Bathory Kristóf 60 Ft-on inscribálták. Cserében Zele Orsolya Magyar és [Olah] Peczel-i, továbbá Felseo és Also Sereden-i (Karazna vm) részbirtokait, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt 2000 magyar Ft-on férjénél inscribálja, kinek halála után a jószágok az asszony atyafiait illetik. (VII. 179v)

273. 1583. október 26. (in Demetrii mart.)

Harinna-i Farkas Miklós (e) – bátyja (fr. natu maiori): Harinna-i Farkas János nevében is – tiltakozik amiatt, hogy István lengyel király Ida (Colos vm) nevű egészbirtokot Bornemizza Jánosnak és Györgynek (egregiis), Katona-t (Colos vm) pedig, az ott levő nemesi udvarházzal együtt Ebesffalwa-i Apaffy Gergelynek (e) adományozta, és őket már be is iktatták ezen jószágokba. Ezért tilja a lengyel királyt a birtokok eladományozásától, Bornemizza Jánost és Györgyöt, továbbá Apaffy Gergelyt azok megszerzésétől. (VII. 162^f)

274. 1583. október 28. (in Sim. et Jud.)

Egyfelől Nagy Barcha-i néhai Barchay Gáspár (e) fia: János, másfelől Manyk-i Ztrygy János (e) egyezséget kötnek ama Ztroyafalwa-ra másként Petryn-re (Huniad vm) vonatkozó kiváltságlevelek felől, melyeket a nevezett Ztrygy János igényelt Barchay Jánostól, jogai érvényesítése végett. Ennek értelmében Barchay János átadta a nevezett okleveleket, Ztrygy János pedig – 500 magyar Ft kötés terhe alatt – kötelezte magát, hogy ama Lonka, Zent Imre és Ztroyafalwa (Hwnyad vm) birtokbeli részekben, melyeket Barchay János birtokol, sem őt, sem

örökösait nem fogja háborgatni, továbbá, mihelyt valamit visszaszerez mások kezén levő Ztroyafalwa-i birtokjogaiból, a visszakapott jobbágyok közül kettőt a maga részére, Lonka-i birtokára választ ki, kettőt pedig a többi jobbágy közül Barchay János kiválszthat és birtokolhat, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt. (VII. 163^r)

275. 1583. november 3. (dom. p. Omn. sanct.)

Pokafalwa-i Nagy Gáspár (e) azon [Gyula]fehérvár falain belül levő, kőből épült kanonokházát (domum suam lapideam canonicalem), amely a [gyula]fehérvári (AlbTr) káptalanhoz tartozott és amelynek szomszédságában Kowachyochky Farkas (m) kancellár és praeses valamint Boronkay László (e) házai, szemben pedig a kanonoki templom (ex opposito templi canonicali) állanak, 200 magyar Ft-ért örök áron, tartozékaival és a királyi joggal együtt, szavatosságot vállalva eladja Sombor-i/Sombory László (m) praesesnek. A nevezett házat néhai II. János király adományozta Vysseleny Miklós ítélőmesternek, Tethey Lőrinc királyi jogügyigazgatónak (directori causarum regiarum) és Czyereny Istvánnak (egregii), majd az ítélőmester a többiek részeit felvásárolta és a jószágot testvéreinek: Vysseleny Ferencnek (e) adta, aki az akkori erdélyi vajdától, István lengyel királytól új adomány címén, a királyi joggal együtt magának kieszközölte és 150 magyar Ft-ért eladta a néhai fejedelemnek, Somlyo-i Bathory Kristófnak, aki azt hűséges szolgálataiért örök jogon a nevezett Nagy Gáspárnak adományozta. (VII. 170^v–171^r)

Regesza: ErdKápJkv VIII/1. 355. sz.

276. 1583. november 4. (f. II. p. dom. XXIII. p. Trinit.)

Krazna-i Orgonas másként Zabo Mátyás (n) – felesége: Katalin (n), valamint attól született fiai: Ferenc, Gáspár, Miklós és János nevében is – tiltakozik amiatt, hogy Zegegy Anna [1580.] augusztus 10. körül tett bevallásában (138. sz.) – nevezett felesége és fiai örökösödési jogának sérelmével – saját férjét vallotta egyedüli örökösének. Ezért tiltja a nevezett Zegegy Annát férje javára való végrendekezéstől, Nagy Gáspárt és bárki mást az említett jószágok elfoglalásától és használatától. (VII. 164^r–164^v)

277. [1583.] november 7. (f. V. p. Emerici ducis)

[Báthori Zsigmond erdélyi vajda] ítéletlevele Sombory János és Balatffy Borbála, illetve Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowy Zsigmond közötti osztály ügyében. (VII. 174^r)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1583. december 23-án kelt oklevelében (290. sz.), amely szerint eredetijének külzetét a konvent pecsétfőjével látta el.

278. 1583. november 8. (f. VI. a. Martini)

Monostorzeg-i Kwn Gáspár (e) tiltakozik amiatt, hogy Karansebes-i Martyth János (n) 1582. február 15-én kelt bevallásában (204. sz.) – az ő hiányában és akaratán kívül – végrendeleti gyámnak jelölte. (VII. 164^r)

279. 1583. november 9. (sab. a. Martini)

Lona-i Kendy Sándor (m) erdélyi praeses ama Geocz-i (Doboca vm) négy lakott jobbágytelkét, melyeknek lakói összesen nyolc igavonó marhát bírnak, haszonvételeikkel és tartozékaikkal

együtt elcseréli Felseo Balasffalwa-i néhai Chereny György (e) leánya, előbb néhai Sztrigy Mihály, majd Manik-i néhai Kwn Ferenc (egregii) özvegye: Chereny Klára (g) és fiai: Sztrigy János, illetve Kwn Bálint Geztragy (Colos vm) nevű birtokának és az ottani nemesi udvarháznak felerészeivel, továbbá azok tartozékaival és haszonvételeivel. Az asszony és fiai azért cserélik el Geztragy-i jószágait, minthogy azok a távolság miatt számukra hasznavehetetlenek, és egyúttal arra is ígéretet tesznek, hogy a félbirtokra vonatkozó okleveleiket is Kendy Sándor kezéhez adják. Egyúttal mindkét fél szavatosságot vállalt. (VII. 164^v–165^v)

280. 1583. november 9. (sab. a. Martini)

Czeztve-i néhai Myske Imre (e) fia: András, hogy fedezze testvére (s. cout): Myske Katalin (n) Tott Balázssal (e) való házasságára és ruházatára szánt költségeit Czetelke és Bald (Colos vm) birtokbeli részeit, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt, szavatosságot vállalva 150 magyar Ft-ért örök áron eladja Vysselen-i/Vysseleny Miklós (e) erdélyi ítélmesternek. (VII. 170^r)

281. [1583.] november 12. (f. III. a. Elizab.)

Bevállás a Sombory János és Balatffy Borbála, illetve Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowy Zsigmond közötti osztály ügyében. (VII. 174^r)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1583. december 23-án kelt oklevelében (290. sz.), amely szerint eredetije pátens oklevél.

282. 1583. november 14. (f. V. p. Martini)

Egyfelől Also Jara-i Bagameri/Bagamery György (e), másfelől Zylwas-i Keczeleczy András (e) egyezsége jutnak ama perükben, amely Bagamery György házának Keczeleczy András általi erőszakos elfoglalása és személyének megsebesítése okán indult. Bagamery nagyobb hatalmaskodás ügyében Keczeleczy Andrást az ítélszék elé idéztette, ahonnan a per Somlyo-i néhai Bathory Kristóf erdélyi vajda személyes jelenléte elé került, majd ott Keczeleczy Andrást fő- és jószágvesztésre ítélték. Ezek után, amikor Bagamery végre akarta hajtatni az ítéletet, Keczeleczy ezt megakadályozta, amiért az ügy újból Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda elé került, ahol – fogott bírák által – az alábbi egyezséget kötötték: Keczeleczy András Bagamery György vérének ontásáért és megsebesítéséért ama Felseo Jara-i (Thorda vm) három jobbágytelkét, amelyeken Nagy Balázs, valamint Swky István és fiai laknak, az egyikről pedig Swky András nevű jobbágya és gyermekei Colos mezővárosba szöktek, a jobbágyok visszakövetelési jogával, illetve haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt, továbbá Boldocz-on (Thorda vm) feleségével, előbb Szentmihalyffalwa-i néhai Warffalwy Sebestyén özvegyével: Chany Sárával közös jobbágyát: Orros Antalt és gyermekeit, valamint öccsét (fr. natu minore): Orros Mártont, illetve néhai Orros János házának felerésztét tartozékaival együtt örök jogon átengedi Bagamery Györgynek, akit ha birtokában megvédelmezni nem tudna, Keczeleczy András közbírák által felbecsült, azonos értékű jobbágytelkeiből magának foglalhat, 1000 magyar arany Ft kötés terhe alatt. Végül perükkel kapcsolatos okleveleiket semmisnek nyilvánítják, Bagamery György pedig, ha újra felvenné a pert, 1000 magyar arany Ft-on maradjon. (VII. 166^r–167^r)

283. 1583. november 14. (f. V. p. Martini)

Egyfelől Also Jara-i Bagamery György (e), másfelől Szylwas-i Keczeleczy András (e) egyezsége jutnak ama perükben, amely Bagamery György házának Keczeleczy András általi

erőszakos elfoglalása és személyének megsebesítése okán indult. Keczeleczy András Bagamery György vérének ontásáért és megsebesítéséért ama Felseo Jara-i (Thorda vm) három jobbágytelkét, amelyek közül kettő népes, az elszökött jobbágyok visszakövetelési jogával, illetve tartozékaikkal együtt, továbbá Boldocz-on (Thorda vm) feleségével: Chany Sárával közös jobbágyát: Orros Antalt és gyermekeit, valamint testvérét: Orros Mártont, illetve néhai Orros János házának felerészét tartozékaikkal együtt örök jogon átengedi Bagamery Györgynek. Ezenkívül Keczeleczy András kötelezte magát, hogy szeptember 29-ig (ad Michaelis) 200 magyar Ft-ot fizet Bagamerynek, ellenkező esetben az behajthatja rajta az 1000 magyar arany Ft-os bírságot, ha pedig Bagamery időközben meghalna, a 200 Ft azt illeti, akire Bagamery végrendeletében hagyja. (VII. 167^r–167^v)

284. 1583. november 14. (f. V. p. Martini)

Aleor-i Herczeg Pál (e) perei folytatásában tanúsított hűséges szolgálataiért jóváhagyja ama adásvételt, amely értelmében Trawa János (e) megvásárolta az általa korábban Kozorowith Farkasnak (e) adott Aleor-i (in cottu Zolnok Interiori) nemesi udvarházát, melynek szomszédjai nyugat felől Herczeg György (e), kelet felől pedig Denge Demeter (n) jobbágya: Eory István házai. Cserében Trawa János kötelezte magát, hogy Herczeg Pált minden perében ügyvédként segíti, de Herczeg vállalta, hogy tudta nélkül nem köt egyezséget Dees mezőváros bírójával: Zabo Fábiánnal (c). Ha Trawa el akarná idegeníteni a nevezett házat, akkor azzal előbb kínálja meg Herczeg Pált, vagy örököseit, akik az esetleges háborgatókkal szemben birtokában megvédik. Az egyezséget megszegő fél 200 magyar Ft-on marad. (VII. 182^v–183^r)

Részben megcsonkult papíron.

285. 1583. november 16. (sab. a. Elizab.)

Egyfelől Ozd-i Balatffy János (e), másfelől Theomeoswary János (c) deák, Des mezőváros esküdt jegyzője – a mezővárosi közösség nevében – egyezséget kötnek Balatffy János ősi szökött jobbágyáról Dicheoszentmarton-i Chazar Kálmán (pr) fiáról: a mezővárosban lakó Chazar másként Warga Györgyről (pr). Miután Balatffy János – az országgyűlés szökött jobbágyokra vonatkozó végzése értelmében – jobbágyát a mezővárosiaktól visszakövetelte, de azok fejedelmi parancsra sem akarták őt visszaadni, a mezőváros bírait és polgárait Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda udvarába idézte, ahol – fogott bírák közbenjárására – a felek egyezsége jutottak úgy, hogy a polgárok Chazar Györgyöt bizonyos összeggel kiváltották földesurától. Ezért Balatffy János Chazar Györgyöt, gyermekeit és utódait a jobbágyi szolgálatok terhe alól mentesnek nyilvánítja. (VII. 165^v–166^r)

286. 1583. november 17. (dom. a. Elizab.)

Néhai Gerend-i Péter (e) leánya, Felseo Balasffalwa-i néhai Chereny István (e) özvegye: Erzsébet (g) – fiai: Mihály és Ferenc, továbbá leánya, Zentpal-i Szentpali János (e) felesége: Katalin nevében is – , hogy gondját tudja viselni birtokainak, illetve, hogy nevezett Chereny Mihály folytathassa néhány éve elkezdett tanulmányait (caussa promotionis studiorum dicti Michaelis Chereny, iam aliquot annos peregrini in locis operam bonis litteris navantis) Egerbegy-i (Thorda vm) részbirtokát, haszonvételeivel és tartozékaival együtt 300 magyar Ft-on leköti Sombor-i László (m) erdélyi praesesnél. Ha Sombor-i Lászlót birtokában nem tudná megvédelmezni, akkor az magának azonos értékben jószágából zálogba foglalhat. (VII. 169^r–169^v)

287. 1583. november 20. (f. IV. p. Elizab.)

Zentiwan-i Kendy/Kendi János (m) vallja, hogy első feleségétől, Malomwiz-i néhai Kendeffy János és felesége, Lak-i néhai Bakytth Pál (m) leánya: néhai Bakytth Margit (g, m) leányától: néhai Kendeffy Annától (g) egyetlen leánya: Kendy Anna maradt életben, akit kérésükre Rewa-i Reway Ferenchez (m) és feleségéhez, Lak-i néhai Bakytth Péter (m) leányához: Bakytth Annához (g, m) küldött, hogy tisztességben felneveljék, továbbá mivel leánya birtokai ott található, azzal a feltétellel, hogy amikor felnőtt, beleegyezése nélkül senkinek sem adhatják feleségül. Ezt a feltételt akkor Reway Ferenc és felesége elfogadta, s erről aláírásukkal és pecsétjeikkel megerősített oklevelet is kiállítottak. Ennek ellenére, az alig 12 éves leányát – tudta és beleegyezése nélkül – Reway Mihály (m) fiával: Lőrincsel házastották össze, habár ő korábban már eldöntötte második feleségével: néhai Katalinnal (g), hogy Annát nevezett Katalin előző férjétől: Hallerkeo-i néhai Haller Pétertől (e) született fiához: Haller Gáborhoz (e) adják. Tekintettel felesége házastársi hűségére, melyet fogsága idején is tanúsított, továbbá mivel János nevű fia meghalt, nevezett Haller Gábort édes fiává fogadja (pro suo germano filio... adoptandum et declarandum duxisset), és törvényes örökösévé nevezi ki, leányát pedig – kivéve anyai javait – az örökségből kirekeszti. Ugyanakkor kiköti, hogy ha harmadszor is megházasodna és gyermekei születnének, azokkal fogadott fia egyenlően osztozzon meg és gyámként gondjukat viselje. Haller Gábor kötelezte magát, hogy apja akaratát mindenben követi, az ő és rokona (frater): Haller Mihály magtalan halála esetén pedig ingóságai és ingatlanai Kendy Jánost illessék. Bármelyik fél magvaszakadtával jöszágai a másik félre háramlanak. (VII. 167^v–168^v)

288. [1583.] november 23. (in Clementis papae)

[Báthori Zsigmond erdélyi vajda] ítéletlevele Sombory János és Balatffy Borbála, illetve Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowoy Zsigmond közötti osztály ügyében. (VII. 174^t)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1583. december 23-án kelt oklevelében (290. sz.).

289. 1583. december 3. (Coloswarini, f. III., in prof. Barbarae)

Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda egyfelől Sombor-i néhai Sombory Péter (e) fiát: Jánost (n) képviselő Sombor-i László (m) tanácsúr, másfelől a feleségét: Balatffy Borbálát (n) képviselő Kwtfalwa-i néhai Peokry Gábor fia: Gábor (e) részére kelt osztóztató parancslevele, a nevezett Sombory János és Balatffy Borbála, illetve Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowoy Zsigmond közötti osztály ügyében. (VII. 174^t)

Tartalmi áí a kolozsmonostori requisitorok 1583. december 23-án kelt oklevelében (290. sz.).

290. 1583. december 23. (XVI. d. divisionis)

A kolozsmonostori requisitorok jelentik, hogy – Somlyo-i Bathory Zsigmond erdélyi vajda 1583. december 3-án, november 23-án és november 7-én kelt ítéletlevelei (289, 288, 277. sz.), illetve az 1583. november 12-i bevallás (281. sz.) értelmében – kiküldték tanúbizonyiságként Balasffy Ambrus (n) requisitort a Sombory János és Balatffy Borbála, illetve Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowoy Zsigmond között végrehajtandó osztályhoz. A hiteleshelyi kiküldött előbb Balatffy Borbála Egerbegy-i (Thorda vm) jöszágához szállt ki, ahol a szomszédok: Gerend-i Gerendy János, Zent Kyraly-i Orban György és Deseo Benedek, Peokry Gábor,

továbbá Geres-ről Lazar András jobbágya: Sandor Gergely, Zemere Zsigmond jobbágjai: Kis Vas Gergely és Teoky János, Bathory Elek jobbágya: Aranyas Balázs. – Szentkyraly-ról Kalnay Péter jobbágjai: Zabo Boldizsár bíró és Mathe Benedek. – Egerbegy-ről Gerendy János jobbágya: Vekony Orbán bíró, Balatffy János jobbágya: Deak Orbán jelenlétében – a Sombory László és Peokry Gábor közötti egyezség értelmében, szabad választás útján – végrehajtották az osztályt. Peokry Gábor felesége: nevezett Borbála asszony részére jutottak Beor Albert és fiai: János, Máté és Mátyás, Sombory János pedig – azonos értékben – Chapay Jánost és Tamás nevű fiát, továbbá Cheh Istvánt, Zekely Demetert és fiait: Gergelyt és Tamást, valamint Halaz Lukács özvegyét, illetve annak fiait: Jakabot és Gergelyt (providi) kapta meg. Sorshúzás által Balatffy Borbálának jutott Simon Péter és Mihály gyermekeikkel, továbbá a jövevény (advena) Teoreok Mihály, Sombory Jánosnak pedig néhai Chapay Benedek fiacskája, illetve Szekely Péter és fia: Gergely. Az Egerbegy határában levő szántóföldeket az alábbi módon osztották fel: Balatffy Borbálának jutott a Koach malom Kezdeo fele-n 10 köbölnyi hold (jugera decem cubulorum), Sombory Jánosnak ugyanannyi az út felől, továbbá a tó mellett, két hosszú, 50 köbölnyi szántó föld, a Coloswar-i út közelében, illetve a Zakallos felől egy harmadrész, szintén a Coloswar-i út mellett. A Chere Bercz nevű fordulóban egy fél rész, a cserlyés mellett Balatffy Borbálának jutott, úgyszintén egy fél rész Sombory János tavának közelében. A Nagyzel feold nevű, Bardocz Mihály tava felett levő szántó föld tó felőli felerésze Sombory Jánosnak, a felső fele pedig Borbála asszonynak jutott. Ugyanott, az említett tó másik felén, egy 50 vagy 60 köbölnyi szántónak tó felőli felerésze Sombory Jánosnak, felső része pedig Balatffy Borbálának jutott. Az Egeo veolgy-ben, a Berczen levő két szántóföldből, a kisebbiket Sombory László Borbála asszonynak engedte át, a nagyobbik föld kezdeo fele Sombory Jánosnak, a felső része pedig Borbála asszonynak jutott. A terneww-nek nevezett szántóföldek között, az országúton túl (extra viam regiam) levő kis részt szintén Balatffy Borbála kapta. A kaszálók közül, ama szénafű felerészt, amely a Meg mezeo wolgy-ben, Thorda mezőváros felől van, Sombory László osztás nélkül átengedte Balatffy Borbálának, a másik alsó fele, Boldocz birtok felől Sombory Jánosnak jutott, a felső része pedig Borbála asszonynak. Az ugyanabban a völgyben levő kaszálót szintén két egyenlő részre osztották.

December 5-én (postridie Barbarae) kiszálltak Bolyay Gáspár és Ádám, valamint Galteowy Zsigmond Egerbegy-i részéhez, ahol a felsorolt osztóbírák, továbbá az ítéletlevélben kijelölt Petlend-i Egressy Ambrus és Komyatzeg-i Komyatzegy Pál (nobiles), úgyszintén Bolyay Ádám jelenlétében sorshúzás által végrehajtották az osztályt. Bolyay Ádám részéből Simon Máté és fiai: György és János Bolyay Ádámnak, Varga Lázár és fiai: András és Mátyás, valamint néhai Heolgy Gergely özvegye: Erzsébet fiaival: Bálinttal, Miklóssal és Istvánnal Sombory Jánosnak jutottak. Bolyay Gáspár részéből Borsso Tamás és fiai: András és Mihály Sombory Jánosnak, Darabos János és fia: Miklós, valamint Miskolczy Pál Bolyay Gáspárnak jutottak. Galteowy Zsigmond részéből Vekony Mátyás és fiai: János, Mihály és István, továbbá Chapay Demeter Sombory Jánosnak jutott, Galteowy Zsigmond részére pedig Chapay Mátyás és három testvére, valamint Borsso György. A Deak István nevű gyermektelen jobbágyot osztatlanul hagyták.

December 7-én (sab. p. Nicolai) Balatffy Borbála Lona-i (Thorda vm) birtokrészét is felosztották, a nevezett Peokri Gábor jelenlétében. Balatffy Borbála osztályrésze: Pop Opra és fiai: Nestor és Simion, Machyka Ioan és fia: Mihai, Tolway Dumitru és fia: Ioan, Kwrta Emeric és fiai: Simion és Teodor, Popin Opra, Machyka Petru és fia: Mihai, Matyas Andrei, valamint testvére: Damian és anyja, Philep Teodor, Tolway Marcu és fiai: Sztoyka és Ioan, Martha Toma özvegye házával; Sombory János osztályrésze: Pop Dumitru és fiai: Ioan és Fărcaș, Stancho

Ioan és fiai: Simion és Andrei, Kyra és fiai: Ioan és Simion, Samuel Ioan és fia: Ioan, Modra Simion és fiai: Ioan és Karachon, Flore Mihallye, Tolway Ioan, Damian, Simion és Toma, Hogra Ioan és Opra akik a házukon kívül semmit sem bírnak, továbbá Vaymer Simion és Bokor Opra özvegye házával, illetve a házasodott, de szökött Philep Marian és Ioan, a máshol szolgáló Demeter Gállal.

December 8-án (dom. p. Nicolai) az osztályt végrehajtották Balatffy Borbála Felseo Gerend-i (Thorda vm) birtokrészén is ahol szomszédokként megjelentek: Felseo [Gerend-i] Zilagy Balázs, Hadrew-i Dechey András Thorda vármegye szolgabírája, Hadrew-i Boldoczy István, továbbá Felseo Gerend-ről Swlyok Ferenc jobbágya: Kis János, Apaffy Miklós jobbágya: Zabo Gáspár. Balatffy Borbála osztályrésze: Kis György és fiai: Mihály, János, Zsigmond, Miklós és Tamás, Domokos István és anyja, Domokos Imre fia: István, Ferenczy János pusztatelke, Faydos István pusztatelke, Mochy Anasztászia és Leorincz Benedek pusztatelke; Sombory János osztályrésze: Domokos Máté, Zabo Miklós és fiai: János és Mihály, Nagy Ágoston és fiai: Simon és István, Orban Pál, Nagy Pál pusztatelke, Bonczyday István pusztatelke, Hegedeos Mihály és Miklós pusztatelke, Verbeoczy Bálint pusztatelke. Ama pusztatelkeket, amelyeken épületek állnak az alábbi módon osztották fel: Mochy István háza Sombory Jánosnak, Sara Ambrusé pedig Borbála asszonynak jutott.

Ugyanazon a napon kiszálltak Balatffy Borbála Kecze birtokbeli részéhez, ahol a Hadrew-i szomszédok: Saffar Pál jobbágya: Solyom István, Dechey András jobbágya: Bwzogany György és Boldoczy István jobbágya: Gywraz Jakab jelenlétében felosztották a jószágot. Borbála asszonynak jutottak: Kis Ioan és testvérei: Karachon és Toma, Abraham Francisc és fia: Ioan, Bogdan Teodor és fiai: Petru és Mihai, Opros Marcu és testvérei: Simion, Nicolae és Dumitru, Porss[...] Gal és fiai: Grigore és Ioan; Sombory János osztályrésze: Abraham Mihai és fiai: Abraham, Ioan és Nicolae, Mihai Petru és fia: Nicolae, ifjabb Opros Marcu testvére: Marian Opris, Gal Petru és fia: Ioan, Feyer Gal és háza, Pascho Toma és fiai: Simion és Opra.

Szintén azon a napon az osztályt Borbála asszony Gerend Kereztwr-i jószágán is véghezvitték. Sombory Jánosnak jutottak: Abraham Balázs és fia, Jako Gáspár, Fabian Balázs és fia: Mátyás, Mochy Simon, Abraham Illyés és fiai: Márton, Pál és István, Nagy Ambrus. Borbála osztályrésze: Abraham Bálint, Fabyan Márton és fia: András, Szep Demeter és fia: Márton, valamint testvérei: Péter, István és Mihály, Elek Antal és fiai: György és Bálint. Osztatlanul maradtak Jakab, Posga Jakab, illetve Koaczhy János nevű jobbágyok, akik közül az első kettőt Gerendy János Zent Egyed-i Somlyay Gergely jogügyigazgatónak adta, aki azokat elcserélte [?] Peokry Gábor Bodon-i jobbágyaival. (VII. 174^r–178^r)

Megcsonkult papíron.

291. [1583]

Belyncz-i néhai Bessan Jánosnak (n) feleségétől, Theoreok Lukács leányától: Margittól született leánya: Bessan Anna (n), aki Megykerek-i néhai Baky Pál (e) testvére (s. matruelis), és előbb Tamás deák, majd Peczy Mátyás, György deák, illetve Gyarmathy Imre (circumspectorum) Colosvar-i polgárok özvegye, jelenleg pedig Feyerwary Boldizsár felesége vallja, hogy testvére: Baky Pál magtalan halála után, annak Myndzent (in cottu AlbTr) nevű egészbirtokát – mely őt és leánytestvéreit illeti – Boronkay János és László (egregii) magszakadás címén, a királyi joggal együtt a maguk számára kieszközölték. Minthogy a jószágot nem tudja visszaszerezni,

nevezett Myndzent-i birtokjogát 50 magyar Ft-on Kovaczyochky Jánosnak (e) és feleségének, nevezett Baký Pál özvegyének: Moga Juditnak (g) vallja. (VII. 179^r)

A bejegyzés vége hiányzik.

292. 1584. április 2. (f. V. p. Laetare)

Egyfelől Wolffard/Volffard István (c) Coloswar-i polgár, másfelől Szazfenes-en lakó Toth György és Chindel Miklós (providi) fogott bírák által kiegyeznek ama birtokperükben, amely amiatt indult, hogy miután Wolffard István a jelenleg Coloswar városában lakó Reogeol Martintól (pr) 80 Ft-ért megvette annak Szazfenes szőlőhegyén, az Alsoverem-ben, illetve az Alsolas [?] nevű helyen levő két szőlőrészt, a nevezett Toth György és Chindel Miklós – [Reogeol Martinnal való] atyafiságukra hivatkozva – jogtalanul elvették jószágát. Wolffard István visszakapta pénzét, Toth György és Chindel Miklós pedig egyedül neki, és 80 F-ért adhatják el a két szőlőrészt. (VII. 180^v)

293. 1584. június 10. (f. IV. a. Anthonii conf.)

Zerdahely-i néhai Eoz János (e) leánya, Keozeplak-i Syro[...] Boldizsár (e) felesége: Eoz Zsófia (n) egyezséget köt Nagy Almas-i Eoz Jánossal (n), amely értelmében az asszony visszavonja ama ellentmondását, melyet május 25-e körül (circa Urbani papae), nevezett testvére (fr. cout): Eoz János Babon-i (Colos vm) részirtokba való iktatásakor tett [a kolozsmonostori konvent] tanúbizonysága előtt, Eoz János pedig Babon-on levő részéből Kazta Ştefan, Kazta Pavel és Getha[...] Dumitru jobbágytelkeit, haszonvételeikkel és tartozékaikkal együtt Zsófia asszonynak engedte át. Ugyanakkor Eoz János kötelezte magát, hogy a Nagy Almas mezővárosban levő apai udvarházból Zsófia részét kifizeti, a mezőváros szőlőhegyén, illetve a Nagy Ay, vagy Kisay nevű részeken egy hold szőlőt szerez. Ha pedig hajadon testvérük (fr. c): Eoz Dorottya férjhez megy és Eoz Jánostól per, vagy egyezés útján részt kap, Zsófia osztály alá bocsátja a nevezett három jobbágytelket, és a számára osztályrészül jutott jobbágyokkal megelégszik. (VII. 180^r–180^v)

Megcsonkult papíron.

294. 1584. augusztus 6. (in Transfig.)

Balogdi Farkas és előbb Coloswar-i Iffy Salatiel, majd Zabad-i Kornar Mihály (egregiorum) Coloswar-i polgárok özvegye: Zan Margit (nobiles) visszavonják ama ellentmondásukat, melyet 1582-ben, a Zabad-i (Maros sz) részjószág nevezett Kornar Mihály első feleségétől, néhai Mindzenti Katalintól (g) született leánya: a kiskorú Katalin (n) részére való iktatásának nyolcadik napján – a nevezett Margit asszony és Kornar Mihálytól született leánykája: néhai Zsuzsanna nevében – Zsuzsanna végrendeleti gyámjaként és Margit asszony curatora-ként Balogdi Farkas tett, János nevű servitora által, minthogy Zsuzsanna halálával birtokigényük megszűnt. (VII. 181^r)

295. 1584. augusztus 21. (f. VI. a. Bartholomei)

Coloswar-i néhai Mood Györgynek (c) feleségétől, Zsófiától (h) született fia: az ifjú János (h) tiltakozik amiatt, hogy nagybátyja (patruus), néhai Mood/Mod András (c) fia: Péter (h) apai házrészét, úgymint Mod András Coloswar főterén, egyfelől Barat János, a Szena ucza felől pedig Katonay Mihály (circumspecti) aranyműves épületeinek szomszédságában levő háza felerészét – örökösödési joga sérelmével – Volffard Istvánnak (c) adta el, részének tartozékait, úgymint a szőlőket és egyebeket pedig szintén elidegenítette. Ezért tiltja Volffard Istvánt a ház felerészének és tartozékainak megvásárlásától, Balogdi Farkast (c) pedig és említett anyját: Zsófiát a másik felerész elidegenítésétől. (VII. 181^r–181^v)

296. 1584. szeptember 16. (f. IV. p. Exalt. cr.)

Bikal-i néhai Bikali Máté (n) fia: Bikali István (n) tiltja testvérét (fr. c): Bikali Györgyöt (n) Lechmer-i (Krazna vm) részbirtoka elidegenítésétől, bárki mást annak megszerzésétől. (VII. 182^v)

297. 1584. szeptember 23. (f. IV. a. Michaelis)

Solyomkeo-i néhai Menyhar Gáspár (e) fia: István (e) – testvére (fr. c): Menyhar Gáspár, továbbá Olnok-i néhai Possa Péternek (e) feleségétől, nevezett néhai Menyhar Gáspár leányától: Dorottyától (g) született fia: Possa Tamás (nobiles) nevében is – tiltja Walko-i Miklóst, Andrást és Istvánt Babocz (Doboca vm) egészbirtok és tartozékai elfoglalásától és megszerzésétől. — *A lapszálon*: florenos 2 denarios 24 (VII. 181^v–182^r)

Fele részben olvashatatlan bejegyzés.

298. 1584. december 14. (f. II. a. Thomae ap.)

Az erdélyi fejedelem servitora, Gereowasarhely-i néhai Gereoffy Gáspár (e) fia: Gereoffy Farkas (n) visszavonja és érvényteleníti ama egyezséget, melyet az elmúlt években nevezett apja és saját testvére (fr. c): Gereowasarhely-i Gereoffy János (e) kötöttek Gereomonstra-i néhai Rado Mihállyal (e), továbbá Gereoffy Farkas testvérével (s. c), előbb Zent Mihályfalwa-i néhai Péter deák (e) özvegyével, most Machkas-i [...] Miklós (e) feleségével: Gereoffy Borbálával (n). (VII. 183^v–184^r)

Rövidítés és irodalomjegyzék

Levéltári és kéziratári források

Bánffy lt = A gr. Bánffy család nemzetségi levéltára a ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában

Batthyaneum. A gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent levéltárai

Beszterce város levéltára, a KvNLt-ban

A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak internetes Adatbázisa (DL–DF):
<http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a101129htm?v=pdf&a=start>

ENMLt = Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára (a KvNLt őrizetében)

Erdély pecsétjei I–V. 413. sz. kézirat, egykor az Erdélyi Múzeum-Egyesület Könyvtárában, jelenleg a Román Akadémia Kolozsvári Könyvtárában. (Kemény József kéziratgyűjtése)

Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye (Documente cu peceți atârdate), a KvNLt-ban

hilibi Gál lt, az EME jelenlegi kéziratárában

KápJegyz = Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Protocollumok (F2)

Kemény József: Erdély pecsétjei I–V. 413. sz. kézirat, egykor az Erdélyi Múzeum-Egyesület Könyvtárában, jelenleg a Román Akadémia Kolozsvári Könyvtárában

Kemény lt = A br. Kemény család csombordi levéltára a KvNLt-ban

KmProt = Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. Protocollumok (F15)

KolJkv = Kolozs vármegye jegyzőkönyvei az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában

Kolozsvár város lt, a KvNLt-ban

Kolozsvár város számadáskönyvei (KvSzám) a KvNLt-ban

Kolozsvár város tanácsi jegyzőkönyve (1666–1696) az Egyetemi Könyvtár Kézirattárának őrizetében (BCU. Ms 990.)

Kolozsvári Református Egyházközség lt (az Erdélyi Református Egyházkerület lt-ban)

Kolozsvári Unitárius Egyházközség Levéltára, Egyházfiak számadásai II.

Kornis lt, az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában

KvNLt = Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága

Mike Sándor gyűjtemény, az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában

MOL F1 = Magyar Országos Levéltár, Erdélyi Fejedelmi Kancellária, Libri regii

MOL F25 (Miscellanea) = Magyar Országos Levéltár, A Kolozsmonostori Konvent Levéltára, Miscellanea

MOL R 314, Városi iratgyűjtemény, 10 doboz, Vegyes iratok

Wesselényi It = A br. Wesselényi család zsigó levéltára az ENMLt-nak a KvNLT-ban őrzött anyagában

Irodalomjegyzék

A Magyarországi Középkori Latinság Szótára III. Budapest 1992.

A Wass család cegei levéltára. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közzéteszi W. Kovács András. Kolozsvár, 2006.

A zalavári és kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1542–1544 (szerk. Bilkei Irén). Zalaegerszeg, 2002.

AC = *Approbatæ Constitutiones*. In: *1540–1848. évi erdélyi törvények* (Ford. és utalásokkal ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen). Budapest, 1900.

B. Nagy Margit: *Várak, kastélyok, udvarházak ahogy a régiek látták. XVII-XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak*. Bukarest, 1973.

Balogh Jolán: *Kolozsvári kőfaragó műhelyek. XVI. század*. Bp. 1985.

Balogh Jolán: *Varadinum. Várad vára. I.* Budapest, 1982.

Basta György hadvezér levelezése és iratai II. (1602–1607). A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága megbízásából hazai és külföldi levéltárakban gyűjtötte és közrebo csátja Veress Endre. Budapest, 1913.

Beke: *A kolozsmonostori konvent = A kolozsmonostori konvent levéltára*. Ismerteti Beke Antal. Kny a Ttár 1896–1898. évfolyamaiból

Békés vármegye hajdana. Írta Haan Lajos. II. Kötet. Oklevéltári rész. Pest, 1870.

Berger Albert-Wagner Ernst: *Urkundenregesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen II*. Köln-Wien 1986.

Bethlen Farkas: *Erdély története III.* Budapest-Kolozsvár 2004.

Bilkei: *A zalavári és kapornaki konventek = Bilkei Irén: A zalavári és a kapornaki bencés konventek hiteleshelyi tevékenysége a Mohács utáni évtizedekben*. In: *Loca credibilia. Hiteleshelyek a középkori Magyarországon* (szerk. Fedeles Tamás-Bilkei Irén). Pécs, 2009. 87–130.

Binder 1982 = Binder Pál: *Közös múltunk*. Bukarest, 1982.

Bíró Vencel: *Bethlen Gábor és az erdélyi katolicizmus*. In: *Ódon Erdély*. Bp., 2004. (elektronikus változata: <http://mek.oszk.hu/04900/04920/index.phtml>)

Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori levélkeresői*. In: *Erdélyi Múzeum* 2010/3–4. 43–72.

Bogdándi Zsolt: *Az erdélyi hiteles helyek működése a szekularizációt követően*. In: *700 éves a közjegyzőség Magyarországon* (szerk. Rokolya Gábor). Budapest, 2008. 41–53.

Bogdándi Zsolt: *Tanúvallatások a XVI. század második feléből. Az erdélyi hiteleshelyi jegyzőkönyvek forrásértékéről*. In: *Történeti tanulmányok XII. A Debreceni Egyetem Történeti Intézetének kiadványa* (szerk. Takács Péter). Debrecen, 2004. 25–31.

Bogdándi: *Balásfiak = Bogdándi Zsolt: A kolozsvári Balásfiak*. Református Szemle 96. évf. (2003. november–december). 807–812.

Bónis: *A jogtudó értelmiség = Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971.

Borsa Iván: *A hiteleshelyekről*. In: *“Magyaroknak eleiről”*. Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére. Szerk. Piti Ferenc. Szeged, 2000. 99–106.

Borsa Iván: *A királyi ember és a hiteleshelyi küldött melléktevékenysége Leleszen*. In: *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 1996. 101–108.

Bunyitay = Bunyitay Vince: *A váradi püspökség története I–III*. Nagyvárad, 1883–1884., IV. Debrecen, 1935.

C. Feneşan–K.G. Gündisch: *Informații privind istoria Transilvaniei (sec. XVI-XVII) în calendarele lui Paul Eber*. In: *Anuarul Institutului de Istorie Cluj XVII/1974*. 79–97.

C. Tóth Norbert: *Adatok a megyék és a hiteleshelyek közötti viszonyra a 14. és 15. században*. In: *Századok* 136. (2002) 351–364.

C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye = C. Tóth Norbert: Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban*. Nyíregyháza, 2008.

- CDTrans = *Codex diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteraria res Transsylvanas illustrantia. Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez I.* (1023–1300). Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel regesztákban közlésezi Jakó Zsigmond. Bp. 1997. – II. (1301–1339). Regesztákban jegyzetekkel közlésezi Jakó Zsigmond. Bp., 2004.
- Compilatae Constitutiones.* In: 1540–1848. évi erdélyi törvények (Ford. és utalásokkal ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen). Bp., 1900.
- Csapodi Csaba: *Szabadosok (libertini) 1514–1848.* In: Századok, 1940. 405–426.
- Czímerlevelek.* Gyűjtötte Sándor Imre. II. Füzet, Kolozsvár 1910.
- Dáné Veronka: „Az őnagysága széki így deliberála”. *Torda vármegye fejedelemségkori bírósági gyakorlata.* Erdélyi Tudományos Füzetek 259. Debrecen–Kolozsvár, 2006.
- Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457.* Collectionem manuscriptam Francisci Döry. Additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. Budapest, 1976.
- Demény Lajos: *XVII. századi történelmünk kiaknázatlan forrásai: a székely katonai összeírások.* In: Levéltári Közlemények 66/1995. 53–65.
- Dominkovits Péter: *Vármegyei vezetők, közigazgatási feladatok a 17. századi Sopron és Vas vármegyék példáján.* In: Megyétörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére (szerk. Hermann István és Karlinszky Balázs). Veszprém, 2010. 421–444.
- Dósa: *Jogtudomány = Dósa Elek: Erdélyhoni jogtudomány.* Kolozsvárt, 1861.
- Dreska Gábor: *A pannonhalmi konvent hiteleshelyének 14. századi oklevélátírásai.* In: Mons Sacer I. Pannonhalma, 1996. 463–470.
- Dreska Gábor: *A pannonhalmi konvent hiteleshelyének működése a Zsigmond-korban.* In: Levéltári Közlemények. 68/1997. 1–2. sz. 3–61.
- Dreska Gábor: *Egyházi intézményeink közhitelű iratkiadásának középkori emlékei.* In: 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. (Szerk. dr. Rokolya Gábor). Budapest, 2008. 26–40.
- Dreska: *A pannonhalmi konvent = Dreska Gábor: A pannonhalmi konvent hiteleshelyi tevékenysége 1321–1500.* Doktori disszertáció elektronikus változata (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/dreska/diss.pdf>)
- Eckhart Ferenc: *Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter.* In: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 1914. 395–558.
- Ember Győző: *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig.* Budapest, 1946. 486–494.
- Emödi Tamás: *A szilágycsehi református templom.* Erdélyi műemlékek 21 (1996).
- Entz Géza: *A gyulafehérvári székesegyház.* Budapest, 1958.
- EOE = *Erdélyi országgyűlési emlékek.* (Monumenta comitalia regni Transsylvaniae. Szerk. Szilágyi Sándor). I–XXI. Bp., 1876–1898.
- Erdélyi Könyvesházak II.* Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely. Szeged, 1991. (Adattár 16/2)
- Erdélyi könyvesházak III.* (Sajtó alá rendezte Monok István, Németh Noémi, Varga András). Adattár 16/3. Szeged, 1994.
- Erdélyi Pál: *A Teleki-énekeskönyv.* Második közlemény. In: Erdélyi Múzeum 1907. 360–372.
- Erdélyország történetei tára. Egykoru s magyar nyelven készített történet-iratok-, levelek-, országgyűlési végzések- és törvényzikkelyekből.* Kiadják gróf Kemény József és Nagy Ajtai Kovács István. Első kötet 1540–1600. Kolozsvárt, 1837.
- Erdélyország történetei tára, egykoru s magyar nyelven készített történetiratok-, levelek, országgyűlési végzések- és törvényzikkelyekből II.* 1845. (közlésezi Kemény József és nagyajtai Kovács István)
- ErdKápJkv = *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei 1222–1599.* (Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 1. Szerk. Jakó Zsigmond). Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közlésezi Bogdándi Zsolt – Gálfi Emőke. Kolozsvár, 2006.
- ErdKirKv = *Az erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I.* 1569–1602. (Erdélyi Történelmi Adatok. VII. 1–3. Szerk. Jakó Zsigmond). VII. 1. János Zsigmond Királyi Könyve (1569–1570). VII. 2. Báthory Kristóf Királyi Könyve (1580–1581). VII. 3. Báthory Zsigmond Királyi Könyvei (1582–1602). Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közlésezi Fejér Tamás – Rácz Etelka – Szász Anikó. Kolozsvár, 2003–2005.
- Fasciculus rerum = *Fasciculus rerum scholasticarum collegii Claudiopolitani unitariorum I. Journals of the years 1626–1696.* Prepared and arranged by Edit Dományházi, Miklós Latzkovits. Szeged 1997.
- Fedeles Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526).* Pécs, 2005.
- Fejér Tamás: *Fogarasi dokumentumok. Documente Făgărașene I. (1486–1630).* Editate de Antal Lukács. Buc. 2004. (ismertetés az EM 1–2/2009. sz-ban)

- Fekete Lajos: *A vármegyei tisztikar a XVI–XVII. században*. Budapest, 1914.
- Gál: Unitárius kollégium = Gál Kelemen: *A kolozsvári unitárius kollégium története (1568–1900)* II. Hn. 1935.
- Gálfi Emőke: *Az aradi káptalan regisztrum-töredéke és regisztrumának előszava*. In: Erdélyi Múzeum 4/2010. 185–196.
- Gáll Erwin–Gergely Balázs: *Kolozsvár születése. Régészeti adatok a város 10–13. századi történetéhez*. Kolozsvár, 2009. 106–107.
- Herepei János: *A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói*. Erdélyi Tudományos Füzetek 130. sz., Kolozsvár, 1941.
- Herepei: Házsongárd = Herepei János: *A házsongárdi temető régi sírkövei*. Bp., 1988.
- Herepei: Adattár = Herepei János: *Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* I–III. Bp.-Szeged, 1965–1971.
- Horn Ildikó: *Hit és hatalom. Az erdélyi unitárius nemesség 16. századi története*. Budapest, 2009.
- Horn Ildikó: *Tündérország útvesztői. Tanulmányok Erdély történelméhez*. Bp., 2005.
- Istványi: *A magyarnyelvű írásbeliség = A magyarnyelvű írásbeliség kialakulása*. Budapest, 1934.
- Jacobinus János *erdélyi kancellár formuláskönyve (1602)*. Bevezetéssel és jegyzetekkel közlést tesz Bónis György és Valentiny Antal. Jogtörténeti és népi jogi tanulmányok 2. Kolozsvár, 1947.
- Jakab Réka: *A veszprémi káptalan újkori hiteleshelyi tevékenysége az első felvallási jegyzőkönyv alapján (1635–1653)*. In: Levéltári Szemle 2008/3. 82–90.
- Jakab: Erdély egyháztörténelméhez = Jakab Elek: *Erdély egyháztörténelméhez*. Történelmi Tár 13/1867
- Jakab: Oklevéltár II. = Jakab Elek: *Oklevéltár Kolozsvár története második és harmadik kötetéhez. II. kötet*. Budapest, 1888.
- Jakó Klára: *Betűművész = Jakó Klára: Egy XVII. századi betűművész könyvtára*. In: Művelődés 37/1984. 2. sz. 37–38.
- Jakó Klára: *Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579–1604*. Erdélyi Könyvesházak I. Szeged, 1991.
- Jakó Klára: *Lekcsei Sulyok Imre kancellárról*. In: Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 2003. 191–207.
- Jakó Zsigmond: *Az erdélyi vajda kancelláriájának szervezete a XVI. század elején*. In: Erdélyi Múzeum LII (1947). 50–80.
- Jakó Zsigmond: *Csáki Mihály (1492–1572) erdélyi kancellár származásáról*. In: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez. Budapest, 1997. 91–96.
- Jakó Zsigmond: *Rödi Cseh István, az anyanyelvű írásbeliség egyik erdélyi úttörője*. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1976. 37–41.
- Jakó: Dézsma = Jakó Zsigmond: *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához*. Erdélyi Történelmi Adatok V. 2. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1945.
- Jakó: *Fejedelmi levéltár = Jakó Zsigmond: Az erdélyi fejedelmek levéltáráról*. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére (szerk. Csukovits Enikő). Bp., 1998. 109–111.
- Jakó: *Gyalu = Jakó Zsigmond: A gyalui vártartomány urbáriumai*. Kolozsvár 1944.
- Jakó: *Instrucțiunile = Jakó, Sigismund: Instrucțiunile arhivistice ale oficiilor din Transilvania, 1575–1841. Problema reorganizării arhivelor vechi din Transilvania*. RevArh, I (1958), nr. 1. 54–56.
- Jakó: *Vajdai kancellária = Jakó Zsigmond: Az erdélyi vajdai kancellária szervezete a XVI. század elején*. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1977. 42–61.
- Janits Iván: *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltató és oklevéladó működése 1526-ig*. Budapest, 1940.
- Jerney János: *A magyarországi káptalanok és konventek, mint hiemes és hiteles helyek története*. In: Magyar Történelmi Tár II. Pesten, 1856.
- Jezuita Okmánytár I/1. Erdélyt és Magyarországot érintő iratok 1601–1606*. Sajtó alá rendezte Balázs Mihály, Kruppa Tamás, Lázár István Dávid, Lukács László. Szeged, 1995.
- Kádár József – Tagányi Károly – Réthy László – Pokoly József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája I*. Deés, 1901.
- Kemény: *Notitia = Kemény Josepho: Notitia historico-diplomatica archivi et literalium Capituli Albensis Transsilvaniae*. I–II. Cibinii 1836.
- Kénosi Tözsér János – Uzoni Fosztó István: *Az erdélyi unitárius egyház története I*. Fordította Márkos Albert. A bevezető tanulmányt írta és a fordítást a latin eredetivel egybevetette Balázs Mihály. Kolozsvár, 2005.
- Kertész Balázs: *Az Országos Széchényi Könyvtár MNY 64. jelzetű nyelvemlékéről. (Egy hiteleshelyi eljárás során készített feljegyzés)*. In: Levéltári Közlemények LXXVII. (2006). 1. sz. 91–103.

- Kiss, Andrei: *Caracterul specific al locurilor de adevărire din Transilvania în crearea și păstrarea arhivelor feudale*. In: In memoriam Ion Mărcuș. (sub redacția G. Asanache și L. Mărcuș). Buc., 1979. 62–71.
- Kiss: Források = Kiss András: *Források és értelmezések*. Kriterion Kiadó, Bukarest 1994.
- Kiss András: *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez 1592-ig*. Kézirat.
- Kiss Andrei: *Locurile de adevărire* = Kiss Andrei: *Locurile de adevărire din Transilvania în timpul secularizării lor*. In: *Revista Arhivelor* LXXI. Vol. LVI. 1/1994. 58–67.
- Kiss: Más források = Kiss András: *Más források – más értelmezések*. Marosvásárhely, 2003.
- KmJkv = A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei I–II. (1289–1556). Kivonatokban közléteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. Bp. 1990.
- Kőfalvi Tamás: *A hiteleshelyek mint a magyarországi közjegyzőség előzményei*. In: 700 éves a közjegyzőség Magyarországon. A 2008. november 27-i jubileumi konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata (szerk. Rokolya Gábor). Bp., 2008. 12–25.
- Kőfalvi Tamás: *A hiteleshelyi oklevelek egyháztörténeti tanulságai*. In: *Egyháztörténeti Szemle* 2000/1. 61–64.
- Kolozsvári emlékirók = *Kolozsvári emlékirók 1603–1720*. A bevezető tanulmányt írta és az időrendi áttekintést összeállította Bálint József. A forrásokat válogatta és jegyzetekkel ellátta Pataki József. Bukarest 1990.
- Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század)*. Főszerk. Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994.
- Kota Péter: *Káptalani, megyei, városi jegyzők a XVI–XVII. századi Szombathelyen*. In: Vas megyei levéltári füzetek 9. Előadások Vas megye történetéről III. Szombathely, 2000.
- Kovács András: *Kolozsmonostor. Római katolikus kálvária templom*. Erdélyi műemlékek 27. Kolozsvár, 1997.
- Kovács Kiss: *Végrendeletek = Kovács Kiss Gyöngy: Végrendeletek Kolozsvár város levéltárában*. In: *Megidézett múlt*. Tanulmányok, forrásközlések. Kolozsvár, 2008.
- Kőfalvi Tamás: *A hiteleshelyi oklevelek egyháztörténeti tanulságai*. In: *Egyháztörténeti Szemle* 1/2000. 61–64.
- Kőfalvi Tamás: *Places of Authentication (loca credibilia)*. In: *Chronica. Annual of the Institute of History University of Szeged* 2002. vol. 2. 27–38.
- Kruppa Tamás: *Nagyvárad jelentősége a Báthoryak művelődés- és valláspolitikájában*. In: *Századok* 2005. 945–968.
- Kubinyi-Fügedi: A budai káptalan = Kubinyi András – Fügedi Erik: *A budai káptalan jegyzőkönyve*. In: *Történeti Statisztikai Évkönyv 1967–1968*. Budapest, 1970. 9–59.
- Kumorovitz: A leleszi konvent = Kumorovitz Bernát Lajos: *A leleszi konvent oklevéladó működése 1569-ig*. *Turul* 42 (1928). 1–39.
- Kumorovitz: *Levéltár = Kumorovitz Bernát Lajos: A leleszi konvent országos levéltárának története*. In: *Levéltári Közlemények* 10/1932. 223–255.
- Kurta József: *Az Öreg Graduál századai Erdélyben*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 8. Kolozsvár 2002.
- Lakos János: *A Magyar Országos Levéltár története*. Budapest, 2006.
- Lówy Dániel–Demeter V. János–Asztalos Lajos: *Kőbe írt Kolozsvár. Emléktáblák, feliratok, címerek*. Kolozsvár, 1996.
- Lupescuné Makó Mária: *Erdélyi késő középkori nemesi végrendeletek tárgytörténeti tanulságai*. In: *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 2003. 317–330.
- Magyar Törvénytár. 1526–1608. évi törvénycikk*. Fordították és utalásokkal ellátták Dr. Kolosvári Sándor és Dr. Óvári Kelemen. Budapest, 1899.
- Makkai: Rákóczi György = Makkai László: *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631–1648)*. Budapest, 1954.
- Oborni Teréz: *Tartományból ország: erdélyi változások a 16. század első felében*. In: *Közép-Európa harca a török ellen a 16. század első felében*. Szerk.: Zombori István. Bp., 2004. 165–178.
- Oborni Teréz: *Izabella királyné erdélyi udvarának kezdetei (1541–1551)*. In: *Történelmi Szemle* 2009/1. 21–43.
- Pakó László: *Városi polgár-vármegyei nemes?. Nemesek ingatlanszerzése Kolozsváron a fejedelemség korában*. In: *A reneszánsz Kolozsvár*. Kolozsvár, 2008. 222–255.
- Pakó László: *Rolul adunării centumvirilor în activitatea judecătorească a Clujului în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea*. In: *Pe urmele trecutului. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani*. Coord. Susana Andea, Ioan-Aurel Pop. Cluj-Napoca, 2009. 225–238.
- Papp László: A birtokba-iktatás = Papp László: *A birtokba-iktatás (statutio) lefolyása*. In: *Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére*. Bp., 1938. 372–384.
- Papp László: *A hiteles helyek = Papp László: A hiteles helyek története és működése az újkorban*. In: *Palaestra Calasanciana*. A piaristák doktori értekezései az 1932. évtől. 14. szám. Budapest, 1936.

- Pécsi: Fejedelmi kancellária = Pécsi Anna: *Az erdélyi fejedelmi kancellária kialakulása és okleveles gyakorlata 1571-ig*. Budapest, 1938.
- Radvánszky Béla: *Történelmi levelek a Hédervári levéltárból (második közlemény)*. In: Történelmi Tár. Bp., 1880. 686–587 (téves lapszám!)
- Sándor Imre: *A kolozsvári Farkas-utcai ref. templom régi sírkövei*. Kolozsvár, 1913.
- Sas Péter: *A bonchidai Bánffy-kastély egykori kéziratgyűjteménye*. In: Magyar Könyvszemle 2008/1. 56–61.
- Schrauf Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Magyarországi tanulók külföldön IV. Bp 1902.
- Sill Ferenc: *A vasvár-szombathelyi káptalan hiteleshelyi tevékenysége*. In: Levéltári Évkönyv 1. Vas megye múltjából. Szombathely, 1976. 20–60.
- Sipos: Kollégiumi könyvtár = Sipos Gábor: *A kolozsvári református kollégium könyvtára a XVII. században*. (Olvasmánytörténeti Dolgozatok I.). Szeged, 1991.
- Sipos: Kolozsmonostor = Sipos Gábor: *A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi működése*. In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Buk., 1979. 33–50.
- Solymosi László: *A bencés konventek hiteleshelyi oklevéladásának kezdetei*. In: Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma ezer éve I. Pannonhalma, 1996. 481–498.
- Solymosi László: *Az egri káptalan dékánválasztási statútumai a XV. századból*. In: Levéltári Közlemények 63. (1992) 1–2. 137–156.
- Solymosi László: *Die glaubwürdigen Orte (loca credibilia) Ungarns im 14.–15. Jahrhundert*. In: Archiv für Diplomatik 55 (2009) 175–190.
- Sunkó: Archontológia = Levélkeresők. *A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent requisitorainak archontológiája a XVI–XVII. században*. In: Fons XI. (2004), 2. sz. 277–327.
- Sunkó: *A Gyulafehérvári Káptalan* = Sunkó Attila: *A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent Levéltárának működésére vonatkozó iratok*. In: Lymbus. Magyarságtudományi forrásközlemények Bp. 2003. 75–110.
- Sunkó: Debreceni János = Sunkó Attila: *Debreceni János életpályája. A Gyulafehérvári Káptalan levéltárosának élete, végrendeletének tükrében*. In: Fons IX (2002), 1–3. sz. 305–343.
- Süttő Szilárd: *Datum és actum késő Anjou-kori uralkodói okleveleinkben*. In: Studia Miskolcinsia 3. Történelmi Tanulmányok. Miskolc, 1999. Digitalizált változat: <http://mek.niif.hu/02000/02097/html/sutto.htm>
- Szabó István: *Jobbágyok-parasztok. Értekezések a magyar parasztság történetéből*. Sajtó alá rend. és a bevez. írta Für Lajos. Budapest, 1976.
- Szabó Károly: *Nagy-váradi káptalan XVI. századi egyház kincsei*. In: Archaeologiai Értesítő XII (1878) 261–262.
- Szabó T. Attila: *A Wesselényi-levéltár és XVI. századi magyar iratai*. In: Levéltári Közlemények 16/1938. 205–235.
- Szabó T. Attila: *Egy 1552-i mezősegi szövegemlék és nyelvjárástörténeti adalékai*. In: A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek II. Bukarest, 1971. 495–496.
- Szabó T. Attila: *Hivatal; hivatalos*. In: A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek II. Bukarest. 127–128.
- Szabó T. Attila: *Nem vagyok káptalan*. In: A szó és az ember. Válogatott tanulmányok, cikkek II. Bukarest, 1971. 49–51.
- Szabó-Tonk: Egyetemjárás = Szabó Miklós–Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. Szeged, 1992.
- Szakály Ferenc: *A szekszárdi konvent hiteleshelyi és oklevéladó működése 1526-ig*. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből I. Szerk.: Puskás Attila. Szekszárd, 1968. 9–60.
- Siralmas krónika = *Szalárdi János siralmas magyar krónikája*. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szakály Ferenc. Bp., 1980.
- Szende Katalin: *Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen*. Budapest, 2004.
- Szentpétery Imre: *Az erdélyi okleveles gyakorlat jellege*. Turul 1941. 1–2. füzet. 1–10.
- Szentpétery: Oklevéltan = Szentpétery Imre: *Magyar oklevéltan*. Bp., 1930.
- SzT = *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár I–XIII*. Anyagát gyűjtötte és szerk. Szabó T. Attila. Bukarest–Kolozsvár, 1975–2009.
- Takács Imre: *A magyarországi káptalanok és konventek középkori pecsétjei*. Művészettörténeti tanulmány és katalógus a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézete és a Budapesti Történeti Múzeum másolatgyűjteménye alapján. Budapest, 1992.
- Takács: Pecsétnyomó = Takács Imre: *A kolozsmonostori konvent pecsétnyomója 1575-ből*. In: Korunk 2001. július. (elektronikus változata: <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00043/monostor.htm>).
- Teleki Mihály levelezése III. 1664–1666*. (szerk. Gergely Sámuel). Budapest, 1907.

- Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658.* Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Dáné Veronka. Erdélyi Történelmi Adatok IX. 1. Kolozsvár, 2009.
- Torda város tanácsi jegyzőkönyve.* Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Wolf Rudolf. Erdélyi Történelmi Adatok VI. 1. Kolozsvár 1993.
- Tringli István: *Megyék a középkori Magyarországon.* In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére (Szerk. Neumann Tibor és Rác György). Budapest–Piliscsaba, 2009. 487–518.
- Tripartitum = *Werbőczy István Hármaskönyve.* Az eredetinek 1517-iki első kiadása után fordították, bevezetéssel és utalásokkal ellátták Dr. Kolosvári Sándor és Dr. Óvári Kelemen. Budapest, 1897.
- Trócsányi Zsolt: *Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740.* Budapest 1988.
- Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás = Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben.* Budapest, 2005.
- Trócsányi: *Kormányhatósági levéltárak = Trócsányi Zsolt: Erdélyi kormányhatósági levéltárak.* Bp., 1973.
- Trócsányi: *Központi kormányzat = Trócsányi Zsolt: Erdély központi kormányzata 1540–1690.* Bp., 1980.
- Tüdős S. Kinga: *Erdélyi testamentumok II. Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei.* Marosvásárhely, 2005.
- Úriszék = *Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek.* (Szerk. Varga Endre). Budapest, 1958.
- Varga Árpád: *A váradi káptalan hiteleshelyi működése.* In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, 1980. 20–35.
- Varga János: *Földeskü – Határviták lezárása a 12–15. században.* Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. Budapest, 2000.
- Varga János: *Jobbágyrendszer a magyarországi feudalizmus kései századaiban 1556–1767.* Budapest, 1969.
- Vass Miklós: *Székely oklevelek a XVI. századból.* Első közlemény. In: Történelmi Tár 1910. 121–143.
- Vekov Károly: *A gyulafehérvári káptalan hiteleshelyi tevékenysége és a 16. századi szekularizációja.* In: *Loca credibilia.* Hiteleshelyek a középkori Magyarországon (szerk. Fedeles Tamás-Bilkei Irén). Pécs, 2009. 131–141.
- Vekov Károly: *Egy erdélyi püspök és a gyulafehérvári székesegyház kincstára.* In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 1996. 525–548.
- Vekov: *Alba Iulia = Vekov, Károly: Locul de adevire de la Alba Iulia (secolele XIII–XVI.).* Cluj-Napoca, 2003.
- Vekov, Károly: *Despre evidența documentelor în cadrul locului de adevire din Alba Iulia.* In: *Pe urmele trecutului.* Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani. (coord. Susana Andea, Ioan-Aurel Pop). Cluj-Napoca, 2009. 103–114.
- Dr. Veress Endre: *Zalánkeményi Kakas István.* Magyar Történelmi Életrajzok (szerk. Dézsi Lajos). Bp. 1905.
- W. Kovács András: *Administrația comitatului Hunedoara în Evul Mediu.* In: *Sargetia. Acta Musei Devensis.* XXXV–XXXVI (2007–2008). 203–240.
- W. Kovács András: *Megyeszékhelyek a középkori Erdélyben.* In: Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, 2010. 177–187.